

T. C.

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**OSMAN AYSU VE ÇİNGİZ ABDULLAYEV'İN POLİSİYE
ROMANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

DOKTORA TEZİ

Gulzar MAMMADOVA

DANIŞMAN

Prof. Dr. Alaattin Karaca

2025- Muğla

T. C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**OSMAN AYSU VE ÇİNGİZ ABDULLAYEV'İN POLİSİYE
ROMANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

DOKTORA TEZİ

Gulzar MAMMADOVA

DANIŞMAN
Prof. Dr. Alaattin Karaca

2025- Muğla

T. C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**OSMAN AYSU VE ÇİNGİZ ABDULLAYEV'İN POLİSİYE
ROMANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

Hazırlayan

Gulzar MAMMADOVA

2041210702

Sosyal Bilimler Enstitüsünce

Doktora

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 25. 03. 2025

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 22.04.2025

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Alaattin Karaca

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Ali Osman Gündoğan

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Mehmet Narlı

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Veli Uğur

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Canan Olpak Koç

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Muzaffer DEMİR

2025- Muğla

TUTANAK

Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 26/02/2025 tarih ve 1190/14 sayılı Yönetim Kurulu kararı ile tez jürisi olarak atandığımız, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı **Doktora Programı** öğrencisi Gulzar Mammadova'nın "Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in Polisiye Romanlarının Karşılaştırılması" adlı tezi incelemiş ve aday 25/03/2025 tarihinde saat 10.30'da tez savunma sınavına alınmıştır.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24. maddesi doğrultusunda yapılan tez savunma sınavı sonucunda tezin **kabul** edilmesine **oy birliği** ile karar verilmiştir.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Alaattin KARACA

Üye

Prof. Dr. Ali Osman Gündoğan

Üye

Prof. Dr. Mehmet Narlı

Üye

Doç. Dr. Veli Uğur

Üye

Doç. Dr. Canan Olpak Koç

YEMİN

Doktora tezi olarak sunduğum “Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev’in Polisiye Romanlarının Karşılaştırılması” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Gulzar MAMMADOVA

İmzası

Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in Polisiye Romanlarının Karşılaştırılması

ÖZET

Polisiye roman suç ve suç ilişkini muamma öyküsünü anlatan kendine özgü bir türdür. İlk örnekleri Batıda verilen bu tür zamanla Türk ve Azerbaycan edebiyatında da görülür. Bu çalışmada ele alınan yazarlardan Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev 1980 sonrası Türk ve Azerbaycan edebiyatının tanınmış polisiye romancılarıdır. Her iki yazar da polisiyenin hemen her türünde roman kaleme almış özellikle istihbarat örgütlerinin mücadelelerine, mafya örgütlerinin faaliyetlerine, seri cinayetlere, ulusal ve uluslararası siyasi, ticari suçlara eserlerinde geniş yer vermiştir.

Bu çalışmada Türkiye ve Azerbaycan'da tanınan bu iki polisiye romancının eserleri türün üç temel ögesi olan suç, suçlu ve dedektif/araştırmacı bakımından karşılaştırılmış, aralarındaki benzerlik ve farklılıklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Tez bu bağlamda “Giriş”, “Polisiye Romanın Tanımı, Türleri, Tarihçesi ve Üç Temel Unsuru”, “Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in Romanlarında Suç”, “Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in Romanlarında Suçlular”, “Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in Romanlarında Dedektifler/ Araştırmacılar” ve “Sonuç” başlıklı dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmadaki “Polisiye Romanın Tanımı, Türleri, Tarihçesi ve Üç Temel Unsuru” başlıklı bölümde polisiye roman türüne dair teorik ve tarihçe bilgisi verilmiş, “Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in Romanlarında Suç” başlıklı ikinci bölümde her iki yazarın romanlarında tespit edilen suçlar nedenlerine göre, “Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in Romanlarında Suçlular” başlıklı üçüncü bölümde suçlular, örgütlü ve bireysel oluşlarına göre, “Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in Romanlarında Dedektifler/Araştırmacılar” başlıklı dördüncü bölümde ise dedektif/araştırmacılar profesyonel ya da amatör, mesleklerine göre tasnif edilerek incelenmiş, “Sonuç” bölümünde çıkarımlar sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Polisiye roman, Osman Aysu, Çingiz Abdullayev, Azerbaycan, suç, suçlu, dedektif.

Comparison of Osman Aysu's and Chingiz Abdullayev's Detective Novels

ABSTRACT

Detective fiction is a unique genre that tells the story of crime and its enigma. This genre, whose first examples were given in the West, is also seen in Turkish and Azerbaijani literature over time. Osman Aysu and Chingiz Abdullayev, among the writers discussed in this study, are well-known detective novelists of Turkish and Azerbaijani literature after 1980. Both authors wrote novels in almost every genre of detective fiction, and especially gave extensive coverage to the struggles of intelligence organizations, the activities of mafia organizations, serial murders, national and international political and commercial crimes in their works.

In this study, the works of these two detective novelists, known in Türkiye and Azerbaijan, were compared in terms of the three basic elements of the genre, crime, criminal and detective/investigator, and the similarities and differences between them were tried to be determined. In this context, the thesis consists of four chapters titled "Introduction", "Definition, Types, History and Three Basic Elements of Detective Novel", "Crime in Osman Aysu and Chingiz Abdullayev's Novels", "Criminals in Osman Aysu and Chingiz Abdullayev's Novels", "Detectives/Researchers in Osman Aysu and Chingiz Abdullayev's Novels" and "Conclusion". In the section titled "Definition, Types, History and Three Basic Elements of Detective Novel" in the study, theoretical and historical information about the detective novel genre is given. In the second section titled "Crime in the Novels of Osman Aysu and Chingiz Abdullayev", the crimes identified in the novels of both authors are classified according to their reasons, in the third section titled "Criminals in the Novels of Osman Aysu and Chingiz Abdullayev", the criminals are classified according to their organized and individual nature, "Osman Aysu and Chingiz Abdullayev". In the fourth chapter titled "Detectives/Investigators in Abdullayev's Novels", detectives/investigators were examined by classifying them according to their professions, whether professional or amateur, and inferences were listed in the "Conclusion" section.

Keywords: Dedective novel, Osman Aysu, Chingiz Abdullayev, Azerbaijan, crime, criminal, detective.

ÖN SÖZ

Yasanın ihlali demek olan ‘suç’, insanın yaratılışından beri var olan bir olgudur. Bundan dolayı insanlık tarihinde suçun öyküsü daima ilgi çekmiştir. Suç, insanın yaratılmasından beri var olmakla beraber polisiye roman, önce Batıda Edgar Allan Poe’nun *Morg Sokağı Cinayeti* ile ortaya çıkmış, zaman içinde gelişmiş ve özerk bir tür olmuştur. Günümüzde kendine özgü bir okur ve izleyici kitlesi bulunan polisiye, sadece romanda değil sinema ve televizyonda da popülerliği artan bir kültürel tüketim ürünüdür. Son yıllardaki gelişmelere paralel olarak Türk ve Azerbaycan edebiyatında da yükselişini sürdürmekte, polisiye edebiyat üzerine üniversitelerde de araştırmalar çoğalmaktadır.

Biz bu çalışmamızda edebiyatın önemli bir türü olan polisiye romanı odağa aldık ve 1980 sonrası Türk ve Azerbaycan edebiyatında polisiye romanlarıyla tanınan Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev’in eserlerini suç, suçlu, dedektif/araştırmacı bakımından karşılaştırdık. Araştırma, “Giriş” ve “Sonuç” bölümü dışında “Polisiye Romanın Tanımı, Türleri, Tarihçesi ve Üç Temel Unsuru”, “Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev’in Romanlarında Suç”, “Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev’in Romanlarında Suçlular”, “Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev’in Romanlarında Dedektifler/Araştırmacılar” başlıklı dört bölümden oluşmaktadır.

Köken itibarıyla ortak bir kültüre mensup olan, ortak bir dil kullanan bu iki yazar, ülkelerindeki polisiye edebiyatın önemli isimleridir. Ancak farklı siyasi ve sosyal şartlar içinde bulunmaları onların suça ve suçluya, hatta soruşturma yöntemlerine bakışlarında farklılıklara yol açmış olmalıdır. İşte bu araştırmanın amacı ortak bir kültüre mensup söz konusu iki yazarın romanlarında polisiyenin üç temel unsuruna nasıl baktıklarını tespit etmek, benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaktır.

Araştırma süresince yaptığı bilimsel katkılardan dolayı başta danışman hocam Prof. Dr. Alaattin Karaca’ya, ayrıca Tez İzleme Komitesi (TİK)’nde öneri ve uyarılarıyla yol gösteren Prof. Dr. Ali Osman Gündoğan ve Doç. Dr. Veli Uğur’a, bu süreçte bana maddi ve manevi her türlü destekte bulunan babam Prof. Dr. Ramazan Mammadov ve annem Gülsura Mammadova’ya şükranlarımı sunuyorum.

25.03.2025/MUĞLA

Gulzar MAMMADOVA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	II
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

POLİSİYE ROMANIN TANIMI, TÜRLERİ, TARİHÇESİ VE ÜÇ TEMEL UNSURU

1.1.POLİSİYE ROMANIN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ	7
1.2.ALT TÜRLER	17
1.2.1.Kimyağı/Whodunit, Katil Kim ya da Muamma Roman	17
1.2.2.Thriller (Heyecan)/Kara Roman	20
1.2.3.Suspense/Gerilim	22
1.3.POLİSİYEDE ÜÇ UNSUR: SUÇ, SUÇLU, ARAŞTIRMACI/DEDEKTİF	23
1.3.1.Suç.....	23
1.3.2.Suçlu	30
1.3.3.Araştırmacı/Dedektif	33
1.4.TARİHÇE	36
1.4.1.Batı Edebiyatında Polisiye Roman	36
1.4.2.Türk Edebiyatında Polisiye Roman	42
1.4.3.Azerbaycan Türk Edebiyatında Polisiye Roman	48

İKİNCİ BÖLÜM

OSMAN AYSU VE ÇİNGİZ ABDULLAYEV'İN ROMANLARINDA SUÇ

2.1.SİYASAL SUÇLAR	54
2.1.1.Cinayetler.....	56

2.1.2.Derin Devletin Siyasete Müdahalesi: Terör Eylemleri, Suikastlar, Bombalamalar	76
2.2.PSİKOLOJİK NEDENLERLE İŞLENEN SUÇLAR	83
2.2.1.Seri Cinayetler	83
2.2.2.Tecavüzler.....	112
2.3.PARASAL NEDENLERLE İŞLENEN SUÇLAR	118
2.3.1.Cinayetler.....	119
2.3.2.Kara Para Aklama	127
2.3.3.Uyuşturucu ve Araba Kaçakçılığı	130
2.3.4.Rüşvet	133
2.3.5.Belgede Sahtecilik	135
2.3.6.Çocuk Kaçırma	137
2.4.TÖRESEL SUÇLAR	139
2.4.1.Cinayetler.....	139
2.5.BEYAZ YAKALI SUÇLAR	140

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMAN AYSU VE ÇİNGİZ ABDULLAYEV'İN ROMANLARINDA SUÇLULAR

3.1.ÖRGÜTLÜ SUÇLULAR.....	143
3.1.1.İstihbarat Görevlileri.....	143
3.1.2.Siyasi Suçlular	158
3.1.2.1.İllegal siyasi örgütler	159
3.1.2.2.Derin devlet	163
3.1.2.3.Siyasi suç işleyen kiralık katiller	169
3.1.3.Mafya.....	172
3.1.3.1.Mafya liderleri	174
3.1.3.2.Mafyanın devlet içindeki uzantıları	182
3.1.3.3.Mafyanın tetikçileri-kiralık katilleri	185

3.1.4.Sokak Çeteleri.....	189
3.2.BİREYSEL SUÇLULAR.....	194
3.2.1.Seri Katiller.....	194
3.2.2.Kişisel Çıkar Amaçlı veya Töresel Suçlular	208

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

OSMAN AYSU VE ÇİNGİZ ABDULLAYEV'İN ROMANLARINDA DEDEKTİFLER/ARAŞTIRMACILAR

4.1.İSTİHBARAT GÖREVLİLERİ.....	217
4.1.1.Türk İstihbarat Örgütü MİT	217
4.1.2.İngiliz İstihbarat Örgütü MI 6.....	229
4.1.3.Rus İstihbarat Örgütü FSB -FTX.....	231
4.1.4.Amerikan İstihbarat Örgütü CIA	238
4.1.5.Alman İstihbarat Örgütü BND.....	239
4.2.POLİSLER	242
4.3.ÖZEL DEDEKTİFLER	250
4.4.DİĞER MESLEK MENSUPLARI (BASIN GÖREVLİLERİ, DOKTORLAR, BANKACILAR)	258
SONUÇ	271
KAYNAKÇA.....	291

GİRİŞ

Suç, insanın yaratıldığından beri var olan bir olgudur, temelde bir ihlalin sonucudur. Bu itibarla insan var olduğundan beri suçun öyküsü de vardır. Dinin insan ve toplum hayatında egemen olduğu dönemlerde suç ve ceza dinsel niteliklidir. Ancak toplumsal hayattaki siyasi, bilimsel ve teknolojik gelişmelere paralel olarak suçun niteliği, niceliği ve nedenleri, insanı suça yönelten sosyolojik ve psikolojik etmenler, suçu önlemek için ortaya çıkan meslekler, kurumlar ve yöntemler de değişmiştir. Neticede edebiyatta ‘polisiye’ adı verilen, suçun ve soruşturmanın öyküsünü anlatan, muamma odaklı eserler ortaya çıkmıştır. Başlangıçta popüler edebiyatın içinde değerlendirilen polisiye zamanla gelişmiş ve zenginleşmiş, hem teknik hem içerik bakımından özerk bir tür olmuştur. Türün ilk örnekleri Batıda verilmiştir. Nitekim kaynaklarda polisiyenin ilk örneği olarak Edgar Allan Poe’nin *Morg Sokağı Cinayeti* zikredilir ve bundan sonra söz konusu eserler yaygınlık kazanır. Bir yandan pratikte eserler ortaya konarken diğer yandan Ernest Mandel, Conan Doyle, W.H. Auden, Tzvetan Todorov, S. S. Van Dine, Andre Vanoncini, Ronald A. Knox gibi isimler türe dair birtakım teoriler geliştirirler. Böylece polisiye edebiyatın özel bir alanı olur.

Batıda uzun bir geçmişi olan polisiye, diğer bazı türler gibi Türk edebiyatına Tanzimat’tan sonra girer ve ilk örneğini Ahmet Mithat Efendi *Esrar-ı Cinayat* (1884) ile verir. Bundan sonra Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde polisiye, tefrikalar, seri cinayet hikâyeleri şeklinde popüler edebiyatın bir kolu olarak yayılmıştır.

Azerbaycan edebiyatında da Cemşid Emirov “Sahil Eməliyyatı” adlı (1958) hikâyesi ile polisiyenin ilk örneğini kaleme almıştır. Tarihten de anlaşılaacağı gibi polisiyenin Azerbaycan edebiyatına girişi Türk edebiyatına göre daha geçtir.

Bu araştırmanın konusu ve amacı, 1980 sonrası Türkiye ve Azerbaycan Türk edebiyatlarında polisiye romanları ile tanınan Osman Aysu ile Çingiz Abdullayev’in bu tür romanlarını, suç, suçlu ve araştırmacı/dedektif bağlamında tahlil edip karşılaştırmaktır.

Ortak bir kültüre ve dile sahip iki ülkede polisiye romanın tanınmış iki yazarı, Türk edebiyatında Osman Aysu, Azerbaycan edebiyatında ise Çingiz Abdullayev’dir. Her iki yazar, 1980 sonrasında, özellikle 1990’lı yıllardan itibaren ülkelerinde çok

sayıda polisiye roman yayımlamışlardır. Hatta Çingiz Abdullayev'in romanları önce Rusça yayımlandıktan sonra dünyanın pek çok diline çevrilmiştir. Söz konusu yazarlar ülkelerinde kendilerine özgü bir okur kitlesine de sahiptir. Ancak haklarında Türkiye'de ve Azerbaycan'da, aşağıda da belirteceğimiz üzere sınırlı sayıda çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar yazarların belli romanlarını kapsamakta, bütünlükçü bir tahlil ve karşılaştırmayı içermemektedir. Ayrıca Aysu ile Abdullayev bugüne değin karşılaştırılmamıştır. Oysa ortak bir dilleri ve kültürü olan, ancak farklı siyasi-sosyal toplumlarda yaşayan, farklı kültürlerin etkilerine maruz kalan Azerbaycanlı yazarlarla Türkiyeli yazarların eserlerindeki 'kriminal dünya'yı karşılaştırmak, içinde bulundukları siyasi-sosyal, iktisadi ve psikolojik durumu anlamak bakımından da önemli veriler sunacaktır. Bu bakımdan liberal bir ortamda ürün veren Aysu ile Sovyet yönetimi altında yetişen Abdullayev'in romanlarını karşılaştırmak önemlidir. Bu konunun seçilme sebepleri bunlardır.

Yök Tez sistemi tarandığında Osman Aysu'ya dair yapılan üç tezin bulunduğu belirlenmiştir. Bunlar; Necmiye Aysin Parlakyıldız'ın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı'nda hazırladığı *Osman Aysu'nun "Odak Noktası" ile Joseph Conrad'ın "Gizli Ajan" Romanlarındaki Ana Figürlerin Şiddet Karşısındaki Tutumlarının Sosyolojik ve Psikolojik Açıdan Analitik Olarak Karşılaştırılması* (2007) başlıklı yüksek lisans tezi, Elif Güliz Bayram'ın Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı'nda hazırladığı *Türkiye'de Polisiye Roman: Osman Aysu Romanları* (2004) yüksek lisans tezi ve Tuğba Aral'ın Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda hazırladığı *1980 Sonrası Türk Edebiyatında Polisiye Romanın Toplumsal Gelişimi: Ahmet Ümit Ve Osman Aysu Romanları* (2019) başlıklı yüksek lisans tezidir.

Söz konusu tezlerden Necmiye Aysin Parlakyıldız'ın çalışması, Aysu'nun sadece *Odak Noktası* ile Joseph Conrad'ın *Gizli Ajan* romanlarının ana figürlerinin şiddet karşısındaki tavrını sosyolojik ve psikolojik açıdan inceleyen sınırlı bir çalışmadır. Bu çalışmada yazar, önce Aysu ve Conrad'ın hayatı hakkında kısa bilgiler vermiş, sonra şiddet kavramını ele almış ardından da her iki yazarın adı geçen romanlarındaki ana figürleri şiddet bağlamında karşılaştırmıştır. Bu aştırma Aysu'nun polisiye romanları hakkında kapsamlı bir tahlili içermemektedir.

Aysu hakkında Elif Güliz Bayram tarafından yapılan yüksek lisans tezi, Necmiye Ayşin Parlakyıldız'ın çalışmasına göre daha kapsamlıdır ve araştırmacı bu çalışmasında yazarın 28 romanını tematik olarak gruplandırmış, “Kahramanlar, suçun bağlamı, ulusçu tavır, kurbanlar ve suçun işleniş şekli, çözümü beklenen sorun ve çözüm” gibi başlıklar altında incelemiştir. Bu tez, her ne kadar yazarın 28 romanını ele alsada tasnifte bir tutarlılık olmaması bakımından eksiklikler içermektedir.

Osman Aysu ile ilgili Tuğba Aral'ın yaptığı yüksek lisans çalışması temelde Ahmet Ümit'in 10 romanı ile Aysu'nun 8 romanının sosyolojik açıdan çözümlenmesinden ibarettir. Yazarın söz konusu eserleri “Ahmet Ümit ve Osman Aysu'nun Polisiye Roman Ekseninde Karşılaştırılması” başlığı altında kısaca ele alınmıştır. Toplam 100 sayfalık tezin sadece 64-90. sayfaları arası Ahmet Ümit ve Aysu'nun romanlarının incelenmesinden oluşmaktadır.

Bunun dışında Aysu'dan kısmen bahseden ve zikredilmesi gereken diğer çalışmalar, Erol Üyepazarcı'nın *Korkmayınız Mister Sherlock Holmes! Türkiye'de Polisiye Romanın 125 Yıllık Öyküsü 1881-2006* (2008) adlı kapsamlı eseri ile Veli Uğur'a ait *Vampirin Öpücüğü, Aşığın Kanı, Türkiye'de 1980 sonrası Popüler Roman* (2018) adlı çalışmasıdır. Uğur, eserinin “Kanun Kim? Polisiye Romanlar” başlıklı yedinci bölümü ile “My Name is... Casus Romanları” başlıklı sekizinci bölümünde Osman Aysu'nun bazı romanlarını ele alır.

Azerbaycan'ın tanınmış polisiye yazarı Çingiz Abdullayev hakkında Azerbaycan'da da yapılan müstakil çalışma sayısı oldukça azdır. Yazar hakkında yazılan tek kitap G. Pənah və T. Məzahiroğlu'nun *Azərbaycan Ədəbiyyatında Dedektiv Janrı Çingiz Abdullayev'in Yaradıcılığı Əsasında* (2012) adlı eseridir. Bu eser, Azerbaycan polisiye edebiyat türü hakkında genel bilgilerden sonra Abdullayev'in hayatı ve romanlarını toptan ele alan, ama herhangi bir tasnif ve yöntem içermeyen bir çalışmadır.

Bunun dışında az da olsa yazar hakkında Türkiye'de iki akademik çalışma yapıldığı görülmektedir. Bunlardan ilki Mikail Balcı'nın Kastamonu Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı'nda yaptığı *Cengiz Abdullayev'in Romanlarında Yapı ve İzlek* (2021) başlıklı tezidir. Yazar bu tezde

Abdullayev'in Türkiye Türkçesine aktarılan sadece beş romanını yapı ve izlek bakımından tek tek çözümlemekte, herhangi bir karşılaştırma yapmamaktadır.

Abdullayev hakkında yapılan diğer tez ise Jale Memmedzade'ye ait, Selçuk Üniversitesi İngiliz Dalı ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda yapılan *The Function Of Social Backgrounds In The Detective Novels Of Agatha Christie, Ahmet Ümit, Çingiz Abdullaev* (2014) başlıklı yüksek lisans tezidir. Yazar bu tezinde Agatha Christie, Ahmet Ümit ve Çingiz Abdullayev'den kısaca söz ettikten sonra Agatha Christie'den iki, Ahmet Ümit ve Çingiz Abdullayev'den birer romanı alarak incelemiştir.

Biz ise çalışmamızda karşılaştırmaya esas olarak Aysu ve Abdullayev'in onar romanını seçtik. Seçmede temel ölçüt, söz konusu eserlerin polisiyenin değişik türlerini temsil kabiliyetidir. Örneğin her iki yazarın casus romanlarından, mafya romanlarından, iktidar çatışmalarını konu edinen romanlarından, seri cinayet romanlarından, mali suçları konu edinen romanlarından ve bireysel suçları konu edinen romanlarından seçimler yapılmış, böylece örneklerin bütünü kapsayacak bir şekilde olmasına özen gösterilmiştir.

Bu çalışma, tezin konusunu, önemini, amacını, kapsamını, literatürünü ve yöntemini açıklayan "Giriş"ten sonra, "Polisiye Romanın Tanımı, Türleri, Tarihçesi ve Üç Temel Unsuru", "Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in Romanlarında Suç", "Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in Romanlarında Suçlular", "Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in Romanlarında Dedektifler/Araştırmacılar" başlıklı dört ana bölümden ve "Sonuç"tan oluşmaktadır.

"Polisiye Romanın Tanımı, Türleri, Tarihçesi ve Üç Temel Unsuru" başlıklı birinci bölümde polisiye romanın teorisi ve tarihçesine dair kaynaklardan yararlanılarak, türün tanımı, özellikleri, alt türleri, Batı'da, Türkiye'de ve Azerbaycan'daki tarihçesi hakkında bilgi verilmiş, ayrıca hem polisiye roman hem de kriminolojiye dair çalışmalardan da yararlanmak suretiyle suç, suçlu ve dedektif/araştırmacı unsurları hakkında açıklamalar yapılmıştır.

"Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in Romanlarında Suç" başlıklı ikinci bölümde, her iki yazarın seçilen romanlarında suç, nedenlerine ve niteliklerine göre "Siyasal Suçlar", "Psikolojik Nedenlerle İşlenen Suçlar", "Parasal Nedenlerle İşlenen Suçlar", "Töresel Suçlar", "Beyaz Yakalı Suçlar" başlıkları altında tasnif edilmiş,

ardından bu başlıklar da işlenen suçlara göre “Cinayetler”, “Tecavüzler”, “Çocuk Kaçırma”, “Kara Para Aklama”, “Rüşvet”... gibi alt kümeler içinde değerlendirilmiş, iki yazarın romanlarında hangi suçların, niçin, nasıl, hangi âletlerle işlendiği ele alınıp, sonra da karşılaştırılarak benzerlik ve farklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tezin “Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev’in Romanlarında Suçlular” başlıklı üçüncü bölümünde iki yazarın romanlarındaki suçlular, önce suçu organize veya bireysel olarak işlemelerine göre “Örgütlü Suçlular” ve “Bireysel Suçlular” olmak üzere ikiye ayrılmış, Örgütlü suçlular kendi içlerinde içinde bulundukları örgütlere göre istihbarat örgütleri, gizli örgütler, derin devlet, mafya, sokak çetesi gibi alt kümeler hâlinde, “Bireysel Suçlar” ise seri katiller, bireysel çıkar ve töreler için suç işleyenler gibi alt kümeler hâlinde incelenmiş, böylece iki yazarın eserlerinde hangi tip suçluların yer aldığı, onları suça iten siyasi, iktisadi, sosyal veya psikolojik nedenler tespit edilmeye çalışılmış, örgütlerin yapısı, işleyiş şekli hakkında bilgiler çıkarılmış, sonra da elde edilen bilgiler karşılaştırılmıştır.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde “Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev’in Romanlarında Dedektifler/Araştırmacılar” başlığı altında, polisiye romanlarda muammayı çözen, suçluyu bulan dedektif/araştırmacılar ele alınmıştır. Bu bölümde de diğer bölümlerde olduğu gibi dedektif/araştırmacılar, elde edilen veriler doğrultusunda, içinde bulundukları meslekî kurumlara göre istihbarat görevlileri, polisler, özel dedektifler, diğer meslek mensupları (medya mensupları, doktorlar, bankacılar) şeklinde alt kümelere ayrılarak incelenmiş, iki yazarın, romanlarındaki araştırmacıların dağılımı, soruşturma yöntemleri, yazarların onlara bakışları tespit edilmiş ve sonra da karşılaştırılmıştır.

Söz konusu dört bölümde romanlardan elde edilen veriler yer yer tablolar hâlinde de gösterilmiştir.

Tezin “Sonuç” bölümünde elde edilen veriler, yine bir sistem içinde suç, suçlu ve araştırmacı bağlamında hükme bağlanmış, iki yazar arasındaki benzerlik ve farklar, bunun nedenleri net bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tez “Kaynakça” ile bitmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

POLİSİYE ROMANIN TANIMI, TÜRLERİ, TARİHÇESİ

VE ÜÇ TEMEL UNSURU

Günümüzde polisiye edebiyat, dünyada geniş bir okur kitlesine hitap etmektedir. Çünkü polisiye, suçu, dolayısıyla sıra dışı ve esrarengiz olayları konu edinir, bundan dolayı bir ‘suç’ çevresinde örülen ‘muamma’ polisiyenin temel niteliklerinden biridir. İnsanın sıra dışı ve esrarengiz olaylara, muammaya merakı, polisiye romanlara ilgiyi artırmıştır. Çünkü gizem, insanı kendine çeker, “hep geri döner” (Mandel, 1985: 40), merak ettirir, hafızayı çalıştırır ve romanın hiç soluk almadan büyük bir heyecanla okunmasını sağlar.

Bunun yanı sıra hayat boyunca gerçeklerin “rahatsız edici, irkiltici yönünden, çözemediğimiz kişisel sorunlarımızdan, kaostan, toplumun yozlaşmasından, genelde çevremizdeki olumsuzluklardan” (Ergun, 2003: 11) uzaklaşma isteği de insanı bu tür roman ve öykülere yöneltmektedir. Bu itibarla tüm sanatlar gibi polisiye romanlar da okur açısından bir kaçış olarak değerlendirilebilir.

Polisiye edebiyat, suçu konu edinir, dolayısıyla temelinde insani ve toplumsal normları ihlâl yani ‘suç’ vardır. Ernest Mandel’in de belirttiği üzere toplumda suçun yaygınlık kazanması, polisiye edebiyatın filizlenmesine yol açmıştır. Yazarın verdiği örneğe göre 1830 yılından itibaren Paris’te suç sayısı giderek tırmanmış, “1882’ye gelindiğinde (...) öğlen 12.30’dan sonra kafelerin açık tutulması” (Mandel, 1982: 15) dahi yasaklanmış, Balzac’ın tahminine göre Restorasyon döneminde profesyonel cani sayısı 20.000’i bulmuştur (Mandel, 1982: 15). Suç ve suçlu sayısındaki bu artış, “...yalnızca cinayeti konu alan melodramların çoğalmasına değil, aynı zamanda sarı basında gerçek yaşamdaki cinayet öykülerine...” (Mandel, 1982: 17) de ilgiyi artırmıştır. Ancak feodal toplumda daha çok kırsal kesimde vuku bulan suçlar söz konusu iken -ki bu tür suçlar genelde eşkıya destanlarında anlatılmıştır- kentleşmeye ve sanayileşmeye paralel biçimde Fransa’da Restorasyon döneminde cinayet,

kapitalist dönemde 1850'den sonra ise hırsızlık, sahtekârlık, dolandırıcılık gibi ekonomiye ilişkin suçlar ön plâna çıkmaya başlar. Toplumsal ve siyasal gelişmelere; sanayileşmeye, kentleşmeye ve değişik iş kollarının, üretme ve tüketme biçimlerinin ortaya çıkmasına koşut biçimde suç, suçlu ve dedektif/ araştırmacı da nitelik ve nicelik olarak değişmiş, bu da doğal olarak polisiye edebiyatın çeşitlenmesine, çeşitli alt dallara ayrılmasına yol açmıştır. Nitekim Veli Uğur da “İnsan ilişkilerinin yoğun ve karmaşık olduğu ortamlar polisiye edebiyatın en fazla beslendiği yerlerdir. (...) Özellikle modern, büyük şehirler insanlar arası ilişkileri yeterince gölgeleyebildikleri için polisiyeye uygun ortam sağlar.” (2018: 177) diyerek, polisiye edebiyatın gelişiminde modern kentlerin rolüne vurgu yapar.

Polisiyenin çıkışında kentleşme ve sanayileşmenin etkisinden sonra türün ilk örneklerinde görülen bir özellik ise Mandel'in de belirttiği üzere, suçun sosyolojik, psikolojik veya hukukî bir vakıa olmaktan çok sadece ‘çözülecek bir sorun’, “parçaları bir araya getirilecek bir muamma” olarak görülmesidir (Mandel, 1982: 27). Ancak ister parçaların bir araya getirileceği bir oyun, ister sosyolojik, psikolojik ya da hukuki bir sorun olarak görülsün suç ve suçun çevresinde oluşan ‘muamma’ polisiye edebiyatın temel figürlerinden biridir. Nitekim Mandel de ilk dedektif romanlarının ana figürünün ‘muamma’ olduğunu ileri sürer (Mandel, 1982: 27).

Sonuç olarak polisiye edebiyatın tarihinde suç ve suçun etrafında örülü bir muamma vardır. Bu bakımdan polisiye edebiyatın tarihi, suç ve suçla ilgili muammayla başlar denebilir.

1.1. POLİSİYE ROMANIN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

Erol Üyepazarcı'nın dediği gibi polisiye edebiyat üzerinde çalışanlar, polisiye romanın tanımı üzerinde bir türlü anlaşamazlar (Üyepazarcı, 2008/I: 26). Çünkü bu tür romanları, kimileri ‘geleneksel dedektif öyküleri’, ‘kara roman’, ‘casusluk öyküleri’ ‘gangster öyküleri’, ‘cinayet romanları’ gibi çeşitli kategorilere ayırır, kimileri de sadece ‘dedektif romanları’na indirger. Bundan dolayı polisiye romanın tam, kapsamlı bir tanımı yapılamamıştır.

Günümüzde polisiye roman ve hikâyeler, genelde ‘popüler edebiyat’ içinde değerlendirilmekte, hatta “cinayet ve esrar” (Küçükboyacı, 1988: 1) ya da suç edebiyatı/crime fiction (Şahin, 2013: 7) genel başlığı altında toplanmaktadır. Nitekim

Veli Uğur da “Türkiye’de 1980 Sonrası Popüler Roman”ları incelediği *Vampirin Öpücüğü* (2018) adlı eserinde polisiye romanları “Kanun Kim? Polisiye Romanlar” başlığı altında değerlendirmiştir (s.171). Ancak M. Reşit Küçükboyacı’nın da belirttiği üzere ‘polisiye roman’ (police novel) denildiğinde “cinai hikâyeler, dedektiflik, casusluk veya hayalet hikâyeleri veya romanları, hatta ‘gotik’ romanlar da düşünülmektedir.” (Küçükboyacı, 1988: 2).

Çeşitli ayrımlara ve tasnife rağmen pek çok romancı, araştırmacı ve eleştirmen polisiye romanı tanımlamaya ve başlıca özelliklerini belirlemeye çalışmıştır. Seval Şahin’e göre ilk tanım, türün ilk örneklerini de kaleme alan Edgar Allan Poe’ya aittir ve Poe polisiyeyi “suç-suçlu ve araştırmacı üçgeninde” (Şahin, 2017: 12) ele almış, muammayı ön plâna çıkarmıştır. Ondan sonra polisiyenin özellikleri ve tanımıyla ilgili birçok tanım yapılır. Örneğin John Cartera’a göre polisiye roman “... ana konu olarak amatör veya profesyonel bir dedektifi ele alır. Bu dedektif, ipuçlarını bulup değerlendirerek, iz sürerek, yerine göre psikoloji kullanarak çözüm bekleyen esrarlı olayı mantıklı bir şekilde aydınlatır” (Küçükboyacı, 1988: 2). Bu cümlelere göre polisiyenin en belirgin vasfı, bir suç, dolayısıyla bir muammayı içermesi ve bir dedektifin de ipuçlarını izleyerek muammayı çözmesidir. J. Symons’a göre ise “Okura bir sorunu sunan ve amatör veya profesyonel bir araştırmacının tündengelim metotlarıyla ulaştığı sonuçla sorunun çözümünü veren romandır.”, W. H. Auden’e göre “Bir cinayet sonrasında gerçek katil dışındaki tüm şüphelilerin elenmesi ve katilin yakalanması öyküsü”dür. Howard Haycraft da polisiyeyi “...suçu ortaya çıkarma amaçlı yapıt”tır diye tanımlar (İlter, 2022: 6). *Büyük Larousse*’ta; “bir cinayeti, bir suç, aydınlatmak için gösterilen çabaları konu alan bir roman, bir öykü, bir film...” (Taraç, Tomak, 2018: 159) şeklinde tanımlanır. Berna Moran ise *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3* adlı kitabında polisiye romanla ilgili olarak “Dedektif romanı, içinden çıkılmaz gibi görünen esrarlı bir cinayetin çözümünü sunduğu için, her şeyden önce mantığa güveni ve inancı dile getiren bir anlatı türüdür.” (Moran, 2018: 111) der. Moran’ın aynı kitapta yaptığı diğer bir açıklama ise “Dedektif romanlarında zeki bir katil ile zeki bir dedektif arasında, E. Mandel’in deyişiyle bir ‘zekalar çarpışması’nı izleriz. Biri kusursuz bir cinayet planlamıştır, öteki de onun açığını yakalayacaktır.” (s. 117) şeklindedir.

Dikkat edilirse bu satırların hemen hepsi kesin bir tanım yerine türün başlıca özelliklerini belirtmekte ve hemen hepsi polisiyeyi bir ‘muamma’ya ve “suç-suçlu-araştırmacı” üçgenine indirgemekte ve bu bakımdan Seval Şahin’in de belirttiği üzere Edgar Allan Poe’nun tanımıyla (Şahin, 2017: 12) temelde birleşmektedir. Ancak tek başına suç, bir romanı polisiye yapmaz. Zeynep Ergun’un naklettiğine göre bir dedektif romancısı olan Julian Symons bu türü tanımlarken iki özelliğe vurgu yapar: Bunlardan ilki “bir bilmecenin ortaya konması”, diğeri ise “bu bilmecenin, tündengelim yöntemleri yoluyla amatör ya da profesyonel bir dedektif tarafından çözülmesidir.” (Ergun, 2003: 6). Nitekim M. Reşit Küçükboyacı da *İngiliz Edebiyatında Dedektif Hikâyeleri* kitabında bu türde iki ana özellik olduğunu söyler. Bunlardan ilki “... çözülmesi gereken esrarlı bir olay”, ikincisi ise “Bir dedektif[in] bu olayı örten esrar perdesini kaldır[masıdır]” (Küçükboyacı, 1988: 2). Erol Üyepazarcı da polisiyenin tam bir tanımını yapmak yerine ortak vasıflarını göz önüne almakta, bu bağlamda ‘suç’ ve ‘muamma’yı iki başat öge olarak saymakta (Üyepazarcı, 2008/I: 26) ve sonuçta polisiye romanı genel anlamda “muamma içeren suçun öyküsünü anlatan edebi yapıtlar” (Üyepazarcı, 2008/I: 27) olarak tanımlamaktadır. Ancak yukarıda belirtildiği gibi tek başına suç, bir eseri polisiye yapmaya yetmemektedir, çünkü Zeynep Ergun’un da dediği üzere “Dedektif romanının amacı, suçun kendisinden çok problemin çözüm süreci ve gizin aydınlatılmasıdır.” (Ergun, 2003: 8). Dolayısıyla bir polisyede suçtan çok muamma ve bu muammanın aydınlatılma süreci önemlidir.

Bu tanımların hepsinde dikkati çeken ortak vasıflar, “esrarengiz bir suç”, “zeki bir dedektif” ve “suçlu”dur. Ama en önemli özelliklerden biri de suçun “zekice” işlenmesi ve araştırmanın da zekice yürütülmesidir. Nitekim Mandel dedektif romanlarının “analitik zekayla yakından” ilgili olduğunu söyler (Mandel, 1982: 30), bu sebeple polisiye romanlarda “hem sivri zekâlı bir suçlu” hem de “ince kurnazlıklar sergileyen bir dedektif” (Mandel, 1982: 26) bulunur. Dolayısıyla polisiye roman, “zekâların çarpışması”dır; bu çarpışma hem dedektifle suçlu hem de yazarla okur arasında vukû bulur (Mandel, 1982: 27) ve bu tür romanlar akılcı, zeki bir plana ihtiyaç duyduğu için rasyonalist bir dünya görüşünün ürünüdür.

Bu tanım ve açıklamalardan yola çıkarak, polisiye edebiyatın suçu konu edinen eserleri kapsadığını ve muammanın bu eserlerin en önemli vasfı olduğunu

söyleyebiliriz. Türün ilk tanımını suç-suçlu-araştırmacı ekseninde yapan Edgar Allan Poe'dan bu yana çoğu eleştirmen de polisiye romanı tanımlamaya çalışırken bu temel figürleri -özellikle suç ve muammayı- göz önüne almakta, suçun, esrarengiz bir olayın ana düğüm/muamma olarak tüm polisiyelerde bulunduğunu, öykünün ise bu muammayı aydınlatma üzerine inşa edildiğini belirtmektedir.

Mandel, *Hoş Cinayet* adlı eserinde klasik dedektif romanının olay-yer-zaman bağlamı üzerine kurulduğunu, karakterlerin sayıca az olduğunu ve hepsinin cinayette aktif rol aldığını belirtir. Ona göre bu romanlarda zaman aralığı kısa olduğundan olaylar, şüpheli kişilerin bir arada bulunup cinayetin işlendiği andan itibaren başlatılır. Dedektif, romanda analitik bir zekâyla ön plana çıkar. Katiller suçlarını gizlemek için ellerinden gelen her şeyi yaparlar. Gerilim, katilin kim olduğu ve suçun nasıl işlendiği sorularına cevap bulunana dek devam eder (Mandel, 1985: 37-38). Klasik bir dedektif romanının başlıca özellikleri bunlardır.

Bu bilgilerin ışığında kimi yazar ve araştırmacılar, polisiye romanların ortak bir yapısal şemasını çıkarmaya çalışmışlardır. Örneğin Mandel'in aktardığına göre Poe ve Conan Doyle, dedektif romanının ilk biçiminin yedi aşamadan oluştuğunu belirtir. Bunlar sırasıyla; problem, ilk çözüm, düğüm, karışıklık dönemi, ilk pırıltı, çözüm ve açıklamadır (Mandel, 1982: 27). M. Reşit Küçükboyacı'nın naklettiği üzere ise Poe klasik bir dedektif hikâyesini "1. Dedektifin tanıtılması, 2. Suçun işlenmesi ve ipuçları, 3. Araştırma-soruşturma, 4. Çözüm, 5. Çözüme götüren delillerin açıklanması, 6. Sonuç" (Küçükboyacı, 1988: 20) şeklinde formüle eder. Söz konusu bilgilerden anlaşılacağı üzere klasik bir dedektif hikâyesi, esrarengiz bir suçun/suçlunun aranması ve aydınlatılması süreci üzerine kurgulanır. Nitekim Zeynep Ergun'un tespitine göre şair W.H. Auden de polisiye romanı bu formüllere uygun olarak "Bir cinayet işlenir, birçok kişiden kuşulanılır; katil dışında kuşku altındaki kişilerin hepsi aklanır; katil yakalanır ya da ölür." (Ergun, 2003: 9) şeklinde özetler. Bu bağlamda polisiye edebiyat, suçun nedenlerini, suçlunun araştırılması, saptanması ve yargılanmasını kapsamaktadır (Bağ, 2005: 24).

Tzvetan Todorov, İngilizce'ye "The Typology of Detective Fiction" adıyla çevrilen makalesinde polisiyenin ayırt edici biçim ve içerik özelliklerini tespit etmeye çalışmıştır (Todorov, 1988: 137-144). Yazar, bu makalede dedektif anlatılarının en

ayırt edici özelliğinin ‘geçici yer değiştirme’ olduğunu söyler. Ona göre dedektif anlatılarında iki öykü/vaka zinciri vardır: Birinci vaka zincirinde ‘suçun öyküsü’, ikinci vaka zincirinde ‘araştırmanın/soruşturmanın öyküsü’ anlatılır. Todorov’a göre suçun öyküsünde “gerçekte ne olduğu”, soruşturmanın öyküsünde ise “okuyucunun veya anlatıcının bunu nasıl öğrendiği” anlatılır (Todorov, 1988: 139). Bu tür roman veya hikâyeler genellikle bir sonuçla, örneğin kütüphanede bir cesedin bulunması ile -sondan- başlar, suçun işlenme ânı, nasıl ve kim tarafından, niçin işlendiği kasten unutulur veya anlatılmaz, araya araştırmacı/dedektif, yani araştırmanın öyküsü girer, suçun öyküsü, muammanın çözümü sırasında veya çözülmesinden sonra anlatılır (Şahin, 2017: 20). Bunu, işlenen suç: cesedin bulunması (şimdiki zaman) + dedektifin araştırmaya başlaması: soruşturma (şimdiki zaman) + suçun ne zaman, nerede, kim tarafından, niçin işlendiğinin açıklanması (geçmiş zaman) + suçlunun bulunması (şimdiki zaman) şeklinde formüle etmek mümkündür.

Todorov, aynı makalesinde S. S. Van Dine’e atıfta bulunarak bir polisiyede bulunması gereken temel özellikleri de sıralar. Buna göre bir polisiyede; ilk olarak “muhakkak bir dedektif (polis), bir suçlu ve bir de kurban, yani ceset bulunma[lıdır], ikincisi, suçlu profesyonel bir katil ya da dedektif olmamalı, kişisel sebeplerle öldürülmelidir. Üçüncü olarak dedektif romanında aşkın yeri yoktur. Dördüncüsü suçlu önemli biri olmalı, kahya veya hizmetçi değil, romanın asal karakterlerinden biri olmalıdır. Bir başka kural romanda her şeyin akılcı bir biçimde açıklanması, fantastiğe yer verilmemesidir. Ayrıca tasvir ve psikolojik tahliller de dedektif romanında bulunmamalıdır. Yedinci madde hikâyeye ait bilgiye göre ‘yazar: okur=suçlu: dedektif’ homolojisine (türdeşliğine) uyulmalıdır ve son olarak banal durum ve çözümlemelerden kaçınılmalıdır.” (Todorov, 1988: 147; Şahin, 2017: 19).

Todorov’un tespitleri genelde klasik dedektif öykü ve romanlarına, bir bakıma ‘kimyaptı/whodunit’ alt türüne özgüdür ve suçlu profesyonel bir katil ya da dedektif olmamalı, kurban kişisel sebeplerle öldürülmeli, aşka, tasvirlerle, psikolojik tahlillere yer verilmemeli gibi bazı kesin sınırlandırmalar içermektedir. Oysa günümüzdeki polisiye roman ve öykülerde, Todorov’un belirttiği kimi kuralların dışına çıkıldığı, bu tür romanlarda örneğin aşka, tasvirlerle ve psikolojik tahlillere veya fantastik öğelere yer verildiği, suçlunun profesyonel bir katil, hatta dedektif dahi olabildiği, cinayetlerin

kişisel sebeplerle işlenmeyebildiği görülmektedir. Nitekim polisiyenin bir türü olan casus romanlarında cinayetler, kişisel sebeplerle işlenmemektedir.

Polisiyenin en önemli vasıflarından biri, insanda merak duygusunu kamçılayan ana düğüm ve ara düğümlerdir. Böylece okur sürekli soru sormaya davet edilir (Roloff-SeeBlen, 1997: 56). Ana düğüm (muamma) esas itibarıyla “Suçlu kim?”, “Suçu nasıl işledi?” ve “Neden işledi?” sorularıdır. Bu tür romanlarda yazar, esere serpiştirdiği ara düğümlerle okurun merak duygusunu sürekli diri tutmaya çalışır, bunun için sık sık aldatmaca ve şaşırtmacalara başvurur. Herkes birbirinden, cinayeti işlediğinden ya da başka cinayetler işleyebileceğinden kuşkulandır. Bu zanlılar grubunu kolektif suçluluk duygusundan sadece dedektif kurtarabilir. Herkesin sırayla zanlı durumuna düşürülmesi ise yazarların olağanüstü, esrarengiz bir durum yaratabilmek için kullandıkları bir yöntemdir (Roloff-SeeBlen, 1997: 41). Bu sebeple suç ve karmaşa, eserde yaratılan kurgusal dünyayı sürekli tehdit eder. Çünkü polisiye edebiyat barış ve uyumun olduğu bir ortamda varlığını sürdüremez (Ergun, 2003: 13). Ancak başarılı yazarlar, okuru şaşırtmak ve merak duygusu uyandırmak için ucuz hilelere başvurmaz, olağanüstü, akla ve mantığa uymayan olaylar icat etmezler; “bu nedenle romanın sonunu açık bırakmak, okurun yorumunu özgür kılmak” (Ergun, 2003: 8) polisiyeye özgü bir yöntem değildir. Bir polisiye romanda ana ve ara düğümler ne kadar girift ve tahmin edilemezse, roman o denli başarılı olur, ancak muammanın sıkı oluşuna karşılık, çözüm o denli net ve rasyonel olmalıdır.

Polisiye romanların bir başka özelliği, karakterlerinin sınırlı sayıda ve tipik olmasıdır. Ayrıca meslek, tavır ve davranışlarıyla yaşadıkları topluma uygundurlar ve dönemlerinin düşüncelerini temsil ederler. Dedektif romanlarının en önemli kişisi dedektiftir. Romandaki ana işlevi suçu/muammayı çözmek ve suçluyu bulmaktır. Türün ilk örneklerinde genellikle meslekleri dedektiflik olmakla beraber, daha sonra meslekleri polislik, özel dedektiflik olmayan kişiler de araştırmacı olarak romanlarda yer alırlar. Nitekim Veli Uğur da 1980 sonrası polisiye romanlar üzerinde dururken “Bu dönemde, polisiye romanın temel kişisi profesyonel dedektif ya da polis olmak zorunda değildir” (Uğur, 2018: 171) der. Ayrıca bir polisiyede dedektifin karşısında bir de suçlu yer alır. Her ikisi de analitik bir zekâyâ sahiptir ve eserde önemli bir rol üstlenirler. Onlara karşılık kurban -örneğin öldürülen kişi- işlevsel olarak o derece

önemli değildir. Bunların dışında kişi kadrosunda bir de zanlılar/şüpheliler yer alır (Roloff-SeeBlen, 1997: 18).

Dedektif romanlarında kriminal olaylar, genellikle sınırları belli ve kapalı mekanlarda geçer. Mekânlar başlangıçta malikane ve yazlık gibi daha sakin yerler iken sanayileşme ve kentleşmeye paralel olarak kalabalık yerler, örneğin okullar, çok sayıda çalışanı olan iş yerleri, uçak ya da tren gibi çok yolcu alan taşıtlar tercih edilmeye başlanmıştır (Ergun, 2003: 22). Mandel, kriminal olayların daha yoğun işlendiği yerleri şöyle sıralar:

“... New York, Washington, California, Florida ve Hawaii; Cote d’Azur Fransız kentleri, Brüksel, Liège, Amsterdam, Stockholm ve Helsinki; Berlin, Hamburg, Münih, Frankfurt ve Bonn; Roma, Venedik, Floransa ve Toskana bölgesi ile kıvamında bir miktar Sicilya; İspanya, Portekiz, Yunanistan, İstanbul’da Topkapı Sarayı ve Akdeniz’in doğu sahili; Avusturya ve Yeni Zelanda, Brezilya, Karayip Adaları, Tanzanya, Bombay, Hong Kong, Seul, Singapur ve Tokyo; hatta Moskova ve Pekin’in yanısıra Doğu Almanya, Varşova, Prag, Budapeşte ve Karadağ.” (Mandel, 1985: 97)

Polisiye romanlarda olay zamanı da diğer romanlara göre sınırlıdır, geniş bir zamanı içine almaz, esas itibarıyla suçu işleme, araştırma ve suçluyu bulma sürecini kapsar.

Bütün bunlar, polisiye romanı tam olarak tanımlamasa bile en azından türün biçim ve içerik olarak başlıca özelliklerini ve vasıflarını ortaya koymaktadır. Her edebi türün elbette biçim ve içerik itibarıyla sabit bazı özellikleri vardır. Örneğin şiirle roman birbirinden farklı birer edebi formdur. Bununla beraber dönemin felsefi, sosyolojik, estetik anlayışlarına göre her edebi tür gibi romanlarda da farklı teknikler, tarzlar kullanılabilir. Bu sebeple polisiye romanlar da -temel özellikleri korumak suretiyle- döneme göre hem teknik hem içerik olarak değişebilir. Buna rağmen kimi eleştirmenler polisiye romanlarda uyulması gereken başlıca kuralları belirleme yoluna gitmişlerdir. Bunlardan biri de S. S. Van Dine’dir. Yazar, 1928’de “Polisiye Romanının Yirmi Kuralı” başlıklı yazısında türün başlıca özelliklerini özetle şu şekilde sıralamıştır (Vanoncini, 1995: 124-128):

1. Okurla dedektifin sorunu çözümlleme şansları aynı olmalıdır.
2. Yazarın, okur karşısında, suçlunun dedektife karşı kullandıklarından başka oyun ve kurnazlıklar kullanmaya hakkı yoktur.
3. Gerçek polisiye roman her türlü aşk entrikasının dışında bulunmalıdır.
4. Suçlu hiçbir zaman, dedektif ya da polisten biri olarak gösterilmemelidir.
5. Suçlunun kim olduğu, kazara, rastlantısal olarak ya da durup dururken yapılan bir itiraf değil, bir dizi çıkarsama sonucunda belirlenmelidir.
6. Her polisiye romanda, adından da anlaşılacağı gibi bir polisin bulunması şarttır. Bu kimsenin görevi, bizi birinci bölümde kötü davranışta bulunmuş olan kişiye götürecek olan ipuçlarını bir araya getirmektir. Dedektif, bir araya getirdiği ipuçlarını inceleyerek doyurucu bir sonuca varmazsa, sorunu çözümleyememiş demektir.
7. Cesetsiz polisiye roman yoktur. Hatta ceset ne kadar ölüyse o kadar iyi olacaktır.
8. Polisiye romanda sorun, kesinlikle gerçekçi yollarla çözümlenmelidir.
9. Bu ada yaraşan bir polisiye romanda ancak bir tek gerçek dedektif bulunmalıdır.
10. Suçlunun her zaman, olayda az ya da çok önemli bir rol oynamış, yani okurun tanıdığı ve onu ilgilendiren bir kimse olması gerekir.
11. Yazar, katili hiçbir zaman, uşak hizmetli, aşçı gibi evde görevli personel arasından seçmemelidir. Bunun ilkesel bakımdan bir nedeni vardır: İşin kolayına kaçmamak. Suçlunun buna degecek bir kimse olması gerekir.
12. Bir tek suçlunun var olması ve bunun işlenmiş cinayet sayısı ile ilgisinin bulunmaması gerekir.
13. Gizli derneklerin ve mafyaların polisiye romanda yeri yoktur. Bu konuları ele alan yazar, serüven romanının ya da casusluk romanının alanına düşer.
14. Cinayetin işlenme tarzının ve suçlunun ortaya çıkarılmasına yol açacak yolların akılcı ve bilimsel olması gerekir.
15. Bilmecenin gizli nedeninin tüm roman boyunca apaçık olması gerekir...
16. Polisiye romanda uzun tasvirler, ince çözümlemeler ya da "havayla ilgili" kaygılar bulunmamalıdır...
17. Yazar suçluyu cinayetin profesyonelleri arasından seçmelidir...

18. Cinayet olarak gösterilmiş bir olayın, romanın sonunda, kaza ya da intihar olduğu öne sürülemez. O cinayeti sonuçlandırmak için uzun ve karmaşık bir soruşturma tasarlamak, okura bağışlanamaz bir oyun oynamak olur.

19. Cinayetin nedeninin her zaman kesinlikle kişisel olması gerekir. Komploların ve yüksek politikanın casus romanına bırakılması gerekir. Polisiye romanın ise, tersine, bir yandan okurun özlemlerine ve bastırılmış heyecanlarına belirli bir çıkış yolu sağlarken, bir yandan da onun her günkü deney ve kaygılarını yansıtmaması gerekir.

20. Ve nihayet, ve aynı zamanda da bu ilkenin yuvarlak bir hesabını çıkarmak amacıyla, aşağıda, kendine saygılı hiçbir yazarın başvurmayacağı bazı numaralar sıralamak istiyorum.

- a) Cinayet yerinde bulunan bir izmaritle bir şüphelinin içtiği sigaranın karşılaştırılması sonucunda, suçlunun kimliğinin ortaya çıkması.
- b) Caninin, dehşete kapılarak, suçunu itiraf etmesi.
- c) Sahte parmak izleri.
- d) Bir mankenden yararlanılarak yapılan şaşırtmaca.
- e) Köpeğin havlamamasının, içeriye girenin yabancı olmadığını ortaya çıkarması.
- f) Şüphelinin ikiz kardeşi ya da ona fark edilmeyecek kadar çok benzeyen bir akrabası.
- g) Deri altı şıngısı ve hakikat serumu.
- h) Kapalı bir odada polisten kişilerin önünde işlenen cinayet.
- i) Suçluyu bulmak için sözcük çağrışımlarından yararlanılması.
- j) Dedektif tarafından bir şifrenin çözülmesi ya da şifreli bir yazının okunması.

S. S. Van Dine dışında Ronald A. Knox ise konuya farklı bir şekilde bakarak, kendince dedektif hikâyelerinin “On Emri”ni belirler. M. Reşit Küçükboyacı’nın naklettiğine göre yazarın sıraladığı “On Emir” şunlardır:

“1. Suçlu, hikâyenin başlarında kendisinden söz edilmiş olan bir şahıs olmalıdır.

2. Tabiat-üstü ve tabiat-ötesi güçler tamamen saf dışı bırakılmalıdır.

3. Birden fazla geçit veya oda bulunmamalı.
4. Hikâyenin yazıldığı zamana kadar keşfedilmemiş olan ve bilinmeyen bir zehir kullanılmamalıdır.
5. Hikâyelerde Çinlilere yer verilmemelidir.
6. Dedektife tesadüfler veya kazalar yardımcı olmamalıdır.
7. Dedektifin kendisi suçu işlemiş olmamalıdır.
8. Okuyucuya tetkikine sunulmamış herhangi bir ipucu dedektif tarafından değerlendirilmemelidir.
9. Dedektifin yardımcıları (Watson'lar) zihinlerinden geçen düşünceleri okuyucudan saklamamalıdır; bu Watson'ların zeka derecesi çok az da olsa tipik okuyucunun zeka derecesinin altında olmalıdır.
10. İkiz kardeşler veya birbirine çok benzeyen 'çift yaratılmışlar' okuyucu böyle bir ihtimalin var olabileceğinden haberdar olmadıkça, bulunmamalıdır” (Küçükboyacı, 1988: 3-4)

Her iki yazarın polisiye romanlara getirdikleri bu sınırlamalardan yola çıkarak M. Reşit Küçükboyacı (1988), polisiye romanın ortak özelliklerini şöyle tespit eder:

1. Dedektif hikâyelerinin ana konusu esrarlı bir olay olmalıdır.
2. Amatör veya profesyonel bir dedektif olayı aydınlatmalıdır.
3. Okuyucu ile dedektif arasında gizli bir bağ oluşturan ipuçları, deliller ve bunların ele geçirilmesi gibi hareketler bulunmalıdır.
4. Dedektif hikâyeleri asla başka konularla ilgilenmemelidir. (s: 5)

Bütün bu tanımlama ve açıklama çabaları, polisiyenin başlıca özelliklerini ve diğer türlerden farklı yönlerini belirlemek için elbette faydalıdır; ancak bırakalım polisiye romanı, tüm sanat dalları için sabit, kesin kurallar koymak ve tüm yazarlardan bu kurallara uymasını beklemek, doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü edebi türler ve formlar, zaman içinde dönemin siyasi-sosyal, ekonomik şartlarına, bilimsel, felsefi, teknolojik ve estetik gelişmelere paralel olarak gerek form gerekse içerik bakımından değişebilir, örneğin bir romanda görsel, şiirsel, teatral veya sinemaya özgü form ve teknikler kullanılabilir. Bu itibarla örneğin “dedektif suçlu olmamalıdır, gizli

derneklerin ve mafyaların polisiye romanda yeri yoktur, gerçek polisiye roman her türlü aşk entrikasının dışında bulunmalıdır, hikâyelerde Çinliler olmamalıdır” gibi kurallar, günümüz polisiye edebiyatına uygun görünmemektedir.

Tüm bu araştırmalardan çıkarılacak sonuç, suç-suçlu ve araştırmacının polisiyenin üç temel figürü olduğu, bu tür eserlerde mutlaka bir suçun işlendiği, dolayısıyla bir suçlunun bulunduğu ve romanın bu gizemli/girift suçun, yani muammanın çözülmesi, aydınlatılması üzerine bina edildiğidir. Klasik dedektif roman ve hikâyelerinde araştırmacı, bir polis veya dedektif iken günümüz polisiye edebiyatında bu mesleği yürütmeyen bir kişi de olabilir, suçun aydınlatılmasında geçmiştekilere göre pek çok teknolojik araç ve yöntemden yararlanılabilir. Klasik dedektif hikâyelerinde psikolojik tasvirler pek yer verilmezken, günümüz polisiyesinde suçlunun psikolojisi de önemli hâle gelmiştir, dolayısıyla bu tür eserlerde psikoloji de geniş bir yer tutabilmektedir. Ana yapıya uymak kaydıyla mafya vb. suç çeteleri, uluslararası istihbarat çatışmaları/casusluk faaliyetleri de polisiyenin alanı içindedir.

1.2. ALT TÜRLER

Polisiyenin tanımı gibi alt türleri konusunda da tam bir anlaşma söz konusu değildir. Örneğin Seval Şahin’in belirttiğine göre Tzvetan Todorov polisiyenin alt türlerini “Kimyaptı” (Whodunit), “Heyecan” (Thriller) ve “Gerilim” (Suspense) romanları olarak sınıflandırırken (Şahin, 2017: 22), Andre Vanoncini *Polisiye Roman* kitabında türü “Sorun ve Çözüm”, “Kara Roman” ve “Suspense’li Roman” şeklinde alt türlere ayırır (Vanoncini, 1995: 36, 61, 97). Erol Üyepazarcı bunlara ilave olarak Vanoncini’nin “Sorun ve Çözüm” dediği türe “Çözüm Roman- Muamma Roman” (Üyepazarcı, 1997: 22) adını verir, buna bir başka yerde “Katil Kim?” romanları der, thriller’in bir alt türü olarak da “Hard Boiled”i ve “Casus Romanları”nı zikreder (Üyepazarcı, 2008/I: 115-126). Ama *Korkmayınız Mister Sherlock Holmes!* adlı araştırmasında polisiye romanı temelde “Katil Kim Romanları”, “Kara Roman” ve “Suspense (Şüphe) Romanları” olarak üç alt türe ayırır (Üyepazarcı, 2008/I: 115-126).

1.2.1. Kimyaptı/Whodunit, Katil Kim ya da Muamma Roman

Todorov’un “Kimyaptı” diye adlandırdığı polisiye türüne Vanoncini “Sorun Roman” (Vanoncini, 1995: 36-60), Üyepazarcı önce “Çözüm Roman-Muamma

Roman” (Üyepazarcı, 1997: 22), sonra “Katil Kim Romanları” (Üyepazarcı, 2008/I: 115) adını vermiştir. Dolayısıyla alt türlerin adlandırmasında birlik yoktur; ancak türe ilişkin bu eserlerin hepsindeki bilgiler ortaktır.

Bu türün ilk örnekleri Edmund Clerihew Bentley’in 1913 yılında yazdığı *Trent’s Last Case*’i ile Edward Woodley’in *Villa Rose* adlı eserleridir (Üyepazarcı, 2008/I: 119). Tür, en parlak dönemini, iki dünya savaşı arasında, İngiltere ve Amerika’da yaşamıştır (Vanoncini, 1995: 36). Erol Üyepazarcı’nın tespitine göre Doroty L. Sayers türün en başarılı isimlerinden biridir (Üyepazarcı, 2008/I: 114). Onun yanı sıra Agatha Christie, Anthony Berkeley, Earl D. Biggers, S. S. Van Dine, John Dickson Carr katil kim romanlarının başlıca yazarlarıdır (Üyepazarcı, 2008/I: 120).

Muamma romanın temelleri *Morg Sokağı’nda Cinayet* romanının yazarı Edgar Allan Poe ile atılır. Bu romanda dedektif C. Auguste Dupin’in muammayı saf analitik mantık yürüterek çözmesi, onun bu alanda ilk olmasını sağlamıştır. Poe, romanlarında sonuca, çözüme ulaşırken anlatıcıyı ve okur kitlesini şaşırtmayı bununla birlikte hiç beklenmedik gelişmeleri işlemeyi daima ön planda tutmuştur (Üyepazarcı 1997: 24). Edgar Allan Poe’nin yanı sıra Emile Gaboriau da muamma romanın ilk örneklerini veren diğer bir yazardır. Ancak bu roman türünün temellerini her ne kadar Poe atsa da tür, kesin biçimine Arthur Canon Doyle’un *A Study in Scarlet* (1887) romanındaki Sherlock Holmes tiplmesiyle kavuşur. Doyle’un ‘muamma romana’ getirdiği en önemli yenilik ise korku ögesidir. Bu konuyu en çok *Baskerviller’in Köpeği* romanında ele alır (Üyepazarcı 1997: 25).

Todorov’a göre “Kimyaptı” türündeki polisiyelerde iki öykü vardır: Bunlardan ilki ‘suçun öyküsü’, ikincisi ‘araştırmanın/soruşturmanın öyküsü’dür. Suçun öyküsü, suçun kim tarafından, nasıl, nerede, ne zaman ve niçin işlendiğini içerir; kısaca ‘ne oldu’ya ilişkindir. Bu öyküdeki boşluklar genellikle geriye dönüşlerle tamamlanır. Araştırmanın öyküsü ise suçlunun bulunma, muammanın aydınlatılma sürecini içerir, yani ‘nasıl oldu’ya dairdir (Şahin, 2017: 22). Üyepazarcı da muhtemelen Todorov’dan aldığı bilgiler doğrultusunda bu tür romanlarda “cinayetin öyküsü”, “soruşturma öyküsü” olmak üzere iki öykü bulunduğunu söyler ve Agatha Christie’nin *Murder On The Orient (Doğu Ekspresi’nde Cinayet)* adlı romanını, bunun tipik bir örneği olarak sunar (Üyepazarcı, 2008/I: 116).

Bu tür romanlarda asıl amaç suçu anlatmak değil, bir muamma kurgulamak, Seval Şahin'in deyişiyle "katil kim sorusudur" (Şahin, 2017: 22). Yazar, kurguladığı 'muamma' ile okuru âdeta gizemli bir 'oyun'un içine çeker ve roman boyunca bu muammanın çözümüne odaklanılır.

Andre Vanoncini 'sorun roman' diye adlandırdığı bu polisiye türün ana şemasını, başlangıçta bir cinayet işlenir daha sonra bu cinayetin şüphelileri ortaya konulur, sonuçta ise soruşturmayı yürüten bir dedektif suçluyu ortaya çıkarır, şeklinde özetler. Aslında bu şema, Todorov'un söyledikleriyle örtüşür. Sinemada bu tür filmlere "suçlu kim filmi" adı verilir (Vanoncini 1995:36). Muhtemelen Üyepazarcı da buradan hareketle daha sonra bu alt türe "Katil Kim Romanları" (Üyepazarcı, 2008/I: 115) demeyi tercih etmiştir.

Adlandırma ne kadar farklı olursa olsun Erol Üyepazarcı da aşağı yukarı Vanoncini ve Todorov'un görüşlerini tekrarlar. Ona göre de bu tür romanın amacı okuru bir labirente, bir muammanın içine sokmaktır. Ortada bir cinayet vardır, ilk cinayet romanın başında işlenir, onu örtmek için başka cinayetler gerekiyorsa, akabinde ek cinayetler vuku bulur. Karakterler sınırlı sayıdadır ve romanda okur hepsini görür. Cinayet nedenleri genelde "para ya da şöhret hırsı, intikam, kıskançlık, karşılıksız aşk" (Üyepazarcı, 2008/I: 116)tır.

Kimyaptı romanlarında suçu araştıran öznelere, suçla ilişkili değildir, suçun dışındadırlar ve sadece suçu, suçluyu araştırırlar. Bu romanlarda aşk işlenmez, asıl amaç katil kim sorusuna cevap aramak ve bulmaktır (Şahin, 2017: 22-24).

Kimyaptı/Katil Kim romanlarında suçlular -suç ortakları olsa da- genelde tek kişidir, örgütlü değildir. Dedektifler, suçlunun her türlü yanıltma çabasına analitik bir zekâ ile karşı çıkarlar. Katiller suçu örtmek, dedektifi yanıltmak için her türlü oyuna, hileye başvururlar, dedektif ise zekâsı ile bunları bertaraf eder. Bu tür romanların suçu ve suçluyu konu edinen diğer tür romanlardan farkı, suçu veya suçluyu analiz değil, sadece muammayı çözmeye odaklanmasıdır. Örneğin Dostoyevski *Suç ve Ceza*'da muammayı çözmeye değil, suçlunun psikolojisini analize yönelir.

1.2.2. Thriller (Heyecan)/Kara Roman

Todorov'un alt tür olarak belirlediği bir başka polisiye roman, thriller'dir. Thriller, Mandel'in "Roman Noir/Kara Roman" diye adlandırıldığı türle pek çok yönden benzeşir. Ona göre roman noire, genellikle kırklı ve ellili yılların savaş sonrası edebiyatı için kullanılan bir terimdir (Mandel 1985: 48). Üyepazarcı da eserinde bu alt türe "Kara Roman" der (Üyepazarcı, 2008/ I: 120-123), thriller'i "muamma ögesi yanında, zincirleme olaylar, heyecan, seks, şiddet ve korkunun egemen olduğu ve genellikle beklenmedik bir sonla biten" (Üyepazarcı, 2008/I: 125) romanlar olarak niteler.

Kimileri, kara romanın ilk örneklerini Marcel Duhamel'in 'serie noire' başlığı altında bir dizi cinayet romanıyla verdiğini ileri sürse de Mandel, bunun doğru olmadığını, kara romanın ilk örneklerinin 1930'larda *Black Mask* geleneğinden çıktığını söyler (Mandel 1985: 48). Nitekim "Cinayet Basit Bir Sanattır" adlı makalesinde Raymond Chandler, bu türü, Hammet'in eserleriyle başlatır. Dolayısıyla 'Kara Roman' akımı, 1920'lerde Hammet ve Chandler'in *Black Mask* dergisinde yayımladıkları gangster çatışmalarını, siyasi cinayetleri, türlü mali mücadeleleri içeren polisiye öykülerden doğmuştur. Özellikle Hammet, dedektif romanlarında işlenen hırs ve intikam gibi klasik konuları bir yana bırakarak, Birinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı burjuva değerlerindeki değişime, örgütlü gangsterlerin yaratmış olduğu vahşete ve zenginler arasında meydana gelen toplumsal yozlaşma gibi konulara yönelir (Mandel 1985: 49). Dashiell Hammet, Raymond Chandler, Ross Macdonald, John D. Macdonald, Gregory Mcdonald, William Riley Burnett, Davis Godis, Jim Thompson, James Hadley Chase, Mickey Spillane, Jean François Vilar ve Leo Mallet türün en başarılı yazarları olarak kabul edilir (Üyepazarcı 1997: 31).

Söz konusu eserler, gerek kurgu gerekse içerik bakımından 'Katil Kim Romanları'ndan farklıdır. Seval Şahin'in özetlediğine göre bu tür romanlarda da tıpkı 'Kimyaptı romanları'ndaki gibi iki öykü bulunur. Ancak cinayet (ilk öykü), araştırmanın öyküsünden (ikinci öykü) önce işlenmez; dolayısıyla suç olup bitmiş, geçmiş zamanda kalmış değildir, anlatma zamanıyla eşzamanlıdır (Şahin, 2017: 24). Erol Üyepazarcı ise bu romanları 'muamma roman'dan ayıran en önemli özelliklerden birinin, muamma romanda sonuçtan nedene, kara romanda ise nedenden sonuca doğru

gidilmesi (Üyepazarcı, 1997: 30) olduğu görüşündedir. Dolayısıyla cinayetin nasıl, kim tarafından, niçin işlendiği akış içinde, olaylar cereyan ettikçe eşzamanlı olarak ortaya çıkar, bu nedenle sürekli bir belirsizlik vardır ve belirsizlik ya da bekleyiş ‘heyecan’ı, merakı daima diri tutar. Şahin’e göre bu tür romanlarda “genellikle birden fazla suçlu ve dedektif vardır.” (Şahin, 2017: 24).

Vanoncini’ye göre ise ‘kara roman’ın en yaygın özelliği, “baş kişi olan soruşturucunun çevresinde eklemlenmiş bir entrika”ya dayanmasıdır (Vanoncini, 1995: 61). Bu araştırmacı/soruşturmacılar, muamma romandaki gibi suçu masa başında analitik bir zekâ ile çözmezler, romanda sadece ‘muamma çözücü bir zekâ’ olarak değil, duygusal bir varlık olarak da yer alırlar. Suçluyu, sokağa inerek, inatla soruşturarak ve gözlemler yaparak bulurlar, kendilerini korkusuzca olayların içine, çatışmaya atarlar. Bu kahramanın “Dupin’ler ve diğer Sherlock’lar gibi övgülerle dolu bir yaşamöyküsü yoktur.” (Vanoncini, 1995: 62). Üyepazarcı’nın deyişiyle “hala bireyci tiplerdir ama artık eksantrik ve zengin meraklılar” değillerdir (Üyepazarcı, 2008/I: 122). Vanoncini’ye göre kara romanı, katil kim- muamma romandan ayıran en önemli özelliklerden biri de, muamma romanda asıl amacın suçlunun bulunması olmasına karşılık, kara romanın cinayete neden olan sosyolojik ve psikolojik durumları da konu edinmesidir (Vanoncini, 1995: 13). Kısacası “suça yol açan sosyal ve psikolojik koşullar” (Kaya, 2023: 13) bu türde dikkat edilen önemli ayrıntılardan biridir.

Bu tür romanlarda olaylar genellikle birinci kişi tarafından anlatılır. Dikkatini yakın çevre üzerinde yoğunlaştıran kara romanın, dili kısa, gösterişsiz ve özlüdür. Mekanlar ve bu mekanların içinde yer alan kişiler ise özgündür (Vanoncini, 1995: 62).

Toplumsal sorunlara yönelen, “cinayete yol açan sosyal ve psikolojik durum ve koşullarla da ilgilen[en]” (Vanoncini, 1995: 13) kara roman yazarları, bu tür aracılığıyla cinai bir eylemin gerçekleştirilmesine ve bu eylemin bireysel vicdan üzerindeki etkisine, kötü adamın davranışsal profiline de ağırlık verirler (Vanoncini, 1995: 63).

Kara romanda esas olan, suçluları inceleyip yakalamak, bir olaylar zinciri içinde sahneden sahneye hızlı bir biçimde atlamaktır (Mandel 1985: 53). Bu türün yazılış tekniği muamma romanıkinden oldukça farklıdır ve anlatıcının olay sonunda

hayatta kalıp kalmayacağı bilinmez. Okurun dikkatini çekmek için olaylar hemen sonuçlanmamakla birlikte bir bekleyiş havası içerisinde sunulur.

1.2.3. Suspense/Gerilim

Gerilim romanları, Kimyaptı ile Kara Roman türünün sentezidir. Bu tür romanlarda da iki öykülü bir yapı söz konusudur; ancak merkezinde ikinci öykü (soruşturmanın öyküsü) vardır. Kimyaptı’da ikinci öykü olan ‘soruşturmanın öyküsü’ sadece suçun araştırılmasını içermesine karşın gerilim türünde “sadece gerçeğin araştırılması”na (Şahin, 2017: 25) indirgenmez. Çünkü belirsizlik sürer, salt ‘Ne oldu?’ sorusu, dolayısıyla olmuş ve bitmiş bir suçun öyküsü değil, bundan sonra ‘Ne olacak?’ sorusu da öne çıkar, okur hem geçmişini hem geleceği merak eder (Şahin, 2017: 25).

Seval Şahin’in verdiği bilgilere göre ‘gerilim’ iki alt türe ayrılır. İlki, “savunmasız dedektifin hikâyesi”, ikincisi “sanık olarak dedektifin hikâyesi”dir. “Savunmasız dedektifin hikâyesi”nde, araştırmacı/dedektif, artık dokunulmaz, yenilmez bir kahraman değildir, dövülebilir, alt edilebilir, hayatı risk altındadır. “Sanık olarak dedektifin hikâyesi”nde ise işlenen suçun zanlısı dedektifin bizzat kendisidir, tüm şüpheler onu gösterir, bu durumda o, polis için sanık, katiller içinse bir kurban olarak hedeftedir. Bu türde asıl soru, üstüne suç atılan dedektifin bu çıkmazdan nasıl kurtulacağı, polisten ve katillerden nasıl kaçacağıdır (Şahin, 2017: 25). Görüldüğü üzere bu alt türde dedektif, hem zanlı, hem araştırmacıdır, hem gerçek suçluyu arar, hem de suçlu durumuna düşmekten kurtulmak ister (Şahin, 2017: 25).

“Suspense/Gerilim” türü hakkında Vanoncini de bilgi verir. Ona göre aslında ilk iki alt türde ana anlatı ‘suçlunun öyküsü’ üzerine kurulmaz, suçun araştırılması ve bulunması süreci hep ön plândadır. İşte suspense/gerilim, o boşluğu doldurur; bu alt türde “kovalanan bireyin, kurbanın öyküsü” öne geçer. Artık ana öykü ister suçlu olsun ister zanlı -ki bu gerçek suçlu veya zanlı bir dedektif olabilir- kurbanın kaçış veya kurtulma çabası, hem fiziksel hem de ruhsal olarak verdiği yaşama mücadelesidir. Bu bağlamda Vanoncini, “karmaşık bir kişinin psikolojik bir çözümlemesini ya da davranışsal bir incelemesini sunma[yı]” -ki bu kurbanın psikolojisidir- suspense’li romanın ayırt edici özelliği olarak görür (Vanoncini, 1995: 97-98). Örneğin William Irish, romanlarına kahramanlarını yaşam dengelerinin bozulduğu ânda alır, dengenin

bozulması, beklenmedik anda kahramanın bir cinayet suçlusı gibi gösterilmesidir, ama aslında masumdur. İşte bu masum ‘kurban’ın kurtulma/kurtarıma mücadelesi, bu süreçte yaşadığı fiziksel veya ruhsal hâller suspense’li romanın ana konusudur. Ancak bu tür romanlarda ‘kurban’, masum değil gerçek bir suçlu da olabilir. Yazar, ‘kurban’ın yaşama mücadelesine odaklanır, okurda ona karşı bir sempati uyandırır. William Irish’in *Lady Fantôme*, *Bir Gölgeyle Evlendim*, *Siyah Gelinlik* romanları böyledir. Ancak Pierre Boileau ile Thomas Narcejac, polisiyenin ‘muamma’ ve ‘çözüm’ öğelerini ikinci plâna atarak sadece kurbanın psikolojisini öne almasını pek de onaylamazlar (Vanoncini, 1995: 97-106).

Bu konuda Erol Üyepazarcı da çoğu yerde Vanoncini’nin görüşlerini tekrarlar. Suspense, ona göre de kurbanın, “kovalanan bireyin öyküsü”dür (Üyepazarcı, 2008/I: 124). Kimyaptı romanlarının temelde toplumsal ve psikolojik sorunlarla ilgilenmeyip sadece muammayı çözmeyi amaçlamasına karşılık suspense (şüphe) romanları, suçlu veya kurbanın psikolojik ve toplumsal hâllerini açıklamaya çalışırlar. Bunlar, Üyepazarcı’nın deyişiyle “insan psikolojisinin değişik yönleriyle incelendiği” romanlardır (Üyepazarcı, 2008/I: 125) ve bu yönüyle diğer alt türden ayrılırlar.

O hâlde suspense’i diğer türlerden ayıran en önemli özellik, suçun veya araştırmanın öyküsüne odaklanmaktan çok kurbanın öyküsüne ve “kurbana, hatta katile özgü psikolojik bir sorunsal”a odaklanmaktır (Vanoncini, 1995. 21).

1.3. POLİSİYED E ÜÇ UNSUR: SUÇ, SUÇLU, ARAŞTIRMACI/DEDEKTİF

Suç, suçlu ve araştırmacı, polisiyenin üç temel figürüdür. Nitekim Seval Şahin de “polisiyenin temel yapısını oluşturan suç-suçlu-araştırmacı üçgeni”nin (Şahin, 2017: 11) Edgar Allan Poe’nun *Morg Sokağı Cinayeti* adlı eseriyle kurulduğunu söyler.

1.3.1. Suç

Kaynaklarda “suç” kavramıyla ilgili farklı tanımlar yapılmaktadır. Örneğin *Sosyoloji Sözlüğü*’nde suç, “...kişisel alanı aşırp kamusal alana giren ve yasak olan kural ya da yasaları çiğneyen, buna bağılı olarak meşru cezaların ya da yaptırımların uygulandığı ve kamusal bir otoritenin (devlet ya da yerel bir kuruluş) müdahalesini gerektiren fiiller” (Marshall, 1999: 702) şeklinde, *Türkçe Sözlük*’te ise “Törelere, ahlak

kurallarına aykırı davranış; yasalara aykırı davranış, cürüm” olarak tanımlanmaktadır. Bunlara göre kısaca suç, “karşılığında bir ceza ön görülen her türlü eylem”dir (Dolu, 2012: 34).

Bu tanımlardan suçun, toplumsal, töresel, dinsel bir ‘ihlâl’, bir tür ‘sapma’ olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Alâattin Karaca “Suç ve Edebiyat” başlıklı makalesinde “Adına ister suç, ister günah densin, yasalar ister İlâhi, ister din dışı, akli/beşerî kaynaklı olsun, bu keskin ayırma rağmen bir eylemin suç/günah olmasının ortak ölçütü, ‘ihlâl’dir. Örneğin Tanrı’nın emir ve yasaklarını çiğneyen her eylem, dinsel anlamda bir günah/suçtur. Aynı şekilde seküler hukukta da yasaların ihlâli söz konusudur.” (Karaca, 2024: 4) der. Bernhard Roloff-Georg SeeBlen de *Cinayet Sineması* adlı kitabında suçu, başarısız ya da zayıf olan birinin, özendiği veya elde edemediği şeyleri bir güçle, haksız ve adaletsiz bir biçimde elde etmesi, şeklinde tanımlar ve bu bağlamda “Genel kuralların ihlâli anlamında, haksızlık” (Roloff-SeeBlen, 1997: 63) tarihinin motorlarından biri olarak görür. O hâlde suç, ona göre de esas itibarıyla ‘yasanın çiğnenmesi, ihlâli’ demektir. Nitekim Sümerce’de günah karşılığı kullanılan “ag-gig” veya “sebida”, *Ahd-i Atik*’te “het”, peşa, avon” kelimelerinin ortak anlamı “ihlâl”dir (Harman, 1996: 278-282). Bu bağlamda örneğin “Hz. Âdem ile Havva’nın Şeytan’a uyarak İlâhi emre rağmen ‘yasak meyve’yi yemeleri de bir ‘ihlâl’dir ve cezası Cennet’ten kovulmak”tır (Karaca, 2024: 4). Ancak bu bir dinsel yasa ihlâlidir ve karşılığında dinsel bir cezası vardır. Oysa her sapma, hukuksal anlamda suç sayılmaz ve dolayısıyla bir ceza ile karşılanmayabilir (Dolu, 2012: 34). Bu itibarla Osman Dolu, *Suç Teorileri* adlı kitabında suç ile sapmayı birbirinden ayırır (s. 35).

Yasa, suçun aslî ölçütüdür, çünkü bir eylemin suç sayılıp sayılmaması, yasaya göre belirlenir. Ancak yasalar, kültürlerle, toplumlara, dinlere, törelere göre farklı olabilir. Bu sebeple suç, görecelidir. Değişik dinlere, törelere veya yasalara göre suç sayılan bir ihlâl, bir diğerine göre suç sayılmayabilir. Nitekim Marshall da her toplumun kendine özgü ahlaksal ve dinsel kuralları olduğunu dolayısıyla bir toplumda suçla ilgili belirlenen yasaların diğer toplumlar için geçerli olmayabileceğini söyler (Marshall, 1999: 703).

İnsanlık tarihindeki ilk cinayet, Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesidir (Roloff-SeeBlen, 1997: 62). Ancak kutsal kitaplar göz önüne alındığında ilk ihlal, Âdem ile Havva'ya kadar uzanır, dolayısıyla Âdem'in Tanrı'ya karşı gelerek yasak meyveyi yemesi ve Havva ile beraber cennetten kovularak cezalandırılması ilk suç ve ceza olarak kabul edilebilir. Ancak zamanla dinsel hukukun yerini akılcı, rasyonel, lâik yasalar almış, sonuçta suç ve cezanın tanımı bu ölçütler doğrultusunda belirlenmiştir.

Bütün bunlardan yola çıkarak suçu, dinî suç (günah), töresel suç ve yasal suç olmak üzere üç grupta toplayabiliriz. Dinî suç (günah), ilâhî kanunun ihlâli, töresel suç, töresel kuralların ihlâli, yasal suç ise modern yasaların ihlâlidir.

Bu çerçevede ilahî yasanın ihlâli, dinî kaynaklarda günah kavramıyla karşılanmış ve *Tevrat*, *İncil*, *Kuran* gibi kutsal kitaplara ve mitolojik eserlere konu olmuştur. Günah, Tanrı'nın koyduğu yasaların ihlâlidir ve gerek bu dünyada gerekse öte dünyada bir ceza ile karşılık bulur. Bu çerçevede suç ve yasa, kutsalla doğrudan ilgilidir.

Bunun dışında her toplumun kendine özgü töreleri vardır. Törelerin bir kısmı din kaynaklı olmayabilir. Örneğin namus töresi her toplumda farklı farklıdır. Namusla ilgili bir törenin ihlâli de suçtur ve töresel bir cezası vardır. Töresel yasa ihlâllerine ise örneğin yer yer *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde rastlanmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında çok eski dinsel ve mitolojik anlatılarda, birçok edebi eserde -örneğin Shakespeare ve Voltaire'in eserlerinde de- suç unsuruna rastlanır; ancak bu eserler, polisiye edebiyatın ilk örnekleri olarak değerlendirilemez, çünkü amaçları bir 'muamma'nın çözümü bağlamında okuru gizemli bir oyun içine çekmek değildir. Örneğin kutsal kitaplarda suç/günah, ibret dersi ve ahlâki bir öğüt vermek, insanları 'ilahî nizam'a, Tanrı'nın buyruğuna uymaya davet etmek amacıyla anlatılır.

Toplumlarda din ve töre ile devlet ayrıştıkça, hatta modern ulus-devletler kuruldukça yasalar da giderek lâik bir içerik kazanmış, bu da hukukî anlamda suçun dinsel ve töresel bağlamlardan özerk bir eylem olarak tanımlanmasına yol açmıştır. Bu durumda din ve töreden ayrı olarak, yasayı koyan da uygulayan da devlettir. Modern devletlerde suçun cezai müeyyideleri 'hukuk'un, önlenmesi ve soruşturulması ise kolluk güçlerinin yetki alanına girer.

Suç, her ne kadar insanın yaratılmasından beri varsa da, toplumsal anlamda çoğalması ve çeşitlenmesi, önlenmesi için hukukun, kurumsallaşmanın ve mesleklerin oluşması, sanayileşme, modernleşme, kentleşme ve kapitalistleşme ile ortaya çıkmıştır. Hatta sanayileşme, kentleşme ve kapitalistleşme, suçun nicel ve nitel olarak değişmesine yol açmıştır. Ancak Roloff ve SeeBlen'in de belirttiği üzere suçun yine de değişmez bir vasfı vardır, o da genelde “mülkiyete, ahlâka ve iktidara yönelmiş ihlâller...” (Roloff- SeeBlen, 1997: 65)den oluşmasıdır. Bu ihlâller, toplumsal değişim ve gelişmelere göre çeşitlenip farklılaşabilir.

Suçun çeşitlenmesi ve artması polisiye türünün çıkışında ve şekillenmesinde elbette etkili olmuştur. Nitekim Korkmaz Alemdar da polisiye romanın 19. yüzyılda ortaya çıkan sanayi toplumunun yarattığı kent hayatının bir ürünü olduğu kanaatindedir (İlter, 2022:15; Alemdar, 2019: 8). Kimi araştırmacılar bu toplumsal olguya örnek olarak ABD'deki gelişmeleri verirler. Örneğin Mandel, suçun ABD'de 1920'lerde hem nicel hem de nitel olarak değiştiğini, bireysel suçların yerini örgütlü suçların almaya başladığını (Mandel, 1985: 44-48), buna paralel olarak “salon dedektif romanı”nın (Mandel, 1985: 47) giderek etkisini yitirmeye başladığını söyler. Örgütlü suç, doğallıkla kurumsallaşmada değişikliğe yol açmış, 1930'ların sonunda özel dedektif, yerini “geniş çaplı bir örgüt tarafından desteklenen polis memuruna bırakmaya başlamıştır.” (Mandel, 1985: 69). Çünkü artık tek başına, zeki bir dedektif ya da polis, kalabalık bir suç örgütüyle baş edemezdi, “mafyaı yalnızca zekâ ile alt etmek” kolay değildi, suçla daha organize bir ekip mücadelesi gerekiyordu (Mandel, 1985: 70).

Birinci ile İkinci Dünya Savaşı arasında toplum, “yeni tür bir suç”la tanışır. Bu, kişilerin mülkiyetine yönelik değil, “devlete yönelik bir suç”tur. Suçlular ya da araştırmacılar, bireysel çıkarları için değil, çalıştıkları devletlerin çıkarları için hareket eden ‘ajanlar’dır. Bunun neticesinde “casus romanları” yazılmaya başlanmıştır (Mandel, 1985: 77).

Mandel'e göre 1940 ve 50'li yıllarda ABD'de suçta 1920'li yıllardakine benzer bir patlama yaşanmış, uyuşturucu kullanımı ve şiddet yaygınlaşmıştır. Bütün bunlar polisiye romanı da etkilemiş, “şiddete ve sadizme doğru dümen kıran bir alt tür” olan “serie noire” (kara dizi) ortaya çıkmıştır (Mandel, 1985: 116).

Bütün bunlar, suçun siyasi ve sosyal değişmelere paralel biçimde bir dönüşüm geçirdiğine, bunun ise polisiye romana yansıdığına ve türün özerkleşmesine katkıda bulunduğuna işaret etmektedir.

Suçun bu derece artması, yaygınlaşması ve sınırlar ötesine taşması, polisiye türünün şekillenmesi yanında bilimsel anlamda da bir karşılık bulmuş, suç bilimi (kriminoloji) adı altında bir bilim dalı ortaya çıkmış, bu alanda birçok bilimsel çalışma ve kuram ortaya konmuştur.

Suç Kuramları

Suç, esas itibarıyla iradi bir seçim olmakla beraber, insanı bu seçime zorlayan birtakım nedenler vardır. Nitekim Osman Dolu da *Suç Teorileri* kitabında pozitivist açıdan suçun arkasında “Biyolojik, psikolojik ve sosyolojik” olmak üzere üç ana faktörün bulunduğunu söyler. Biyolojik nedenleri ileri sürenlere göre ‘kalıtım’ dahi suçta önemli bir etkidir.

Biyolojik Suç Kuramı

Kurucusunun Cesare Lombroso olduğu biyolojik suç kuramı, suçlunun suça yönelmesinde birtakım biyolojik eksik ve kusurlarının bulunduğunu ileri sürer. Bu kurama göre suçlu insanlar fiziksel anlamda normal gelişmelerini sağlayamamıştır. Nitekim Lombroso’ya göre “suç işleyenler normal insanlara göre evrim sürecinde geri kalmış insanlardır. Suçlular, gerek fiziksel gerek zihinsel bakımdan evrimlerini tamamlayamamış kimselerdir...” (Yüksel, 2019: 7), bu nedenle suç işlemeye daha eğilimlidirler. Örneğin kimi bilim adamları beyinde salgılanan bir hormon olan serotonin seviyesindeki düşüşün negatif tepkiselliklere yol açtığını, bunun da insanı suça yönelttiğini ileri sürmüşlerdir (Dolu, 2012: 152, 177). Biyolojik kuramı savunanların kimilerine göre ise suç, kalıtım/genetik yoluyla ebeveynlerden sonraki kuşaklara geçer (Yüksel, 2019: 8). Örneğin “Lombroso’ya göre suçlular, suçlu doğar. Suçlu davranışlar genetik miras yoluyla aktarılmaktadır” (Yüksel, 2019: 8). Nitekim bazı araştırmacılar, bu yönde yaptıkları incelemeler sonucunda suçlu ailelerin çocuk ve torunlarında suça eğilim tespit etmişlerdir.

Psikolojik Suç Kuramı

Suçun psikolojiyle ilişkisi üzerinde çalışanlar ise “suçu, bozuk kişilik gelişiminin bir sonucu” olarak görmektedir; ancak bu kuram içinde ‘psikanalitik’ ve ‘bilişsel’ olmak üzere iki farklı anlayış vardır. Psikanalitik yaklaşımın kurucusu Freud’dur. Ona göre suçlu kişilikler, erken çocukluk döneminden itibaren ortaya çıkan bazı travmalardan veya problemlerden kaynaklanır. Örneğin çocukluk döneminde hayvanlara eziyet edenlerin ileriki yaşlarda da şiddete eğilimli oldukları belirlenmiştir (Dolu, 2012: 184). Freud, benliğin id, ego ve süper ego olmak üzere birbiriyle ilişkili üç unsurdan oluştuğu kanaatindedir. İd, insandaki ilkel, hatta vahşi denebilecek eğilimleri barındırır, ego id’deki söz konusu eğilim ve arzuları denetleyen toplumsal normlar ve kurallar alanıdır, süper ego ise benimsenen dinî, ahlaki ilke ve tabular alanı olarak en üstte bulunan bir denetleme mekanizmasıdır. Bu bağlamda Freud’a göre eğer insan, ‘gerçeklik ilkesi’nden kopup id’in egemenliğinde sadece ‘haz ilkesi’ne göre hareket ederse, bencilce salt hazlarını tatmine yönelir ve sonuçta suça doğru adım atar (Yüksel, 2019: 8), kundakçılık, hırsızlık, cinsel saldırı gibi kimi suçlar, ‘zihinsel rahatsızlık veya hastalıklar’ın tezahürüdür, kimi suçlar ise ‘zayıf vicdan’a sahip olmaktan dolayıdır. Bu nedenle Freud, çocuğun yetiştirilmesinde vicdanın oldukça önemli olduğunu savunur (Yüksel, 2019: 9).

Psikolojik kuram içinde bulunan ‘bilişsel’ anlayışın öncülerinden iki isim, Glenn Walters ve Thomas White’tır. Onlara göre suçlu davranışlar, “bireyin düşünme başarısızlığı”ndan kaynaklanır, “hatalı ve irrasyonel” düşünmenin sonucudur ve suçluların çoğu, ilişkilerinde sorumsuzdur, toplumsal kuralları çiğneme özelliklerine sahiptir (Yüksel, 2019: 9)

Sosyolojik Kuram

Temsilcileri Emile Durkheim ve Robert K. Merton olan ve ‘işlevselci’, ‘anomi’ ya da ‘gerilim’ kuramı olarak da adlandırılan bu görüşe göre suç “toplumsal bir olgudur ve bireysel özellikler ile açıklanamaz” (Yüksel, 2019: 11). Nitekim Şikago Okulu olarak da bilinen bu anlayış, “insanın bütün diğer davranışları gibi suçun da ancak bireyin yaşadığı çevre ve sosyolojik değişkenlerle açıklanabileceği” (Dolu, 2012: 210)ni ileri sürer. Çünkü onlara göre suç, ne kalıtım ne de bireysel biyolojik eksiklerden değil sonradan, toplumsal çevreden ve ‘sonradan öğrenilen’ bir

davranıştır. Durkheim da kısmen Freud gibi insanda iki benlik olduğunu söyler, bunlardan birincisi ‘ilkel benlik’, diğeri ‘toplumsal benlik’tir. İlkel benlik ihlâle, suça eğilimli iken, toplumsal benlik bu tür eğilimleri denetleyerek toplumsal düzeni sağlar.

Anomi, Durkheim’in suça ilişkin kullandığı önemli kavramlardan biridir. O, birbirine bağlı toplumsal yapılar arasında uyumun, iş bölümünün, dayanışmanın olmadığı duruma anomi der ve bunun suçu doğurduğunu ileri sürer. Dolayısıyla ona göre suçun nedenlerinden biri toplumsal düzenin bozulması, yani ‘anomi’dır. Kişiyi ihlâle/suça iki etken yöneltebilir, bunlardan ilki gruba aşırı bağlılık veya yetersiz bağlılık, ikincisi ise yetersiz düzenlemelerdir.

Durkheim’in anomi kavramını, 1930’larda Robert K. Merton daha da geliştirmiş, suç araştırmalarına daha yeni bakış açıları kazandırmıştır. Ona göre bir toplumda ‘kültür hedefleri’ ve ‘kurumsallaşmış araçlar’ olmak üzere iki temel faktör vardır. Toplum tarafından kabul gören kültürel hedeflere, kurumsallaşmış araçlar vasıtasıyla ulaşmak için bireyler beş tür tepkide bulunabilir. Bunlardan ilki ‘uyumluluk’tur ve bir sapma içermez; ancak “yenilikçilik, ritüelizm, geri çekilme, isyan” gibi davranışlar birer sapma içerir (Yüksel, 2019: 12-13).

Bunun yanı sıra sosyolojik kuram içinde kimi araştırmacılar, “iklim, mevsimler, fakirlik ve nüfus özellikleri” ile suç arasında birtakım ilişkiler olduğunu tespit etmişlerdir (Dolu, 2012: 210).

Bu üç temel yaklaşımın yanında suça ilişkin “Etiketleme Kuramı”, “Toplumsal Kontrol Kuramı”, “Alt Kültür Kuramı”, “Marksist Kuram”, “Feminist Kuram” şeklinde değişik adlar altında birçok kuram vardır (Yüksel, 2019: 14-25).

Başta da belirtildiği üzere polisiye romanlarda temel unsurlardan biri suçtur. İçinde suç bulunmayan bir polisiye roman asla düşünülemez. Gerçek hayatta mümkün oldukça uzak durmaya çalıştığımız suç ve suçlular, dedektif romanlarının vazgeçilmez şartıdır. Bu romanlar sayesinde suçlu, yakınımızda ve yanı başımızdadır (Roloff-SeeBlen, 1997: 65). Çoğu araştırmacının vurguladığı gibi polisiye roman suçun ortaya çıkmasıyla birlikte gelişmiştir. Dolayısıyla polisiyenin tarihi, suçun tarihi olarak da kabul edilebilir (Aydemir, 2012: 352).

Willard Huntington Wright (S. S. Wan Dine) 1928’de dedektif hikâyelerinde uyulması gereken kuralları belirlerken, polisiyelerde işlenen ‘suç’ kavramına da

birtakım sınırlamalar getirmiştir. Bu bağlamda M. Reşit Küçükboyacı'nın *İngiliz Edebiyatında Dedektif Hikâyeleri* kitabında S. S. Wan Dine'nin, "suç"la ilgili getirdiği sınırlamalar şu şekilde sıralanmıştır:

"...Suç, profesyonel bir katilin omuzuna yüklenmemelidir (...); Suçun işlenmesinde sebepler tamamen şahsî olmalı, milletlerarası münasebetler, politikalar veya harpler bu sebepleri oluşturmamalıdır." (Küçükboyacı, 1988: 3)

Dine, her ne kadar polisiye romanlarda suçu bu şekilde sınırlasa da günümüzdeki polisiye romanlarında, suç profesyonel bir katilin omuzlarına yüklenebilmekte, uluslararası münasebetler, politikalar veya harpler de -özellikle casus romanlarında- suçun başlıca sebepleri olarak yer almaktadır.

Polisiye romanlarda suçu araştırırken, suçun kim, nerede, ne zaman, niçin ve nasıl işlendiği gibi sorulara cevap aranması kaçınılmazdır. Seval Şahin *Cinai Meseleler* kitabında polisiye romanları her ne kadar 'biçimbilim' açısından incelese de suçu:

"9. Suç İşleme

9.1.1. Cinayet

9.1.2. Bıçak-Kama-Pala-Haçner-Balyoz ile öldürme

9.1.3. Boğarak öldürme

9.1.4. Belirsiz

9.2. Hırsızlık

9.3. Adam Kaçırma

9.4. Saldırı-Kavga" (Şahin, 2017: 37) başlıkları altında formüle etmiştir. Ele alınacak romanlarda elbette başka suçlar da çıkabilir; ancak böyle bir şemadan - geliştirilmek suretiyle- polisiye romanlarda suçu araştırırken yararlanılabilir ve suç, nasıl, niçin, ne zaman, nerede soruları etrafında ve suç kuramlarındaki bilgilerden de yararlanılarak incelenebilir.

1.3.2. Suçlu

Bir önceki başlıkta da belirtildiği gibi her polisiye romanda bir suç/muamama vardır. Doğal olarak suçun öznesi de olacaktır. Dolayısıyla suç gibi suçlu da polisiye

romanın vazgeçilmez figürlerinden biridir. Zaten genelde ‘soruşturmanın öyküsü’ suçlunun araştırılıp bulunması sürecidir. Bernhard Roloff- George SeeBlen suçluyu; “Çok genel olarak, isteklerini mevcut bütün araçları kullanarak yerine getiren biri.” (Roloff-SeeBlen, 1997: 64) şeklinde tanımlar. Ama bu cümleye şunu eklemek gerekir; “yasal olmayan yollarla”... Suçta genel anlamda bir ihlâl söz konusu olduğu için suçlu, toplumda istenmeyen, dışlanan, hatta cezalandırılması gereken bir insandır. Dolayısıyla toplumsal normlar açısından o da bir tür ‘sapma’dır ve düzen bozucudur. Bu bağlamda suçlunun bulunması ve cezalandırılması, insanda bir haz uyandırır. İşte polisiye roman, okurda bu hazzı, yani adalet arayışı duygusunu tatmin ettiği için ilgi çekicidir.

Bir polisiye romanda muammanın sıkı olması için, suçun zekice örtülmesi, gizlenmesi gerekir. Bu durumda suçlu ne kadar zeki, kurnaz ve donanımlı olursa, muamma o derece sıkı, gerilim ve heyecan da o nispette artacaktır.

Başlangıçta, klasik dedektif romanlarında, Erol Üyepazarcı’nın ‘Katilkim’ dediği eserlerde, genelde suç bireyseldir, suçlu tek kişidir ve en tahmin edilemez şahıstır, örgütlü bir grup veya mafyatik bir çete yoktur. Dedektif başından sonuna kadar o ‘tek suçlu’nun peşindedir. Suçlu, teknoloji de henüz çok gelişmediği için suçta girift, modern bir teknoloji kullanmaz, her şeyi zekâsı ile halleder. Bu nedenle bireysel zekâ önemlidir. Kaynaklara bakıldığında ilk dedektif romanlarında rol alan katillerin tehlikeli veya suçlu sınıflarla ilişkisi olduğu, fuhuş veya gâspın yaygınlaştığı mahallelerden çıktıkları görülmektedir. İşledikleri cinayetler ise daha karanlık, sahte ve soyuttur (Mandel, 1985: 40). Polisiyelerde aşağı sınıfların suçlu hale getirilmesi daha çok ucuz Anglo-Saxon dedektif romanlarında söz konusudur. Onlar genelde “...topluma uyumsuz” kimselerdir “hakim sınıfın normlarını çiğneyen ve işte bu nedenle cezalandırılması gereken bir ‘çıkıntı’ olarak sunul[maktadır].” (Mandel, 1985: 61).

Bu tür romanlarda yazar, suça ve suçluya değil, suçlunun bulunma süreci olan araştırma öyküsüne, muammanın aydınlatılmasına odaklanır. Dolayısıyla suçlunun sosyal çevresi, psikolojisi, onu suça iten faktörlerin irdelenmesi önemli değildir. Bu nedenle yazar, tabiri caizse suçluyu daima kenarda tutar. Ancak suspense/gerilim romanlarında suçlunun konumu, değeri değişir; araştırmanın öyküsü yerine,

kovalanan, bulunmaya çalışılan bireyin öyküsü ön plâna çıkmaya başlar. Suçlunun hayatı, geçmişi, onu suça iten nedenler, çevresi, kaçış sırasında yaşadığı fiziksel ve ruhsal problemler romana girer.

Ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra polisîyelerde işlenen suçlar da giderek değişir. Suç, başlangıçta özellikle kişilerin yaşamlarına ve mülkiyetlerine yönelikken farklılaşır, suçun işlenmesinde teknoloji de devreye girer. Örneğin devlete yönelik suçları işleyen romanlar yazılmaya başlanır. Suçlular artık kendi çıkarları için değil, hükümet ve devletlerin özel ajanları olarak hareket ederler. Bunlar, devletler tarafından özel yetiştirilmiş istihbarat elemanları yani casuslardır. Casusluğa yönelik artan bu ilgi sonucunda, polisîyede casus romanları ortaya çıkmıştır (Mandel, 1985: 77). Bu romanlarda suçluyu bulmaktan ziyade farklı ulusların istihbarat örgütlerinin zekâ ve teknolojik araçlarla yaptıkları mücadelenin öyküsü anlatılır.

Polisîye romanlarda 'kurban' çoğu kez önemsizdir (Roloff-SeeBlen, 1997: 18). Suçlu genellikle toplumda kabul gören saygın bir kimse olarak tanıtılır (Roloff-SeeBlen, 1997: 59). Romanda yer alan tüm karakterler doğal olarak sırayla zanlı (suçlu) durumuna düşebilir (Roloff-SeeBlen, 1997: 19). Suçlulara okurun sempati duyması da doğal bir yaklaşımdır. Roman boyunca suçlunun adil bir cezaya çarptırılacağına altı defalarca çizilir (Roloff-SeeBlen, 1997: 38).

Bu romanlarda işlenen suçların okura açık bir şekilde sunulması temel şartlardan biridir. Yazar bir yandan duygularına yenik düşmeden suç takibini analitik zekâ ve bilimsel ipuçları eşliğinde ortaya koymaya çalışırken, diğer yandan da suçlunun işlediği suçu açık bir biçimde sunmaya çalışır (Mandel, 1985: 58).

Willard Huntington Wright (S. S. Van Dine) 1928'de dedektif hikâyelerinde uyulması gereken kuralları sıralarken "suç"un yanı sıra "suçlu"ya da birtakım sınırlamalar getirir. Bu bağlamda M. Reşit Küçükboyacı'nın *İngiliz Edebiyatında Dedektif Hikâyeleri* kitabında S. S. Van Dine'nin, "suçlu"ya dair sınırlamaları şunlardır: "...Suçlu dedektifi yanıltmak üzere başvurduğu kurnazlıklardan ve hilelerden başka kandırmacalarla okuyucuyu aldatmamalıdır (...) mantıklı fikir yürütülmesi sonunda ortaya çıkarılmalıdır (...) hikâyede önemli bir rolü bulunan, okuyucunun aşinası olduğu ve ilgi duyduğu bir kişi olmalıdır. Yazar bir hizmetçiyi suçlu olarak seçmemelidir; kaç cinayet işlenmişse işlensin, sadece bir tek suçlu

bulunmalıdır (...) Suçlu, suç mahallinde bıraktığı sigara izmaritlerinin markasından teşhis edilmemeli; olay yerindeki köpeğin havlamaması, dolayısıyla (...) ‘tanıdık’ biri olduğunun anlaşılmasıyla olay çözülmemelidir.” (Küçükboyacı, 1988: 3).

M. Reşit Küçükboyacı’nın *İngiliz Edebiyatında Dedektif Hikâyeleri* kitabında Ronald A. Knox’un da polisiye bağlamında “On Emir”ine yer verilir. Knox’un belirlemiş olduğu bu sınırlamalardan biri “Suçlu, hikâyenin başlarında kendisinden söz edilmiş olan bir şahıs olmalıdır.” (Küçükboyacı, 1988: 3) şeklindedir. Knox’un belirlemiş olduğu bu sınırlamaya bakıldığında S. S. Van Dine’nin “...Suçlu hikâyede önemli bir rolü bulunan, okuyucunun aşinası olduğu ve ilgi duyduğu bir kişi olmalıdır” maddesiyle bir benzerlik taşıdığı söylenebilir. Nitekim her iki yazarın da suçlunun polisiye romanına sonradan dahil edilmesine karşı olduğu ve suçluyu benzer şekilde tanımladıkları görülmektedir.

1.3.3. Araştırmacı/Dedektif

Polisiye romanların en önemli kişisi dedektiftir. Dedektifin hedefinde ise kimliği ve suçu ortaya çıkarılacak bir suçlu bulunur. Bu romanlarda kurbanın kimliği çoğu zaman dikkate alınmaz. Önemli olan suçlunun bulunması ve suçun nasıl planlanıp işlendiğinin ortaya çıkarılmasıdır. Olayların araştırılıp, tüm parçaların adeta bir yapboz gibi birleştirilmesi aşamasında romanda yer alan diğer kişiler dedektifin gözünde birer zanlı durumundadır. Dedektif çoğu kez olayların gelişim sürecinde okurun sempati duyduğu kişileri zanlı durumundan kurtarmaya çalışır (Roloff-SeeBlen, 1997: 18-19). Dolayısıyla polisiyede dedektifin asıl işlevi, suçu, topluma zarar veren kötülüğün kaynağına kadar inerek en ince ayrıntılarıyla aydınlatması ve suçluyu bulmasıdır (Roloff-SeeBlen, 1997: 59).

Polisiye edebiyatın ana figürü olan dedektifin, birtakım karakteristik özellikleri vardır. O âdeta mitik kahramandır. Bilgili, becerikli, her şeye gücü yeten, ama insani zaafılara da sahip, her yerde hazır ve nazır (Roloff-SeeBlen, 1997: 39) olmakla birlikte, eğlence edebiyatının tipik kahramanı olarak (Roloff-SeeBlen, 1997: 19) da bilinmektedir.

Dedektifin karakteristik özellikleri bunlarla sınırlı kalmaz. Büyük bir zekaya sahip, her şeye vakıf, becerikli ve son derece akıllı olmasının yanında insanı çileden çıkaran özellikleri de bulunabilir. Onlar, oldukça küstah, ruhsuz, heyecansız, yapay

tavır ve tarzlarıyla mantıklı bir figür görünümü sergilerler. Bu sebeple vakaya yaklaşımlarında her türlü duygusal bağı devre dışı bırakarak, mantık çerçevesi dahilinde hareket ederler. Başlangıçta yüksek tabakadan gelen soylu kimseler olmakla birlikte sıradan insanların davranış biçimlerini, ritüellerini tanır ve yeraltı dünyasında kendisini oldukça rahat hissederler. Zira onların yeraltı dünyasındaki tavırları sömürgecinin sömürge karşısındaki dostça ama otoriter tavrı gibidir (Roloff-SeeBlen, 1997: 32-33).

Dedektifler, bedenlerinden ziyade akıllarını kullanırlar. Bedenlerini hangi işte kullanacaklarını bilmediklerinden dolayı hareketsizlik ve aşırı kilolarla fiziki görünümelerini zararsız hale getirmeyi başarırlar. Bu tür dedektiflere ‘masa başı dedektifi’ denir ve masasında oturarak, yapay yuvasını terk etmeksizin tıpkı ‘düşünen bir makine’ gibi vakayı (Roloff-SeeBlen, 1997: 32) aydınlatmayı başarır.

Dedektif suçu ve suçluyu açığa çıkarmanın dışında başka bir şeyle ilgilenmez ne katillerin yetiştiği çevre ne ruhsal ve fiziksel sorunları ne de alacakları cezalar hakkında en ufak bir bilgiye sahiptir. Suçluyu buldukları andan itibaren olayla bağlantılı her şeyden büyük bir rahatsızlık duymaya başlar. Dedektiflik aslında onun için büyük bir sorundur, bundan kesinlikle memnun değildir. Hatta kendisini hiçbir zaman toplumun önemli bir temsilcisi olarak da görmez. Yaptığı iş sadece bir meydan okumaktan ibarettir ve bu sebeple hayatın gerçekleri ile ilgilenmez. Polisiye romanlarda vakaya değil de dedektifin kişiliğine odaklanıldığında onların dünya ile aralarındaki kopukluğu ve yabancılaşmayı somut bir biçimde görmek mümkündür. Çünkü onlar bir işe, bir göreve atanmışsa, vakayı çözmek için aynı zamanda birçok soruna odaklanıp, bin bir güçlükle suçluyu bulma yollarını aramaya başlar. Dedektifin toplumdan bu denli kopması ve yabancılaşması birçok sorunu da beraberinde getirir. Sadece suç ve suçluya odaklanan bu kimseler, toplumsal değerlere karşı küstahça bir kibirlilik takınırlar. Toplumdan uzaklaşmak, yabancılaşmak, olaylara karşı kayıtsız kalmak aynı zamanda bir insanlaşma sorununa da zemin hazırlar (Roloff-SeeBlen, 1997: 33-34). Dedektif, aynı zamanda yer yer kendi adaletini uygulama bencilliğine düşme tehlikesiyle de karşı karşıya kalır.

Dedektiflerin asıl amacı adaletin ya da düzenin yeniden sağlanması değildir. O, sadece aldatıcı bir düzen sağlama peşindedir ve amacı sosyetei korkutmaktır.

Bunu da tam bir kendini beğenmişlikle yerine getirir. Bu ürkütücü tavır karşısında sosyete, ukalalıktan, gevezelikten, atıp tutmaktan, aşağılamaktan vazgeçerek kendi içine çekilir. O, ne sosyetenin ne de burjuvazinin bir savunucusudur. Özellikle kamusal alan ile özel kişisel alan arasındaki sınırdaki faaliyetini yürütür. Kimi zaman da romanda yer alan diğer karakterlerin psikolojik tahlillerini yapmakla görevlendirilir. Yazarın uygulamış olduğu bu yöntemle dedektif, bir bakıma yoldan çıkmışların kurtarıcı rolünü de üstlenmiş olur (Roloff-SeeBlen, 1997: 52-53).

Klasik dedektif hikâyelerinde, dedektifler başlangıçta suçu araştıran özel uzmanlar ve polislerdir. Suçun ve özellikle örgütlü suçların yaygınlaşmasıyla devletler bu konuda giderek daha da kurumsallaşmış, teknik donanımlarla polislik, çok daha organize bir uzmanlık olmuş ve polisiye romanlarda dedektif karakterinin de giderek geniş bir yelpazede ele alınmasına zemin hazırlamıştır. Bu sebeple çeşitli meslek dallarından dedektiflik rolüne soyunan birçok karakter göze çarpmaktadır. Nitekim “... soylular, çapkınlar, yat yarışçıları, bankerler, kasabalı hanımlar, deniz motoru uzmanları, emekliye ayrılmış finansman uzmanları, psikiyatrisiler, rahipler, hahamlar, öğretmenler, üniversite profesörleri, subaylar (emekli ve muvazzaf), mafya üyeleri, (faal ya da emekli), doktorlar, jokeyler, kamu görevlileri, diplomatlar, her türlü uzmanlık alanından bilim adamları, gazeteciler, oyuncular, televizyonda çalışanlar, sanayiciler” (Mandel, 1985: 96) katil peşinde koşan dedektif rolünü üstlenmiş kimselerdir. 1980 sonrası polisiye romanları ele alan Veli Uğur da “Bu dönemde polisiye romanın temel kişisi profesyonel dedektif ya da polis olmak zorunda değildir. Sıradan insanlar da polisiye olayları araştırıp suçluyu bulabilirler.” (Uğur, 2018: 171) der ve incelediği romanlar içinde kimi gazeteci, kimi amatör, mesleği gerçekte dedektiflik olmayan araştırmacılar tespit eder. Bunlara bir de özel eğitim almış casusları katmak gerekir.

Polisiye romanın ilk ünlü dedektif tipi Conan Doyle’un Sherlock Holmes’idir. Onu, Maurice Leblanc’ın Arsine Lupin’i takip eder. Üyepazarcı’ya göre Leblanc Arsine Lupin’i yaratırken Holmes’tan etkilenmiştir (Üyepazarcı, 1997: 45). Mandel’e göre ise Lupin eski soylu eşkıya ruhunun modern bir dedektifte yeniden biçimlenişi gibidir (Mandel, 1996: 40). Bu ilk dedektif tipleriyle beraber ABD’de 1891’den sonra “on paralık polisiye” dizilerinde şehirli centilmenle kovboyun bir karışımı olan Nick

Carter, sonra Nat Pinkerton, polisiye romanda bilinen başlıca dedektiflerdir. Bu ilk dedektif tipleri Osmanlı polisiye romanını büyük ölçüde etkilemiştir.

1.4. TARİHÇE

1.4.1. Batı Edebiyatında Polisiye Roman

Polisiye edebiyatın çıkışı çok öncelere dayansa da biçim, içerik özellikleri ve türün tanımı 19. yüzyılda netlik kazanır. 18. yüzyılda şövalye, haydut ve hayalet (Bağ, 2005: 18-19) romanları olarak bilinen bu edebi türün tarihçesiyle ilgili çalışmalara 20. yüzyılda başlanır. Polisiye edebiyatı çerçevesinde yapılan bu ilk çalışmalardan sonra, 1930-1940 yıllarında ikinci dönem, 1960 yıllarında ise üçüncü dönem çalışmaları gelir (Bağ, 2005: 32).

Kuşkusuz polisiyenin yaygınlık kazanmasının birkaç sebebi vardır. Bunların en önemlileri ise 19. yüzyılda sanayileşme ve özellikle kentleşmenin, ABD'deki içki yasağının yaygınlaştırdığı 'suç'un, hem sayısal hem de nitelik itibarıyla artmasıdır. Bunun sonucunda suç çeteleri ortaya çıkmış, gasp ve cinayet gibi olaylar önemli ölçüde artmıştır. Suçun artması ve çeşitlenmesi, suçları önlemeye yönelik kurum, teknoloji ve mesleklerin ortaya çıkmasına, bu da suça ilişkin anlatıların çeşitlenerek yayılmasına yol açar. Yaşanan bu gelişmeler, polisiye romanlarda korku, heyecan, aksiyon ve gizem öğeleriyle bütünleşerek zamanla polisiyenin alt türlerinin ortaya çıkmasına sebep olur.

Polisiye romanlar, ayrı bir tür olarak belirmeye başladıktan sonra birtakım aşamalardan geçer. Başlangıçta basit bir kurgu tekniğine sahipken giderek geliştikleri görülür. Bu değişim hiç şüphesiz başta kurgu tekniğinde, kişi kadrosunda ve olaylar zincirinde göze çarpar. Bunun yanı sıra mekanlar genişler ve farklı meslek dallarından kimseler dedektiflik rolünü üstlenmeye başlar.

Araştırmacı ve yazarlar polisiyenin köklerinin halk hikâyelerine, masallara dek dayandığını belirtir. “Yüzyıllar [boyunca), ‘hakikati arayanlar’, macera peşinde koşanlar, hırsızlar, soyguncular, kanun kaçakçıları ve bunlara benzer kişileri konu alan hikâyeler, masal, halk-şarkısı veya diğer sözlü-anlatım[lar]” (Küçükboyacı, 1988: 7) polisiyeye özgü figürleri; suçu, suçluyu -hatta araştırmacıyı- küçük motifler hâlinde içerirler. Elbette her milletin edebiyatında hırsızlara, soygunculara, katillere ve bunları yakalamaya çalışan kahramanlara dair hikâyeler vardır. Polisiyenin suç bağlamında

ele alınıp incelenmesi, edebiyat araştırmacılarını insanlık tarihinin bilinen ilk dönemlerine, yani Habil ve Kabil olayına kadar götürür. Hatta Ezop hikâyelerinde dahi “saf mantık yürütme ve izleri takip ederek sonuç çıkarma motiflerine rastlan[maktadır]” (Küçükboyacı, 1988: 7).

Bunun yanı sıra Fransız araştırmacısı Règis Messac bu konuda yapmış olduğu araştırmalar neticesinde, Arşimet’in ‘Buldum! Buldum!’ (..) haykırışı ile sonuçlanan keşfini bile, dâhi bir dedektif hikâyesi olarak kabul etmiştir (Küçükboyacı, 1988: 8).

Gerçeğe dayanan veya bazı hallerde tamamen kurgu olarak kabul edilen bu hikâyelerin 17. ve 18. yüzyılda popülerliklerini sürdürdükleri söylenebilir (Küçükboyacı, 1988: 9). Bu yüzyıllarda her ne kadar suçu, suçluyu içeren hikâyeler masallar, destanlar ve halk şarkıları yazılsa da bunların kesin bir şekilde gerçek birer dedektif hikâyesi olduğu söylenemez (Küçükboyacı 1988: 7).

Gerçek polisiye bağlamında kaleme alınan ilk eser Horace Walpole’nin *The Castle of Otranto (Otranto Kalesi)*’dir (1764). Bu roman aynı zamanda ilk gotik roman olarak da bilinmektedir. Özellikle 1764’te Fransa’da “le roman noir” adını alan bu tür romanlar, zamanla gotik romana dönüşür. Nitekim Ann Radcliffe’nin *The Italian* adlı eseri, türün en güzel örneklerinden biri sayılmaktadır (Küçükboyacı, 1988:13). Pek çok yazar, William Godwin’in 1794 yılına ait *Caleb Williams: or Things as They Are (Caleb Williams Serüvenleri-1931)* romanını İngiliz edebiyatının ilk polisiye romanı olarak tespit eder. Yazıldığı dönemin en popüler romanı olarak bilinen bu eser, siyasî bir konuyu işlemekle beraber dedektif hikâyelerinde bulunan tüm özellikleri de içerir (Küçükboyacı, 1988:13; Roloff-SeeBlen, 1997:88).

William Godwin’dan sonra İngiliz edebiyatında popüler olan ve bu türe ağırlık veren ikinci yazar, Edward Lytton Bulwer’dir. Bulwer, *Pelham* (1828) ve *Eugene Aram* (1832) romanlarıyla bu türün İngiltere’deki öncüleri arasında sayılır. Lytton Bulwer’in bu eserlerde işlediği ana konu, suçlunun yakalanarak adalet önüne çıkarılmasıdır (Küçükboyacı, 1988: 17).

Aynı dönemlerde Fransa’da okurlar tarafından cinai romanlara karşı büyük ilgi duyulmaya başlanır. Eski bir soyguncu ve aynı zamanda katil olan Eugene François Vidocq, Fransız polis teşkilatına atandıktan sonra hatıralarını kaleme alır. Yazarın hatıralarında, dedektif hikâyelerinde en çok kullanılan kılık-kıyafet değiştirme,

hırsızları ve katilleri ispiyoncu olarak kullanma, mantıklı fikir yürüterek hüküm verme ve şüphelileri takip ettirme motifleri geniş yer tutar. Vidocq'un hatıralarındaki bu motifler, onun dünyanın ilk dedektif kahramanı olmasına zemin hazırlamıştır (Küçükboyacı, 1988: 17).

Vidocq'tan sonra polisiyeyi geliştiren bir başka yazar İngiliz edebiyatında Charles Dickens'tir. Dickens, polis/dedektifin sayısız raporlarının yayını izleyerek gerçek bir kahraman yaratma yoluna gitmiş, suçu ya da olayı akıldışı ve mistik olanın içinde değil de burada ve şimdi olanın içinde aramış, romantik ve melodramik olanı yakalamaya çalışmıştır. Kısaca suçu ve suça karşı mücadeleyi gerçekçi bir zeminde işlemiştir (Roloff-SeeBlen 1997: 89).

Adı anılan yazarlar polisiye edebiyatının temellerini atsalar da bu türdeki asıl eserleri 19. yüzyılda ABD'de Edgar Allan Poe'nun (1809- 1849) verdiği yadsınamaz bir gerçektir. Nitekim edebiyat tarihçilerinin hemen hepsi onu polisiyenin kurucusu olarak görürler. Çünkü dedektif figürü, Poe'nun Dupin öyküleriyle belirli bir çizgiye ulaşarak şekillenmiş ve diğer yazarlara da örnek teşkil etmiştir. Dickens ve William Wilkie Collins ise, çalışmalarıyla dedektifi herhangi bir "kişi" olarak ortaya çıkarmışlardır (Roloff-SeeBlen, 1997: 94). Poe'den sonra Conan Doyle, Emile Gaboriau, Gaston Leroux, Maurice Leblanc, polisiye romanlar kaleme alan diğer öncü yazarlar (Moran, 2018: 110) olarak sıralanır.

Polisiye roman türünün kurucusu olarak bilinen Poe, 1841 yılında ABD'de *Graham's Magazine* dergisinde kaleme aldığı *Morg Sokağı Cinayeti*'ni yayımlar. Poe'nun bu hikâyede *Chevalier Auguste Dupin* karakteriyle ilk dedektif tipini yarattığı söylenir (Gezer, 2006: 16). Eleştiri, deneme, şiir ve öykü türünde birçok eser kaleme alan yazar, polisiye öykülerinde en çok, bulup ortaya çıkarma anlatısını kullanmıştır. Yazarın *Morg Sokağı Cinayeti* (1841), *Çalınan Mektup* (1842), *Marie Roget'nin Esrarı* (1842-1843), *Altın Pislikböceği* (1843), *Morg Sokağı* (1843) romanları polisiye türünün ilk örnekleri olarak bilinmektedir (Vanoncini, 1995: 24). Yazar, aynı zamanda polisiyeyi, "suç-suçlu-araştırmacı" üçgeninde ele alarak "muamma hikâyesi"nin de temellerini atar (Şahin, 2017; 12). Edgar Allan Poe, *Morg Sokağı Cinayeti*'ni yayımlaması ve bu hikâyelerde *Chevalier Auguste Dupin* adı altında ilk dedektif tipini

yaratmasının yanı sıra hakiki dedektif hikâyelerinin altı maddelik formülünü de ortaya koymuştur. Bunlar:

1. Dedektifin tanıtılması.
2. Suçun işlenmesi ve ipuçları.
3. Araştırma, soruşturma.
4. Çözüm.
5. Çözüme giden delillerin açıklanması.
6. Sonuç (Küçükboyacı, 1988: 20) şeklindedir.

Erol Üyepazarcı *Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes* eserinde, Edgar Allan Poe ile başlayan polisiye türünün ilk şablonlarının ve geleneksel biçiminin, yedi aşamalı bir sırayı takip ettiğini söyler ve bunları “Problem, ilk çözüm, düğüm, karışıklık dönemi, ilk pırıltı, çözüm ve açıklama” (Üyepazarcı, 1997: 23) şeklinde sıralar.

Poe, polisiye türünde kaleme aldığı eserlerinin önsözünde, polisiye hikâyelerinin formülünü, polisiye türünün ilk şablonlarını ve geleneksel biçimini ortaya koymanın yanı sıra, dünyayı bilmeyi ve dünyaya egemen olmayı sağlayan birtakım kısa bilgilere de yer verir. Bu bilgiler aynı zamanda okurun romanı daha iyi çözümleyebilmesi açısından oldukça önemlidir (Vanoncini, 1995: 24).

Polisiye romanın bir başka temsilcisi İngiliz yazar Arthur Conan Doyle’dur. Yazar, romanlarında canlandırdığı Sherlock Holmes tipi ile tanınır. *Kızıl Leke* adlı eseriyle polisiye türünde eserler vermeye başlayan Doyle, daha sonra *Dörtlerin Parolası*, *Baskerviller’in Köpeği*, *Korku Vadisi* romanlarını yazar. 1887-1927 yılları arasında yazılan Sherlock Holmes öyküleri toplam 60 adettir. Bunlardan dördü roman geri kalan 56 tanesi ise uzun öykülerden oluşmaktadır (Üyepazarcı, 1997: 41).

Polisiyenin Fransa’daki temsilcisi ise Emile Gaboriau’dur. Yazar, 1863’te yazdığı *Lerouge Olayı* (*L’affaire Lerouge*) adlı romanıyla tanınmaya başlamıştır. Birbiri ardına yayımladığı *Orchival Suçu*, *113 Numaralı Dosya* ve *Paris Mahkumları* romanları ona, ilk Fransız polisiye yazarı olma hakkını kazandırmıştır. Gaboriau’nun romanlarında heyecansız bir cümleye rastlamak mümkün değildir, tüm figürler mutlaka bir çatışma içerisindedir (Gezer, 2006: 20 -Roloff-SeeBlen, 1997: 110). Yazarın romanlarında yarattığı Lecoq, Sherlock Holmes’in ortaya çıkmasına kadar polisiyenin en önemli tipidir. 19. yüzyılın sonlarına kadar Gaboriau’nun eserleri geniş

bir okuyucu kitlesine hitap etmiş, hem İngiltere’de hem de Amerika’da yayımlanmıştır (Küçükboyacı, 1988: 40).

20. yüzyılın ilk yıllarında polisiye türünde eserler ortaya koyan Fransız yazar Gaston Leroux’tur ve bu türde *Sarı Odanın Esrarı* (1912) adlı romanıyla ün kazanmıştır. Yarattığı roman kahramanı ise Rouletabille’dir. Yazar polisiyedeki başarısını *Siyahlı Kadının Kokusu* romanıyla devam ettirir. Bu eserlerle belirli bir okur kitlesine ulaşan Leroux, daha sonra yazdığı romanlarında aynı başarı seviyesini ne yazık ki devam ettiremez (Üyepazarcı, 1997: 52).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arasındaki dönem polisiyenin altın çağı olarak bilinmektedir. Polisiye romanındaki bu başarı Conan Doyle ve Gaston Leroux tarafından sağlanır ve onların bu türde kaleme aldıkları eserleri, yirmili ve otuzlu yılların büyük klasikleri arasındaki sınır çizgisi sayılmaktadır (Mandel, 1985: 34).

20. yüzyılda polisiye türünde tanınan diğer bir Fransız yazar, Maurice Leblanc’tır. Onun yarattığı Arsene Lupin, Holmes’tan sonra polisiye romanlarının en popüler kahramanı haline gelmiştir. 1905 yılında dönemin en ünlü yayıncılarından biri olan Lafitte, *Je Sais Tout (Her Şeyi Biliyorum)* aylık magazin dergisinde Leblanc’tan bir polisiye öykü ister. Leblanc’ın Arsene Lupin kahramanı böyle bir sipariştten doğmuş, ardından polisiye romanların sevilen, merak edilen ve en çok okunan kahramanı haline gelmiştir. Daha sonra yazar, *Je Sais Tout* dergisinde her ay çıkan öykülerini toplayarak 1905 yılında ilk *Arsene Lupin* kitabını çıkarır. *Arsene Lupin’in Tutuklanması* ve hemen ardından, 1907’de *Arsene Lupin: Kibar Hırsız* kitapları basılarak geniş bir okur kitlesine sunulur (Üyepazarcı, 1997: 46).

Polisiye romanının bu dönemdeki diğer iki önemli temsilcisi, 1914 yılında ‘Fantomas’ tiplemesinin yaratıcıları Marcel Allain ve Pierre Souvestre’dir. Bu iki yazar, yarattıkları Fantomas tiplemesiyle dönemin gerçeküstücüleri tarafından heyecanla karşılanmış ve ‘kara roman’ın öncüsü olarak polisiye edebiyatın tarihine geçmişlerdir (Üyepazarcı, 1997: 26).

Polisiye edebiyatın en başarılı örnekleri Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arasındaki dönemde verilir. Bu durum kuşkusuz savaş ortamının yarattığı korku, heyecan, bunalım ve halkın düştüğü umutsuzluğun insan psikolojisine yansımaları olarak değerlendirilebilir. Bu yıllarda polisiye romanlar H. L. Mencken ve George Jean

Nathan'ın 1920'de kurdukları Black Mask (Kara Maske) serisiyle ortaya çıkar. Polisiye romandaki en büyük devrim bu seriyle birlikte yapılır. Kara Maske'nin en iyi temsilcileri Dashiell Hammett ve Raymond Chandler'dir (Mandel, 1985: 48).

Polisiye edebiyatta Black Mask (Kara Maske)'le başlayan dönüm noktası, zamanla daha da gelişirken türün en belirgin kahramanları olan ve bireysel becerileriyle sivrilen dedektifler yerini, geniş çaplı bir kurum tarafından desteklenen polis memuruna bırakır. Böylece polisiye romanları polise ağırlık veren bir tür olarak yeniden doğar. O zamana kadar toplum tarafından bir "bela" olarak görülen polis memuru, bu süreçten sonra burjuvazinin gözünde korkulan, ama ahlakı temsil eden, suçluları bulmak zorunda olan, insanları belalardan koruyan biridir (Roloff-SeeBlen, 1997: 68) ve bu hâliyle dedektif romanlarının belirgin kahramanı haline gelirler (Mandel, 1985: 69-70).

Dedektif romanlarında polislerin dedektif rolüne bürünmesi toplumda birçok yeniliği de beraberinde getirir ve polis memurlarına farklı bir bakış açısı kazandırır. Artık onlar, özel mülkiyeti kurumsal anlamda koruyan görevliler, düzenin koruyucuları, savunucuları konumundadırlar (Mandel, 1985: 70). Polisiye roman, tür olarak zamanla farklı şekillere bürünse de işlevi daima aynı kalmıştır. Okurlar tarafından türün tercih sebepleri ise zihni dağıtmak, çalıştırmak, heyecanlanmak, standartlaşan tekdüze hayatın ve günlük yaşamın getirdiği gerginliği atmak, (Mandel, 1985: 102) sıkıntılardan kısa bir müddet uzaklaşmaktır.

Özellikle Birinci Dünya Savaşı yıllarından sonra kamuoyu polisiyede yeni bir türle tanışır. Daha önce polisiye edebiyatında işlenen bireysel suçlar, giderek geniş bir çerçeveye yayılarak rakip devletlere yönelik bir suç türü haline dönüşür. Suçlular ya da araştırmacılar, artık devletlerin nitelikli ajanları haline bürünürler. 1914'ten itibaren hızla gelişmeye başlayan bu türe casus romanları adı verilir. Casus romanlarının ortaya çıkışı ve hızla yaygınlaşmasına sebep olarak iki dünya savaşı arasındaki dönemde aydın kesimin belirgin temsilcilerinin İngiliz ve Amerikan gizli servislerine katılmaları (Mandel, 1985: 77) gösterilebilir. Türün giderek genişleyip yaygınlaşması ise casusluk örgütlerinin ve büyük devletlerin istihbarat örgütlerinin büyümesine bağlıdır (Mandel, 1985: 105).

Klasik dedektif romanlarıyla casusluk romanlarının birtakım ortak yönlerinin olduğunu söylemek mümkündür. Bakıldığında her iki roman türü “suçu kim işledi, kötü adam hangi kimliğe bürünmüştür, katil (casus, çılgın milyarder, tertipçi) ‘kişi’ olarak nasıldır?” (Mandel, 1985: 82) sorularına cevap arar.

1940’lı yıllarda ABD’de, 1940 ve 1950’lerin başında Batı Avrupa ve Japonya’da geç kapitalizmin gelmesiyle birlikte, standartlaştırılmış boş zamanın, büyük kent yaşamındaki bireyin yalnızlığının ve yabancılaşmasının, küçük kentlerdeki sıkıcılığın, ışıksızlığın ve umutsuzluğun sonucunda heyecan ve casus romanları popülerlik kazanır (Mandel, 1985: 108). Dedektif ve heyecan romanları arasında yer alan diğer bir tür ise gerilim romanlarıdır. Genel olarak bakıldığında dedektif romanı ve polisiyenin diğer türleri olan gerilim, casus ve heyecan romanları da “adam öldürme” üzerine kurulan (Mandel, 1985: 111) türler olarak görülür.

1940’larda ve 50’lerde polisiyenin yeni bir alt türü olan serie noire (kara dizi) ortaya çıkar. Tür, içerik olarak herhangi bir esrarın çözülmesinden çok şiddetin daha yoğun olarak işlenmesine ağırlık verir. Nitekim şiddet, vahşet, zulüm, sakatlama ve adam öldürmek için işlenen cinayetler kara dizinin (Mandel, 1985: 116) başlıca konularıdır.

Seval Şahin *Cinai Meseleler* adlı kitabında polisiyeyle ilgili Pyrhönen’in görüşlerine yer vererek, yazarın, türe karşı okurların ilgisinin İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra azaldığını söylediğini ileri sürer. Pyrhönen, bu durumu Amerikan “hardboiled” (heyecan) ile İngiliz “whodunit”in (kimyaptı) kalitelerinin düşmesine bağlar. Bu dönemde Edmund Wilson da *The New Yorker*’de yazdığı “İnsanlar Neden Dedektif Hikâyeleri Okur?” (1944) ve “Roger Ackroyd’u Kimin Öldürdüğü Kimin Umurunda?” (1945) yazılarıyla türün modasının geçtiğini vurgulamaktan çekinmez. Polisiye edebiyatta yaşanan bu sessiz dönem, 1960’larda “Yapısalcılık”ın ivme kazanmasıyla son bulur (Şahin, 2017: 18-19).

Bütün bu iddialara karşın polisiye edebiyat dünyada ilgi çekmeyi sürdürmekte, romanlar, öyküler ve filmler aracılığıyla yayılmaktadır.

1.4.2. Türk Edebiyatında Polisiye Roman

Bilindiği üzere Tanzimat Fermanı’ndan (1839) sonra Osmanlı toplumu ve edebiyatında birçok yenilik olmaya başlar. Özellikle Kırım Savaşı’ndan sonra Batıyla

olan ilişkiler hızla arttıkça, Osmanlı-Türk toplumunun siyasal ve toplumsal yapı bakımından Batı'yı örnek alması, edebiyatı da etkiler. Polisiye roman türünün edebiyatımıza girişi, Tanzimat Fermanı'nın ilanından kırk iki yıl sonraya yani 1881 yılına tesadüf eder. Bu yıl, Ahmet Münif Efendi, Fransız yazar Panson du Terrail'dan *Paris Faciaları* adlı polisiye romanı çevirip yayımlar. Edebiyatımızda meydana gelen bu gelişim, zamanla Osmanlı okurunun küçük bir bölümünü de olsa polisiye romanları okumaya hazır hale getirmiştir (Üyepazarcı, 1997: 63).

Osmanlı'nın polisiyeye merakı, önce ilk çevirilerledir, ama bunda kuşkusuz toplumda meydana gelen modernleşme, kentleşme, sanayileşme ve buna bağlı olarak suçun artması, hafiye teşkilatının kurulması da rol oynamış olmalıdır.

Türk edebiyatında polisiyenin gelişim süreci, araştırmacılar tarafından farklı dönemlerde değerlendirilir. Erol Üyepazarcı *Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes* kitabında Türk edebiyatında polisiye romanın gelişimini 1881-1908 ve 1908-1928 şeklinde dönemlere ayırırken, Seval Şahin *Cinai Meseleler* adlı eserinde 1884-1928 şeklinde tek bir dönem içinde ele almıştır (Üyepazarcı, 1997: 65; Şahin 2017: 30). *Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes* (1997) adlı eserinde dönemlendirmeyi dar bir çerçeve içerisinde ele alan Üyepazarcı'nın, daha sonra *Türkiye'de Polisiye Romanın 125 Yıllık Öyküsü* (2008)'nde daha geniş bir şekilde ele aldığı ve polisiye romanın tarihini 2006'ya kadar getirdiği görülmektedir.

Kaynaklarda verilen bilgiye göre polisiye roman Türk edebiyatına ilkin çeviriler yoluyla girmiştir. İlk polisiye, 1881'de Ahmet Münif tarafından Fransız romancı Ponson du Terrail'dan çevrilen *Paris Faciaları* adlı eserdir (Üyepazarcı, 1997: 71). Bundan sonra 1908'e kadar özellikle Fransızca'dan birçok polisiye roman çevrilir. Bunlardan biri mesela Ahmet Mithat Efendi'nin *Orcival Cinayeti* (1884) adlı çevirisidir. Onu daha sonra Fazlı Necip, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ahmet Rasim, Ali Kemal, Mahmut Sadık, Mehmet Ata, Ahmet İhsan gibi yazarların çevirileri izler.

1881-1908 yılları arasında daha çok Fransızca polisiye romanlarının çevrilmesine ağırlık verilmiştir. Edebiyatımızda polisiye romanların çevrildiği bu ilk dönemde, Türk yazarlarının sadece Emile Gaboriau'dan yararlandıkları görülür.

Osmanlı-Türk romanındaki telif ilk polisiye roman ise Ahmet Mithat Efendi'nin *Esrar-ı Cinayat* (1884)'ıdır. Dolayısıyla o, Türk edebiyatında polisiye

romanın öncüsüdür. Ahmet Mithat'ı, *Şık* (1901) ve *Cani mi Masum mu* (1901) adlı romanlarıyla Fazlı Necip izler.

II. Meşrutiyet'e kadar yayımlanan polisiye romanlara bakıldığında konu itibariyle genelde aşk ögesinin ağır bastığı dikkati çeker. Bu romanların çoğunda özellikle aşk yüzünden işlenen cinayetler ele alınmaktadır (Şahin, 2017: 11).

Polisiye roman, edebiyatımızda II. Meşrutiyet'in ilanından sonra ivme kazanır. Bilindiği gibi bu dönemde II. Abdülhamit tahtan indirildikten sonra basın ve yayında nispî bir özgürlük havası esmiştir (Şahin, 2017: 9). Bu özgürlük Osmanlı-Türk edebiyatının gelişmesinde yeni bir çıkış açar; seri polisiyeler yayımlanmaya başlar, çeviriler artar. Arthur Conan Doyle, Gaston Leorux, Pierre Sovestre gibi yazarların polisiye romanları Türkçeye çevrilir ve polisiye Türk edebiyatında giderek daha da yaygınlaşır. Kurucu babaların neredeyse çoğu kitaplarının çevrilmesiyle birlikte, ABD'de ortaya çıkan "dime novel" (onparalık öyküler) türü popüler polis romanlarının yüzlercesi çeşitli kitapevlerince yayımlanır (Üyepazarcı, 1997: 66).

II. Meşrutiyet'ten sonra ilk polisiye roman olarak Yervant Odyan'ın *Abdülhamid ve Sherlock Holmes* (1912)'ü zikredilir. Onu onparalık öykü özelliği taşıyan seri polis romanları izler. Osmanlı-Türk edebiyatında II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet dönemine değin yayımlanan başlıca seri polisiye romanlar arasında Ebulbehzat'ın *Bir Polisin Hatıratı - İki Kapılı'da Cinayet* (1913), Ebüssüreyya Sami'nin *Amanvermez Avni'nin Serüvenleri* (1914), Moralızade Vassaf Kadri ile Süleyman Sudi'nin *Milli Cinâyât Koleksiyonu* (1914), Osman Nuri'nin *Katiller Salonu* (1914), Halil Hamit'in *Küçük Polis Hafiyesi* (1918)'i, Hüseyin Nadir'in *Fakabasmaz Zihni'nin Serüvenleri* (1922), sayılabilir (Üyepazarcı, 2008: 148).

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra giderek yaygınlaşan polisiye romanda, öncelikle Türkçü düşüncenin izler dikkati çeker. Türk yazarları, genellikle Batıdaki polisiye romanların kahramanlarını taklit yoluna giderek kendi tiplerini yaratırlar. Nitekim İngilizlerin Sherlock Holmes'üne karşılık Amanvermez Avni, Fransızların Arsen Lüpén'ine karşılık Nahid Sami, Amerikalıların Nat Pinkerton'una karşılık Kandökmez Remzi, dönemin öne çıkan polisiye roman kahramanlarıdır (Şahin, 2017: 10).

Cumhuriyet'in ilânından sonra seri polisiye romanlar daha da yaygınlaşır. Bunların çoğu, “dime novels” (ucuz roman) türü popüler romanlardır. Bu dönemde Peyami Safa'nın *Cingöz Recai* (1924-1959) serisi, Vedat Örfi'nin *Kara Hüseyin Dosyası* (1924), Osman Nuri'nin *Kan Dökmez Remzi* (1926)'si, İskender Fahrettin Sertelli'nin (Behlül-i Dana takma adıyla), *Bir Türk Polisinin Amerika'daki Sergüzeştleri* (1927), *Şeytan Hediye* dizisi (1928) ve *İstanbul'un Arsen Lupin'i Elegeçmez Kadri'nin Sergüzeştleri* (1928), Cemil Cahit Cem ile Rakım Çalapala'nın birlikte kaleme aldıkları *Pire Necmi ve Kanlı Vakalar Koleksiyonu* (1928) yayımlanan başlıca eserlerdir.

1928'de genelde tüm yayımlarda olduğu gibi polisiye romanda da bir durgunluk vardır. Bunda muhtemelen yeni harflerin kabulünün de payı olsa gerektir. Latin harflerinin kabulünden sonra Cemil Cahit Cem, Selami Münir Yurdatap, Daniş Remzi Korok, Ziya Çalikoğlu, Murat Akdoğan ve Afif Yesari özellikle “dime novels” türü romanlar kaleme alan başlıca yazarlardır (Üyepazarcı, 2008: 133-134).

1930'lu yıllarda Cemil Cahit'in *İkiz Şeytanlar* (1931)'ı, *Meraklı Romanlar Serisi* (1932), Osman Nuri'nin *Görünmeyen Kadın* (1933)'ı, Vala Nurettin'in *Yılmaz Ali Serisi* (1933) “onparalık öykü” türünde yazılmış eserlerdir. Bunlara Halide Edip Adivar'ın *Yol Palas Cinayeti* (1936) de eklenmelidir.

Üyepazarcı'nın belirttiği üzere 1940-1950 arası, telif on paralık öykülerin altın çağıdır. Bu dönemin başında Oğuz Turgut *Olmuş Vakalardan Serisi* (1941)'ni, Ömer Turgut, *Teksas Fedaileri Serisi* (1941), N. Erman *canavar Frankeştayn Serisi* (1941)'ni, A. Samancıgil *Meşhur Türk Hafiyesi Hızır Kaplan'ın Gizli ve Korkunç Dosyaları* (1943), N. Sanerk *Korkunç ve Müthiş Maceralar Dedektif Serisi* (1943)'ni yayımlar. 1941-1944 arasında Murat Akdoğan polis hafiyesi Orhan Çakıroğlu tipini yaratır, Orhan Seyfettin *Heyecanlı Maceralar Serisi*'ni bastırır. Söz konusu dönemde Ziya Çalikoğlu, Daniş Remzi Korok, Selami İzzet Sedes, Nur Kutnat, Selami Münir Yurdatap onparalık öykü tarzında seri polisiyeler yazan başlıca kalemelerdir (Üyepazarcı, 2008: 150).

1950-1960 arasındaki on yıllık süreçte Server Bedi'nin birkaç kitabıyla Nuri Hayat takma adını kullanan Aziz Nesin'in bir kitabı dışında polisiyede bir telif roman görülmez (Üyepazarcı, 2008: 135).

1960-1990 yılları arasında onparalık öykü tarzında, Afif Yesari ve Selami İzzet Sedes'in "bir iki kitapçığı" dışında telif polisiye romanlarda gözle görülür bir artış yaşanmaz. Bu dönemin önde gelen ismi ise yarattığı "Murat Davman" tiplmesiyle tanınan Ümit Deniz'dir (Üyepazarcı, 2008: 135).

1980'e kadar birçok yazar tarafından yazılan polisiye romanları neredeyse benzer biçim ve konu etrafında dönerken, 1980 sonrasındaki polisiye romanları, bu yüz yıllık gelişim sürecini arkada bırakarak yeni özellikler kazanmaya başlar. Bu bağlamda değişen ve gelişen en önemli özellik ise dedektiflere tanınan yetkilerin arttırılması ve her meslekteki insanın polisiye romanlarda dedektif olarak rol almaya başlamasıdır. Dolayısıyla polisiye romanların ana kahramanları olarak bilinen dedektiflerin, meslekleri, cinsel kimlikleri ve toplumsal konumları giderek ön plana çıkar. Mekan olarak genellikle İstanbul'da geçen olaylar artık İstanbul'un dışına taşmaya başlar. Ayrıca para-psikoloji de polisyelerde işlenir (Uğur, 2013: 124).

1980'den itibaren Türkiye'de izleri görülmeye başlanan postmodernizm, polisiye romanları da etkisi altına alır. Türkiye'de postmodernist polisiye tarzında yazılan eserlerden biri Pınar Kür'ün *Bir Cinayet Romanı*'dır. Yazar, bu romanından sonra *Cinayet Fakültesi*'ni kaleme alır (Uğur, 2013: 131). Onu Şebnem Şenyer'in *Bir Türk Casusunun Mektupları*, *Dansözün Ölümü* gibi romanlar izler. Veli Uğur'a göre bu dönemde filizlenen bir başka polisiye türü, metafizik dünyayı da konu edinen para-psikolojik romanlardır. Buna en iyi örnek olarak ise Hakan Yel'in yazdığı *Lokanta* ve *Sultana Dokunmak* romanlarını verir (Uğur, 2013: 131-132).

1980'de polisiye romanlarda görülen diğer önemli değişim ise kişi kadrosunda görülen artıştır. Önceki dönemlerde yazılan romanlarda olaylar, suç ve araştırmacı/dedektif etrafında dönerken, 1980 sonrası polisiye romanlara artık toplumun her kesiminden insan dahil edilmiş, suç sadece uzmanlar tarafından değil sıradan insanlarca da araştırılır hâle gelmiştir (Uğur, 2013: 124).

Polisiye Edebiyatı adlı ortak kitaptaki "1980 Sonrasında Polisiye Romanlarımız" başlıklı makalesinde Veli Uğur, bu dönem romanlarında "Dedektifler ve Polisler"i "Dedektif Gazeteciler", "Tesadüfi Dedektifler", "Amatör Dedektifler", "Profesyonel Dedektifler", "Polisler" (Uğur, 2013: 124-129) şeklinde sınıflandırmış, bu bağlamda Osman Aysu'nun *At Kuyruklu Adam*, *Bıçak Sırtı*, Ahmet Ümit'in *Kar*

Kokusu, Kukla, Beyoğlu Rapsodisi, Nihan Taştekin'in Yağmur Başlamıştı, Mehmet Murat Somer'in Ajda'nın Elmasları, Armağan Tunaboğlu'nun Yıldız Cinayetleri, Resim Cinayetleri, Konsey Cinayetleri, Çağan Dikenelli'nin Melek Teyze, Esmahan Aykol'un Kati Hirşel, Celil Oker'in Remzi Ünal polisiyeleri, Hakan Karahan'ın Feramuz Güzellik, Piraye Şengel'in Ay Çöreği, Cenin ve Ceset, Emrah Serbes'in Her Temas İz Bırakır, Son Hafriyat, İsmail Güzelsoy'un Sincap, Ahmet Karcılılar'ın Gülden Kale Düştü gibi romanlarını zikretmiştir (Uğur, 2013: 124-130).

Türk edebiyatında 1990 sonrası polisiye roman türünde gözle görülür bir artış yaşanır. Dönemin başlıca yazarları Ahmet Ümit, Taner Ay, Osman Aysu, Ümit Kıvanç, Esmahan Aykol, Hasan Doğan, Engin Geçtan, Rıza Kıracı, Reha Mağden, Birol Oğuz, Celil Oker, Piraye Şengel, Nihan Taştekin, Armağan Tekdöner, Yıldırım Üçtuğ (Üyepazarcı, 2008: 135)'dur.

1994'ten itibaren polisiye romanlar, Ahmet Ümit ve Osman Aysu ile farklı bir mecra girer. Bu iki yazarla birlikte polisiye romanların sıradan, önemsiz ve sadece zaman geçirmek için okunan bir tür değil, önemli bir edebi tarz olduğu düşüncesi öne çıkmaya başlar. Önceki yıllarda polisiye romanlarda işlenmeyen konular daha da önem kazanmış, Türk toplumunun değer yargıları temel konu haline gelmiştir. Bu gelişmeler ışığında 1992 yılında kaleme alınan ilk roman Taner Ay'ın *Marsyas'ın Cesetleri*'dir (Üyepazarcı, 2008: 387-388). Aynı yıllarda bir polisiye yazarı olarak öne çıkan Osman Aysu ise 1994 yılında kaleme aldığı *Havyar Operasyonu* romanıyla döneme damgasını vurur. Aysu “gerilim roman”ları kaleme almanın yanı sıra “suç, muamma, seks ve şiddet” konularına da geniş yer verir. Hatta bu dört öge onun romanlarında işlediği temel konulardır denebilir. Aysu üzerine bir tez hazırlayan Elif Güliz Bayram onun romanlarının tematik olarak uluslararası olayları, aile sırlarını, seri katilleri konu edindiğini belirtmektedir (Bayram, 2004: 29-41). Yazarın bu yıllarda kaleme aldığı bazı romanları ise şunlardır: *Kurt Sığınağı* (1995), *Sır Duvarları* (1995), *Mavi Beyaz Rapsodi* (1996), *Sorguç* (1996), *At Kuyruklu Adam* (1997), *Cellat* (1997), *Lenin'in Mangası* (1998), *Çöl Akrebi* (1998), *Yanık Yüz* (1999), *Karanlıktaki Fısıltılar* (1999) (Üyepazarcı, 2008: 390-391).

1980 sonrası polisiye romanda bir diğer önemli yazar ise Ahmet Ümit'tir. Ümit'in, ilk polisiye romanı 1996 yılında kaleme aldığı *Sis ve Gece*'dir. Genelde “kara

roman” türünde eserler veren yazar, *Sis ve Gece* romanının ardından *Kar Kokusu* (1998), *Patasana* (2000), *Kukla* (2002), *Beyoğlu Rapsodisi* (2003) ve *Kavim* (2006) adlı eserleriyle adını polisiye edebiyata yazdırır (Üyepazarcı, 2008: 400).

Türk edebiyatında 1990’lı yıllardan itibaren Murat Çulcu, Ercan Akbay, Ali Erkan Kavaklı, Ünal Bolat, Reha Mağden, Nazım Mirkelam, Birol Oğuz, Sinan Tanyıldız, Baki Koşar, Celil Oker, Rıza Kıracı, Nihan Taştekin, Hüsnü Arkan, Perihan Mağden, Hasan Doğan, Selçuk Altun, Ayşe Akdeniz, Ender Sevinç, Ferhat Ünlü, Mehmet Murat Somer, Eşref Bağrı, Necati Göksel, Başar Akşar, Orhan Teoman Özdemir ve Ahmet Tulgar dönemin diğer önemli isimleri olarak göze çarpmaktadır (Üyepazarcı, 2008: 409-486).

1.4.3. Azerbaycan Türk Edebiyatında Polisiye Roman

Azerbaycan edebiyatının siyasi ve sosyal etkiler sebebiyle yıllarca kendi çizgisini bulamadığı, zayıf kaldığı bilinen bir gerçektir. Toplumun sosyal ve siyasal yapısı dolayısıyla özellikle Batı edebiyatı açısından değerlendirilirse birçok yönden geride kaldığı ve gelişim göstermediği bir vakıdır. Sık sık değişen ülke rejimi, Sovyetler Birliği baskısı ve Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonraki süreç, oldukça çalkantılı geçmiş ve bu zor durum, Azerbaycan halkını ve edebiyatını olumsuz şekilde etkilemiştir. Bu gelişmelere paralel olarak halka uygulanan kanun, baskı ve yasaklar, düşünce ve yayın özgürlüğünün kısıtlanması, kimi zaman yazarların sürgün edilmesi, hapsedilmesi, susturulması, yeni ve nitelikli eser verilmemesine ve Çağdaş Azerbaycan Edebiyatının geri kalmasına sebep olmuştur. Tüm bu çalkantıların eşliğinde Azerbaycan edebiyatı, bazı yazarlar tarafından geliştirilmeye çalışılsa da bu belirli bir seviyeye ulaşamamıştır. Sovyetler Birliği zamanında uygulanan yasaklar, eski kaynaklara ulaşamama ve kültürel devamlılıkta yaşanan sorunlar, toplumun tarihinden, kültüründen, gelenek ve göreneklerinden kopmasına sebep olmuş, bu durum da edebiyatın güçsüz kalmasına yol açmıştır.

Bağımsızlığını 1991 yılında ilan eden Azerbaycan, 31 yıllık bu süreçte kısmi de olsa birtakım yeniliklere imza atmıştır. Bu bağlamda edebiyat artık farklı bir şekle bürünerek gelişmeye başlamış ve yeni edebi türler ortaya çıkmıştır. Sovyet Birliği zamanında yazarlar ve şairler eserlerini çoğu zaman egemen siyasi düşünceye tâbi olarak kaleme alırken, bağımsızlıktan sonra bu durum ortadan kalkmış ve toplumun

genel sorunları, ülkenin kültürü, gelenek ve görenekleri eserlerde daha çok yer almaya başlamıştır. Ülkenin egemen rejimi dolayısıyla yazarların özgürlüğünün kısıtlanması, toplumun gerçek sorunlarından ziyade iktidara övgü dolu eserler kaleme alınması vb. sorunlar, bağımsızlıktan sonra azalmış, her türlü baskıya maruz kalan Azerbaycan yazar ve şairleri zor da olsa edebiyatı ayakta tutmaya ve yeni eserler kaleme almaya çalışmışlardır.

Ülkede edebiyat bağlamında yaşanan bu sorunlar, çağdaş dünya edebiyatı ile kurulamayan bağlar, Azerbaycan okuyucusunun modern roman türleriyle geç tanışmasına sebep olmuştur. Polisiye romanın ilk örnekleri, ABD’de 1841’de verilmeye başlanırken Türkiye’de 1881 yılında ortaya çıkmış, Azerbaycan’da ise bu türün ilk örnekleri ancak 1950’li yıllardan itibaren görülmeye başlanmıştır, ki bu da Sovyetler Birliği dönemine denk gelmektedir. Bunun yanı sıra postmodernizmin romandaki izleri Türkiye’de 1980 yıllarında yaygınlaşmaya başlarken bu süreç Azerbaycan edebiyatında ilk olarak 2000’li yıllara tekabül eder.

Araştırmacıların çoğu, Azerbaycan’da ilk polisiyeyi Cemşid Emirov’la başlatır. Yazarın kaleme aldığı “Sahil Eməliyyatı” (1958) hikâyesinden sonra *Brilyant Məsələsi* (1962), *Qara Volqa* (1966), *Şəhər Yatanda* (1982) adlı eserleri ilk polisiye romanlar olarak bilinmektedir. Cemşid Emirov’un başlattığı bu tarz romanın ilk örnekleri arasına Hasan Seyitbeyli’nin *Cepheden Cepheye* (1961)’sini de katmak gerekir. Bunların yanında Zaxar Abramov *Hökm*, *Qara Mirvari*, *Heç nə İzsiz Keçmir*, *Əgər Xəfiyyəənsə*, Ekber Ekberov *Gözəgörünməz Döyüş*, Anar *Gecə Yarısında Hadisə*, Rüstəm İbrahimbəyov *İstintaq*, Çingiz Ələkbərzadə *Zindan* gibi eserleriyle polisiye edebiyatı devam ettirirler (Şərifova, 2016: 249).

1960-1980 yılları arasında yazılan polisiye romanlar genel olarak Sovyet polis dedektif tipine uygun olarak kaleme alınır. Bu durum esasen, siyasi, kriminal, sosyal-psikoloji ve macera gibi konuların daha çok işlenmesine yol açar. Kaynaklara bakıldığında Azerbaycan edebiyatında polisiye romanların genelde realist tarzda yazıldığı sonucuna varmak mümkündür.

Bu eserlerin dışında polisiye tiyatro türünde eserlere de rastlanmaktadır. Buna örnek olarak Rövşən Yerfi’nin *Həbsxana Bənövşəsi* adlı tiyatrosu, Füzuli Yavər’in Agatha Christie’nin “Bülbül Kotteci” hikâyesinden yola çıkarak yazdığı *Bülbül Yuvası*

tiyatrosu ve televizyonda yayınlanan *Bermud Üçbucağı* tiyatrosu verilebilir (Şərifova, 2016: 249-250).

Bunlar dışında Çağdaş Azərbaycan Türk edebiyatında polisiyenin başlıca yazarlarından biri kuşkusuz Çingiz Abdullayev'dir. Yazarın bu tarzda kaleme aldığı “Bir Ümman Nifrət”, “Aşkar Metamorfoza”, “Andorra Sevməli və Ölməli Yerdir”, “Şübhəsiz Metamarfoz” adlı hikâyeleriyle *Mavi Mələklər* (1988), *Hammurapi Məcəlləsi* (2009), *İnsan Ovu* (2011), *Prezident Ovu* (2012) gibi pek çok romanı vardır. Abdullayev, genelde siyasi polisiye ve casus romanlarıyla tanınmıştır. Eserlerinde çoğunlukla XX. yüzyıl sonlarıyla XXI. yüzyılda daha çok da Sovyetler Birliği'nin dağılma öncesi, dağılma ve dağılma sonrasında, bu coğrafyada -özellikle Rusya'da- meydana gelen siyasi ve sosyal gelişmeler, kapitalist sistemin Sovyetler Birliği'nin dağılması üzerindeki etkileri, içeride yaşanan siyasal çatışmalar, mafya-devlet ilişkileri ele alınır. Nitekim, Gülxani Pənah və Tural Məzahiroğlu'nun *Azərbaycan Ədəbiyyatında Dedektiv Janr* kitabında bu konuda şöyle denmektedir:

“Maraqlıdır ki, XX əsrin sonu, XXI əsrin əvvəllərində baş verən bir çox siyasi-ictimai hadisələr onun detektiv əsərlərinin süjetindədir. Sovet İttifaqının dağılması, tərkibindəki respublikaların öz müstəqil dövlətlərini yaratması, Sovet İttifaqını sərhədlərindən kənarda mövcud olan sosialist ölkələrində gedən proseslər, dünya kapitalizm sisteminin sosializmin dağılması üçün göstərdiyi ‘canfəşanlıq’, sosialist ölkələrinin rəhbərliklərinin bu quruluşun məhvinə aparıb çıxaran kobud səhıvləri yetərincə onun yaradıcılığında işıqlandırılır. Monoqrafiyada da bu əsərlər geniş təhlil və tədqiqatını tapır.” (Pənah və Məzahiroğlu, 2012: 3-4)

Abdullayev'in yanısıra Vahid Məmmədli'nin *Cəllad Tələsməyi Sevmir*, *Heksogenli Yol Yoldaşı*, Elmira Axundova və İ. Nəcəfov'un *Poliqrafistin Ölümü*, Elmira Axundova'nın *Şüşə Saray*, Yusif Əhmədov'un *Ələkeçməzlər-1*, *Ələkeçməzlər-2*, *Ələkeçməzlər-3*, Vəkil Şükürov'un *Qara Kəmr*, Eldəniz Əmirov'un *Açılmayan Səhər*, Ənvər Seyidov'un *Tələtüm və Gürzə*, Elçin Əyyubov'un *Yaquar Üçün Tələ və Cəhənnəmdə*, Elxan Elatlı'nın *Arxalı Canavar*, Müşfiq Zeynalov'un *Zerkalo Klara*, Bəhrəm Mustafabəyli'nin *Mujik*, Çingiz Ələkbərzadə'nin *Zindan*, İsmayıl

Qarayev'in *Sxodka və Budaqlar* adlı romanları Çağdaş Azərbaycan Türk edebiyatında polisiye türündə kaleme alınmış başlıca eserlərdir (Şərifova, 2016: 250).

Azərbaycan polisiyesi genelde realist bir çizgiyi tutturmaqla bərabər, az da olsa postmodern polisiye romanlar da görülür. Çağdaş Azərbaycan Edebiyatında postmodern polisiyelərə nümunə olaraq, Nəcəf Talıbov'un *Ekspedisiya*, Vüsal Nuru'nun *Prezidentin Qızı*, Asiman Eyniyev'in *Məxfi Cəmiyyət (Mason Şifrəsi)* və İlqar Fəhmi'nin *Aktrisa* romanları nümunə verilə bilər (Şərifova, 2016: 250).

Azərbaycan edebiyatında polisiye romanları ümumi olaraq suçun ortaya çıxarılması üzərində qurulmuşdur. Romanların çoxu bu baxımdan 'suçun araşdırılması öyküsü'ne dayanır və 'Kimyəpti' türündədir deyə bilər. Araştırmacılar, Çağdaş Azərbaycan Edebiyatında polisiye romanları bərkəç qrupa ayrılmaqdadır. Bunlar;

- Siyasi dedektiv romanları.
- Keşif dedektiv romanları.
- Senetli dedektiv romanları.
- Macera dedektiv romanları.
- Cinayət işləyənlerin həyatını yansıtan dedektiv romanları.
- Cezaevlərindəki həyatı anlatan dedektiv romanları

şəklindədir (Şərifova, 2016: 252-253).

Cemilə Abbasova isə Azərbaycan Türk Edebiyatındakı polisiye türləri və təmsilçilərini şü şəkildə təspit edir:

- Casus romanları: Kurucusu Cəmşid Emirov. Başlıca təmsilçiləri: Çingiz Abdullayev, E. Hasanov, E. Eyyubov.

- Polisiye romanlar: Kurucusu: Cəmşid Emirov. Başlıca təmsilçiləri: Z. Abramov, A. Azayev.

- Klasik dedektiv romanları: Kurucusu: Çingiz Abdullayev. Başlıca təmsilçiləri: Elxan Elatlı.

- Sert (hardboiled) dedektiv romanları: Kurucusu. Sefer Ali. Başlıca təmsilçiləri: Çingiz Abdullayev.

- Aksiyon polisiye romanlar: Kurucusu Çingiz Abdullayev.
- Siyasi dedektif romanları: Kurucusu, Çingiz Abdullayev.
- Tarihi dedektif romanları: Kurucusu Çingiz Abdullayev.
- Fantastik dedektif romanları: Kurucusu, L. Askerov.
- Kriminal (adli) romanlar: Kurucusu, I. Gasimov, H. Seyitbeyli, R. İbrahimbeyov, N. Resulzade vd. (Abbasova, 2016: 12-13)

Son olarak şunu da özellikle belirtmek gerekiyor ki Azerbaycan polisiye romanları, bugün dünya edebiyatı polisiye romanlarının taşıdığı özelliklerin hepsine ne yazık ki sahip değildir. Nitekim çağdaş Azerbaycan polisiye romanlarında “kara roman”, “avukat dedektif”, “ironi (parodi) dedektif” gibi türler henüz yaygınlaşmamıştır (Şərifova, 2016: 255).

İKİNCİ BÖLÜM

OSMAN AYSU VE ÇİNGİZ ABDULLAYEV'İN ROMANLARINDA SUÇ

Osman Aysu'nun incelenen romanları konu itibarıyla üç ana gruba ayrılır. Bu romanların büyük bir kısmı bazı devletlerin istihbarat örgütlerinin faaliyet ve çatışmalarını ele aldıkları için “istihbarat/casus romanı”dır, bir kısmı ise bireysel bir suç/muammayı konu edinen “seri cinayet veya kim yaptı” romanı özelliklerine uygundur. Üçüncü grupta da “mafya romanları” bulunmaktadır. Bu romanlarda da mafyatik ilişkiler, suçlar ve çatışmalar ele alınır. Yazarın *Havyar Operasyonu* ve *Mavi Beyaz Rapsodi* adlı eserleri iki farklı devletin istihbarat örgütlerinin mücadelesini konu edinmesi itibarıyla tipik birer casus romandır, *Lenin'in Mangası*, *Devlet Sırrı* ve *Casus* adlı eserler şahıs kadrosunda istihbarat elemanları bulunmakla beraber casus romanlarının özelliklerini taşımazlar. Örneğin *Lenin'in Mangası*'nda Rusya'daki bir siyasi darbe girişimi, *Devlet Sırrı*'nda yıllar önce kaçırılan kıymetli tarihi eserlerin aranması, *Casus*'ta biri KGB mensubu diğeri MİT mensubu iki emekli istihbarat görevlisinin geçmişten kalan bir hesaplaşma öyküsü anlatılır. *Atkuyruklu Adam* ve *Bıçak Sırtı* tipik bir seri cinayet, *Londra-Moskova Hattı* ise mafya romanıdır. Yazar, *Fidye*'de bir sokak çetesinin para için çocuk kaırması etrafında gelişen olayları, *Gölgede Kalan Sırlar*'da parasal nedenlerle işlenen bir cinayeti anlatır.

Söz konusu romanlar hem kurgusal yapı hem de suç, suçlu ve araştırmacı/dedektif bakımından birbirinden farklıdır. Örneğin istihbarat romanlarında her ülkenin istihbarat örgütünün amacı kendi ülkesi lehine siyasal ya da ekonomik avantaj sağlamaktır. Bu bağlamda suçlu gibi görünen istihbarat elemanları, adeta klasik cinayet romanlarındaki ‘polis’ gibi resmi bir görevlidir ve kendi ülkeleri nezdinde kahramandırlar, dolayısıyla yaptıkları faaliyetlerin bir bölümü evrensel anlamda suç olsa da hukuken suç sayılmamaktadır. Bu romanlarda da genel anlamda bir muamma/gizli bir amaç, bu amacın gerçekleştirilmesi için yürütülen gizli, örgütsel faaliyetler, operasyonlar vardır. Ulusal istihbarat örgütleri, diğör örgütlerin veya ülkelerin içindeki illegal yapıların gizli planlarını deşifre ederek, muammayı çözer ve

ülkelerinin karşılaşılabileceği zararları önlerler. Ancak seri cinayet ve kim yaptı gibi polisiyelerde, suç ve suçlular daha nettir. Ortada bireysel çerçevede, doğrudan suçluyu ilgilendiren -casus romanları gibi resmi bir görevi olmayan- bir suçlu, bir de bu suç çözme, suçluyu bulmaya çalışan araştırmacı/dedektif vardır; suçlar ya da suçlular istihbarat romanları gibi organize, uluslararası, siyasal, ekonomik veya askeri nitelikli değildir.

Tıpkı Osman Aysu gibi Azerbaycan edebiyatının polisiye yazarı Çingiz Abdullayev de genelde istihbarat/casus romanları, siyasal polisiyeler, mafya romanları ve kim yaptı romanları kaleme alır. Nitekim ele aldığımız *Andorra Sevmeli ve Ölmeli Yerdir*, *İrodun Kölgəsi Uğursuzun Hekayəti*, *Xəzinadar*, *Timsah Xətti Rəzalətin Son Həddi*, *Cənub Rapsodiyası*, *Ailə Sirleri* ve *Balkan Sindromu* bu tür romanlardır.

Her iki yazarın romanlarında işlenen suçlar nitelikleri ve nedenlerine göre;

- Siyasal suçlar,
- Psikolojik nedenlerle işlenen suçlar,
- Parasal suçlar,
- Töresel suçlar

olmak üzere dört grupta incelenebilir.

2.1. SİYASAL SUÇLAR

Bu tür romanlarda bir ülkeyi siyaseten, ekonomik veya askeri olarak zayıflatmak, bunun için birtakım terör eylemleri; suikastlar, bombalamalar yapmak veya darbe girişimlerinde bulunmak gibi siyasal suçlar işlenir. Nitekim ceza hukukundaki ‘objektif teori’ye göre siyasal suç, “devletin varlığına, iç ve dış güvenliğine yönelik eylemler” (Sınar, 2000: 59) olarak tanımlanmaktadır (Hassan, 1971: 209-210). Subjektif teori ise temelde benzerlik taşımakla beraber, suçun hangi saiklerle işlendiğini göze alır (Sınar, 2000: 59). Eğer suç devletin varlığı ve güvenliğini tehdit etme amacı taşıyorsa o da bu tür eylemleri siyasal suç sayar. Siyasal suç diğer suçlardan ayıran en önemli özellikler, devletin varlığı ve güvenliğini tehdit etmesi, ideolojik-politik karakteri, “uygulayanların kolektif kimliği” suçun “bir kurum, grup ya da örgüt tarafından” organize biçimde “siyasal ve iktisadi hedefler gözetilerek gerçekleştirilmesidir.” (Paker, 2019: 97). Kimi hukuk teorileri siyasal suçları da

“mutlak siyasal suç”, “göreceli siyasal suç”, “karma siyasal suç”, “bağlı siyasal suç” olmak üzere alt kümelere ayırır (Sınar, 2000: 61-64).

Osman Aysu’nun incelenen eserlerinde siyasal suçlar önemli bir yer tutar. Bu tür suçların işlendiği romanlar genellikle *Havyar Operasyonu*, *Mavi Beyaz Rapsodi*, *Lenin’in Mangası* ve *Devlet Sırrı* gibi casusların mücadelesini konu edinen eserlerdir. Çünkü Veli Uğur’un da N. Ranson’dan aktardığı üzere “Casus romanları ‘ülkeye içeriden ya da dışarıdan yapılan düşman saldırısı sonucu girişilen mücadeleyle ulusal düşmanların ortaya çıkarılması ve bireylerin yakalanması’”nı konu edinirler (Uğur, 2018: 215). Söz konusu romanlarda çeşitli ülkelerin istihbarat örgütleri -ki bunlar kolektif ve organize, profesyonel ulusal örgütlerdir- arasındaki veya içindeki gizli bir örgütle çatışmalar neticesinde ortaya çıkan suçlar vardır. Bunlar esas itibarıyla ülkeler arasındaki veya ülke içi siyasi ve ekonomik çıkarlar nedeniyle işlenir, amaç bir ülkenin varlığını, iç ve dış güvenliğini zayıflatmaktır. Dolayısıyla temelde ‘siyasi suç’ niteliği taşır. Nitekim Veli Uğur da “Siyasal kurgu romanlarında casuslar sıkça okuyucunun karşısına çıkar.” (Uğur, 2018: 215) diyerek casuslarla siyasal kurgu romanları arasındaki yakın ilişkiye işaret eder. Ancak siyasal kurgu romanlarını yine de, “asıl konu siyasal gelişmelerin kendisidir.” (Uğur, 2018: 215) diyerek casus romanlarından ayrı tutar. Aysu’nun adı anılan romanlarının bir kısmı her ne kadar casus romanı niteliği taşısa da işlenen suçlar, temelde bir ülkenin siyasi, ekonomik düzenini veya iktidarı, rejimi tehdit eder nitelikte olduğundan ve kişisel husumet nedeniyle işlenmediğinden, organize, kolektif resmi veya illegal örgütler tarafından gerçekleştirildiğinden siyasi suç olarak kabul edilmiştir.

Çingiz Abdullayev’in eserlerinde de siyasal suçlar geniş yer tutar. Rusya’da devlet kurumlarındaki üst düzey bürokratların kendi içlerinde yaşadıkları iktidar çatışmaları ve bu çatışmalar nedeniyle işlenen cinayetler, bazı romanlarının ana öyküsünü oluşturur. Bunlar da sonuçta bir devletin varlığını, iç ve dış güvenliğini ortadan kaldırmaya yönelik eylemlerdir. Nitekim yazarın, *Andorra Sevmeli ve Ölmeli Yerdir*, *Balkan Sindromu* ve *İrodun Kölgəsi* romanlarında hem uluslararası hem de ulusal alanda siyasi, askeri veya ekonomik gücü elde tutmaya yönelik suçlar işlenir. Bu suçların büyük bir bölümü cinayet, bir kısmı sabotaj, bombalama gibi eylemlerdir.

2.1.1. Cinayetler

Osman Aysu'nun *Havyar Operasyonu*, *Mavi Beyaz Rapsodi*, *Lenin'in Mangası* adlı romanlarında çeşitli ülkelerin ajanları görevleri gereği birtakım cinayetler işlerler. *Devlet Sırrı* adlı romanı ise kahramanlarının bir kısmı casus olmakla beraber, bütünüyle bir 'casus' romanı özelliği taşımaz. Çünkü casuslar arası bir çatışmayı konu edinmez. Buradaki siyasi cinayet, Stalin'in emriyle gerçekleştirildiği için diğerlerinden farklı bir niteliktedir.

Çingiz Abdullayev'in *Balkan Sindromu* ve *İrodun Kölgəsi* adlı romanlarında ulusal veya uluslararası alanda yaşanan iktidar çatışmalarının doğurduğu cinayetler, iktidarın devam etmesi için derin devlet güçlerince gerçekleştirilen siyasi suikastlar veya terör eylemleri işlenen ana suçlardır.

Bu bağlamda Aysu'nun Rus ve Türk istihbarat örgütlerinin çatışmasını konu edinen *Havyar Operasyonu* (1994)'nda birçok cinayet işlenir. Eserde, Rus istihbaratı, Türk -Yunan ilişkilerini bozmak amacıyla Türkiye'ye gelen Yunan Dışişleri Bakanıyla karısını öldürmek için bir suikast planlar. Amaç, Türkiye'nin iç ve dış güvenliğini zayıflatmak, böylece iki ülkenin arasını siyasal olarak bozmaktır. Türk istihbaratı bu suikastı engellemek için harekete geçer. Roman boyunca Türk ve Rus istihbarat elemanları bu suikast nedeniyle karşı karşıya gelir ve cinayetler bu suikast planı nedeniyle işlenir.

Romanda işlenen ilk cinayet, Rus istihbarat ajanı Boris Voskov'un, Antuan Vezinkov'un sevgilisi Cahide'yi öldürmesidir. Bu suç, romanda şöyle cereyan eder: Bir gün Boris Voskov, Antuan Vezinkov ve Vasili Tzenev, Cahide'nin evinde Yunan Dışişleri Bakanıyla karısını öldürmek için planladıkları suikastla ilgili gelişmeleri konuşmak üzere toplanırlar. Cahide evine geldiğinde karşısında Boris Voskov, Antuan Vezinkov ve Vasili Tzenev'i görünce şaşırır. Boris Voskov Cahide'nin suikast planını duyduğundan şüphelenerek onu ortadan kaldırmaya karar verir. Antuan Vezinkov ve Vasili Tzenev evden ayrıldıktan sonra kadına önce tecavüz eder sonra da sustalıyla öldürür. Romanda cinayet şu şekilde anlatılmaktadır:

“Cahide bu halin ne kadar devam ettiğini hiçbir zaman anlayamadı.
O yarı baygın halde işittiği madeni bir 'şırak' sesiyle uyandı.
Gözlerini açtığında Boris'in tutkunun doruğunda yaşadığını gördü.

Ama bunun mutlak cinsel olduğu belki söylenemezdi. Zaten Cahide'nin gördükleri o kadar kısıtlı bir zaman süresi içinde olup bitti ki, kendisinin bile duyduğu sesin bir sustalıdan çıktığını farketttiği an ile ruhunu teslim ettiği an, belki saniyeden azdı.” (Aysu, 1994:114)

Operasyonu gerçekleştirmek için Türkiye'ye gönderilen Rus ajan Boris Voskov, planda olmayan bir durumla karşılaşarak bu cinayeti işlemiştir. Cinayet esnasında katilin psikolojik problemleri de açığa çıkar. Boris'in olaya intihar ve tecavüz süsü vermek için kadının cinsel organına yapay erkeklik organı yerleştirmesi, onda ruhsal bir rahatsızlığın bulunduğunun da işaretidir (Aysun, 1994: 114).

Bu cinayetin sebebi Rus istihbarat örgütü Boris Voskov'un Türkiye'de gerçekleştirecekleri siyasî suikast planının -ki bu siyasi bir terör eylemidir- açığa çıkması endişesidir, arada kişisel bir husumet yoktur.

Bu romanda siyasi suçlar içinde ele alınabilecek başka cinayetler de vardır. Boris Voskov, suikast planını gerçekleştirmek için birbiri ardına cinayet işlemeye devam eder. Yunan Dışişleri Bakanıyla eşini vurmak için tutulan tetikçi Ali Kaner'in girişimleri başarısızlıkla sonuçlanınca plânı bizzat uygulamaya karar verir. Hidiv Kasrı'nda yapılacak olan garden-partide Yunan Dışişleri Bakanıyla karısını öldürmeyi tasarlar. Oraya giderken yolda partide garson olarak çalışacak olan Tahir Kara'yla karşılaşır ve onu boğma teliyle öldürüp, kılık değiştirerek yerine geçer. Romandaki “Her zamanki gibi sakın ve donuktu, sadece ter içinde kalmıştı.” (Aysu, 1994: 228) cümlesi, Boris'in profesyonel ve soğukkanlı bir ajan olduğuna işaret etmektedir. Katil, bu cinayetten sonra Yunan Dışişleri Bakanıyla karısını öldürmek için garsonun kıyafetlerini giyerek suikastı gerçekleştireceği mekâna girer.

Görüldüğü üzere *Havyar Operasyonu*'nda Rus istihbarat elemanı tarafından işlenen iki cinayet vardır. İlki suikast planının açığa çıkmasını önlemek, ikincisi suikast mekanına girebilmek için gerçekleştirilmiştir. Katil, her iki cinayette de bir istihbarat görevlisi olan Boris Voskov'dur ve cinayetlerden ilkinin sustalı, ikincisini ise çevrede duyulmaması için boğma teli ile işlemiştir.

Havyar Operasyonu'nda Rus istihbarat örgütünün asıl amacı, bir suikast planı düzenleyerek Türkiye ile Yunanistan arasındaki münasebetleri bozmaktır. Nitekim

romanda bu “...İstanbul’da 14 Temmuz tarihinde yapılacak Nato Dışışleri Bakanları toplantısında Yunan Dışışleri Bakanı ve eşini vuracaklardı. Tetiği Yunan düşmanı fanatik bir Türk çekecek ve gergin olan Türk-Yunan ilişkileri daha da içinden çıkılmaz duruma gelecek ve dostluk ilişkileri bozulacaktı. Ve bu belki de çıkacak bir Türk-Yunan savaşının ilk kurşunu olacaktı.” (Aysu, 1994: 9) cümleleriyle ifade edilir. Dolayısıyla Voskov’un kurbanı Cahide ile bireysel bir sorunu yoktur, suikast planını gerçekleştirmek için bu cinayeti işlemek zorunda kalmıştır. Bolulu Tahir Kara cinayetini ise kılık değiştirip suikast mekanına rahatça girebilmek amacıyla işler.

Benzer bir durum yazarın *Mavi-Beyaz Rapsodi* (1996) romanında da karşımıza çıkar. Romanda olaylar, Yunan istihbarat örgütü KYP’nin Türkiye’ye yönelik hazırladığı bir operasyon planı etrafında gelişir. Yunanistan, Türkiye’nin Türkî devletlerden gelecek petrolün dağıtımındaki rolünden rahatsız olmuştur. Çünkü “Petrol[ün] ekonomik kalkınma dengesinde büyük rol oynayaca[ğın]” (Aysu, 1996: 305) bilir. Boğaz’ın petrol taşımak için güvenli olmadığını göstermek ve bu taşıma projesini engellemek için istihbarat örgütüyle harekete geçer. Petrol yüklü bir gemiyi Boğaz’da uçurmayı planlar. Romanda bu operasyonun nedeni ve amacı daha sonra şu cümlelerle dile getirilmektedir:

“Türki devletlerden gelen petrol Avrupa ve dünyaya iki yoldan akacaktı. İskenderun ve İstanbul. İskenderun zaten içinde bulunduğunuz dahili kargaşalar yüzünden başınıza problemler doğuruyordu. Ama İstanbul Boğaz’ını işlemez ve işe yaramaz bir kan gölüne çevirebilirdik.” (Aysu, 1996: 305)

Bu cümlelerden de anlaşılacağı üzere romanda olaylar, Türkiye’nin petrol taşımadaki işlevini zayıflatmak için Yunan istihbaratının (KYP) petrol yüklü bir gemiyi Boğaz’da havaya uçurmak istemesi etrafında kurgulanır, amaçları “Boğaz sularından geçen bir tankeri infilak ettirmek ve Boğaz’ı kan ve alev gölü haline getirmektir” (Aysu, 1996: 39). Bunun için KYP tarafından Türkiye’ye ajanlar gönderilir. Böylece Türk ve Yunan istihbarat güçleri karşı karşıya gelirler ve sonuçta Türkiye’ye gelen Yunan ajanları, operasyon planını gerçekleştirmek için birtakım cinayetler işlerler.

Bu süreçte işlenen ilk cinayet hem Türk istihbaratı hem de Yunan istihbaratına çalışan Todor Petrakis'in öldürülmesidir. O, "İstihbarat Teşkilatı'nın Kontrespiyonaj Dairesi Müdür Muavini Kenan Pamir" in (Aysu, 1996: 108) "Hep böyle süre gelmiştir Todor. Çift taraflı ajanlık dünyanın en pis işidir. En de ahlaksız. Ve sen bunun tipik bir örneğisin." (Aysu, 1996: 103) dediği üzere çift taraflı çalışan bir ajandır. Bu konuşmalardan sonra açığa çıkmaktan rahatsız olan Todor, soluğu "Yunanistan'ın İstanbul Başkonsolosluğunda memur" (Aysu, 1996: 107) olarak çalışan Yorgi Palavidis'in yanında alır. Kenan Pamir'den aldığı bilgileri teyit ettirmek için ona "Şu sıralar İstanbul'da bir operasyon hazırlığınız var mı?" (Aysu, 1996: 107) diye sorar ve bu kez de Yorgi Palavidis'in şüphelerini üzerine çeker. Yorgi de Todor'ye karşı tıpkı Kenan Pamir gibi davranır. Todor "...iki taraflı çalışmanın sıkıntılarını aynı gün içinde ikinci defa yaş[ar]. İcini müthiş bir karamsarlık kapla[r]. Artık hangi tarafa yaklaşacağını bilem[ez]" (Aysu, 1996: 109). Arabanın içinde bir süre konuştuktan sonra Yorgi Palavidis, susturuculu silahıyla çift taraflı çalışan Todor'yi öldürür. Romanda cinayet şu şekilde anlatılmaktadır:

"Konsolosluk memuru yana geçip sağ taraftaki kapıyı açtı. Todor soran gözlerle ona baktı. (...) Neden sonra adamın eldivenli elindeki metal parlaklığı farketti. Ucuna susturucu takılmış bir tabancayı gördü. (...) Adam 'Sen hayatımda gördüğüm en aptal ve iğrenç yaratıksın,' diye fısıldadı, başka bir şey demeden tetiğe asıldı." ; "Kof ve boğuk bir ses çıktı. Kimsenin duyamayacağı sessiz bir patlama. Petrakis'in sağ şakağı bir anda paralandı. Ufacık kemik parçacıkları etrafa yayıldı. Hasıl olan oyuktan kan fışkırmaya başladı. Yerinde hoplayan Todor o anda öldü. Başı önüne düştü." (Aysu, 1996: 116)

Romandan da anlaşılacağı üzere Todor, uluslararası bir istihbarat çatışmasının -sabotaj planının- kurbanı olmuştur. Cinayetin nedeni, onun aynı anda iki ülkeye birden ajanlık yapması ve sabotaj planının açığa çıkmasına yol açacağı endişesidir. Yazarın *Havyar Operasyonu*'ndaki Cahide de kişisel bir husumet sebebiyle değil, aynı nedenle -gizli planları deşifre edeceği korkusuyla- öldürülmüştür.

Mavi-Beyaz Rapsodi'deki diğ er bir cinayet mühendis Filiz Karsel'in öldürülmesidir. Onu öldüren, operasyonda aktif görev alan Yunan İstihbarat  rg t  KYP'nin üst kademelerinde  alışan Andreas Gizikis'tir. Gizikis, sabotaj planını uygulamak için saygın bir İngiliz iş adamı kimliğıyle İstanbul'da zengin Kaniti'ler ailesinin y r tt ğı gizli silah üretimi projesine dahil olur. Aslında Kaniti ailesi onun bir Yunan ajanı olduğunu bilmektedir, ancak kızları ve torunu Yunan istihbarat örgütünün elinde olduğu için buna bilerek göz yumarlar. Moşe Kaniti'nin firması "... Milli Savunma Bakanlığının çok gizli y r tt ğı bir proje [yürütmektedir]. Yeni bir zırhlı araç  retil[ecektir]. Bir tür tank. Yüzde yetmiş oranında yerli olacak. (...) motoru hariç tamamını..." (Aysu, 1996: 239) Türkiye imal edecektir. Gizikis, şüpheleri üstüne çekmemek için bir İngiliz iş adamı kimliğı ile projede yer almıştır. Sabotaj planını gerçekleştirebilmesi için bu projenin devamı önemlidir. Ancak mühendis Filiz Karsel hatalı tank üretimi projesine imza atmamak için uzun müddet direnir. Bu nedenle Andreas tarafından bir engel olarak görülür ve ortadan kaldırılmasına karar verilir. Gizikis, kendisini genç mühendise Dan Wilkes olarak tanıtır. Birlikte " alıştıkları bütün bir hafta boyunca (...) tatlı, sevecen, okşayıcı ve yumuşak" (Aysu, 1996: 213) tavırlarıyla kadını cezbeder. Filiz Karsel, ajanı evine davet eder. Cinayet bu evde işlenir. Kendini Dan Wilkes olarak tanıtan ajan Gizikis, cinayete tecavüz görüntüsü vermek için Filiz'in üzerindeki kıyafetleri yırtar. Uzun süre direnen genç kadını sustalıyla öldürür (Aysu, 1996: 218). Maktulün "... elbisesinin üst kısmı yırtılmış, sol memesinin altı kandan kıpkırmızı olmuştu[r]." (Aysu, 1996: 218). Gizikis, işlediğı cinayetten sonra dışarıda onu bekleyen Yorgo Palavidis'in arabasına binerek büyük bir soğukkanlılıkla olay yerini terk eder.

Bu olayda Filiz Karsel, Gizikis'in sabotaj planına dolaylı olarak engel olduğu için Yunan istihbarat elemanınca öldürülmüştür. Dolayısıyla buradaki suç da bireysel bir husumetten dolayı değil uluslararası bir istihbarat operasyonu nedeniyle işlenmiştir.

Andreas Gizikis, Filiz Karsel cinayetinden sonra, gerçek kimliğinin ortaya çıkacağı endişesiyle Moşe ve Raşel çiftini de öldürmeyi planlar. Eski karısı ve aynı zamanda operasyonda kendisine yardımcı olan Anjelika Evangelidis'le Kaniti'lerin villasından gece gizlice kaçma planı yaparlar. Planları, önce bir şilepte gizlenmek ve operasyonu gerçekleştirdikten sonra Yunanistan'a geçmektir. Ancak Gizikis,

kaçmadan önce bir Türk istihbarat memuru olan ve aynı zamanda Kaniti'lerin villasında hizmetçi olarak çalışan Soner Artan'ı ortadan kaldırmayı düşünür. Anjelika, Soner'i villanın salonuna çekmek için kaldığı odada bağırmaya başlar. Onu duyan Soner, beylik tabancasını eline alarak sessizce villaya girer ve temkinli bir biçimde sesin geldiği odaya doğru yönelir. Villanın salonunda pusuda bekleyen Andreas Gizikis, Soner'e saldırır. Gürültüyü duyan Moşe ve Raşel çifti yatak odalarından aşağıya inerler. Onları fark eden Gizikis, Soner'i bayıltır ve Raşel ile Moşe Kaniti'yi yatak odasına çıkarıp öldürür. Cinayet, romanda şu cümlelerle anlatılmaktadır:

“Gizikis elindeki tabancanın namlusunu Moşe'ye çevirdi. Sonra tetiği çekti. Silah sesi odada yankılar yaptı. Gözleri iri iri açılan Musevi işadamı bir an göğsünde duyduğu dayanılmaz bir acıyla yerinden sıçradı. Elleri insiyaki olarak kana bulanmış gömleğine gitti. Sanki acısını dindirmek istermiş gibi kurşunun girdiği deliğin üstüne bastırıyordu. Bir iki kere yerinde sallandı, sonra şişman vücudunu çekemeyen dizleri kıvrıldı ve sırtüstü yere yuvarlandı.” (Aysu, 1996: 307)

“Çok yakından ateş etmişti. Kurşun kadının şakağını parçaladı. Körük gibi inip kalkan göğsü, ağzından çıkan son bir hırıltıyla hareketsiz kaldı.” (Aysu, 1996: 308).

Yunan istihbarat ajanı Andreas Gizikis romanda üç cinayet işler. Lakin işlenen bu suçların hiçbirisi şahsi bir çıkara dayanmaz. Dolayısıyla söz konusu üç cinayet de uluslararası bir istihbarat operasyonu nedeniyle işlendiğinden, bunlar da temelde bir siyasal suçtur

Osman Aysu'nun siyasal bir konuyu ele alan romanlarından biri de *Lenin'in Mangası* (1998)'dir. Eserde Sovyetler Birliği'nin dağılıp yeni bir düzene geçilmesinden sonra Rusya'da bir grup emekli asker tarafından kurulan Lenin'in Mangası/Alkazar adlı gizli bir örgütün darbe girişimi anlatılır. Bu bakımdan Alkazar örgütü, Rusya'nın siyasal düzenini tehdit eden illegal bir örgüttür. Yazar, romanını gerçekte 19 Ağustos 1991'de Rusya'da eski komünistlerce yapılan bir darbe girişiminden yola çıkarak kaleme almıştır. Eserde, olayların bir ucunda 'suçlu örgüt'ü temsil eden Alkazar, diğer ucunda ise bunu önlemeye ve gizli örgütü açığa çıkarmaya

alışan istihbarat örgütleri -odakta Mit ve Rus istihbarat rgt FSB- vardır. Roman, Rusya'daki iktidar çatışmasını ve bu bağlamda silahlı bir darbe girişimini konu edindiği için siyasedir.

Olaylar, Rusya'nın Kafkas cephesinden alınan BM-40 tipi yüz silahın çalınmasıyla başlar (Aysu, 1998: 402). BM-40 silahlarının alınması, tez zamanda tüm dünyaya yayılır ve bir tedirginliğe neden olur. Çeşitli istihbarat örgütlerinin dikkatleri Rusya'ya çevrilir ve konuyu araştırmak için SAS, MİT, MOSSAD, CIA ve BDN'nin ajanları Moskova'ya gelir. Moskova'ya gelen istihbarat rgtleri "... Kafkas cephesinden çalınan nükleer başlıklı silahların nerede kullanılacağı ve hangi terörle mücadele eden memlekete sevkedileceği" (Aysu, 1998: 279) gibi sorulara cevap arar. Başlangıçta çeşitli devletlerin istihbarat örgütleri silahların bir uluslararası terör eyleminde kullanılabileceğini düşünür. Örneğin bu konudaki endişeler MOSSAD ajanlarınca şöyle ifade edilir:

"...Askeri uzmanlar bu silahın daha ziyade terör için kullanılacağında hemfikir idiler. Gelen mesajda bu işin Rus mafyası tarafından tezgahlandığı yolunda duyumlar alındığı söyleniyordu. Bu durumda çalınan silahların hedefi İsraili uzmanlarca açıklık kazanmış sayılabilirdi. Filistin terör grubu Hamas'ın tek alıcı olması gerekiyordu. İsrail toprakları, nükleer bir saldırının tehdidi altındaydı artık. Her ne şekilde olursa olsun, bu silahların bir an önce bulunması ve ortadan kaldırılması icap ediyordu." (Aysu, 1998: 12)

Farklı ülkelerin istihbarat örgütleri tarafından yapılan tahminlerin zamanla yanlış olduğu anlaşılır. Asıl amaç, emekli askerler tarafından kurulan Alkazar adlı gizli bir örgüt tarafından Rusya'da bir darbe yapmak ve tekrar komünist bir rejim kurmaktır¹. Silahlar da bunun için kullanılacaktır. MİT'in de yardımıyla silahların Gavriko Meydanı'nda bir depoda saklandığı (Aysu, 1998: 448) "...Komünistler[in] bir darbe hazırlığı içinde" (Aysu, 1998: 95) oldukları ortaya çıkar. Sonunda BM-40'lar

¹ Romanda anlatılan darbe girişimi, gerçekte 19 Ağustos 1991'de Rusya'da komünist rejim taraftarlarınca Mihail Gorbaçov'a karşı yapılmış, darbe bastırılmıştır.

Rus istihbarat örgütü FSB tarafından ele geçirilir (Aysu, 1998: 496) ve Alkazar örgütünün planladığı darbe önlenir.

Eserde Alkazar örgütü mensupları, darbe girişimi sürecinde bazı cinayetler işlerler. Bunlardan ilk ve en önemlisi, aslında bir Alkazar örgütü mensubu olan Yuri Dunayev'in öldürülmesidir. Dunayev, Rusya'nın eski bir GRU albayıdır. Çalıştığı sürece ülkesine büyük hizmetlerde bulunmuştur. Fakat Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra o da diğerleri gibi dışlanır (Aysu, 1998: 373), ekonomik sıkıntılar yaşamaya başlar ve bu, albayı mensup olduğu Alkazar örgütüne ihanete iter. Örgütle ilgili bazı gizli bilgileri -kimi diğer örgüt üyeleri gibi- "...zor ekonomik şartlar nedeniyle" para karşılığında BDN'ye satmak ister (Aysu, 1998: 180). Ancak Alkazar üyeleri, ihanetini fark edince onu ortadan kaldırmaya karar verirler. Çünkü Dunayev'de darbeye ilişkin bilgiler vardır.

İdeolojisine ihanete eden tüm şüphelileri ortadan kaldırmak isteyen Alkazar örgütü lideri Boris Kravchenko, Yuri Dunayev'i önce bir araba kazasıyla öldürmeyi dener. Dunayev, bu kaza sonucunda yaralanır ve hastanede tedavi altına alınır. Ancak Boris Kravchenko, onu öldürtmeye kararlıdır. Eski GRU albayı taburcu olacağı gün Boris Kravchenko'nun adamları tarafından hastanenin üst katında boğularak öldürülür. Romanda bu cinayet şöyle anlatılmaktadır:

"Avazı çıktığı kadar bağırarak istedi fakat geç kalmıştı. Kapıyı kapatan hademe bir anda arkasına dolanarak beyaz önlüğünün cebinden çıkardığı boğma telini boğazına sarmıştı bile. Dunayev nefesinin kesildiğini hissetti. Adam telle acımasızca boğazını sıkıyordu. Kısa bir süre çırpındı. Gözleri yerinden fırladı, dili uzadı ve boynu önüne düştü. Yuri Dunayev ölmüştü..." (Aysu, 1998: 83)

Boris Kravchenko, Yuri Dunayev'i öldürttükten sonra, gizli bilgilere sahip olduğu düşüncesiyle bu defa da kızı Sonya Dunayev'in peşine düşer. Ancak ele geçiremez.

Bu cinayet, kişisel bir husumet nedeniyle değil, örgüte ihanet nedeniyle ve gizli bilgilerin ortaya çıkacağı endişesiyle siyasi-askeri bir illegal örgüt tarafından işlenmiştir. Bu bakımdan siyasi bir suçtur. Bundan sonra Alkazar örgütü, kendisine

ihamet eden, gizli bilgileri karşı tarafa veren üyelerini tek tek ortadan kaldırmaya başlar. Bu defa hedefte Yüzbaşı Aleksı Kunetskaya vardır.

1995 yılında Alkazar örgütüne katılan emekli Kızıl Ordu subayı Aleksı Kunetskaya (Aysu, 1998: 296) da örgüt tarafından öldürülenlerden biridir. Zamanla değışen rejim, eski Kızıl Ordu subayını da zor duruma sokar. Aslında o, darbeye karşı çıkan taraftadır. On bin dolar karşılığında “Lenin’in Mangasını oluşturan komite üyelerinin isimleri, ikametgahları, şu andaki görevleri, yapılan vazife taksimi, darbenin takvimi, darbe planı, muhaliflerin imha şekilleri, tutuklanacakların tam listesi[ni]” (Aysu, 1998: 239) CNN muhabiri Jane O’Hara’ya satmaya çalışır ve bunun için onunla görüşme ayarlar. Lakin Kunetskaya’nın şüpheli davranışları ve son zamanlarda “Fazla dalgınlaşm[ası]” (Aysu, 1998: 260) Alkazar’dan sorumlu Boris Kravchenko’nun adamlarının dikkatini çeker ve takibe alınır. Jane O’Hara’yla Gorki Parkı’nda buluşacakları gece, örgüt tarafından öldürölür ve elinde bulunan Alkazar’a ait dosya imha edilir. Emekli subay ölmeden önce CIA ajanı James Lee Palmer’e dayısı Valery şalyapın’in adını ve adresini verir:

““şalyapın... Valery şalyapın’i bulun. O size yardım edebilir.”

‘Onu nerede bulabilirim?’

(...)

‘Palimov sokak... 17...’” (Aysu, 1998: 277)

Eski Kızıl Ordu subayı bu aracıyla darbeye ilişkin bilgilere ulaşılmasını ve darbeye engel olunmasını istemiştir. Gorki Parkında vurulan Aleksı Kunetskaya’nın verdiği adrese giden Palmer, Kunetskaya’nın öldürölmesini şalyapın’e şöyle anlatır:

“Yüzbaşı bu akşam kız arkadaşımıza telefon ederek [Aleksı Kunetskaya] parka bir randevu verdi. Park çok büyük, arkadaşımız tam olarak neresinde buluşacağımızı sormayı unutmuş. Yüzbaşıyı park içinde arayıp durduk. O sırada yakınımızda silah sesleri duyduk. Koşarak seslerin geldiğı yere gittik ama yazık ki geç kalmıştık, saldırganlar Yüzbaşıyı vurup kaçmışlardı. Aleksı Kunetskaya ölmeden az evvel sizin adınızı ve adresinizi verdi. Bize ancak sizin yardımcı olabileceğinizi söyledi.” (Aleksı, 1989: 305)

Aleksi Kunetskaya'nın Alkazar tarafından öldürülmesi, örgüt içindeki bir hainin gizli darbe planıyla ilgili bilgileri dışarıya sızdırması sebebiyledir. Suçu işleyenler, Alkazar örgütü mensuplarıdır.

Aleksi Kunetskaya'nın öldürülmesinin ardından bu defa gözler dayısı Valery Şalyapin'e çevrilir. Emekli General Valery Şalyapin, bir zamanlar Sovyet Rusya'ya büyük yararları dokunan güvenilir bir askerdir. Sovyetlerin dağılmasının ardından o da herkes gibi ülkesinin iyiliği için komünist rejim üyelerinden ayrılarak doğru bildiği yola yönelir. Ancak bu tavırları "GRU'nun eski Dış Operasyonlar Daire Başkanı emekli General Boris Kravchenko"nun (Aysu, 1998: 259) hoşuna gitmez ve Valery Şalyapin'i ortadan kaldırmayı planlar. Çünkü o, Kravchenko'ya göre "Rusya'nın geleceğine dönük menfaatleri için engel teşkil edebilir..." (Aysu, 1998: 335). Şalyapin'in ortadan kaldırılmasının diğer bir sebebi, Aleksi Kunetskaya'nın dayısı olmasıdır. Alkazar, Kunetskaya'nın örgütle ilgili veremediği gizli bilgileri, Şalyapin'in vereceğinden şüphelenmektedir. Aslında Valery Şalyapin, Rusya'nın içinde bulunduğu rejimden her ne kadar rahatsız olsa da darbeye yönelik tüm bilgileri bir Amerikan ajanına vereceği için derin bir üzüntü duyar. Nitekim kendisi de duyduğu bu rahatsızlığı "Benim gibi yıllarca şerefiyle memleketine hizmet etmiş bir general, bir Amerikan casusuna bilgi verecek. Ne hazin, değil mi?" (Aysu, 1998:309) şeklinde dile getirir. Lakin Lenin'in Mangası kod adıyla gerçekleştirilecek olan darbe hazırlıklarının da farkındadır ve üzülerek de olsa CIA ajanı James Lee Palmer'e "Sana bir tomar yazılı belge vereceğim. Alkazar'ın tüm Moskova üyelerinin kayıt fişlerinin fotokopisini. Örgüt Moskova'da çökerse bu çözülme bütün memlekete yayılır. Umarım hayırlı ve doğru bir iş yapıyorumdur. Hâlâ vicdanımın bir köşesinde vatanıma ihanet ettiğim hissi var." (Aysu, 1998: 309) der.

Emekli general, CIA ajanı James Lee Palmer'e darbe girişimini ifşa eden bilgileri vereceği gece Boris Kravchenko'nun adamları tarafından evinde vurularak öldürülür. Darbeye ilişkin bilgileri almak için Şalyapin'in evine gelen ajan Palmer'in gördükleri romanda şöyle anlatılmaktadır:

"Evin ışıkları yanıyordu. Palmer ufak antreyi geçip salona yürüdü. Bir koku çarptı burnuna; hemen tanıdı, kan kokusuydu bu. Ve Şalyapin'in masanın üzerine devrilmiş cansız bedenini gördü. Sağ

şakağından sızan koyu bir kan masanın üzerine yayılmıştı; Adam ölmüştü; elini adamın tenine değdirdi, hâlâ sıcaktı. Demek ki öleli çok olmamıştı. Palmer tedirgin bir şekilde evi araştırdı. Kimse yoktu.” (Aysu, 1998: 355)

Lenin’n Mangası kod adlı darbeyi ifşa eden son kişi de bu şekilde ortadan kaldırılır. Emekli General Boris Kravchenko, büyük bir hayal kırıklığına uğrar ve “... Ne oluyordu bu insanlara? Bunların hepsi gerçek inançlı birer komünist değiller miydi? Bu kaçınıcı vakaydı? Önce Albay Yuri Dunayev, arkasından Yüzbaşı Aleksı Kunetskaya, şimdi de General Şalyapın! Olacak şey değildi.” (Aysu, 1998: 334-335) diyerek duygularını ifade eder. Sonuç olarak bu cinayet de örgüt içindeki bir haine yöneliktir ve onun birtakım gizli bilgileri karşı tarafa vermesini engelleme amacı taşımaktadır, siyasi bir cinayettir.

Alkazar örgütü mensupları, sadece kendi üyelerini değil örgüte zarar verecek herkesi ortadan kaldırmaya devam eder. Örgütün bu sert tutumu olayları araştıran New Yorklu muhabir Jane O’Hara’yı da olumsuz etkiler. Genç kadın altı aydan beridir Moskova’da CNN televizyonu muhabiri olarak görev yapar. Olası tehlikelerden korunmak için örgüt ve darbeye ilişkin araştırmasını gizli yürütür. Ancak hiçbir şey düşündüğü gibi gitmez ve kendisini bir anda olayların içinde bulur (Aysu, 1998: 235).

Aslında her şey Yüzbaşı Aleksı Kunetskaya’nın kendisini aramasıyla başlar. Kunetskaya, darbe hakkındaki bilgilerini para karşılığında CNN muhabirine satmayı planlamıştır. Bu sebeple ondan on bin dolar istediğini söyler. Kunetskaya’nın, Jane O’Hara’yla irtibat kurması, genç kadını hiç tahmin etmediği bir tehlikeyle karşı karşıya bırakır. Önce evi kimliği belirsiz kişiler tarafından didik didik aranır. CNN muhabiri bu olayı CIA ajanı James Lee Palmer’e şöyle anlatır:

“...birileri kaldığım daireye girerek eşyalarımı allak bullak etmişler. Ne olduğunu anlamadığım fakat bende olduğunu sandıkları bir şeyi aradıkları muhakkak. Eşyalarım rezil olmuş, gardırobumdan aile fotoğraflarımın bulunduğu albüme kadar didik didik aramışlar. Hırsız için gelmedikleri muhakkak, çünkü hiçbir şeyim çalınmamış. Evde mücevherlerim ve biraz nakit param vardı, onlara hiç dokunulmamış.” (Aysu, 1998: 221)

Aleksî Kunetskaya, Jane O'Hara'yı tekrar arar. Elindeki bilgileri vermek için buluşmayı kararlaştırırlar. Ancak randevulaştıkları Gorki Parkı'nda görüşme gerçekleşmeden öldürölür. CNN muhabiri emekli Kızıl Ordu subayıyla görüştüğü için Alkazar örgütölünün hedefi hâline gelir. Romanda Alkazar örgütölüne mensup bir görevli bunu şöyle ifade eder:

“Dün Aleksî Kuntekaya, Akademika Sahorova Bulvarı'nda yabancı bir kadınla görüştü. Onu beklediğini düşündük, gizlice yanına yaklaştı ve oradaki büvetten gazete satın alan kadınla acele acele bir şeyler konuştu. (...). Yüzbaşayı bırakıp kadının peşine takıldık ve kimliğini tespit ettik.” (Aysu, 1998: 260)

Jane O'Hara artık örgütölün takibindedir. Boris Kravchenko'nun yardımcıları tarafından Gorki Parkı'nda Aleksî Kunetskaya'yla görüştüğü tespit edildikten sonra Kravchenko'nun yardımcısı Gregor Levin tarafından öldürölmesine karar verilir (Aysu, 1998: 432). Genç kadını öldürmek için Leonid Çernenko görevlendirilir. Çernenko “...çarpık ve sadist eğilimleri olan biri[dir].” (Aysu, 1998: 432-33).

Jane O'Hara, “artık evine kimsenin gelmeyeceğ[i] (...) kaynak ortadan kalkınca ona yeniden saldırımları için sebep de...” (Aysu, 1998: 433) olmadığını düşünür. Ancak bir gün “On biri çeyrek gece kapının zili çal[ar].” (Aysu, 1998: 433). Gelen Leonid Çernenko'dur. Katil önce Jane O'Hara'ya tecavüz eder, sonra da boğarak öldürölür. Eserde bu olay şöyle anlatılmaktadır:

“Çernenko çılgına dönmüşöl, kadın bayıldığı için artık bağıramazdı. İri ve küt güçlü parmakları Jane'nin boğazına gitti, sıkmaya başladı. Sıktı, sıktı... CNN muhabirinin göz kapakları titremiş, yüzöl mosmor kesilmişöl. Öldüğüne emin olduktan sonra ellerini boynundan çekti. Kadının cansız vücudu yerdeki karoların üzerine serildi kaldı.; Çernenko ‘Pis kaltak!’ diye homurdandı. ‘Zevkimi mahvettin’. Hatta bir an sıcak vücudun üzerine eğilip, o haliyle tecavüz etmeyi bile düşündöl.” (Aysu, 1998: 440)

Romanda böylece Boris Kravchenko tarafından darbeye ilişkin bilgi elde etmesinden şüphelenilen biri daha ortadan kaldırılır. Cinayet sonrasında James Lee Palmer şunları söyler:

“... Palmer, Jane O’Hara için yapılacak bir şey olmadığını, Rus polisinin yapacağı sıradan bir tahkikat sonucu genç kadının Amerikalı yetkililere teslim edileceğini, olayın failinin meçhul kalacağını ve kadının naaşının elçilik vasıtasıyla Amerika’ya gönderileceğini söylemişti.” (Aysu, 1998: 461-462)

Görüldüğü üzere bu cinayet de Alkazar örgütü tarafından işlenmiştir ve nedeni, kendilerine ait gizli bilgilerin -darbeye ilişkin- ifşa olunmasını engellemektir. Dolayısıyla bu suç da siyasidir.

Jane O’Hara, Alkazar militanı Leonid Çernenko tarafından öldürüldükten sonra CIA ajanı Lee Palmer ile MI 6 ajanı Meg Wilson genç kadının evine gelirler ve kapıda katil Çernenko, ile karşılaşırlar. Lee Palmer ile Meg Wilson, O’Hara’nın öldürüldüğünü fark eder. Katil, James Lee Palmer tarafından yumruklanarak bayıltılır ve daha sonra sorguya çekilir. CIA ajanı Lee Palmer, Çernenko’yu konuşturmak için farklı yöntemler uygular. İşkencelere daha fazla dayanamayan “... Adam Alkazar’la ilgili tüm bilgileri ver[ir], ama askeri kanat hakkında hemen hemen hiç malumatı yoktu[r]. Yarın Moskova’da büyük bir sabotaj eylemine girişilecekti[r]. Şimdilik bu bilgiler bile yeterli[dir]...” (Aysu, 1998: 452).

Uzun ve yorucu sorgulamadan sonra “Lee Palmer elindeki Çernenko’nun sustalısını adamın şah damarına bastırır[ir].” (Aysu, 1998: 452) ve “Alkazar’ın militanı o anda öl[ür]...” (Aysu, 1998: 452).

Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi CIA ajanının, Alkazar örgütü mensubu Leonid Çernenko’yu öldürmesindeki neden, şahsi değil siyasidir. Ajan, Çernenko’dan Alkazar’la ilgili bilgileri almış ve sonra da onu öldürmüştür.

Moskova’da yaşanan bu siyasi gerginlik sürecinde cinayete kurban gidenlerden biri de Rus mafya lideri Igor Pavlechenko’nun oğlu Sergei Pavlechenko’dur.

Meg Wilson, Mc Donalds’da yemek yerken, Igor Pavlechenko’nun oğlu Sergei Pavlechenko’nun dikkatini çeker. Ajan Sergei tarafından takip edilir. Aynı gece ikili otelde beraber olur. Sergei’nin, Igor Pavlechenko’nun oğlu olduğunu fark eden Meg, beraberlikleri esnasında kaçırılan silahlarla ilgili bilgi almaya çalışır.

Sergei Pavlechenko, Meg Wilson’la ikinci kez buluşmak ister. Genç ajan, bu durumu kendi lehine kullanarak, Sergei ile pazarlık eder ve babasının silah kaçakçılığı işini nasıl planladığını, bu işi niye tezgahladığını, kimlerle birlikte yaptığını anlatmasının karşılığında onunla birlikte olacağını söyler. Gittikleri evde beraberken odanın kapısında “...iki adam[ın] sırtarak kendilerini seyre[ttiğini]” (Aysu, 1998: 145) gören Sergei, şaşkına döner. Bu kişiler onu öldürür. Adamların Sergei Pavlechenko’yu öldürmesi romanda şöyle anlatılır:

“Adamlardan biri Rusça, ‘Şımarık velet, orospu çocuğu’ diye fısılda[r] ve aynı anda şişirilmiş kese kağıdının patlaması gibi kof bir ses oday[yı] doldu[rur]. (...) Aynı ses bir daha işitil[ir]. Adamlar iki kurşun sıkılmışlardı[r]. Yataktaki Sergei’nin çıplak vücudu hopla[r], biri tam kalbinin üzerinde, diğeri alnında iki kanlı kırmızı delik hasıl ol[muştur]. Delikanlı o anda ölmüştü[r].” (Aysu, 1998: 145)

Sergei’nin eserde neden ve kimler tarafından öldürüldüğü açıklanmaz. Ancak silahların neden ve kim tarafından kaçırıldığı gibi bilgileri sızdırabileceği için Alkazar örgütü tarafından öldürüldüğü kuvvetle muhtemeldir.²

Eserde, darbeye dair bilgi almak için sorgulanan ve daha sonra öldürülenlerden biri de Igor Pavlechenko’nun yardımcısı Dimitri’dır. O, Rus mafya temsilcisi Igor Pavlechenko’nun sağ koludur ve “...çevirdiği her yasadışı işi de onunla tezgahlar” (Aysu, 1998: 249). Verilen emirlere kesinlikle uyması ve özellikle insanlara gaddarca, acımasız davranması en dikkat çekici özelliklerindendir (Aysu, 1998: 249).

Boris Kravchenko’nun kontrolü altında faaliyet yapan Alkazar örgütünün üyesi olan Dimitri, aynı zamanda Igor Pavlechenko’nun, çevirdiği tüm dolapları örgütün liderlerinden Kravchenko’ya bildirmekle görevlidir. Lakin Pavlechenko, yardımcısının hainliğinden habersizdir. Rus mafya temsilcisinin MI 6 ajanı Meg Wilson’a defalarca tecavüz etmesinde Dimitri’nin de rolü büyüktür. Romanda Dimitri, Alman ajan Alfred Müller tarafından Alkazar örgütüne dair birtakım bilgileri almak

² Sergei Pavlechenko’yu öldüren kişiler MI 6 ajanı Meg Wilson’a dokunmazlar. Bu da romanda yazar tarafından eksik bırakılan, açıklanmayan bir konu olarak kalır.

amacıyla sorgulandıktan ve gerekli bilgileri aldıktan sonra öldürülür. Akabinde Dimitri'nin "... cesedi Moskova ırmağında bulun[ur]" (Aysu, 1998: 451).

Eserde sorgulama anında Dimitri'nin "Sabaha kadar bülbül gibi konuştu[ğu]" (Aysu, 1998: 413) belirtilir. Lakin Alman ajana hangi bilgileri verdiği açıklanmaz.

Bu cinayette ölen Dimitri de Alkazar örgütü üyesidir ve karşı istihbarat örgütü tarafından yok edilmiştir. Öldürülme nedeni, örgüte mensup olması ve darbe planına dair gizli bilgilere sahip bulunmasıdır.

Aysu'nun siyasi suçlara değindiği bir diğer romanı ise *Devlet Sırrı*'dir. Burada başlangıçta bir suç değil uluslararası bir sır (hazine, tarihi eser ve mücevherler) vardır ve romanda suçlar bu sır; bir başka deyişle kıymetli tarihi eserlere ve mücevherlere sahip olmak nedeniyle işlenir. Eserde 1880'li yıllarda Rusya'ya gelen bazı Alman arkeologlar tarafından Aziz Serguis Teslis Manastırı'ndaki "... değerli ve nadide, dini nitelikte bazı sembol eşya, tablo ve mücevherleri[n]..." (Aysu, 2016: 437) çalınarak ülkelerine ve bir kısmının da oradan Amerika'ya götürülmesi, daha sonra bunların iade edilmesi için Stalin'in ABD başkanı Roosevelt'le görüşmesi, görüşmenin kimi kişiler tarafından Stalin'in Amerika'dan altın istediği şeklinde yorumlanması, Rus başkanının bu söylentiye çıkaranları, siyasi zararı olacağı düşüncesiyle öldürtmesi ve bazı kişilerin adeta bir devlet sırrı haline gelen bu hazinenin peşine düşmesi anlatılır. Muamma, 'Böyle bir hazine var mıdır, varsa nerededir, bulunabilecek midir?' şeklindedir. Romanda tüm çatışma ve suçlar bu hazine sebebiyledir.

Devlet Sırrı'nda bu tarihi eser kaçakçılığını ve hazinenin öyküsünü Profesör Yuri Primakov şöyle anlatmaktadır:

"... On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında birçok Alman arkeolog, araştırmalar yapmak üzere dünyanın pek çok yerine, özellikle de doğuya yayıldılar. Bunlar arasında ciddi bilim adamları olduğu gibi, maceraperest nitelikte insanlar da vardı. O yüzyılın sonlarına doğru bir grup araştırmacı Rusya'ya gelip, çardan özel izin istediler. O tarihlerde Almanya bizim müttefiklerimiz olduğundan, çar da bu izni verdi. Bunlar eski çağlardan kalma anıtları, özellikle tarih ve sanat değeri yönünden inceleyen, yer altında kalmış olanlarını kazılar yoluyla ortaya çıkaran insanlardı. Ama dediğim gibi aralarına kötü

niyetliler de karışmıştı ve asıl amaçları bazı kıymetli varlıkları çalıp, yurt dışına kaçırmaktı. İşte böyle bir grup 1880’lerde Moskova’ya geldi ve Teslis Manastırı’nda çalışmaya başladı. Büyük Petro, Polonya ordusunun kuşatmasından kurtulduktan sonra Teslis Manastırı’na getirdiği paha biçilmez eserlerin pek çoğunu burada bırakmış ve topladığı yerlere iade etmişti. Ne yazık ki bunların çoğu resmî devlet envanterinde gözükmüyordu ve büyük bir kısmı çapulcu Almanlar tarafından çalınarak kaçırıldı.” (Aysu, 2016: 438)

Stalin iktidara gelinceye kadar, herkes Almanlar tarafından gerçekleştirilen bu büyük tarihi eser kaçakçılığını zamanla unuttur. Lakin “... İkinci Dünya Savaşı’na girmeden kısa bir süre önce, manastırdan kaçırılan bir kısım değerli eşyanın Amerika’da bir müzede sergilendiği öğrenil[ir]. İadesi için diplomatik müracaatta bulunul[ur] ama tam o tarihlerde Rusya İkinci Dünya Savaşı’na girince, mesele sonuçsuz kal[ır].” (Aysu, 2016: 438).

Aziz Serguis Teslis Manastırı’ndan çalınan bu değerli eşyalar, geçen süre içinde koleksiyoncular tarafından muhtelif ellere dağıtılır. Romanda bahsi geçen ve yıllarca dilden dile dolaşan bu tarihi hazine sırrı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Yalta Konferansı’nda tekrar gündeme gelir; “Konferans bitiminde Stalin, Başkan Roosevelt’e özel bir davet yap[ar] ve bu davete Churchill’i çağırma[z]. Amacı Amerika’da teşhir edilen milli servet[in] yeniden memleket[ine] gönderilmesini istemekti[r].” (Aysu, 2016: 439) ve görüşmede bu talepte bulunur (Aysu, 2016: 264). O gece Yalta’da Stalin ve Roosevelt arasında geçen ‘hazine’ konusu, yemekte garsonluk yapan Sasha Savostyanov ve Vladimir İvanovich tarafından yanlış anlaşılır; “... Yemekleri servis ederken işittikleri bazı şeyler çok ilginçti[r]. Söylediklerine göre Stalin, savaş sonrası Rusya’nın uğradığı büyük kayıpların ve ekonomik çöküntünün telafisi için Amerika’dan bir miktar altın iste[miştir]. Bu istek kesinlikle gizli tutulacak ve hiçbir ülke duymayacaktı[r].” (Aysu, 2016: 265). Oysa bu doğru değildir. İki garsonun bahsi geçen konuyu yanlış anlamaları neticesinde iki ülke arasında bir türlü sonuçlandırılmayan devlet sırrı zamanla büyür. Her ne kadar yıllar önce Aziz Serguis Teslis Manastırı’ndan çalınan hazine, Amerika’dan uçakla 1946’da ait olduğu yere getirilmiş olsa da Rusya’da asılsız söylentiler dilden dile yayılmaya devam eder. Stalin ve Roosevelt arasında geçen konuşmayı yanlış anlayan iki garson (Sasha Savostyanov

ve Vladimir İvanovich), uydurdıkları yalana zamanla kendileri de inanır. Sovyetler Birliği'nin Amerika'dan altın isteme iddiaları üzerine "... Moskova'daki bütün yabancı elçilik görevlileri olayla ilgilenmeye başla[rılar]." (Aysu, 2016: 442-43). Ancak bu asılsız söylentiler istihbarat örgütü NKVD vasıtasıyla Stalin'in de kulağına gider. Stalin, siyaseten aleyhine olacağını düşündüğü için "Bu söylentileri çıkaranları susturun!" (Aysu, 2016: 443) emrini verir. Bu sebeple dönemin NKVD istihbarat örgütü, o gece Yalta'da olaya tanıklık eden 23 personeli teker teker ortadan kaldırmaya başlar. Bahsi geçen olay romanda parça parça şöyle anlatılmaktadır:

"Hiç beklenmeyen bir olay patlak verdi. NKVD o hayali altın meselesi yüzünden bir gece ansızın Vladimir İvanovich'i tutukladı. Aptal adam duyduklarına o kadar inanmıştı ki, Sasha'nın ve benim de bu meseleden haberdar olduğumuzu söyledi." (Aysu, 2016: 276)

"İki gün sonra [Sasha'nın] sokakta cesedi bulundu. NKVD onu öldürüp sokağa atmıştı." (Aysu, 2016: 277)

"... Moskova'da iz süren casuslardan, üç kişinin adını tespit ettiler. Sasha, Vladimir ve Anastasya. Sasha ve Vladimir şüpheli bir şekilde ölmüşlerdi." (Aysu, 2016: 444)

Bu cinayetlerden kurtulmayı başaran tek kişi Anastasya Litvinenko'dur. Romanda bahsi geçen 23 personelin öldürülmeleri hakkında ayrıca şu bilgiler yer almaktadır:

"O gece Stalin'in Yalta'daki köşkünde bu davete şahit olan tam yirmi üç kişi vardı. Kimisi köşte görevli, kimisi koruma, kimisi de protokol elemanıydı. Ama bu davetten sonra yaklaşık bir yıl içinde hepsi öldürüldü. Bazıları trafik kazasında, bazıları beklenmedik hastalıklarla, bazıları da asla anlaşılmayan nedenlerle." (Aysu, 2016: 358)

Romanda Stalin'in emriyle bu söylentiye çıkaran 23 kişinin öldürülmesi, siyasal suçlardandır. Çünkü Sovyetler Birliği Başkanı'nın siyaseten lekelenmesini önlemek amacıyla istihbarat örgütü tarafından işlenmiştir. Ancak eserde asıl suçlar, saklı hazineyi ele geçirmek ve bu servete sahip olmak için işlendiği için, onlar siyasal değil 'parasal suçlar' başlığı altında ele alınacaktır.

Osman Aysu gibi Çingiz Abdullayev'in kimi romanlarında da siyasal suçlar işlenir. Onun siyasal suçları konu edindiği eserlerinden biri *Andorra Sevməli və Ölməli Yerdir* romanıdır. Eserde ana suç, Andorra'ya gelen ve Rusya, Almanya, İran, İsrail, Fransa, Amerika, Çin ve İngiltere'den oluşan sekiz farklı ülkenin altı ajanının birileri tarafından öldürülmesidir. Söz konusu cinayetler dört gün içerisinde gerçekleşir. Muamma, bu ajanların kimler tarafından ve niçin öldürüldüğü sorusudur. Olayların sonunda bu cinayetleri kimlerin işlediği ortaya çıkar.

Abdullayev, eserinde bu sekiz ülkeyi dünyanın en güçlü ülkelerini temsil ettikleri ve süper güçlerin çatışmalarını anlatabilmek için seçmiş olmalıdır. Ancak söz konusu ajanların Andorra'ya ülkeleri tarafından neden gönderildikleri, neyin peşinde oldukları açık bir şekilde belirtilmez. Sadece uranyumla ilgili bir meseleden dolayı orada bulunduklarına dair kısa bir bilgi verilir. Bu, romanda bir yerde şöyle geçer:

“... İndi də məsələ beləydi ki, bütün ölkələrin hökumətləri ümumi razılığa gələrək Andorrada müştərək aksiya keçirmək üçün bizi bura ezam etmişdilər. Bu, uranla bağlı məsələydi və BMT Təhlükəsizlik Şurasının üzvü olan beş ölkədən başqa bura İranın, İsrailin və Almanıyanın nümayəndələri də gəlmişdi. İranla İsrail deyəsən iri bombalara malik idilər, amma bu vəziyyət barədə xəcalətlə də olsa, susmağa üstünlük verirdilər. Almanıyanın atom bombası isə hələ yox idi, amma olmasını çox istəyir, onu əldə etməkdən ötrü lap alışıb yanırdı. Lakin Almanıyanın nəhəng iqtisadi potensialını və alman markasının sabitliyini müşahidə edəndə onların bu ‘məsum’ arzusu adamı istər-istəməz düşündürür və Almanıyanın birləşməsindən bərk ehtiyatlanan ledi Tetçerin xəbərdarlığını bir daha xatırlamağa məcbur edirdi.” (Abdullayev, 2014:13-14)

Söz konusu sekiz ülkenin ajanları Andorra'da sahte kimlikler ile toplandıktan sonra bazıları peş peşə esrəngiz bir biçimde öldürülməyə başlanır. Cinayetlerin hepsi, Rus istihbarat görevlisi Rudolf Rejiniski'nin dilinden anlatılır

Romandaki ilk cinayet, ajanların otele yerleştikleri ilk gece işlenir. İngiltere'nin ajanı Piter Mortimer öldürülür. Odasında bardağına konulan potasyum siyanürle zehirlenen İngiliz ajan Martimer'in öldürülmesi romanda şöyle anlatılır:

“Mərhumun böyründə içində hansısa maye olan stəkan atılıb qalmışdı. Stəkanda məhz hansı mayenin ola biləcəyini anlamaq üçün bir o qədər də bəsirətli olmaq lazım deyildi. Dostumuz yalnız bir-iki qurtum içməyə macal tapmışdı. Əlbəttə, stəkandakı mayeni iyləməyə bizə heç kəs icazə verməmişdi, amma otaqdan hələ də tam təmizlənilib getməyən mindal qoxusu burnumuza dəyəndə hər şeyi anlamışdıq. Bədbəxt ingilis sianlı kaliumla zəhərlənmişdi. İndi yalnız icraçını tapmaq qalırdı.” (Abdullayev, 2014: 22)

Eserdə işlənən ikinci cinayət Almaniya istihbarat görevlisi Elza Şerner'in odasında boğularak öldürülməsidir (Abdullayev, 2014: 33). Genç kadının öldürülmə anı romanda anlatılmaz lakin Ofra Mandel'in Rudolf Rejinski'ye verdiği bilgidən yola çıkarak cinayətlə ilgili bazı ayrıntılara ulaşmak mümkündür. Buna göre Şerner, bir değil de iki kişi tarafından önceki cinayete dair bilgilere ulaşabileceği endişesiyle öldürülmüştür.

Üçüncü cinayət Çinli ajan Li Tsziyun'un “Rok Blank” otelinde tabancayla öldürülməsidir. Eserdə Tsziyun cinayetiylə ilgili “Ona... mərhum Elza Şernerin tapançasından atəş açmışdılar. Səsboğucusu olan tapança öldürülmüş Linin cəsədinin böyründə tapılmışdı.” (Abdullayev, 2014: 63) cümlələri geçer. Bu alıntıdan yola çıkarak Çinli ajana, daha önce öldürülen Alman ajan Elza Şerner'in silahından atəş açıldığı anlaşılır.

İranlı ajan Hüseyn'in öldürülməsi isə romandakı dördüncü cinayəttir. Üç ajanın öldürülməsinin ardından kaldıkları otelə akşam yemeği yemek üzere toplanan beş ajana otel çalışanları tarafından içki servis edilir. Rudolf Rejinski, Ofra Mandel'e aldığı buketi təqdim edir və hər kəs kadehindəki içkiyi içər. Birkaç saniyə sonra İranlı ajan Hüseyn'in cansız bedeni masanın üzərinə düşər. Ajanın ölüm anı eserə Rudolf Rejinski tərəfindən şöyle anlatılır:

“Bayaq mən onlara yaxınlaşanda dördü də masa arxasında oturmuşdu -Pol, Ofra, Hüseyn və Julio. Mənim əlimdə mağazadan aldığım gül buketi vardı. Mən buketi Ofraya uzatmış və onun şərəfinə içməyi təklif etmişdim. Ofisiant mənim qədəhimə əla Andorra şərabı süzmüşdü və mən də öz qədəhimi şəstlə yuxarı

qaldırmışdım. Demək olar ki, hamımız badələri eyni vaxtda başımıza çəkmişdik. Və birdən Hüseyn yerində yırgalanmışdı, bu vaxt deyəsən, nəşə pıçıldamışdı, nəşə demək istəmişdi və birbaşa masanın üzərinə sərilmişdi. Biz həтта nəşə eləməyə imkan da tapmamışdıq, sadəcə olaraq, çaşqın halda dayanıb bir anlığa onun canverməsinə tamaşa eləmişdik.” (Abdullayev, 2014: 117)

Eserde bunlardan başqa iki cinayət daha işlənir. Aslında burada İsrail ajanı Ofra Mandel’le Fransız ajan Körpe Pol qarşı qarşıya gelirler. Çünkü Ofra cinayetleri Körpe Pol ile Rus ajanı Rudolf Rejinski’nin işlediğini düşünmektedir. Bundan dolayı Körpe Pol’e silahını doğrultur, sonuçta iki ajan birbirini öldürür.

Tüm bu cinayetlere topluca bakıldığında, kurbanların hepsi değişik ülkelerin istihbarat ajanıdır. Eserin sonundaki diyaloglardan anlaşılacağı üzere aslında tüm cinayetleri iki süper ülke olan Rusya ve ABD’nin ajanları Rudolf Rejinski ile Julio Ançelli’nin işlediği ortaya çıkar. Cinayetler ustaca işlenmiş, hiçbir ipucu bırakılmamıştır. Neden ise ABD ve Rusya’nın uranyumla ilgili gizli bilgileri sadece kendi ellerinde tutmak istemeleri, böylece dünyaya hâkim olabilecek silah gücüne sahip olmalarıdır. Dolayısıyla eserde işlenen tüm cinayetler, uluslararası egemenlik ve güç savaşıdır, bu nedenle de siyasal suçlar kategorisindedir. Nitekim Rus ajan Rudolf’un romanın sonlarında, dünyadaki asıl gücün ABD ve Rusya olduğunu, bu siyasal ve ekonomik gücün başka devletlerin eline geçmesini istemediklerini belirten şu cümleleri, romandaki çatışmanın ana sebebini de açıklar mahiyettedir.

“Sırr onsuz da bizim əlimizdəydi. Daha doğrusu, o sırrə yalnız iki ölkə malik idi -Amerika və Rusiya. Və biz qətiyyənlə istəmirdik ki, dünyada eyni potensiala malik üçüncü bir ölkə də peyda olsun. Siz axı məni başa düşürsünüz –bu nə BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasıdır, nə nüvə klubu, nə də böyük ‘yeddilik’. Burda ən mühüm olan sabitlik və öncədən bilmədir. Və biz də bu it oğlu it Ançelliyə birlikdə həmin sabitliyi və həmin öncədən bilməni təmin etməyə çalışdıq.” (Abdullayev, 2014: 138)

Rejinski, yuxarıdakı cümlelerde dünyayı sadece iki ülkenin -Amerika ve Rusya- yönettiğini ve bu iki ülkenin, aynı potansiyele malik üçüncü bir ülkenin daha

ortaya çıkmasını istemediğini, bu konumlarını sürdürmek için yeri geldiğinde çatışacaklarını vurgular. *Andorra Sevməli və Ölməli Yerdir*'deki cinayetlerin asıl nedeni bu uluslararası egemenlik çatışmasıdır.

Çingiz Abdullayev'in siyasal iktidar çatışmasını ve bu bağlamda işlenen bir cinayeti konu edinen bir başka romanı *Balkan Sindromu*'dur. Eserde ana olay, Sırbistan Başbakan Yardımcısı Predraq Baştıç'ın "...hökumətin icarəyə götürdüyü, Belqrad yaxınlığında, Dunay sahillərində, Köhnə-Bistritsa ilə Biçeliş arasında yerləşən şəxsi villada" (Abdullayev, 2014: 22), "... Xorvatiya, Sloveniya, Bosniya və Makedoniyadan" (Abdullayev, 2014: 25) gelen temsilcilerle yapılacak toplantı öncesinde kendi odasında esrarengiz bir şekilde boğularak öldürülmesidir. Söz konusu cinayet özel dedektif Dronqo tarafından araştırılır ve sonunda katilin Baştıç'ın başkanlığını yaptığı partide yardımcı olarak çalışan Draqan Petkoviç olduğu ortaya çıkar. Petkoviç, cinayeti, toplantı öncesinde akşam saat yedi civarında kurbanı Baştıç'ın odasında gerçekleştirmiştir.

Romanda cinayetin işleniş şekli dedektif Dronqo tarafından şöyle anlatılmaktadır:

"... Mərhum Baştıç onun otağına daxil olub və açıq-aşkar Vidrana Petkoviçə sahib olmağa çalışıb. Elə bu məqamda qəzəbli Draqan Petkoviç ortaya çıxır, əvvəlcə Baştıçın boynuna halqa atır və onu asanlıqla boğur, sonra isə tam boğaraq, prosesi tamamlayır." (Abdullayev, 2014: 295)

İlk izlenim, Petkoviç'in Sırbistan Başbakan Yardımcısı Predraq Baştıç'ı siyasi makam için öldürdüğü şeklindedir; ancak Dronqo'nun araştırmaları sonucunda bunun doğru olmadığı, cinayetin arkasında Balkanlardaki cumhuriyetlerin (Sırbistan, Hırvatistan, Bosna, Makedonya) bir araya gelmesini istemeyen devletlerin bulunduğu ortaya çıkar. Nitekim Dronqo, katilin bunun için yüklü bir para aldığını tespit eder. Bu nedenle Baştıç cinayeti, siyasal bir suçtur.

2.1.2. Derin Devletin Siyasete Müdahalesi: Terör Eylemleri, Suikastlar, Bombalamalar

Çingiz Abdullayev'in *İrodun Kölgəsi* romanı tamamen siyasal sorunlara odaklanan ve siyasetin görünmeyen ve derin yüzünü ortaya koyan eserlerinden biridir.

Sovyetler Birliğı'nin dağılmasından sonra Rusya'daki iktidar çatışması, kurumlar arasındaki siyasi çekişmeler, derin devletin siyaset kurumuna, seçimlere yasadışı müdahalesi, bunun için terör eylemlerine girişmesi romanın ana öyküsünü oluşturur.

Romanda anlatıldığına göre, Rusya'da Cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılacaktır ve bu, ülkede siyasi bir gerginliği de beraberinde getirir. Çünkü Aralık ayında yapılan seçimlerde muhalifler kazanmıştır. Bu sonuç, Cumhurbaşkanlığı seçimlerini de büyük ihtimalle onların kazanacağını göstermektedir. Ancak Cumhurbaşkanlığı seçimlerini muhaliflerin kazanma ihtimali, iktidardakileri ve devlet içindeki derin güçleri rahatsız eder. Rus ordusunun ve Federal Emniyet Teşkilatının (FTX) içinde kümelenen bir grup asker (Albay Mamontov, Pankov ve FTX Müdür Yardımcısı), egemenliklerini ve çıkarlarını sürdürebilmek için hali hazırdaki başkanın görevini yürütmesini ister ve bunun için birtakım gizli çalışmalar yürütmeye başlar. Çünkü iktidar değişikliği çıkarlarının aleyhinedir. Bu durum romanda; “Amma hakimiyyətə başqa birinin gəlməyi hər şeyin sonu demək idi. Bu, illər ərzində nə vaxtsa ‘ictimai mülkiyyət’ adlanan yağlı kətəyə ağızları ilişmiş və az vaxtda nağıllardakı kimi varlanmış çox sayda ‘qırsaqqızın’ tamamilə məhv olması demək idi.” (Abdullayev, 2018: 185) sözleriyle ifade edilir.

Cumhurbaşkanının değişmesini istemeyen Federal Güvenlik Hizmeti Analiz Dairesi yetkilileri, seçimleri manipüle etmek için ‘Qoliafin Qayıdışı’ adında gizli bir plan hazırlarlar. Çeçenistan'daki savaştan ve Rusya'daki sosyal-siyasal atmosferden faydalanarak, ülkede karışıklıklar çıkarmak ve suikastlar düzenlemek, bu planın en önemli hedefleridir. Bunun için farklı tarih ve yerlerde suikastlar, sabotajlar düzenlemek, ancak suçu Çeçenlere yıkmak, analiz dairesi yetkililerinin plânları arasında yer alır. Böylece ülkede bir karmaşa yaratarak, olağanüstü hâl etmeyi ve seçimlerin ertelenmesini amaçlamaktadırlar. Eserde derin devlet güçlerinin ‘Qoliafin qayıdışı’ adıyla planladığı yasadışı eylemler hakkında şu bilgiler verilir:

“‘Qoliafin qayıdışı’ əməliyyatı. FTX-nin analitik idarəsi qarşıdakı prezident seçkiləri ilə bağlı material hazırlayıb, nəticə birdir: prezident heç bir halda qalib gələ bilməz. Ona görə analitiklər cəmiyyətdə gərginlikdən və çeçenlərlə müharibədən istifadə edərək ümumi situasiyanı ağırlaşdırmağı təklif edirlər. Sənəddə göstərilir

ki, Moskvada nümayişkaranə terror aktları keçirmək və buna görə çeçenləri günahlandırmaq daha məqsədəuyğundur. Daha sonra isə fəvqəladə vəziyyət elan edib seçkiləri təxirə salmaq lazımdır. Şəhərə Kantemirov və Taman diviziyaları yeridilməlidir.” (Abdullayev, 2018: 170)

Daha sonra dərin güçlər planı uygulamaya başlar. Bu bağlamda ilk eylem, muhalefət liderinin konuşacağı binayı bombalamaktır. Eylem gerçəkləşdirilir, muhalefət lideri binaya doğru gəlirən bina bombalanır. Eserdə bu terör eylemi şöyle anlatılmaktadır:

“Qorxunc partlayış səsi gələndə ofisiantlar padnoslarda şampan paylayırdılar. Elektrik kəsildi və partlayışın zərbə dalgası bir neçə pəncərəni sındırdı. İstərik qadın qışqırıqları və qab-qacaq səsləri eşidildi. Və anı sükut. Özlərinə gələn insanlar ehtiyatla ətraflarına baxıb nə baş verdiyini anlamağa çalışırdı.” (Abdullayev, 2018: 12)

Muhalefət liderinə yönəlik düzənlənən bu suikastın kimlər tərəfindən gerçəkləşdirildiyi roman boyunca bir muamma olaraq kalır. Patlama sonrasında araçtan çıxarılanların içərisində muhalefət liderinin bulunmadığı lakin “Onun salam gətirən katibi, sürücüsü və cangüdəni[nin] həlak ol[duğu].” (Abdullayev, 2018: 13) bildirilir.

İrodun Kölgəsi’ndeki FTX yetkililərin yaptığı ikinci eylem, metroya yapılan bir bombalı saldırdır. Bu patlamada “11 ölü, 40-dan çox yaralı[nın]]” (Abdullayev, 2018: 24) olduğu açıqlanır və suç yinə Çeçenlərin üstünə atılır. Her iki eylemdə eyni tür patlayıcı istifadəyi yapılan araştırmalar neticesində kesinlik kazanır (Abdullayev, 2018: 23).

Moskova’da meydana gələn bu iki patlamadan sonra, bəzi kamusal alanlarda təhlükəsizlik tədbirləri artırılır. Havaalanları, tren stansiyonları, otogarlar və kalabalıq yerlər kontrol altında tutulurken metro stansiyonlarına təhlükəsizlik mexanizmaları yerləşdirilir. Bunların dışında Moskova Bələdiyyə Başkanının təklifi doğrultusunda şəhərdə yaşayan bütün Çeçenlərin pasaportları kontrol edilməyə başlanılır (Abdullayev, 2018: 68), sorun təşkil edən bəzi kişilərin ölkədən çıxarılmasına qərar verilir

(Abdullayev, 2018: 35). Aslında bütün bunlar, ülkede olağanüstü hâle gitme hazırlıklarıdır. Derin güçler hedeflerine ulaşmaktadır.

Romanda bunlardan başka birtakım cinayetler de vardır. Başkanlık seçimlerine sabote etmek için ‘Qoliafin qayıdışı’ planını hazırlayanlardan biri olan Albay Mamontov, olayları araştıran Yarbay Vladimir Sergeyeviç Slavin ve grubunu (Binbaşı Orlovski, Həməzə Ağay, İnnə Svetlova ve bilgisayar uzmanı Teğmen Dima Vinqrodoov) birer birer ortadan kaldırır.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere, romandaki tüm suçlar siyasaldır ve iktidarı elde tutmaya yönelik terör eylemleri derin devlet güçlerince planlanmıştır. Olayların sonunda ünlü dedektif Dronqo, suçluları bulur ve adalete teslim eder. Romanda bu, şöyle anlatılır:

“Prokurorluq FTX işçilərinin, direktor müavininin, eləcə də polkovnik Mamontovun həbsinə order verib. FTX direktoru istefa verib. Onunla birlikdə Müdafiə və Daxili İşlər naziri də istefa verib. Dövlət duması baş nazirdən hökumətin personal heyətini seçkilərə qədər dəyişməyi tələb edib.” (Abdullayev, 2018: 313)

Tablo 1: Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in romanlarında siyasal suçlar tablosu

Yazarlar	Romanlar	Cinayetler	Bombalama	Suç Âletleri	Suç Mekânları
Osman Aysu	1.Havyar Operasyonu	2		Boğma teli, sustalı	İstanbul
	2.Mavi Beyaz Rapsodi	4		Ateşli silahlar, sustalı	İstanbul
	3.Lenin'in Mangası			Ateşli silah	Moskova
	4.Devlet Sırrı	7		Ateşli silah	Moskova
		2			
Çingiz Abdullayev	1.Andorra Sevmeli ve Ölmeli Yerdir	6		1.Potasyum siyanür-zehirli maddeler Ateşli silahlar, yastıkla boğarak	1.Andorra
	2.Balkan Sindromu	1		Boğarak-el ve iple	Belgrad
	3.İrodun Kölgəsi	5	3	Bombalama, ateşli silah	Moskova
Toplam	7 Roman	27 Cinayet	3 Bombalama		

İki yazarın romanlarına bir bütün olarak bakıldığında, Aysu'nun *Havyar Operasyonu*, *Mavi Beyaz Rapsodi*, *Lenin'in Mangası* ve *Devlet Sırrı*, Abdullayev'in ise *Andorra Sevmeli v     lmeli Yerdir*, *Balkan Sindromu* ve *  rodun K  lg  si* adlı romanlarında bir devletin, toplumun varlığını, i  ve dış güvenliğini, siyasi, askerî veya ekonomik durumunu tehdit edecek, zayıflatacak nitelikte siyasi suçların i lendi i görülür. Söz konusu romanların çoğunun -*Havyar Operasyonu*, *Mavi Beyaz Rapsodi*, *Andorra Sevmeli v     lmeli Yerdir* gibi- casus romanları olduğu dikkati çekmektedir. Bu romanlarda farklı ülkelerin casusları, hedeflerine aldıkları ülkelerde siyasal suç kapsamına girecek eylemler planlarlar. Örneğin Aysu'nun *Havyar Operasyonu*'nda Rus ve Türk istihbarat  rg t , *Mavi Beyaz Rapsodi*'de Türk ve Yunan istihbarat  rg t , Abdullayev'in *Andorra Sevmeli v     lmeli Yerdir* romanında ise ABD, Rusya, İngiliz, Alman, Fransız, Çin ve  srail istihbarat örgütleri karşı karşıya gelirler. Aysu'nun söz konusu eserlerinde güvenliğine yönelik operasyonlara maruz kalan  lke Türkiye'dir. *Havyar Operasyonu*'nda Rus istihbaratı, Türkiye-Yunanistan ilişkilerini bozmak ve birlikte bir g   oluşturmalarını engellemek için Yunan Dı ı leri Bakanı ve e ini Türkiye'de bir suikastla ortadan kaldırmayı, *Mavi Beyaz Rapsodi*'de Yunan istihbaratı, Türkiye'nin enerji hattında tercih edilir bir ülke olmasını engellemek için Boğaz'da bir petrol gemisini bombalamayı planlar. Her iki romanda da suçlar –  o u cinayet olarak- bu operasyonlarla ilgilidir. Bu bağlamda Aysu'nun karşı istihbarat servisi olarak Rus ve Yunan istihbarat örgütlerini seçmesi bilinçli bir tercihtir. Abdullayev ise *Andorra Sevmeli v     lmeli Yerdir*'de iki değil, dünyadaki süper g  lerin istihbarat örgütlerini karşı karşıya getirir. Bu romanda Abdullayev, Aysu gibi ulusal- tarihsel d  manlıkları gözetmez, dikkatini dünyadaki süper g  lerin mücadelesine yöneltir.  atı manın ana sebebi, ulusal bir düşman olarak görülen bir devleti siyasi veya ekonomik olarak zayıflatmak değildir. Ortada uranyum gibi büyük bir enerji gücü vardır ve tüm istihbarat örgütleri bunun için birbirleriyle  atı ır ve cinayetler i lerler.

İki yazarın bunların dışında bir ülkenin iç siyasetini, toplumsal düzenini, güvenliğini tehdit eden siyasi suçları konu edinen romanları da bulunmaktadır. Bunlar, Aysu'nun *Lenin'in Mangası* ve Abdullayev'in *  rodun K  lg  si* romanlarıdır. Her iki roman da Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya'daki iktidar çatışmalarını, siyasal düzeni yığma, darbe girişimlerini ve bu çerçevede işlenen suçları

konu edinir. Ancak aralarında çok önemli bir fark vardır; Aysu, *Lenin'in Mangası*'nda hedefe suç örgütü olarak komünist rejim yanlısı olan ve devlet içinde illegal bir yapı oluşturan Alkazar örgütünü koyarken, Abdullayev komünist rejimi isteyenlerin seçimdeki başarılarını yasa dışı yollarla engellemeye çalışan bir devlet örgütünü -derin devlet- (FTX) karşı güç olarak kurgular. Belli ki Abdullayev bu romanında antikomünist yapıyı bir derin devlet gücü, bir suç örgütü olarak görmektedir. Aysu ise Lenin'in Mangası/Alkazar olarak bilinen örgütü bir komünist illegal yapı olarak değerlendirir. Aysu'nun romanında komünist rejim yanlıları bir darbe girişiminde bulunurken, Abdullayev'in romanında antikomünist olan iktidardakiler, komünist siyasetçilere karşı suikastlar düzenler, bombalama eylemleri yapar, birtakım siyasal suçlar işlerler.

Bu bölümde Aysu'nun *Devlet Sırrı* ile Abdullayev'in *Balkan Sindromu* romanları diğerlerine göre daha farklı niteliktedir. *Devlet Sırrı*, içinde birçok casus olmasına karşın bir casus romanı değildir; çünkü ülkeler arası bir istihbarat çatışmasını, hatta ana tema olarak siyasal bir suçu konu edinmez. Ortada kayıp, bilinmeyen bir tarihi, kıymetli hazine vardır ve kimileri bu 'parasal değer'in peşindedir. Ana tema bu olmakla beraber romanda Stalin, kendisi aleyhine olan bir siyasal söylentiye -ABD'den yardım aldı ve gizli antlaşma yaptı söylentisi- iktidarı için zararlı gördüğünden, bu görüşmeye tanık olanları -ama yanlış aktaranları- tek tek öldürtür. Romanda bu, siyasal bir suç olarak ve devletçe işlenmiştir. Bu çerçevede Abdullayev'in *Balkan Sindromu* da Balkanlardaki uluslararası çatışma nedeniyle bir siyasi şahsiyetin öldürülmesini konu edinir. Cinayetin arkasında Balkan devletlerinin -Slavların- bir araya gelmesini istemeyen birtakım devletler vardır; ama bu devletlerin hangileri olduğu açıkça belirtilmez.

Her iki yazarın söz konusu romanlarında genelde Rusya'daki siyasi çatışmaları ele alması dikkat çekicidir. Ancak Aysu, anti-komünist bir tavır içindeyken, Abdullayev, Sovyet dönemine ve o dönemdeki rejime daha sempatik yaklaşmaktadır. Çünkü Aysu'nun romanlarında özellikle *Lenin'in Mangası*'nda suçlu kadro, komünistlerdir, Abdullayev'in *İrod'un Gölgesi*'nde ise tam aksi yeni düzendeki komünist karşıtı iktidardır.

2.2. PSİKOLOJİK NEDENLERLE İŞLENEN SUÇLAR

Suç, psikolojik kuramlar doğrultusunda ele alan bilim insanları, konuya genelde psikanalitik kuram ve bilişim kuramı olarak iki bakış açısıyla yaklaşmışlardır. Bunlardan psikanalitik kurama göre, insanın erken çocukluk döneminde yaşadığı birtakım ruhsal travmalar, sonraki dönemde çeşitli suçlara yönelmesinin nedenleri olabilmektedir. Bu kuramın temsilcisi Freud, kişinin id, ego ve süper ego olmak üzere üç parçalı bir yapıya sahip olduğunu, id'in ilkel hazlar alanını, egonun toplumsal kontrol alanını, süper egonun ise içselleştirilen inanç ve tabu alanını kapsadığını ileri sürer. Bu durumda kişi, ego ve süper egonun kontrol alanından çıkıp salt id'in ilkel hazlarının alanında kalır, vahşi, saldırgan, şiddete eğilimli arzularını ego veya süper ego ile dengeleyemezse suça yönelir. Çünkü id, cinsellik, saldırganlık gibi dürtüleri içermektedir (Yüksel, 2017: 8-9).

Osman Aysu'nun *Atkuyruklu Adam* ve *Bıçak Sırtı* ile Çingiz Abdullayev'in *Rəzalətin Son Həddi* romanlarında işlenen suçların büyük bir kısmı, psikolojik sorunlar, daha açık söylemek gerekirse, faillerin çocuklukta yaşadıkları birtakım ruhsal travmalar, ebeveynlerin veya çevrenin çocuğa karşı yanlış davranışları ya da şiddet (fiziksel veya psikolojik) uygulamaları nedeniyle ortaya çıkar.

2.2.1. Seri Cinayetler

Osman Aysu, *Atkuyruklu Adam* ve *Bıçak Sırtı* adlı romanlarında seri cinayet konusunu işler. Çingiz Abdullayev'in seri cinayetleri işlediği romanı ise *Rəzalətin Son Həddi*'dir. İki yazarın romanlarında da cinayetlerin çoğunun nedeni, çocuklukta yaşanan birtakım ruhsal travmalardır.

Osman Aysu'nun psikolojik nedenlerle işlenen cinayetleri konu edindiği romanlarından biri *Atkuyruklu Adam*'dır (Mammadova, 2024b: 62-65). Söz konusu romanda tüm cinayetler, zengin bir ailenin oğlu olan ve çevresinde nazik biri olarak tanınan mühendis Turgut Atamer tarafından ve benzer biçimlerde işlenir. Romanın başlarında tanıtıldığına göre İstanbul sokaklarında ortaya çıkan bu katil, kimliği belirsiz "...uzun boylu, at kuyruğu saçlı, her zaman güneş gözlüğü takan" (Aysu, 1997: 130) ve daima "Hippi kılıklı, hep blucinle dolaşan" (Aysu, 1997: 130) biridir. Kadınlar tarafından ilk bakışta her ne kadar "... yakışıklı bir adam" (Aysu, 1997: 132) olarak görülse de cinayet esnasında acımasız, saldırgan biri olarak öne çıkar.

Romanda seri katil Atamer, toplam altı cinayet işler. Ancak bunlardan annesini ve Binnur Kuşakçı'yı öldürmesi eserde ayrıntılı olarak anlatılmaz.

Cinayetlerin işleniş biçimi benzerdir. Kurban olarak genellikle ahlâken düşük ve evlilik dışı ilişkiler yaşamaya uygun kadınları seçer. Onlarla önce cinsel ilişki kurar ve daha sonra karınlarını (rahimlerini) deşerek öldürür.

Atamer'in bu cinayetlere yönelmesinde birtakım saplantıları, sıra dışı inanışları vardır. Örneğin Tanrı tarafından görevlendirildiğine "... kutsal bir görevin temsilcisi" (Aysu, 1997: 161) olduğuna ve bu sebeple "... İlahi koruma altında" (Aysu, 1997: 161) bulunduğuna inanır. Amacı, kötü yola düşen kadınlarla önce cinsel birliktelik yaşamak ve daha sonra da karnını deşerek onları tüm kötülüklerden, pisliklerden arındırmaktır.

Katilin romanda işlediği ilk cinayet Jale Kunter adlı kadını öldürmesidir. Kunter, yirmi iki yaşında, İktisat Fakültesi ikinci sınıf öğrencisidir. Ailesi Ankara'da olduğundan İstanbul Talimhane'de bir ev tutmuştur. Roman bu kızın öldürülme sahnesi ile başlar. Uyuşturucu bağımlısı olan genç kız, at kuyruklu adam tarafından "... gece, takriben dokuz sularında" (Aysu, 1997: 18) evinde katledilir. Genç kadın önce "... İrzına geçilmiş ya da katille kendi rızası ile cinsel ilişkide bulunmuş, sonra da karnı bir boydan bir boya deşilerek öldürülmüş[tür]" (Aysu, 1997: 18). Romanda cinayet anı şu cümlelerle anlatılmaktadır:

"Yere bıraktığı branda bezinden yapılmış askılı çantasına uzandı. İçinden otuz santimlik avcı bıçağını çıkardı. Işığa tuttu. Rambo tipi çelik bıçak elektrik ışığında parıldadı. Ağır ağır yatağa yaklaştı. Nefesini ayarladı, derin derin soludu. Gözlerini kırıştırdı, kolunun adalelerini sıktı. Hazırdı artık.", "Sıkı sıkı kavradığı bıçağı olanca hızıyla kızın karnına sapladı. Oluk gibi kan sütunu fişkırdı. At kuyruklu adam fişkiran kandan kurtulmak için yatağın kenarına sıçradı", "Yarı komadaki kız ise darbenin şiddetinden yattığı yerde hopladı başka da bir tepki göstermedi. Sesi çıkmadı, sadece yüzü acı ile gerildi, dudakları kıvrıldı, aralık gözleri biraz daha açıldı, başı yana kaydı ve sonsuzluğa kadar hareketsiz kaldı.", "Adam kızın vücuduna saplı kalan bıçağı yeniden kavradı. Sapı bulaşan kanlardan

yapış yapıştı. Kanırtarak bıçağı kızın karnının öbür yanına kadar çekti. Karnı baştan başa yarılmıştı.” (Aysu, 1997: 9)

Cinayet sonrasında katil, kurbanı saptığı bıçağı yavaş yavaş çıkarıp üzerindeki kanı kirli çarşafı temizler ve yüzüne tatlı bir huzur siner (Aysu, 1997: 9). Bu huzura erme durumu ve cinayeti işleme biçimindeki şiddet, katilin bir psikolojik sorun yaşadığını gösterir. Lakin bu konuda kesin bir kanıya ulaşmak için romanda Atamer’in işlediği diğer cinayetler dikkate alınmalıdır.

ABC kanalı habercilerinden Ayhan Berkmen olayı şu cümlelerle anlatır:

“...katil kızın karnını bir baştan bir başa yarmış. Hem de ırzına geçtikten sonra. Kızın bütün bağırsakları dışarıdaydı.” (Aysu, 1997: 13)

“Gerçekten öyle. Film çekmeye içeriye girdiğimizde gördüğümüz vahşet karşısında dona kaldık. Bir insanın bu kadar vahşileşebileceğini düşünemezdim doğrusu. Her taraf kan içindeydi. Ev müthiş pis kokuyordu. Düşünebiliyor musun, esrar, kan, sidik ve dışkı kokusu hepsi birbirine karışmıştı. Resim çekmek için bize beş dakika müsaade verdiler, kendimizi dar dışarıya attık. Ben böyle manzara görmedim şimdiye kadar.” (Aysu, 1997: 18)

Bütün bunlar, daha ilk cinayette, saldırganlığın ve şiddetin derecesini, katilin ruhsal olarak birtakım sorunları bulunduğunu göstermektedir.

Romandaki ikinci cinayet Ayşegül’ün aynı katil tarafından öldürülmesidir. Genç kadın Sirkeci’de “Pak-Ten Ltd. diye güzellik malzemeleri imal eden bir şirkette.” (Aysu, 1997: 89) pazarlamacı olarak çalışır. Üsküdar’da bir evin en üst katında annesiyle yaşar. Bir içkili mekânda tanıştığı at kuyruklu adamla evine gelir (Aysu, 1997: 82). Sarhoş olduğundan olayların nasıl geliştiğini, yanındaki adamla ne zaman tanıştığını hatırlamaz. At kuyruklu adam, Ayşegül’ü yatağına yatırır ve bir an önce kendine gelmesi için ıslak havluyla vücudunu temizler. Ardından onunla zorla cinsel ilişki kurar (Aysu, 1997: 84-85).

Cinsel ilişki sonrası at kuyruklu adamın yaptıkları gariptir; bu garip davranışlar Ayşegül’ün gözünden “Yere diz çökmüş, dua eder gibi ellerini bitişirmiş, duymadığı

bir şeyler mırıldanıyordu. Şaşırarak adama bakakaldı. Yanılmıyordu; dua ediyordu adam.” (Aysu, 1997: 85) sözleriyle ifade edilir.

Gördüklerine bir anlam veremeyen Ayşegül “Olacak şey değildi; böyle hoyrat ve vahşice saldıran, zorla ırzına geçen adam şimdi bu eyleminden dolayı Tanrı’ya sığınıp bağışlanmasını mı istiyordu yoksa?” (Aysu, 1997: 85) diye düşünür. Oysa katil, adeta bir kurban öncesi duası yapmaktadır. Adam, daha sonra ayağa kalkar ve genç kadının yanına oturur, bu defa yüzünü tiksinti dolu bir ifade kaplar. Bir taraftan genç kadına iğrenerek bakarken diğer taraftan da “...yere bıraktığı branda bezinden yapılmış” (Aysu, 1997: 85) çantasından bıçağını çıkarır. Eserde Ayşegül cinayeti şu cümlelerle anlatılır:

“Adamın yukarı kalkan sağ elinde kocaman bir avcı bıçağı vardı. Bıçak hızla karnına doğru yaklaşırken en ufak bir tepki gösteremedi. Metalin sivri ucunun karnının yumuşak etlerine gömülmesi bir anda oldu. Ayşegül’ün gözleri bir anda karardı ve boğazından kısık bir çığlık yükseldi. Avcı bıçağı karnını yararken artık hiç acı duymuyordu.” (Aysu, 1997: 86)

Cinayet sonrasında at kuyruklu adam “...büyük bir soğukkanlılıkla etrafta bıraktığı parmak izlerini silip yok etmek için her zamanki gibi harekete geçmişti[r].” (Aysu, 1997: 86).

Eserdeki bilgilere göre, katilin cinayeti işleme biçimi ilkiyle aynıdır, kurbanıyla önce cinsel ilişki kurmuş, ardından da bir avcı bıçağıyla karnını (rahmini) deşmiştir. Öldürme ânındaki şiddet ve öncesinde bir tür dua etmesi, katilin psikolojik sorunları bulunduğu işaretidir.

Romanda üçüncü cinayet Didem Ersoy’un öldürülmesidir. Ersoy “kırk iki yaşında esmer güzeli, havalı ve çekici bir kadın” (Aysu, 1997: 156)dır. Çiçekçilikle uğraşır, varlıklıdır “...Teşvikiye, Etiler ve Ataköy’de üç büyük dükkânı vardı[r]” (Aysu, 1997: 156). 16 yaşındaki oğluyla Ulus’taki dairesinde yaşar. Lakin oğlu yaz tatili nedeniyle Bodrum’da babasının yanında olduğundan Didem Ersoy bir süredir dairesinde yalnız kalmaktadır. Akşam “... bir arkadaş grubuyla Rumelihisarı’ndaki konsere ...” (Aysu, 1997: 157) gitmeye hazırlanırken kapının zili çalınır. Açtığında karşısında daha önce hiç tanımadığı “Hippi kılıklı, at kuyruklu ve koyu güneş gözlüklü

bir adam[in]” (Aysu, 1997: 157) olduğunu görür. Yabancı, kendisini oğlu Mete’nin arkadaşı olarak tanıtarak eve girer. Didem Ersoy’a “...Çok güzelsiniz. Her erkeğin şiddetle arzulayacağı bir tip. Baştan çıkarıcı ve seksi. Toplum için zararlı” (Aysu, 1997: 159) der. At kuyruklu adamla bir müddet tartışan genç kadın, suçlunun konuşmalarından “...herif[in] sadece tecavüze yeltenen birisi değil, aynı zamanda bir manyak, tehlikeli bir ruh hastası” (Aysu, 1997: 160) olduğuna kanaat getirir. Ancak tüm kaba davranışlarına rağmen onunla korkuyla karışık bir ruh hâli içinde cinsel ilişkiye girer.

At kuyruklu adam, Didem Ersoy’u da katletmeye ve onu da günahlarından arındırmaya karardır, bununla ilgili şunları söyler:

“Ruhunu huzura kavuşturacağım. Bu kokmuş bedenini yaracağım, ruhunu çıkarıp sonsuzluk ve huzur alemine göndereceğim. Gerçek huzuru bulacağın ilahi âleme. Buna kavuşacağın için ne kadar şanslı olduğunu biliyor musun?” (Aysu, 1997: 168)

Bu cümleler, katilin öldürdüğü kadınları günahlarından arındırdığına ve ruhen huzura kavuşturduğuna inandığını göstermektedir.

Didem, öldürülmekten kurtulamayacağını zor da olsa kabullenmek zorunda kalır ve cinayetin bir an önce gerçekleşmesini ister. Katil daha önceki cinayetlerde olduğu gibi çantasından avcı bıçağını çıkarır. Yaptığı işi yine bir kutsal görev olarak görür. Bu, eserde “... Kutsal görevini bir an önce yerine getirip buradan uzaklaşmalıydı. Baygın vücudu yatakta çevirdi. Kadının yaşına göre pürüzsüz ve gergin karnına baktı. Az sonra bunu yaracak ve bütün günahlarından onu arındıracaktı.” (Aysu, 1997: 178) cümleleriyle ifade edilir. Gözünü kırpmadan genç kadının karnını yaran at kuyruklu adamın cinayeti nasıl ve ne şekilde işlediği şu cümlelerle anlatılmaktadır:

“Yerden bıçağını aldı tek ve sert bir darbeye Didem Ersoy’un karnına sapladı. Ona verdiği sözü tutmuş, acı duymamasını sağlamıştı. Her zaman yaptığı gibi bıçağı kanırtarak karnını yardı.” (Aysu, 1997: 178)

“Oluk gibi kan akmaya başlamıştı. Bir adım geri çekildi. Üstüne sıçrayan fahişe kanlarından nefret ederdi. Bekledi. Kadının

öldüğünden emin olmak istiyordu. Çok nadir de olsa bazıları bir süre daha inatla yaşamaya devam ederlerdi. Ama sonra müdahale edilmediğinden kan kaybından kesin ölürlerdi.” (Aysu, 1997: 178)

Katilin düşüncesine göre Didem Ersoy’un yüzünde o an nurlu bir ifade belirir. Bu ona göre iyiye alamettir. Çünkü bu durum onun için “...ruhun temizlendiğinin, artık [kurbanının] öteki dünyaya huzur ve güven içinde gidebileceğinin göstergesi[dir]” (Aysu, 1997: 178).

Didem Ersoy ölmüştür. Katil, her cinayetten sonra büyük bir soğukkanlılıkla olay yerini terk ederken, bu defa aynı dikkati göstermez. Belki bir pişmanlık, belki bir korku sarar benliğini ve ağlar. Romanın bu bölümünde cinayetin altındaki psikolojik sorunlar daha da belirginleşir. Katilin hıçkırarak “Anne... Anne niye yaptın bana bunu?” (Aysu, 1997: 178) demesi, bu bağlamda önemli bir işarettir ve anneye ilgili bir sorunu göstermektedir. Annesini hatırladığında benliğini büyük bir nefret duygusu kaplayan katil, tekrar “Tahta kaşığın sapını kadının açık ve hâlâ kanayan yarasının içine daldır[ır]” (Aysu, 1997: 179).

Romandaki dördüncüsü cinayet, Suzan Pınar’ın öldürülmesidir. O, katilin daha önce işlediği ama romanda üzerinde fazla durulmayan Binnur Kuşakçı cinayetinde, kurbanın yakın arkadaşı olarak kayda geçmiştir (Aysu, 1997: 32-33). ABC televizyonu habercilerinden Ayhan Berkmen, Binnur Kuşakçı cinayetinden yola çıkarak Suzan Pınar’a ulaşır ve at kuyruklu adamın izini sürmeye başlar. Bir şekilde Suzan Pınar, Turgut Atamer’le tanışır. Katil bu kez Suzan Pınar’ı öldürmeyi aklına koyar; “Hem bu kez toplumun namusunu kontrol eden, genel ahlakı kollayan, suçluları cezalandıran bir yargıç gibi değil, aynı zamanda kutsal görevini engellemeye çalışan güçlere karşı da savaşıyordu[r].” (Aysu, 1997: 390). Bu amaçla, kadının evine gider. Katil Atamer, adeta farklı bir kişiliğe bürünmüştür. Ürkek davranır, odaya çekine çekine girer, bir koltuğa eğreti şekilde ilişir (Aysu, 1997: 392). Ancak daha sonra birdenbire değişir, kabalaşmaya başlar, “...ses tonu iyice değişmişti[r]. Artık emredici ve korkutucu[dur].” (Aysu, 1997: 394). Genç kadın, yeni tanıştığı ve evine gelen bu adamın ruh hâlini “Tuhaf bir adamdı bu. Bukalemun gibi değişkendi. İlk girişteki o çekingen, ürkek hali kayboluyor, sanki oturduğu koltukta daha hükmedici, sert ve kahredici bir hale dönüşüyordu. Adamın delici bakışları vücuduna odaklanmıştı.”

(Aysu, 1997: 394) sözleriyle anlatır, Bütün bunlar, Atamer'in çift karakterli bir kişi olduğunun da işaretleridir.

Suzan Pınar, bu ses tonunu da karşısındaki adamı da tanımıştır artık; “İnanması çok zordu[r] ama karşısındaki adam işkembecideki serseri[dir]. Binnur'un katili...” (Aysu, 1997: 394). Turgut Atamer (at kuyruklu adam) de Suzan Pınar'ı hatırlar ve kendisine “Tabii ya, seni şimdi hatırladım. İşkembecide bizimle beraber olmayı reddeden öteki orospusun sen, değil mi?” (Aysu, 1997: 395) diye sorar ve sonrasında genç kadınla önce diğerlerinde olduğu gibi cinsel ilişkiye girer, ardından da karnını deşerek öldürür. Romanda bu “Ve adam o kadar hızlıydı ki, çılgınlığını bastırmak için sol eliyle ağzını örterken aynı anda karnına bıçağı saplamıştı.” (Aysu, 1997: 408) sözleriyle anlatılır.

Katil, her zamanki gibi bu cinayet sonrasında da temizlik işlemlerine başlar. Önce “...Bıçağın üzerindeki taze kanı, kurbanın yatak çarşaflarına sürerek temizle[r].” (Aysu, 1997: 408), sonra “Kızın hareketsiz yatan vücuduna tekrar bir göz at[ar]. Derin yaradan, kesilmiş damarlardan oluk gibi kan ak[maktadır]. Gözleri yarı aralıktı[r] ve kalbi henüz durmamıştı[r]. Kan kaybından yüzü iyice sararmış, etli ve dolgun dudakları iyice morarmıştı[r]. Can çekiş[mektedir]. Vücudunda önlenemez tikler başlamıştı[r] (...) Sol kolu yataktan kaymış, sağ eli ise sanki akan kanı durdurmak istercesine geniş yaranın üzerine yapışmış kalmıştı[r].” (Aysu, 1997: 408).

Suzan Pınar cinayeti katilin romanda işlediği son cinayettir. Daha önceki cinayetlerinde kimi zaman geriye dönüşler yapan ve böylece psikolojik sorunları hakkında ipuçları yakaladığımız Atamer, gerçekleştirdiği son cinayette öncekilerde olduğu gibi soğukkanlı ve acımasızdır.

Serap Uzunova'ya yönelik cinayet girişimi Suzan Pınar cinayetinden önce gerçekleşir. Özellikle romanın bu bölümü, cinayetlerin nedeninin açıklandığı bir kırılma noktasıdır. Çünkü genç kadını öldürme girişimi esnasında katil, bir sinir krizi yaşar ve geçmişe döner. Daha önce Didem Ersoy cinayetinde, suçlunun annesiyle ilgili bir problemi olduğu bir nebze belirse de bu bölümde cinayetlerin arkasındaki psikolojik sorunlar tüm çıplaklığıyla ortaya çıkar. Böylece katilin kadınlardan neden nefret ettiği ve onları neden öldürdüğü ayrıntılı olarak açıklanır (Aysu, 1997: 283).

Serap Uzunova, “Bir trikotaj atölyesinde” (Aysu, 1997: 284) çalışır. “Ölen kocasından bu yana tam on iki yıl geçmiş ve eline tek bir erkek eli bile değmemişti[r].” (Aysu, 1997: 288). Teyzesiyle yaşayan genç kadın, geleneksel bir çevreye mensuptur, utangaç ve çekingendir.

Didem Ersoy cinayetinin üzerinden birkaç gün geçtikten sonra katil, yeni kurbanlar aramaya başlar. Kendi ifadesiyle “Alışık olduğu o ter kokusu yine burnuna gelmeye başla[mıştır]” (Aysu, 1997: 390). İstiklâl Caddesindeki bir pastanede gözü (Aysu, 1997: 282) bir kadına ilişir ve onunla tanışır. Bu, hayatı boyunca hiçbir zaman ulu orta yerde bir yabancı erkekle konuşmayan Serap Uzunova’dır. Katil kendisini ona Sadi Yamaner olarak tanıtmış, ressam olduğunu, gitar çaldığını, bekar ve parasız olduğunu söylemiştir (Aysu, 1997: 285). Bir müddet sonra pastaneden birlikte çıkarlar. Atamer, Serap Uzunova’yı evine bırakıp gider, ama sonra tekrar döner. “Vücudunun yaydığı o pis kokuyu yine duymaya başla[r] ve görevinin onu çağırdığını bir kere daha anla[r].” (Aysu, 1997: 294). Onu öldürmeye karar vermiştir. Ama Serap uzunova, öldürdüğü diğer kadınlardan farklıdır; evlilik dışı ilişkiler yaşayan, ahlâk dışı davranışları olan, ‘günahkâr’ biri değildir. Dolayısıyla katil, onu günahlarından arındıramayacaktır. Nitekim bu kuşkusunu eserinde; “İçinde yine de bir kuşku vardı. Ruhunun ne kadar kirli olduğunu henüz bilemiyordu. Az sonra anlayacaktı.” (Aysu, 1997: 291) diye düşünerek ifade eder. Bu kuşku içinde kurbanıyla cinsel ilişki kurar, ama cinayeti işleyeceği sırada krize girer. Önce sarsılarak titremeye daha sonra “...oturduğu yerden dizlerinin üzerine doğru kaymaya başla[r]” (Aysu, 1997: 302). Bir anda “Altı yedi yaşlarında saf, duru, ürkek ve suçlu bir çocu[ğa]” (Aysu, 1997: 304) dönüşür. “Bir gözü iyicene küçülmüş, diğeri ise tiki varmış gibi devamlı seğiriyordur” (Aysu, 1997: 302), “iri yarı vücudu ufalı[r], küçülü[r], eri[r] sanki.” (Aysu, 1997: 302). Donup kalmış, elindeki bıçak yere düşmüştür (Aysu, 1997: 302).

Kriz geçiren katil, Serap’a sürekli “Yapma anne, biliyorum, bana ceza vereceksin. Lütfen anne, lütfen yapma. Bana onu yapma... Bak sana yemin ettim.” (Aysu, 1997: 304) diyerek yalvarır, ondan af diler. Ölümün eşiğinden dönen Uzunova, katilin bu durumundan istifade ederek onu evden çıkarmak için bir anne edasıyla “Peki, seni affettim. Bu geceyi unutacağım.” (Aysu, 1997: 303) der. Kriz bir müddet daha devam eder ve Uzunova nihayet bir fırsatını bulup onu evden çıkarır (Aysu, 1997:

308). Serap cahil bir kadın olmakla beraber onun “...çocukluğunda annesinden büyük bir baskı gördüğünü sezinlemişti[r].” (Aysu, 1997: 307).

At kuyruklu adam burada her ne kadar cinayet işlememişse de, cinayetlerinin arkasındaki psikolojik sorun ortaya çıkmıştır. Bunun, katilin çocukluk döneminde annesinden dolayı yaşadığı bir travmayla ilgili olduğu açıktır. Nitekim Veli Uğur da “At Kuyruklu Adam, bir bakıma Turgut’un, ölümünden yıllar sonra annesiyle hesaplaşmasının öyküsüdür.” (Uğur, 2018: 172) diyerek buna vurgu yapar.

Roman boyunca verilen ipuçlarından ve Serap Uzunova’yı öldürme girişimi sırasında yaşadığı krizden anlaşılacağı üzere katil, kurban olarak genelde evlilik dışı ilişkiler yaşayan, kendine göre ‘kirlili, günahkâr’ kadınları seçmekte, cinayetlerinin onları günahlarından arındırdığına, hatta bunun kendisine Tanrı tarafından verilmiş kutsal bir görev olduğuna, “İlahi koruma altında” (Aysu, 1997: 161) bulunduğuna inanmaktadır. Bunların yanı sıra cinayetlerin işleniş biçimi de psikolojik, sembolik bir anlam taşır. Romandan anlaşıldığı üzere katil, kurbanlarının karnını deşmekte, rahmini kazımaktadır. Bu, onun doğduğu rahme, anneye karşı nefretini ve dünyaya gelmekten, doğurulmaktan duyduğu öfkeyi yansıtır. Rahim, doğum yanında aynı zamanda bir günah organıdır, katil kurbanlarının rahimlerini kazıyarak bir bakıma onları kirden, günahattan arındırdığını düşünmüş olmalıdır.

Bütün bunların yanı sıra yukarıda da bahsedildiği gibi zaman zaman ruhsal krizler yaşamakta, krizlerin saatlerce veya günlerce sürdüğü görülmekte, bu esnada kişiliği değişmekte “saldırgan ve kırıcı” bir karaktere bürünmektedir (Aysu, 1997: 327).

Katilin sorunları, kriz dışında yer yer gördüğü rüyalara da yansır. Rüyalarında sık sık çocukluk yıllarına dönmesi, annesi tarafından bir dolaba kapatılması, onda çocukluk evresine ait bir travma olduğunun bir başka işaretidir.

Atamer’in bir başka sorunu, çift kişilikli olmasıdır. Topluma dönük yüzünde Atamer, varlıklı, nazik, saygın bir mühendistir. Ancak ikinci kişiliği -katil karakteri- itibarıyla atkuyruğu saçlı, hippie kılıklı, blucinli bir erkektir. Aslında oturduğu mekânlar da çift kişilikli olduğunun göstergesidir. Çamlıca’daki köşkü onun saygın, kibar kişiliğinin, Nişantaşı’ndaki dairesi ise saldırgan, kaba, şiddete eğilimli, katil

kişiliğinin simgesidir. Çünkü Nişantaşı’ndaki daire, katilin annesini öldürdüğü ve sık sık krize girdiği mekândır.

Roman boyunca okura parça parça sunulan bu bilgiler, katilin annesiyle ilgili bir psikolojik sorunu olduğunu ve cinayet nedenlerini burada aramak gerektiğini göstermektedir. Nitekim Atamer’in çocukluk yıllarına dönülüp, annesiyle yaşadıkları açıklanınca sorun anlaşılır. Katilin annesi Handan Hanım, kocası öldükten sonra lüks ve eğlence içinde, çılgınca bir hayat yaşamaya ve küçük oğlunu ihmal etmeye, “Her gün başka biriyle” (Aysu, 1997: 473) beraber olmaya başlar. Ancak yaptıkları bununla kalmaz, ilişkilerini küçük oğluna da izletir ve hemen her gün ona, kendisini dünyaya getirdiğine pişman olduğunu haykırır (Aysu, 1997: 472). Çocukluğunda yaşadığı bu ‘iğrenç davranışlar’, Atamer’in ruhunda onulmaz yaralar açar ve “zamanla annesinden ve tüm kadınlardan” (Mammadova, 2024b: 63), ama özellikle sokak kadınlarından nefret etme şeklinde tezahür eder. Nitekim nefretini yer yer dile getirir, ona göre annesi “Hayatında tanıdığı ilk kötü kadındır[r].” (Aysu, 1997: 445).

Yaşadığı bu travma dışı önce krizler hâlinde yansır (Aysu, 1997: 447). Vücudunda meydana gelen kasılmaların ve yaşadığı krizin, “görevini (...) yeterince yerine getirmemesinin tanrısal cezası” (Aysu, 1997: 447) olduğunu düşünür, sonra soğuk soğuk terler, şuuru bulanır, odaya annesinin geleceği vehmine kapılır, kendi kendine “Hayır, hayır gelemes o. Öldü. Ölüler gelemes. Benimki hayal. Gelmesini istemiyorum.” (Aysu, 1997: 447) diye mırıldanır. Aslında şu satırlar, katilin yaşadığı bunalımı özetler niteliktedir:

“Eliyle gözlerinin önünde belirmeye başlayan hayali kovmak istercesine boşlukta hareketler yapmaya başladı. (...) Az sonra feci bir kabusun içine yuvarlanacaktı. Annesi yine ona eziyet edecek, ya ceza verip karanlık dolaba tıkacak ya da gözünün önünde bir yabancıyla yatacaktı. Adama hissettirmeden gülümseyerek ona bakacaktı. Belki kurt köpeği Huysuz’u da üstüne salabilirdi.” (Aysu, 1997: 448)

Bütün bu bilgiler, romandaki cinayetlerin arkasında psikolojik nedenlerin bulunduğunu, annenin başka erkeklerle ahlak dışı ilişkiler yaşamasının ve bunu küçük yaştaki çocuğuna izletmesinin Atamer’de psikolojik bir bunalıma yol açtığını

göstermektedir. Sonuçta katil, sokak kadınlarını annesiyle özdeşleştirmiş, ona olan öfkelerini, seçtiği kurbanlara yansıtmıştır. Dolayısıyla eserde anılan suç, Freud'un öncülüğünü yaptığı psikolojik suç kuramına uygun olarak, çocukluk evresinde yaşanan bir travmanın tezahürüdür.

Osman Aysu'nun benzer sorunları konu edindiği bir diğer romanı *Bıçak Sırtı*'dir. Eserde medya mensubu Nizam Yön'ün işlediği seri cinayetler anlatılır. Katil, on cinayet işler. İlk cinayetinde babasını öldürmüştür. Ancak söz konusu olay, geçmişte cereyan ettiği için okur bu cinayeti katilin geriye dönüşlerinden öğrenir. Tıpkı *Atkuyruklu Adam*'da olduğu gibi bunda da katil, psikolojik sorunlarıyla öne çıkar. Bu bağlamda onun çocukluk yılları, anne-baba ilişkisi, yaşadığı aile ortamı ve aile çevresinde karşı karşıya kaldığı sorunlar, suçun nedenlerini oluşturur. Nitekim Veli Uğur da "Aradan yıllar geçtikten sonra da Nizam içindeki bu sevgisizliği, ebeveynlerine karşı hissettiği açlığı seri cinayetlerle gidermeye çalışır." (Uğur, 2009: 371) sözleriyle aynı tespiti yapar.

Atkuyruklu Adam'da katil, kurbanlarını özellikle belli bir kesimden seçerken, bu romanda rastgele seçer. Devlet Deniz Yolları'ndan emekli eski bir çımacı Ali Sözen, Horteks Giyim Sanayiinde genel müdür sekreteri Sevim Karagül, balıkçı Rüstem Balaban, dul Ayşe ve dört yaşındaki kızı Gül, Boğaz sosyetesinde tanınmış Meral Arıkan, simitçi Hüseyin Toper, liseyi yeni bitiren Nilüfer Kiraz ve Selda, Nizam Yön'ün kurbanlarıdır.

Katil seçtiği kurbanlara kendini oldukça entelektüel gösterir, kibar ve bilgili tavırlarıyla hem erkek hem de kadın kurbanlarının beğenisini kazanır. Erkek kurbanlarına cinayet öncesinde ziyafet vererek alkol sunan Yön, kadın kurbanlarına karşı başta oldukça seviyeli, çekingen ve mesafelidir. Genellikle dış görünüşüyle kadınları kendisine hayran bıraktığından onlara yaklaşmakta zorluk çekmez. Öldürme biçimi, sustalıyla boğaz kesmektir. Her cinayet sonrasında kurbanlarının cesedi üzerine bir şiir bırakması ise hem cinayetlerin nedenini anlamak hem de 'muammanın çözülmesi' bakımından önemli bir ipucudur.

Şair katil olarak da tanınan ve bir seri katil olan Nizam Yön'ün işlediği cinayetler sırasıyla şöyledir:

Ali Sözen cinayeti, Nizam Yön'ün romanda işlediği ilk cinayettir. Sözen, "... Devlet Deniz Yolları'ndan emekli eski bir çımacı" dır (Aysu, 2001: 11). Duvardibi ile Zeynep Kamil arasında kalan sokakların birinde ikamet eder. Yoksuldur ve çevresi tarafından iyi bir insan olarak bilinir. Bir gün meyhaneden çıkıp Karacaahmet Mezarlığı'ndan evine giderken (Aysu, 2001: 5) daha önce hiç duymadığı bir ses işitir. "...Hafif, kesik kesik bir hırıltı..." (Aysu, 2001: 6), "Bir hışırtı... Sanki mezar aralarındaki ıslak otlar üzerinde yürüyen birinin ayak sesleri" (Aysu, 2001: 6) gelmektedir. Korkuya kapılan Sözen, bir müddet sonra "Sağ tarafındaki eski iri mezar taşının arkasından iri bir gölgenin birden peydahlandığını dehşete kapılarak gör[ür]" (Aysu, 2001: 7). O an tüm hayatı gözünün önünden bir film şeridi gibi geçer. İçinden bunları geçirirken katil, "Elindeki sivri hançeri tek kelime etmeden yaşlı adamın boynuna doğru savur[ur]" (Aysu, 2001: 8) ve onu öldürür. Romanda cinayet şöyle anlatılır:

"Adamın gırtlğından bir kan sütunu fışkırdı. Yerinden sallandı. Neye uğradığına şaşmıştı, gözleri inanılmaz bir hayretle irileşti, bağırarak istedi, ama paralanan hançeresinden ses çıkmadı. Titreyen dizleri büküldü ve yüzükoyun yere yuvarlandı." (Aysu, 2001: 8)

Katil oldukça soğukkanlıdır. Hiçbir korku ve endişe duymaksızın "...onu eski paltosunun yakalarından kavrayarak yan taraftaki bir mezar duvarının kenarına doğru çek[er]. Çok kısa bir debelenmeden sonra ruhunu teslim eden adamı sırtüstü çevir[ir] ve yağmur altında öylece bırak[ır]. (...) boynundan ılık ılık akan kan, yağmurdan ıslanan otlara karış[ır]." (Aysu, 2001: 8). Cinayeti işledikten sonra cebinden ufak bir kâğıt parçası çıkararak cesedin yakasına çengelli iğneyle illeştirir. Bu, Yaşar Nabi'nin bir şiiridir. Şiir şöyledir:

"Sivrilir kırık taşlar çürümüş dişler gibi,
Sallanır iki yanında deli dervişler gibi,
Selviler, bu upuzun, bu simsiyah selviler.
Yolda uzar, kısalır, beliren hayaletler,
Kefenli cenazeler, kefensiz iskeletler,
Sessiz adımlarla dolaşır bu civarlarda." (Aysu, 2001: 13)

Katil daha sonra “...hiçbir şey olmamış gibi doğrularak ağır ve kendinden emin adımlarla Çiçekçi istikametinde yürüyerek mezarlıktan çık[ar]” (Aysu, 2001: 8).

Sevim Karagül’ün öldürülmesi, romandaki ikinci cinayettir. Genç kadın, Horteks Giyim Sanayii’nde genel müdür sekreteri olarak çalışır. Romanda “... Otuz yedi yaşında, hoş ve alımlı bir kadın.” (Aysu, 2001: 27) olarak tarif edilir. Dört sene önce eşinden ayrılmış ve Levent’te dubleks bir villada ikamet etmeye başlamıştır (Aysu, 2001: 27).

Romanda anlatıldığına göre katil, genç kadının evine mutfak penceresinden girmiş, iz bırakmamak için ayaklarını yerdeki bir bezle defalarca sil[miş] (Aysu, 2001: 30) ve sessizce yatak odasındaki gardrobda saklanmıştır. İştten çıkıp evine dönen Sevim Karagül, yorgunluğunu üzerinden atmak için banyoya girer. Bu esnada katil, saklandığı gardrobdan çıkar, ilk defa bir kadın öldüreceğinden dolayı sinirli ve gergindir. Sevim Karagül’ü daha önce araştırıp bir kurban olarak seçen katil, ondan etkilenmekle beraber tecavüz niyeti taşımaz, “Niyeti [sadece] onu yatak odasında öldürmek ve cesedini yatağa yatırmaktı[r]...” (Aysu, 2001: 31). Kurbanıyla kişisel bir sorunu yoktur. Sevim Karagül’ü “yalnız yaş[adığından] (...) ölümü kimseyi müteessir etmeyece[ğinden]” (Aysu, 2001: 31) dolayı seçmiştir.

Genç kadın, evdeki yabancıyı fark edince korkar, katili önce hırsız sanır çantasında ne varsa vermeyi teklif eder. Katil bu teklifi umursamayınca “...ırzına geçmek için evine girdiğine inan[ır].” (Aysu, 2001: 35) ve “...İstediğin gibi olsun. Kabul ediyorum. Şiddete başvurmanın anlamı yok. Şimdi çıkmama müsaade et, yatak odama gidelim” (Aysu, 2001: 35) diyerek onu teskin etmeye çalışır. Lâkin şair katil, Sevim Karagül’ün teklifini ahlaksızca bulur ve ona şöyle cevap verir:

“Sandığımdan daha kaba ve bir basit bir kadınmışsınız. Konuşma tarzınızı hiç beğenmedim. Şehirli medeni bir hanıma hiç yakışmıyor. Ayrıca iğrenç bir kabul bu. Ne sandınız, yoksa sizinle cinsel ilişkiye gireceğimi mi?” (Aysu, 2001: 35)

Katilin bu tavrı, cinayetin nedeninin tecavüz olmadığını, dolayısıyla cinsel bir sorun yaşamadığını göstermektedir. Sonuçta onun tek amacı vardır, sadece kurbanını öldürmek! Bu amaçla saldırır; “Sevim’in ıslak ayakları önce banyonun zemininde kay[ar], sonra küvetin kenarına iki büklüm çök[er]. Adamın sol kolu boynuna

dolan[ır], katil çevik bir hareketle arkasına geç[er]. Katil'in sıcak nefesini şimdi, ensesinde hisse[tmeye]." (Aysu, 2001: 38) başlar. Romanda cinayet şöyle anlatılır:

"Ondan sonrası çok çabuk gelişti. Kadın sadece soğuk bir metalin boynuna değdiğini fark etti, ardından da sivri uçlu çeliğin etine saplandığını. Gözleri karardı, oluk gibi kanı sütunlar halinde boynundan fışkırdığını hissetti. Kapanan gözkapaklarını açmaya, son bir cehd ile hayatta kalmaya çalıştı. Bembeyaz banyosu adeta kızıla boyanmıştı. Gittikçe takati azalıyor, direnci kayboluyordu. Sonra kendisinden geçti, son nefesini verirken, kesik hançeresinden boğuk bir inilti çıktı." (Aysu, 2001: 38)

Katil, kadının öldüğünden emin olmak için bir müddet bekler ve daha sonra "...sert bir hamle ile sustalıyı boynundan çekip çıkart[ır]" (Aysu, 2001: 38). Derin bir nefes alıp soluklandıktan "Sonra kadının kollarından tutup yerde sürükleyerek yatak odasına taşı[r]" (Aysu, 2001: 38) yatağına yatırır, "...Daha sonra bu odaya girecek olan kimselerin onu çırılçıplak bulmalarını istem[ez]. Etrafa bakın[ır], kenarda duran şifonyere giderek çekmecelerini araştır[ır], bulduğu bir çarşafı çekerek çıkar[ır] ve ölüye son saygısını ifa eden biri gibi kadının çıplaklığını ört[er]." (Aysu, 2001: 38).

Katil, daha sonra bundan önceki cinayette yaptığını tekrarlar, cesedin yanına bir şiir bırakır. Daha önce hazırladığı kâğıdı montunun iç cebinden çıkartarak "...kadının kafasını dayadığı yastığın az yukarısına çengelli iğne ile iliştir[ır]." (Aysu, 2001: 39). Bu, Özdemir Asaf'ın "Albatros" adlı şu şiirdir:

"Şarkı söylüyormuşum

Sokaklarda,

Görmüşler.

Yere yere bakıyormuşum,

Yürürken

Duymuşlar.

Sonrasını kendileri uydurmuşlar." (Aysu, 2001: 42)

Katil, romanda öldürmek için daha sonra balıkçı Rüstem Balaban'ı gözüne kestirir. Elli iki yaşındaki balıkçı, Kasımpaşa'da ikamet eder (Aysu, 2001: 82).

Katil ile Rüstem Balaban birlikte bir meyhaneye giderler (Aysu, 2001: 103). “Sakalları uzamış balıkçı” (Aysu, 2001: 73) durumundan oldukça memnun, masa arkadaşına kısa da olsa hayatından bahseder. Gecenin ilerleyen saatlerinde başka bir yerde bira içmeye karar verip karanlık sokağın az ilerisindeki “Nuri'nin Yeri”ne (Aysu, 2001: 76) gitmek için yola koyulurlar, “...saatlerdir katlandığı balıkçının sarhoşlara özgü yaklaşımından” (Aysu, 2001: 76) bıkan “Yabancı devamlı karanlık sokakta uygun bir yer ar[amaya başlar]. Sonunda eski bir hanın izbe ve تنها girişini gözüne kestir[ir]” (Aysu, 2001: 77). Sokağı tekrar kontrol ettikten sonra sustalısını cebinden çıkararak balıkçı Rüstem Balaban'ın gırtlakını keser. Cinayet, romanda şöyle anlatılmaktadır:

“O acı veren şey sanki bütün gırtlak boyunca ilerliyordu.” ;
“...Gözleri irileşti, nefes almakta zorluk çekiyordu. Eli bilinçsiz olarak boynuna uzandı. Orada olmaması gereken çelik bir metale değdi eli.” ; “Sonra çöplerin içine yuvarlandı. Bedeni bir iki kere sarsıldı ve vücudunun tikleri de kesildi. Kasımpaşalı Rüstem Reis ölmüştü.” (Aysu, 2001: 78)

Galatasaray civarında (Aysu, 2001:84) Balıkçı Rüstem Balaban'ı katleden katil, yine her zamanki soğukkanlı tavrıyla cesedi hanın içine çeker ve sonra ceketinin cebinden bir kağıt çıkarıp kurbanının üzerine ilişir. Bu defa iliştiği, Metin Eloğlu'nun “Erkek Zeliha'nın Torunu” adlı şu şiiridir:

“Ben bütün mahallenin dilindeyim
Her dedikoduda bulunurum
Bir vakitler dükkan işleten
Erkek Zeliha'nın torunuyum.

Ben bazı günler ağacın yanındayım
Ahlatların dibindeyim
Yüzü ciletle kesilmiş
Kötülerin koynundayım.

Yağmur yağar da hava bozunca
Eve yollanırım çişim gelince
Dil döküp şiir yazarım
Gönüller şen olunca” (Aysu, 2001: 79)

Katilin cesetlerin yanına bıraktığı şiir, her ne kadar cinayetle ilişkili olmasa da araştırmacılar tarafından dikkatle incelenmeye başlanır. Lakin romanda cinayete dair bunun dışında ne bir iz ne de bir delil bulunur.

Bıçak Sırtı’nda katilin gözüne kestirdiği dördüncü kurban Ayşe’dir. Genç kadın henüz otuz üç yaşındadır (Aysu, 2001: 108). Ölen kocası Enis’ten miras kalan ve Bağdat Caddesi ile Çetin Emeç Bulvarı arasında bulunan Süleyman Tevfik Bey Sokağı’ndaki bir apartman dairesinde küçük kızı Gül’le oturur (Aysu, 2001: 114-15). Katil, kurbanına önce serviste küçük kızı vasıtasıyla yaklaşıp tanışır, onları evine kadar takip eder. Kapının zilini çalar ve küçük kızı kandırarak eve girer. Ayşe, karşısında bu yabancı adamı görünce daha önceki karşılaşmanın “...rasgele bir karşılaşma” (Aysu, 2001: 118) olmadığını anlar. Katil, tıpkı Sevim Karagül cinayetindeki gibi ona da niyetinin tecavüz olmadığını söyler; kendi ifadesine göre istediği tek şey “Sosyal adalet”tir (Aysu, 2001: 120). Bu esnada katille kurban arasında bir tartışma yaşanır ve sonrasında cinayet işlenir. Romanda bu, şöyle anlatılır:

“Kızgın teflondaki tavuklar kavrulmaya başlamıştı. Elini ani bir kararla teflon tavanın sapına uzattı, ama kavrayamadı. Karşısındaki adamın bu kadar seri ve atak olacağını tahmin edememişti. Ondan sonraki olaylar o kadar seri gelişti ki, Ayşe sivri uçlu sustalının ne zaman boynuna saplandığını anlayamadı.” (Aysu, 2001: 121)

Katil, cinayet sonrasında diğerlerinde olduğu gibi yine soğukkanlıdır. Eserde bu şöyle ifade edilir:

“... genç kadının yere devrilen cansız bedeninin yanından kalkarken ilk iş olarak ocağın düğmesini kapattı. Her zamanki gibi soğukkanlıydı; ufak mutfak penceresine uzanıp camı açtı. Dumanın pencereden çıkıp gitmesini, mutfaktaki ağır yanık et kokusunun dağılmasını bekledi. Sustalının üzerindeki kanı Ayşe’nin

pantolonuna silerek temizledi. Görevi bitmiş sayılırdı.” (Aysu, 2001: 121)

Ancak daha sonra beklenmedik bir durum gelişir. Ayşe’nin küçük kızı Gül, yerde annesinin cesedini görür. Katil, “Geride şahit bırakma[mak]” (Aysu, 2001: 122) için istemediği hâlde eli “...cebine kay[ar], sustalayı bir kere daha çıkarıp aç[ar]” (Aysu, 2001: 123) ve onu da öldürür. Ancak bu, kendisi için de üzücü bir cinayettir.

Her cinayette olduğu gibi katil, bu defa hazırladığı şiiri kurbanı olan küçük kız Gül’ün üzerine ilâştirir. Bu, Ziya Osman Saba’nın “Patik Yap Kunduracı” adlı şiiridir:

“Patik yap kunduracı, bol bol patik;
Bebeler için, ilk adımı atacak,
Çocuklar için, koşacak oynayacak...
Terzi abla, mini mini elbiseler dik,
Yazlık, kışlık, mevsimlik...
Saçlarına kurdele, bileklerine bilezik...
Ama şu dünya hali, bin türlü kaza, bela.
Ama bunca hastalık, gıdasızlık, verem;
Tabutçu, ölçünü büyük tut, büyük!
Çocukların öldüğünü istemem...” (Aysu, 2001: 123)

Katilin romanda öldürdüğü bir başka kurban, Meral Arıkan’dır. Arıkan, kırk iki yaşında ve duldur (Aysu, 2001: 145). Yeniköy’de deniz manzaralı bir dairede yalnız yaşamaktadır. Boğaz sosyetesinde ün yapan genç kadın, çevresi tarafından çekici ve bakımlı biri olarak görülür. Romanda, varlıklı ve hovarda bir hayat sürdüğü (Aysu, 2001: 162) belirtilmiştir.

Katil kurbanına bu kez İstanbul’da, bir haziran ayında deniz manzaralı bir otelin barında rastlar. Tanışıp sohbet eder ve sonra birlikte Meral Arıkan’ın evine gitmeye karar verirler (Aysu, 2001: 147). Kendisini Tarık olarak tanıtan adam, kadınla birlikte Yeniköy’deki eve gelir. Aslında katilin plânında bir cinayet işlemek yoktur. Ancak ani bir şekilde diğer karakteri harekete geçer ve katil kimliğine bürünür.

Meral’le cinsel ilişki kurduktan sonra işlediği cinayetleri itiraf eder. Cinayete önceden hazırlanmadığı için bilgisayarda bir şiir bulup yazıcıdan çıkartır. (Aysu, 2001: 159) Ardından mutfığa geçer. “...Tahta bir muhafazalığın içinde yan yana sıralanmış altı bıçak[tan]” (Aysu, 2001: 159) birini alır ve tereddüt etmeden Meral Arıkan’ın “Kadifemsi, hafif tüylü cild[ine]” (Aysu, 2001: 159) saplar, “...Et bir anda yarıl[ır]. Koyu bir kan sütunu havaya fışkır[ır]...” (Aysu, 2001: 159), kadın çok kısa bir süre debelenir ve “sonra hareketsiz kal[ır].” (Aysu, 2001: 159).

Katilin cinayetten sonra cesede iliştiirdiği şiir Ahmet Muhip Dıranas’ın “Köpük”üdür:

“Oyun bitti ve her şey yerini buldu.

Akşamla ebedi kızlar anne oldu.

Aynalara bakma, aynalar fenalık;

Denizi, sonsuz olanı düşün artık.

Bir gün beni hatırlayabilirsin ancak,

Güzelsem soyabilirsin çırılçıplak;

Oradayım hep ben, orada, derinde,

Gemilerin ihtiyar köpüklerinde.” (Aysu, 2001: 158)

Cinayet sonrasında katil, her zamanki gibi soğukkanlı davranır, önce banyo yapar ve daha sonra bir havluyla izlerin hepsini silip temizler (Aysu, 2001: 160) Saat “...ikiyi yirmi” (Aysu, 2001: 160) geçe, üzerinde para bulunmadığından Meral’in çantasından bir miktar para alarak evden çıkar (Aysu, 2001: 161).

Katilin yedinci cinayeti simitçi Hüseyin Toper’in öldürülmesidir. Kurbanına 5 Temmuz’da (Aysu, 2001: 187) deniz kenarında rastlar. Banklardan birinde oturup geçmişini düşünürken “...Kavruk, esmer, zayıf ve uzun boylu” (Aysu, 2001: 188) simitçinin sesini duyar ve onu öldürmeye karar verir. Romanda katilin kurbanı karşısındaki ruh hâli “...iştahı kabarm[aya başlamıştır]. İşte vahşi doğada yeni ve mükemmel bir av çıkmıştı karşısına. Topluma sadece zararı dokunacak biriydi karşısındaki adam.” (Aysu, 2001: 192) sözleriyle anlatılır. Niğdeli olan yoksul delikanlının yaşı yirmi-yirmi beş civarındadır (Aysu, 2001: 188). Tanışıp konuşurlar.

Katil, ağına düşürmek için ona bir köşkte bahçıvanlık teklif eder ve anlaşılır (Aysu, 2001: 192), akabinde delikanlıyı evine davet eder (Aysu, 2001: 192) Yeni ve paralı bir iş bulduğuna sevinen delikanlı, olacıklardan habersiz katilin peşine düşer. Önce Beykoz civarında köfte yerler. Katil, kurbanını içki ısmarlayarak sarhoş etmeyi planlamıştır ve bunu başarır (Aysu, 2001: 194). Böylece şartları cinayete hazırlar. Karanlık bir koruda, تنها ve dar bir yolda kurbanına saldırır. Eserde cinayet şöyle anlatılır:

“Sonra birden nefesi kesilir gibi oldu simitçinin. Ne olduğunu anlayamadı. Soluk alamıyordu. Arkadan gelen sakallı adamın sol koluyla aniden boynuna sarılıp onu çökerttiğini geç fark etti. Ne olduğunu anlamak için dönmek istedi, ama vekilharç umduğundan da güçlü biriydi ya da alkolün etkisiyle kuvvetten kesilmişti. Yine de bir oyuna geldiğini anladı.”; “Boynundaki acı hissettiği son şeydi. Korunun karanlığında şahdamarını paralayan sustalıyı göremedi” (Aysu, 2001: 195)

Bu satırlardan da anlaşılacağı üzere cinayet aracı, diğerlerinde olduğu gibi bir sustalıdır ve katil yine kurbanının boğazını kesmiştir. Ardından tüm cinayetlerden sonra yaptığı ritüeli tekrarlar, cesedin üstüne bir şiir bırakır. Bu, Nevzat Üstün’ün “Şeytan” adlı şiiridir:

“Anadolu’da bir köy

Köyün içinde bir ev

Evin içinde bir adam

Adamın içinde bir şeytan

Kezban... Kezban” (Aysu, 2001: 199)

Romandaki sekizinci cinayet, liseyi yeni bitiren Nilüfer Kiraz’ın öldürülmesidir. Kurban bu kez “...Mimar bir babanın ve doktor bir ananın tek evladı” (Aysu, 2001: 223) olan, Suadiye ile Bostancı arasındaki Tan Sokak’ta geniş, ferah ve deniz gören bir apartmanın dördüncü katında ikamet eden (Aysu, 2001: 234) bir genç kızdır.

Günlerden salı ve Temmuz’un on dördüdür. Katil, saat on dokuz sularında kurbanıyla Divan Pastanesi’nde karşılaşır: “Otuz otuz beş yaşlarında siyah sakallı, efendi görünüşlü bir adam...” (Aysu, 2001: 224), yer vermek vesilesiyle genç kızla tanışır. Nilüfer’e kendini Musa Eryılmaz olarak tanıtan katil, bir şair olduğunu söyler (Aysu, 2001:227), ona “...yumuşak, sokulgan ve samimi bir ses tonu[yla]” (Aysu, 2001: 227) şiir okur ve kurbanını etkiler. Daha sonra aynı yerde buluşmaya karar verirler. Katil çıkarken, ikinci kurbanı Nilüfer’in arkadaşı Selda’yı görür, bu kızın bakışları da hafızasına kazınmıştır. Bu bölüm, suç öncesi katilin kurbanlarıyla karşılaşma evresidir.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere katil, kurbanlarıyla tesadüfen karşılaşır, ilk karşılaşmada, onları kibar, entelektüel davranışlarıyla etkiler. Gerçek adını asla kullanmaz.

Daha sonra katil, Divan Pastanesi’nde içteki saldırgan benliği ile bir çatışma hâlindeyken Nilüfer’le karşılaşır. Bu bölümde yazar, katilin içindeki çatışmayı, ruh hâlindeki gel-gitleri, dolayısıyla psikolojik sorunlarını yansıtmaya çabasındadır (Aysu, 2001: 241). Aysu, kahramanının yaşadığı ruhsal krizi şöyle anlatır:

“Sol bacağında yine hafif karıncalanmalar başlamıştı. Yoksa iblis bu kadar kısa bir ara ile ikinci bir saldırıya mı geçiyordu?” (Aysu, 2001: 258)

“Sesinin tonu değişiyordu. O kahrolası yaratığın kaba ve haşın vurgulamasını hissetti. Konuşmaya devam ederse kız da anlayacaktı.”; “...Gerçek bedeniyle yapabildiği son kımıldanıştı bu. Daha sonra başı dönmeye, gözleri kaymaya başlamıştı.” (Aysu, 2001: 259)

Katilin bu garip hâli üzerine pastaneden apar topar çıkan Nilüfer, olanlara bir anlam veremez. Öte yanda içteki ‘şeytanî karakter’ Nizam Yön’e hâkim olmuş, o gece kızı öldürmeye karar vermiştir, “...Hatta bir ara o fahişenin ırzına geçmeyi dahi düşün[ür]” (Aysu, 2001: 265).

Bütün bunlar, katilin kurbanlarına fahişelik, namussuzluk gibi kötü roller biçtiğini, böylece işlediği cinayeti kendince meşru kıldığını göstermektedir. Nitekim Nilüfer’e de aynı rolü biçer “orospu olduğu kesindi.” (Aysu, 2001: 266) diye düşünür.

Ayrıca çift karakterlidir. Benimsediği karakterlerden biri oldukça nazik, romantik, çekingen ve ahlâklıdır. Muhtemelen bu nedenle kurbanlarına tecavüz etmeyi amaçlamaz, hatta içindeki saldırgan karakter Nilüfer’e tecavüz etmeyi düşününce, diğeri karşı çıkar (Aysu, 2001: 265). Kurbanı ona saygın biri gibi ve romantik olarak davrandığında, bu, içteki saldırgan, kaba karakterin hiç hoşuna gitmez. Freud’un kuramına uygun olarak ele alındığında Nizam Yön’deki bu çift karakterli yapıda saldırgan, kaba kişilik, insandaki id’e, ilkel hazlara, şair, nazik kişilik ise ego’ya benzetilebilir. Dolayısıyla katilin yaşadığı sorun id ile ego arasında bir denge kuramayışı, kimi kez id’in ilkel hazlarına yenik düşmesidir. Nitekim kurbanı Nilüfer’e daha sonra, ilk tanışmadan oldukça farklı biçimde davranıp saldırgan biçimde “Kes sesini orospu!” (Aysu, 2001: 269) diye hırlaması, içteki id’in sesidir. Ve şiddetin egemen olduğu bu karakter, deniz kenarında gece öfkeyle genç kıza saldırır. Romanda bu cinayet vakası şöyle anlatılır:

“Önce sustalıyla neyi kastettiğini anlamadı genç kız, ama boynuna dayanan soğuk ve sivri metal ucunu hissedince ne denli büyük bir tehlike içinde olduğunu feci bir şekilde hissetti. Şair diye düşündüğü insan, manyak mütecavizin teki olmalıydı.”, “İşte o an, aylardır televizyonda ve gazetelerde okuduğu şair katil olayı aklına geldi. Buna inanmak dahi istemiyordu, ama bu adam o pis canı olmalıydı. Pek çok insanın kanına giren acımasız ve sapık canavar.”, “Birden boynunda feci bir ağrı hissetti.” (Aysu, 2001: 270)

“Ağızdan en ufak bir ses çıkmamıştı. Ne feryat ne de bir inilti.”, “Sıcak bir şeylerin aktığını hissediyordu yalnızca. Bir de nefes alamadığını. Gözleri kapandı ve bir daha da asla açılmadı.”, “Nilüfer sonsuzluğa kadar ruhunu teslim etmişti...” (Aysu, 2001: 271)

Katil seri cinayetlerinden birini daha işledikten sonra her zaman yaptığı gibi cesedin üzerine bu defa Necip Fazıl Kısakürek’in “Kaldırımlar” şiirinden bir bölümü bırakır:

“Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında
Yürüyorum, arkama bakmadan yürüyorum.
Yolumun karanlığa karışan noktasında

Sanki beni bekleyen bir hayal görüyorum.

(...)

Bahtın kaldırımlara düştüğü günden beri

Erimiş ruhlarınız bir derdin potasında

Senin gölgeni içmiş onun gözbebekleri,

Onun taşı erimiş senin kafatasında!

Ömrünüz taş olsa da gider gider yorulur

Bir gün ölüme çıkar bu yolun kıvrımları.

Ne kaldırımlar gibi senin anlayan olur,

Ne senin anladığın kadar kaldırımları!” (Aysu, 2001: 274)

Nilüfer’in arkadaşı olan Selda, katilin dokuzuncu kurbanıdır. Katil onunla Nilüfer vasıtasıyla yine Divan Pastanesi’nde karşılaşmış ve unutamamıştır. Bu cinayet, gece geç vakit Selda’nın Şişli’deki evinde vuku bulur. Katil, geç vakit kapı zilini çalmış, zorla eve girmiş, saldırgan bir biçimde davranarak önce onunla zorla cinsel ilişkiye girmiş ardından da genç kızı sustalı ile öldürmüştür.

Romanda cinayet sonrası şu cümlelerle anlatılmaktadır:

“Kanlı sustalıyı çarşafa silip temizledi katil. Selda’nın yana yatık boynundan hâlâ kanlar akıyordu. Tiksintiyle baktı kızın vücuduna. ‘Pis kaltak!’ diye homurdandı. Çok fazla şey ummuş, ama istediğine erişememişti. İçinde garip bir tatminsizlik vardı. Beklemediği bir sükûtu hayali yaşıyordu. Onu asıl rahatsız eden şey kızın isteksizliği değil, kendi beceriksizliği idi. Galiba aşırı heyecanının sonucuydu. Gömleğinin cebindeki şiiri çıkarıp yastığın üzerine bıraktı.” (Aysu, 2001: 317)

Katil, son cinayetini işledikten sonra cesedin üzerine İlhan Demiraslan’dan bir şiir bırakır. Şiir şöyledir:

“Tophane dediğim uzun bir yol

İki yanı iki sıra meyhane

Yüz insan gördüm yüzü de başka

Benzetemedim birbirine.

(...)

Biri benim komşumdur

Geceleri erkek alır koynuna

Biri orospudur vazgeçemez

Günahı boynuna.” (Aysu, 2001: 323)

Bütün bu cinayetlerden sonra şu soruya cevap aramak gerekiyor: Nizam Yön’ü söz konusu cinayetlere sürükleyen sebepler nedir? Öncelikle söz konusu suçun bir seri cinayet olduğu unutulmamalıdır ve seri cinayet romanlarının arka planında genellikle suçlunun psikolojik sorunları yatar. Nitekim Veli Uğur da doktora tezinde buna işaret eder:

“Ancak seri katillik bir başka suç türüdür. Seri katiller, çeşitli nedenlerle bir dizi cinayet işleyen katillerden farklıdır. Seri katil tek bir nedenle ve genellikle psikolojik sorunlarla cinayet işleyen kişidir. Seri katil, işlediği cinayetlerle kendini ispatlamaya, dünyayı kendi için daha yaşanabilir kılmaya çalışır. Cinayetler, psikolojik tatmin amaçlıdır.” (Uğur, 2009: 369)

Nizam Yön’ün işlediği suçun arkasında da birtakım psikolojik sorunlar bulunmaktadır. Bunlardan biri çift kişilikli olmasıdır. Topluma yansıyan yönüyle kibar, çekingen ve entelektüel biri olarak görünen Yön’ün içinde, işlediği cinayetler esnasında ortaya çıkan vahşi, saldırgan, kaba bir karakter yatar. Bunun ilk işaretleri Meral Arıkan’ı öldürmeden önce ortaya çıkar. Cinayet öncesinde çekingen olan ve kendini kadına Tarık olarak tanıtan adam, birden “Artık sıyrılmalıydı o sünepe ve toy Tarık kimliğinden.” (Aysu, 2001: 154) diye düşünerek saldırganlaşır. Aslında bu birbirine zıt kişiliklerin ardında da çocukluk yıllarında yaşadığı travmalar yatar. Çünkü o, çocukluğunda babası tarafından sindirilmiş, şiddete uğramış biridir; babanın

özellikle anneye yaptığı işkenceler karşısında ‘sünepe’ biri olarak kaldığını düşünür. Kendisi gibi annesini de sünepelikle suçlar. Bu nedenle de sünepe, çekingen karakterinden hiç hoşlanmaz, onu yok etmek ister, bunu ise cinayet işleyerek sağlamaya çalışır. Dolayısıyla suç/cinayetler, katil tarafından bir kendini gerçekleştirme eylemi gibi algılanır. Nitekim bu ruhsal çatışma, çift karakterli yapı ve çocukluk evresiyle ilgili sünepe kişiliğin yok edilme arzusu kendisi tarafından “Şiddetle arzuladığı öbür benliğini yok etmenin zafere ulaşacağının göstergesiydi bu, evet, yakın bir gelecekte o korkak ve sünepe herifi tamamen yok edecek, içinden silip atacaktı...” (Aysu, 2001: 285) sözleriyle ifade edilir.

Çünkü “mutlaka içindeki o iblisin galip gelece[ğini]...” (Aysu, 2001: 155) bilir. Kadınlarla cinsel beraberliklerinde sıra dışı, sapkınca, kaba davranışlar sergiler (Aysu, 2001: 155).

O da Atamer gibi, dünyayı, kötü insanları öldürerek arındırdığına inanmaktadır. Nitekim Meral Arıkan’la konuşurken bunu “Bazı kusurlu unsurları temizliyorum...” (Aysu, 2001. 156) sözüyle belirtir.

Katilin asıl sorunu, Arıkan cinayeti sonrasındaki geriye dönüşlerle açığa çıkar. Çocukluğunu geçirdiği köşkte yaşadığı olaylar, anne ile baba arasındaki şiddetli geçimsizlik, babanın anneye ve kendisine uyguladığı şiddet, onda derin ve onulmaz ruhsal yaralar açmıştır. Bu itibarla çocuğun yaşadığı şiddeti tasvir eden şu cümleler, suçun nedenlerini açıklar mahiyettedir:

“...Babası annesini dövmeye başladığı zaman çığlıkları tüm köşke yayılırdı. O günleri dün gibi hatırlıyordu. Önceleri çok küçük olduğundan yataktan kalkmaz, annesinin çığlıklarını duymamak için yorganı başına çekerek büzülüp kıvrılırdı.” (Aysu, 2001: 214)

Babanın anneye uyguladığı şiddet sahneleri, katilin hafızasına silinmez bir şekilde kazınmıştır. Nitekim şu satırlar da suçun kaynağındaki ruhsal travmanın sahneleri olarak okunmalıdır:

“... Sonra birden her yan aydınlanıverdi. Yarı çıplak annesinin hayali belirdi. Baygın, dayanın şiddetinden kendinden geçmiş olmalıydı. Dudakları yarılmış, yüzü sapsarı, çıplak yerlerinde şeritler halinde akan ince kan izleri. Başını inkâr ifadesiyle sürekli sallanıyor,

kocasının ithamlarını hâlâ kabullenemez vaziyette inliyor. Elleri arkasından bağlı.” (Aysu, 2001: 286)

Ancak şiddet, dayak, hatta işkence, anneyle sınırlı kalmaz, baba çocuğa da acımasızca saldırır. Katil, bunu yıllar sonra dahi unutamaz ve “Seneler önce bu zeminde babasından dayak yerken az mı sürünmüştü yerlerde.” (Aysu, 2001: 217) sözleriyle hatırlar. Romanın ilerleyen bölümlerindeki “Onu da bodruma çeker, ellerini bağlar, belindeki kemerini çözerek haince, kemeri kırbaç gibi vücuduna indirirdi. Hem de saatlerce, acımasızca, öldüresiye.” (Aysu, 2001: 286) cümleleri, babanın çocuğa uyguladığı şiddeti açık biçimde dile getirir.

Sonuçta baba, anneyi öldürür. Bu vaka, çocuğun gözleri önünde geçmiş (Aysu, 2001: 288), üstelik baba çocuğa başkasının oğlu olduğunu söylemiş, “piç” diye hakaret etmiştir (Aysu, 2001: 289). O öfkeyle oğul, sustalıyla babasını öldürür (Aysu, 2001: 289). Romanda böylece katilin kurbanlarını daima neden sustalıyla öldürdüğü de ortaya çıkar. Çünkü sustalı, babasına aittir ve katil onu da aynı sustalı ile öldürmüştür.

Bütün bunlar, romandaki suçun arkasında, Nizam Yön’ün çocukluk evresinde babasından gördüğü şiddetin yattığına işaret etmektedir. Yaşadığı şiddet sahneleri, onu önce babadan nefrete itmiştir. Nitekim nefret duygusunu “Ne zaman ki biraz büyüyünce, içi zavallı kadını döven babasına duyduğu kinle dolmuştu.” (Aysu, 2001: 214), “...Tüm geleceğini çalan ve ona yepyeni bir hayat bırakan babasına.” (Aysu, 2001: 214), “İşte, iblis burada gömülüydü...” (Aysu, 2001: 218) gibi sözlerle sık sık dile getirir. Bu alıntılardan da anlaşılacağı üzere baba, katil için “tüm geleceğini çalan” bir adam, bir “iblis”tir; dolayısıyla daha sonra dışa vurduğu şiddetin, suçların da sebebidir.

Katilin psikolojik sorunlarının bir başka nedeni anneye ilişkindir. Ondan nefret etmez, ama babasının işkencelerine karşı çıkmadığı için annesini suçlar. Onu “Hiçbir işe yaramayan, kocasının uydusu, onun sözünden asla dışarıya çıkmayan, kişiliksiz” (Aysu, 2001: 213), “aptal ve basiretsiz [bir] kadın” (Aysu, 2001: 214) olarak görür.

Bu bilgilerden hareketle katildeki çift kişiliğin bir ucunda “sünepe” diye nitelediği annesinin, diğer ucunda ise saldırgan ve vahşiliğiyle babasının karakterleri yer alır. Nizam Yön, her iki karakterden de rahatsızdır.

Sonuç olarak bu romandaki cinayetlerin altında da psikolojik suç kuramına uygun olarak, katilin çocukluk evresinde yaşadığı olaylar; baba şiddeti bulunmaktadır.

Çingiz Abdullayev, *Rəzalətin Son Həddi* romanında Tatar bir baba ile Ukraynalı bir annenin oğlu olan Hənifə Kravets (Gennadi Lvoviç Buşuyev)'in işlediği seri cinayetleri konu edinir (Mammadova, 2024c: 74-79). Kravets, eserde dokuz kişiyi öldürür. Cinayetlerin yedisi geçmişte, ikisi ise şimdiki zamanda işlenmiştir. Eser, her ne kadar Rusya Başbakan Yardımcısı Nikolay Antonoviç Maltsev'in kim tarafından ve niçin öldürüldüğü sorusu üzerine kurulmuş bir 'kimyaptı' romanıysa da, özellikle katilin geçmişine yapılan geriye dönüşler, suçun psikolojik ve sosyolojik nedenlerden dolayı işlendiğine işaret eder.

Hənifə Kravets, çocukluğunu Rusya'nın Arsk eyaletinde geçirmiş Müslüman Tatar bir babayla Ukraynalı bir annenin evladıdır. 1987'de daha 18 yaşındayken askere alınmış ve akabinde savaşmak üzere Afganistan cephesine gönderilmiştir. İlk cinayetini bu savaş sırasında işler: Bir çatışmada mücahitler tarafından yakalanıp toprak bir evin zemin katına götürülürler, sorgulanıp işkenceye uğrarlar, silah arkadaşları öldürülür: Bir yolunu bulup ellerindeki ipi çözen Hənifə, silah arkadaşını öldüren Afganlıyı boğarak katleder. Aslında bunu -savaş nedeniyle- tam olarak bir cinayet saymak mümkün değildir. Çünkü cephede cereyan eden bir olaydır. Ancak 18 yaşındaki bir gencin cephedeki şiddete şahit olması ve bunun sonraki cinayetleri etkilemesi söz konusudur. Savaşta daha genç yaşta yaşadığı bu şiddet sahneleri, gözü önünde arkadaşlarının işkenceye uğraması ve öldürülmesi, onu ruhsal bakımdan etkileyen ve sonraki cinayetlere iten bir şiddet olarak değerlendirilmelidir. Nitekim daha ilk cinayette sergilediği şiddet, bu etkinin, öfkenin işaretidir. Romanda bu çatışma ve öldürme sahnesi şöyle anlatılır:

“Tərcüməçinin əlindəki bıçaq parıldadı, deyəsən, adam bu vaxta qədər susub sakitcə oturan Hənifənin boynunu daha əvvəl üzmək fikrinə düşmüşdü. Onun bu hərəkətində qərribə bir sadist yanaşması vardı, guya Popovun daha çox əzab çəkməyini istəyirdi. Lakin o, çavuşu yaxşı dəyərləndirə bilməmişdi. Yanından keçəndə çavuş var gücü ilə onun ayağına bir təpik ilişdirdi. Belə bir zərbəni gözləməyən tərcüməçi yerində ləngər vurdu. O biri əlini də açan Hənifə azğın

tərcüməçinin üstünə atıldı. Onların ayaqlarını bağlamamışdılar, elə hesab edirdilər ki, əsirlərin taleyini tez bir zamanda həll edəcəklər. İlk zərbə ilə tərcüməçinin əlindəki bıçağı yerə saldı. Sonra ikinci zərbəni endirib düşmənin boğazından yapışaraq, onu yerə yıxdı. Tərcüməçi yaşlı və ağır adam idi. O, vəhşi canavara dönmüş bu cavan əsgərlə heç cür bacara bilmirdi. Qalimovun cəsədi onun yanında idi və yerə yığılan tərcüməçi ölmüş əsgərdən axan qan gölməçəsinin içində çapalayır. Bəlkə də vəziyyət özü Hənifəni daha da azğınlaşdırmışdı. O, bu əclafın boğazından yapışmış gücünə, adam xırıldağıb nəfəsi kəsilməyə, çapalaymış süst düşməyə qədər sıxdı. (...). Və Hənifə yalnız bundan sonra adamı buraxdı. Boğub öldürdüyü adamın cəsədindən aralandı.” (Abdullayev, 2018: 79-80)

Arkadaşlarının, gözü önündə işkenceyə uğraması və öldürülməsi, Hənifə'deki saldırgan əhvalı ortaya çıxaran ilk olaydır. Nitekim, “Qoyun başı kəsilməyə üzünü yana çevirən adam indi öz əlləri ilə birini boğub öldürmüşdü.” (Abdullayev, 2018: 80) cümlesi, ondakı dəyişimi, içindəki cani ruhun nə qədər çıxdığını ifadə edir. Daha öncə kimseyi öldürməyən delikanlı, yaşadığı şiddət qarşısında bu olaydan sonra kəsir. Bu da onun ilk cinayətdən rahatsızlıq duyduğunu göstərir.

Şubat 1989'da Sovyet ordusu yavaş yavaş Afganistan'dan çekilirken Hənifə tekrar arkadaşı Qalimov'un öldürüldüyü və ilk cinayətini işlədiyi yere gider. İçindəki kin və nifrət, onu intikam almaya itmişdir. Burada qarşısına çıxan iki Afganlı mücahidi öldürür. Bu onun romandakı ikinci cinayətidir. Ardından arkadaşı Qalimov'un öldürüldüyü eve girir və orada da bir yaşlı adamla bir qadını öldürür. Burada asıl diqqəti çəkən nöqtə, qatilin iki sivil katletməsidir. Hənifə'nin ruhunu saran nifrət hissi, şiddət əhvalı və işlədiyi dörd cinayət romanda belə anlatılır:

“Sanki tale özü onu həlak olmuş dostunun qisasını almaq üçün seçmişdi. O, qarşısına çıxan iki mücahidi yerindəcə güllələdi və durmadan atəş açmağa davam etdi. Sonra onların bölüyü həmin o qışlağa ikinci dəfə girdi. Hənifə özünü dostunun başı kəsilməyə evə çatdırdı. Bu vaxt evdən bir qoca ilə qadın çıxdı. Üzləri bağlı idi, amma əllərində nəşə parıldayırdı. Başa düşdü ki, bıçaqdır. Xatirələr

daha amansız şəkil alıb ruhuna doldu və Hənifə avtomatını çəkib qoca ilə qadına bir neçə dəfə atəş açdı. Qoca və qızı onun yanındakı qadın yerlərindəcə keçindilər.” (Abdullayev, 2018: 81)

Cinayət işləmək, artık Hənifə için giderek sıradan hâle gelmiştir. Savaş sırasında iki sivilî öldürdüğü için bir süre hapse atılan delikanlı, hapisten çıktıktan sonra doğduğu Arsk’a gelir. Çocukluğunun geçtiği yerlerde dolaşırken, tanıdık bir ses duyar. Bu, bir zamanlar ona “Qırxıq” lakabını takan, kız kardeşi Məleykə’ye tacizlerde bulunan, kendisine her fırsatta saldıran Bəşər’in sesidir. O sesle beraber öfkesi kabarır; gözlerinin önüne çocukluğunda kendisine ve kız kardeşi Məleykə’ye yaptıkları gelir (Abdullayev, 2018: 130). Onu takip eder ve bir ara sokakta yerden aldığı taşla, her gece rüyalarına giren Bəşər’in kafatasını parçalar. Romanda bu cinayət şöyle anlatılır:

“Dəhşətli bir qorxu ildırım sürəti ilə onun gözlərində əks olundu. Hənifə əlini qaldırıb daşı var gücü ilə tez-tez yuxusuna girib ona kabus yaşadan murdar sifətə tolazladı. Bəşər səsini çıxarmadan yerə dəydi. Hənifə aşağı əyildi, əlindəki daşı bir neçə dəfə onun başına vurub beynini dağıtdı. Hər tərəfə qan sıçrayırdı. Bilmirdi ona nə olub, amma dayanmadan vururdu. Sanki öz lənətə gəlmiş uşaqlığından, yuxularındakı kabusdan qurtulmağa çalışırdı. Keçmişini unutmaq, hər şeyi yaddaşından silmək istəyirdi. Nəhayət, sakitləşdi. Başı xıncım-xıncım olmuş Bəşər yerdə tərپənmədən qalmışdı. (...). Çevrilib evə getdi, hətta köynəyinə, şalvarına çilənmiş qan ləkələrinə belə əhəmiyyət vermədən getdi. İlk dəfə idi özünü bu qədər rahat hiss edirdi.” (Abdullayev, 2018: 132)

Hənifə’nin, özellikle bu cinayətinin arka plânında, psiqolojiq nedenler daha da belirgindir. Çünkü Bəşər’i çocukluk yıllarında sürekli ezilmesi, dışlanması, taciz edilmesi yüzünden öldürmüştür. Osman Aysu’nun Turgut Atamer’i, Nizam Yön’ü gibi, -ama onlar kadar şiddete maruz kalmasa da- Hənifə de babasının kendilerini terk etmesi, okulda ezilmesi, alaya alınması, kız kardeşine yapılan tacizler, ismi ve milliyetinden dolayı dışlanması sebebiyle ruhunda bir öfkeyi büyüttmüştür. Bunlara daha 18 yaşında acımasız bir savaşa katılması, cephede şiddete tanık olması da eklenince, ruhsal rahatsızlık artmış, kendisini ezenlere karşı bir öfkeyi büyüttmüş

olmalıdır. Aslında yükselme hırsı ve bu hırs uğruna cinayetler işlemesi de o çocukluğundan beri karşılaştığı aşağılanma, daima ezilme, dışlanma ile ilgilidir. Nitekim çocukluğundan beri içinde biriken bu kin, nefret duygusu ve öfke, yıllar sonra Arsk'a geldiğinde dışa şöyle vurulur:

“Gəzə-gəzə gəlib bir vaxtlar oxuduğu məktəbə çıxdı. Hər səhər bu lənətə gəlmiş binaya getməyə məcbur olurdu. Bu binada onu ələ salır, ona ‘Qırxıq’ deyirdilər. Onun ailəsinin kasıblığına, yamaqlı şalvarına, onun balaca boyuna gülürdülər. Bacısına neçə-neçə şəhvət dolu göz zillənirdi, bir yerdə məktəbdən qayıdanda onları alçaldırdılar, lağa qoyurdular. Onları bir yerdə görəndə ‘Qırxıq və gözəlçə’ deyirdilər. Və Məleykə neçə dəfə səsinə içində qısıb ağlamışdı. Özündən böyük qardaşını məyus etmək istəməyib içində ağlamışdı.” (Abdullayev, 2018: 129)

Sonuçta çocukluğundan beri biriken psikioloji sorunu, öfkeyi Bəşər'i öldürerek kuser, intikamını alır. Muhtemelen bu boşalma nedeniyle kendisini çok rahatlamış ve hafif hissetmesi de bundandır (Abdullayev, 2018: 132). Cinayet sonrasında bir nebze rahatlasa da hem akran şiddeti, hem savaşta yaşadıkları onu acımasız biri hâline getirmiş, suç artık onda sıradan hâle gelmiştir...

Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in bu romanlarındaki cinayetlere bakıldığında, her üç romanda da cinayetlerin altında suçluların çocukluk evrelerinde yaşadıkları travmaların bulunduğu görülür. Aysu'nun katillerinde ana sorun, anne veya babadan, onların çocuğa uyguladıkları şiddetten kaynaklanır. Turgut Atamer ve Nizam Yön'de bu problem, anneden veya babadan nefrete yol açmış, nefret daha sonra kendini cinayetlerle açığa vurmuştur. Atamer, annesinden dolayı cinsel bir şoka maruz kaldığı için kurbanları genellikle fahişeler veya ahlâk dışı ilişkiler kuran kadınlardır. Katil, öldürmeden önce onlara cinsel şiddet uygular. Nizam Yön'ün cinayetlerinde de cinsel şiddet olmakla beraber, bütün kurbanlara uygulanmaz. Abdullayev'in seri katili Hənifə'ye gelince; onun çocukluğunda yaşadığı travma diğerleri kadar şiddet içermez. Sorunun ana kaynağı anne veya baba değildir, ama babanın aileyi terk etmesi, dolayısıyla babasızlık, bir problem olarak değerlendirilebilir. Onun asıl sorunu, içinde bulunduğu sosyal çevre tarafından ezilmesi, dışlanması ve ötelenmesidir. Ötelenme ve

dışlanmada bir Müslüman Tatar olmasının da payı vardır. Çünkü o, bundan dolayı adını değiştirir. Kurbanlarından Başör, bu itibarla ezen, öteleyen, taciz edenleri singeler.

Osman Aysu'da cinayetler, psikolojik travmaları yansıtacak biçimde, oldukça şiddet içerir, kanlı ve vahşicedir. Yazar, dehşet sahnelerini ayrıntılı olarak tasvir eder. Abdullayev ise cinayetleri onun kadar ayrıntılı, şiddet içerecek şekilde tasvir etmez. Hatta Aysu ile karşılaştırıldığında, onun psikolojik tahlillerde daha zayıf, daha basit kaldığı söylenebilir. Ayrıca Aysu'nun seri katilleri, Abdullayev'inkine göre ruhsal açıdan daha sorunludur. Krizler geçirirler, çift karakterlidirler, sapkın davranışlara, şiddete, tecavüze daha eğilimlidirler ve cinsel saldırganlıklarıyla dikkat çekerler.

2.2.2. Tecavüzler

Cinayetin dışında incelenen romanlarda işlenen diğer suçlardan biri de tecavüzdür. Osman Aysu'nun tecavüz suçunu ele aldığı romanları *Havyar Operasyonu* ve *Lenin'in Mangası*'dır. Bunun yanı sıra *At Kuyruklu Adam*, *Bıçak Sırtı* gibi romanlarında da tecavüze rastlanır. Bu romanlarda suçlunun kadına yönelik hakaretleri, aşağılayıcı tavırları, tecavüzün gerçekleştiği mekân ve uygulanan işkence yazar tarafından tüm çıplaklığıyla tasvir edilir. Bu tür sahnelerin bulunduğu romanlarda özellikle seri katillerin, istihbarat görevlileri ve mafya elemanlarının tecavüze eğilimli oldukları görülür.

Söz konusu romanlarda suçluların psikolojik sorunları olduğu ve şiddetten garip bir haz aldıkları dikkati çekmektedir. Örneğin *Havyar Operasyonu*'nda Boris Voskov'un Cahide'ye tecavüzünün anlatıldığı bölümde suçlunun birtakım psikolojik sorunlar yaşadığı anlaşılmaktadır. Aynı durum yazarın *Lenin'in Mangası*'nda da görülür. Mafya lideri Igor Pavlechenko'nun MI 6 ajanı Meg Wilson'a tecavüz sahnelerinde Pavlechenko'nun da psikolojik açıdan birtakım sapkınlıklara meyilli olduğu ortaya çıkar. *Havyar Operasyonu*'nda suçlu tecavüzden sonra kurbanını öldürürken *Lenin'in Mangası*'nda sadece tecavüzle yetinir.

Havyar Operasyonu'nda bu suç, Rus istihbarat görevlisi Boris Voskov tarafından işlenir. Cahide, suikast planı için görevlendirilenlerden biri olan Antuan Vezinkov'un sevgilisidir. Voskov, genç kadının suikast planından haberdar

olduğundan şüphelenince onu ortadan kaldırmayı plânlar. Bu sebeple önce tecavüz eder sonra da öldürür.

Voskov'un Cahide'ye tecavüzü romanda "... kadını hızla yatağa fırlattı. Yaylı yatağın hoplaması ile Cahide yerdeki halının üzerine yuvarlanıp düştü. Başını komidine çarptı. Her tarafı sızlıyordu. Panik içindeydi. Deneyimleriyle adamın sevişmekten çok can yakmak için bulunduğunu anlamıştı." (Aysu, 1994: 112) cümleleriyle anlatılır. Bu satırlardan da anlaşılacağı üzere, tecavüzde saldırgan davranışların ve şiddetin dozu artar. Genç kadın suçlunun bu türlü davranışlarına bir anlam veremez ve "... korkudan büzül[ür], gecenin müthiş sıcağına rağmen üşü[r] ve titr[er]." (Aysu, 1994: 113). Voskov, genç kadına defalarca tecavüz eder.

Cahide, Boris Voskov'un bu davranışlarından büyük bir rahatsızlık duyar. Nitekim bu, "Yavaş yavaş tiksintiye ve acıya alışmaya başlamıştı. Bulantı, adamın pis ağız kokusu, vücudun ifraz ettiği ter ve kusmuklar içinde kendinden geçti, adeta uykuyla baygınlık arası bir şey yaşıyordu." (Aysu, 1994: 113-114) cümleleriyle anlatılır.

Romanda bahsi geçen tecavüz sahnesinde Voskov'un "Kart orospu!" (Aysu, 1994: 113) diyerek kadına hakaretlerde bulunması, "... zaman zaman anlamadığı bir dilden kelimeler fısıld[aması]" (Aysu, 1994: 112), "... sadistçe, omuzlarını ısır[ması]" (Aysu, 1994: 112), onun "... cinsel arzularının normal yollarla tatmininden çok cinsel tacizden zevk alan saldırgan ve ruh hastası bir tip" (Aysu, 1994: 113) olduğunu gösterir.

Tecavüzden sonra genç kadını katleden Voskov, "maktulenin cinsiyet uzvu içine itilmiş yapay bir erkeklik organı" (Aysu, 1994: 114) koyar. Amacı, cinayete tecavüz görünümü kazandırmak istemesidir. Ancak bu sapkınca davranışı da onun psikolojik sorunları olduğuna işaret eder.

Aysu'nun *Lenin'in Mangası* romanında da benzer tecavüz sahneleri vardır. Igor Pavlechenko'nun MI 6 ajanı Meg Wilson'a tecavüzü, hakaret içerikli küfür vb. kaba kelimeler söylemesi, saldırgan davranışlarda bulunması, onun Boris Voskov'la benzer özellikler taşıdığını gösterir.

Romanda tecavüz şöyle geçer: MI 6 ajanı Meg Wilson, Igor Pavlechenko'yla Kafkas cephesinden kaçırılan silahlarla ilgili röportaj yapmak ister. Çünkü herkes bu

silahların Rus mafya lideri Pavlechenko'da olduğunu düşünmektedir. Tanışma esnasında Igor, kadına cinsel anlamda ilgi duymaya başlar. Meg Wilson, silahların çalınmasıyla ilgili zaman zaman Igor'un oğlu Sergei Pavlechenko'ya da sorular sorar. Ancak Meg Wilson'la bir görüşme esnasında Sergei, kimliği belirsiz kişiler tarafından öldürülür. Baba Pavlechenko, Meg'den şüphelenir. Onu kaldığı otelden kaçırıp (Aysu, 1998: 191) bir harabeye götürür ve tecavüz eder. Tecavüz sahnesi romanda şöyle anlatılır:

“İri cüsseli Pavlechenko yaklaşarak pırıl pırıl boyalı pabuçlarının burnuyla kadının böğrüne doğru sert bir tekme savurdu. Meg bir kere daha inleyerek yere uzandı. Soluğu kesilmişti. Sol böbreğinin üstünde müthiş bir acı başlamıştı.” “İnleyerek dirseklerinin üzerinde doğruldu ajan. Yaşlı gözlerle adam baktı. Duyduğu acıdan göz yaşlarını zaptedemiyordu.” (Aysu, 1998: 191-192)

Bu satırlardan da anlaşılacağı gibi, tecavüzde kadına şiddet, dayak dikkati çekmektedir. Rus Mafya lideri Pavlechenko, daha sonra Meg Wilson'a bir daha, bu kez de otelde tecavüz eder. Şiddet ve saldırılarını bu olayda da sürdürür. Meg'in karşı koyması, suçluya duyduğu nefreti dile getirmesi Igor'u daha da tahrik eder. Bu, romanda şu sözlerle anlatılır:

“...ama onu çıldırtan arzularını kabartıp şiddetlendiren de buydu zaten. Karşı koyması, itiraz etmesi, nefretini kusması ve sonra şiddet karşısında pes ederek, inleyerek, ahlayıp poflayarak kaçınılmaz sonuca razı göstermesiydi.” (Aysu, 1998: 481)

Bu alıntılardan Pavlechenko'nun şiddet ve öfkeli bir kişiliğe sahip olduğu, kadınlara şiddet uyguladığı, bu bakımdan ruhsal birtakım sorunlarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu suçta, suçlunun psikolojik birtakım sapmalar içinde olduğu dikkati çeker.

Bu romanların dışında Aysu'nun seri cinayetleri işlediği *Atkıyruklu Adam* romanında da tecavüz suçuna sıkça rastlanır. Eserin başkahramanı seri katil Turgut Atamer, kadın kurbanlarından Jale Kunter'e ve Ayşegül'e cinayet öncesi tecavüz eder. İlk tecavüzde Jale Kunter aldığı uyuşturucunun etkisiyle kendinden geçmiştir. Yazar, tecavüz sahnesini “Kızgınlıkla kızı soymaya başladı. (...) Ağzından okkalı bir küfür

çıktı.” (Aysu, 1997: 8) gibi cümlelerle şiddet içerecek biçimde ayrıntılı olarak tasvir eder. Katil kurbanının ırzına geçerken midesi bulanır, yer yer annesini hatırlar, bu tür kadınlardan nefret ettiğini ifade eder (Aysu, 1997: 8).

Söz konusu romanda katilin ikinci tecavüzü Ayşegül adlı kurbanına yöneliktir. Atamer kurbanını önce eve getirir, kadın sarhoştur. Ona zorla sahip olur. Bu sahne romanda “Bayılmak üzereydi. (...). Gözleri iri iri açıldı. Adam emeline ulaşmış, hoyratça kendisine sahip oluyordu. Artık yapacağı bir şey kalmamıştı. Bu sıkıntının bitmesini bekleyecekti...” (Aysu, 1997: 84) cümleleriyle dile getirilir.

Aysu’nun tecavüzleri konu edindiği bir diğer romanı ise *Bıçak Sırtı*’dır. Bu eserde de katil Nizam Yön, bazı kadın kurbanlarıyla cinayet öncesi cinsel ilişki kurar. Ancak bunlardan sadece Selda adlı kıza tecavüz eder. Kurbanının evine zorla girer. Ona şiddet uygulayarak yatak odasına götürür, “... Mutlu etmelisin beni ve her isteğimi yerine getirmelisin. Hiç itiraz etmeden.” (Aysu, 2001: 317) diyerek kendisiyle sevişmesini ister, yoksa onu öldüreceğini belirtir ve genç kıza tecavüz eder. Romandaki “Zorla ırzına geçmekten zevk alacağı çok açıktı. İri boğa yılanı görmüş tavşan gibi yerine mihlanmış kıpırdamadan yatıyordu Selda.” (Aysu, 2001: 316) cümleleri katilin tecavüzden zevk aldığını ve bu bakımdan psikolojik sorunlar yaşadığını göstermektedir. Selda öldürülmekten korktuğu için “... Ama yaşamak, hayatta kalmak her şeyden önde gelirdi. Ölmek istemiyordu.” (Aysu, 2001: 317) cümlelerinden anlaşılacağı üzere tecavüze boyun eğer.

Sonuç olarak tecavüz, kadına yönelik bir şiddettir. Suç kuramları üzerine çalışan kimi araştırmacılar, kadına yönelik şiddeti, duygusal şiddet, sözel şiddet, ekonomik şiddet, fiziksel şiddet, cinsel şiddet şeklinde türlere ayırırlar (Yavuz, 2019: 199-200). Adı geçen romanlarda genellikle cinsel şiddet, tecavüz öne çıkar; buna sözel ve fiziksel şiddet eklenir. Şiddetin altında genelde suçlunun psikolojik sorunları yatar. Osman Aysu’nun *Atkuyruklu Adam*’ında bu sorun oldukça belirgindir. Adı geçen romanın seri katili Turgut Atamer, çocukluğunda annesinden dolayı yaşadığı sorunlardan dolayı kadınlardan nefret eder, onu tecavüze iten budur. Çünkü Nurullah Ulutaş’ın da belirttiği üzere “Bu tür insanların bir kısmı kadına karşı yoğun bir nefret

duymaktadır.” (Ulutaş, 2016: 100) ve “ciddi derecede duygusal bozukluğu olan kişilerdir.” (Bentham, 2016: 18).

Aysu, romanlarında örneklerde de görüldüğü gibi tecavüz sahnelerini ayrıntılarıyla tasvir eder ve hatta bu sahneler pornografik niteliktedir. Abdullayev ise genelde tecavüz sahnelerini kısa anlatır, pornografik tasvirlerle yer vermez. Onda tecavüzleri genelde mafya mensupları veya istihbarat ajanları gerçekleştirir. *Rəzalətin Son Həddi*’ndeki seri katil Hanife, tecavüz suçu işlememiştir.

İncelenen romanlarda seri katillerin çocukluk evresinde yaşadığı psikolojik sorunların bulunduğu görülmektedir. Özellikle Aysu’nun *Atkıyruklu Adam* ve *Bıçak Sırtı* romanlarında bu sorun oldukça barizdir ve genelde cinsel saldırganlık şeklinde açığa çıkar. Bu itibarla Kaan Arslanoğlu’nun da belirttiği gibi söz konusu eserlerdeki seri katillerde şu özellikler göze çarpar:

“En basitinden hepsi erkektir. ...hemen hepsinin kişiliklerinde cinsel sorunlar, cinsel takıntılar baskın boyuttadır. Aşırı cinse arzu veya azalmış cinsel arzu, eşcinsellik ve veya kadın düşmanlığı çok yaygın görülmektedir. İşlenen suçlar da büyük ölçüde cinsel şiddetle birlikte görülen yoğun saldırganlık dürtüleri sonucundadır.” (Uğur, 2009: 370)

Osman Aysu’nun romanlarına karşılık Çingiz Abdullayev’in *Rəzalətin Son Həddi*’ndeki seri katilin de psikolojik sorunları olduğu görülmekle beraber cinsel şiddet onda yoktur. İki yazar arasındaki en önemli fark Aysu’da cinsel şiddet sahneleri çok bulunurken Abdullayev’de hemen hemen hiç olmamasıdır.

Tablo 2: Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in romanlarında Psikolojik Nedenlerle İşlenen Suçlar

	Seri Cinayetler				Tecavüzler	
Osman Avsu	Romanlar	Cinayet Sayısı	Cinayet Mekanları	Cinayet Aleti	Romanlar	Tecavüz Sayısı
	<i>Atkıyruklu Adam</i>	6	Kurbanların yatak odaları (6)	Bıçak (6)	<i>Havyar Operasyonu</i>	1
	<i>Bıçak Sırtı</i>	10	Evin bodrum katı (1) Karacaahmet Mezarlığı (1) Evin banyo bölümü (1) İstanbul’un تنها bir sokağı (2) Mutfak (1) Evin salonu (1) Yatak odası (2) Sahil şeridi (1)	Sustalı (10)	<i>Lenin’in Mangası</i>	1
					<i>Atkıyruklu Adam</i>	2
					<i>Bıçak Sırtı</i>	1
Cingiz Abdullayev	<i>Rəzalətin Son Həddi</i>	6	Afganistan’da (5) Rusya’nın Arsk eyaletinin تنها bir sokağında (1)	Elle boğarak (1) Ateşli silah (4) Taş (1)	0	0
	Toplam 3 roman	Toplam 22 cinayet			Toplam 4 roman	Toplam 5 tecavüz

Tablodan da anlaşılacağı üzere seri cinayet suçuna daha çok Osman Aysu'nun romanlarında rastlanmaktadır. Çingiz Abdullayev'in romanında da katil bir dizi cinayet işlemesine rağmen seri katillerin tipik özelliği olan psikolojik sorunlar onda çok derin izler bırakmamıştır. Bununla beraber her iki yazarın söz konusu cinayetlerinin arka planında katillerin çocukluk evresinde yaşadığı birtakım ruhsal travmaların etkisi görülmektedir. Aysu, söz konusu romanlarında psikolojik tahlillere daha çok yer verir. Katilin, ruhsal krizleri sık sık tasvir edilir. Abdullayev'de bu tür psikolojik haller pek yoktur. Hatta Aysu'nun seri katilleri kadına yönelik ve genelde cinsel şiddet kullanırken Abdullayev'in katil karakterinin cinsel şiddete kalkışmadığı dikkati çeker. Ayrıca Aysu şiddet sahnelerini detaylı bir biçimde tasvir ederken Abdullayev'in romanlarında bu tür tasvirler daha az yer kaplar. Aysu'nun bu konuyu ele alan romanlarında suç mekanları katilin travmalarını simgeler niteliktedir ve özel anlamlara sahiptir. Abdullayev'de bu tür simgesel mekanlar yoktur. Aysu'da kurbanların ve suç aletinin seçimi de bilinçli iken Çingiz Abdullayev'in romanlarında katil, bu tür seçimler yapmaz.

2.3. PARASAL NEDENLERLE İŞLENEN SUÇLAR

Hukuki literatürde bu tür suçlara mali suçlar ya da ekonomik suçlar adı verilmektedir. Kaynaklarda mali suç, “hususî nitelikli bilgi ve birikime sahip kişilerin genellikle bir kişiye veya bir gruba karşı haksız menfaat elde etmek amacıyla aldatma, suiistimal veya yanlış beyanda bulunarak işlenen kanuna aykırı eylem” (Doğan, Yıldız: 2021: 132) olarak tanımlanır ve dolandırıcılık, kaçakçılık, yolsuzluk, rüşvet, kalpazanlık, mali sektör suçları, kara para aklama bu tür suçlar olarak sayılır.

Nitekim Mezher Yüksel de mali suçları, genelde haksız ve yasa dışı yollardan para kazanmak, maddi çıkar elde etmek amacıyla işlenen, “silâh ticareti, nükleer materyal ticareti, organ ticareti, insan kaçakçılığı, kadın ve çocuk ticareti, para aklama” gibi faaliyetlerdir (Yüksel, 2019: 5) şeklinde tanımlar. Bu tür suçlar çoğunlukla örgütlü suç şebekelerince işlenir ve en bariz özelliği şiddet içermemesidir.

İncelenen romanlarda yer yer bu tür, haksız kazanç sağlamaya yönelik suçlara rastlanmaktadır. Ancak bu organize suçların yanında eserlerde, bireysel olarak, haksız biçimde yüklü miktarda para, hazine, miras vb. maddi kazanç temin etmek için ya da istediği parayı alamamak nedeniyle işlenen suçlar da bulunmaktadır.

2.3.1. Cinayetler

Osman Aysu'nun *Gölgede Kalan Sırlar* romanı İstanbul'un zengin ailelerinden biri olan Ragıp Altınmızrak'ın kızı Aslı'nın, bir kumarbaz olan bekçi Adnan tarafından, para nedeniyle öldürülmesini konu edinir. Bu olayda, suçun nedeni paradır; ancak örgütlü bir suç şebekesi yoktur, cinayet bireysel bir ihtiyacın karşılanmaması sebebiyle işlenmiştir.

Romandaki öyküye göre Aslı, yardımsever bir kızdır. Bu doğrultuda bekçi Adnan'ın oğlunun kan kanseri olduğunu öğrenince ona da para yardımında bulunmaya başlar. Ancak daha sonra bu adamın kumar oynadığını ve borçlandığını öğrenince, hastane masrafları dışındaki yardımı keser. Adnan, defalarca iş yerine gelip para istese de her defasında reddeder (Aysu, 2010: 277). Aslı'dan parayı alamayan bekçi, öfkelenir, bir kamayla genç kadını villada öldürür (Aysu, 2010: 21-22, 280). Komiser Hidayet, bu durumu, "Adamın kumar borcu varmış. Kızınızdan para istemiş, Aslı Hanım da vermeyince Tehevvüre kapılıp öldürmeye karar vermiş; mesele bu kadar basit." (Aysu, 2010: 281) diyerek özetler.

Osman Aysu'nun *Londra-Moskova Hattı* romanında kara para aklayan, bürokratların ve mafyanın da içinde bulunduğu bir suç örgütü vardır. Örgüt üyelerinden bazıları, bu suçun ifşa olmaması için ellerinde belge bulunabilecek kişileri öldürtür. Örneğin Tatyana, kendisinde belge bulunduğu kanaatiyle Doçent Sinan Koru'yu öldürmek için tutulan katili (Igor Korovin) öldürür (Aysu, 2000: 164). Yine aynı sebeple romanın sonunda Tatyana ile babası birbirlerini öldürürler (Aysu, 2000: 577). Bu cinayetlerde kara para aklama suçunun ortaya çıkardığı çatışmaların kurbanları vardır. Suç, doğrudan para kazanma amacıyla değil, suçluların ifşa olacağı endişesiyle işlenmiştir.

Londra-Moskova Hattı'nda parasal nedenle sayılabilecek iki cinayet, bir hırsızlık olayı etrafında vuku bulur. Peter Wilson, Bakan Jeffrey Drake'ın evindeki kasayı açması için bir adam tutar, ancak Jessica adlı kız buna engel olur. Bunun üzerine Wilson, suça tanık olan kasa hırsızı Dean Sorvino'yu ve Jessica'yı öldürmek için sabıkalı Avcı Keith'i tutar. Katil, önce Sorvino'yu öldürür. Romanda cinayet anı şu cümlelerle anlatılır:

“... Hayretini üzerinden atamadan, adamın hedefinin yalnız ajan olmadığını ve gerçek saldırının kendisine yönelik olduğunu fark ettiğinde de iş işten geçmişti. Zira Pacula yere düşerken saldırgan aynı hız ve beceriyle bu defa elindeki usturayı gırtlığına doğru sallamıştı.” ; “Kesif kan oluk gibi avcı’nın yüzüne sıçradı. Gözü, burnu, dudakları sıcak ve tuzlu kana bulandı. Adam son derece soğukkanlıydı, iki hedefi de aynı anda başarıyla halletmişti.” (Aysu, 2000: 283)

Avcı Keith ilk cinayetten sonra ikinci cinayeti de işler. Bu kez hedefinde tanık Jessica vardır. Bir gece gizlice genç kızın evine girer, Jessica sanarak arkadaşı Suzan Dale’ye önce tecavüz eder, ardından da usturayla boğazını keser (Aysu, 2000: 358). Cinayet, romanda “Avcının usturası boynundan başlayarak tüm ensesini ikiye ayırmıştı.”, “Suzan bir iki dakika debelendi, sonra hareketsiz kaldı. Ölmüştü...”, “Kesif kan oluk gibi Avcı’nın yüzüne sıçradı. Gözü, burnu, dudakları sıcak ve tuzlu kana bulandı. Adam son derece soğukkanlıydı” (Aysu, 2000: 283) sözleriyle anlatılır.

Bu, örgütlü bir suç değildir, bireysel bir hırsızlık olayı nedeniyle ve para karşılığı tutulan bir katil tarafından işlenmiştir.

Osman Aysu’nun parasal nedenlerle işlenen cinayetleri konu edindiği bir diğer romanı *Devlet Sırrı*’dır. Bu defa suçun merkezinde Tarih Profesörü Yuri Primakov vardır. Profesör, yetmiş yıldır nerede saklandığı bilinmeyen bir hazinenin peşine düşer. Bekçi Andrei İvanovich’in verdiği bilgi doğrultusunda hazinenin Aziz Sergius Teslis Manastırı’nın Marangoz Kulesinde olduğunu öğrenir ve kazı çalışmasına başlar. Ancak FSB ve CIA ajanları tarafından izlenmektedir. Bu süreçte hazineye ulaşmasını engelleyeceğini düşündüğü için CIA ajanı Harry’i öldürür. Bu, Profesör Yuri Primakov’un hazine için işlediği ilk cinayettir ve romanda şöyle anlatılır:

“... ense köküne dayanan bir tabanca namlusunun soğukluğuyla irkildi. Kapının arkasında saklanan biri, gafil avlamıştı kendisini. Soluğunu kesti ve ellerini yukarıya kaldırdı. İş bitmiş sayılırdı.”, “... Arkasındaki silahlı kişiyi görmemekle birlikte kim olduğunu tahmin edebilmişti artık. Ancak bu onun son idraki oldu. Patlayan bir silah sesi duymadı fakat kafasının tam orta yerine yediği bir darbe ile

sarsıldı.”, “Bir anda bütün dünyası karardı ve geçerek yere yığıldı.”
(Aysu, 2016: 431-432).

Olay sonrasında şüpheleri üzerine daha çok çeken katil, kendisini ele vereceklerinden korkarak, suça tanıklık eden Andrei’yi de öldürmeye karar verir ve “Çok üzgünüm, Andrei. Ama ortaklığımız bitti. Elimden başka bir şey gelmez. Sizleri arkamda bırakamam. Öldürmek zorundayım.” (Aysu, 2016: 464) diyerek onu öldürür.

Görüleceği üzere bu cinayet de bireyseldir ve maddi çıkar temin etmek, hazineye ulaşmak nedeniyle işlenmiştir.

Çingiz Abdullayev’in *Ailə Sirləri* romanı, parasal nedenlerle işlenen cinayetleri konu edinir. Romanda miras nedeniyle iki cinayet işlenir. Bunlar, Marta Kreger ve Lesya Pastuşenko’nun öldürülmesidir.

Madlen, amcasının kızından kalan mirasa sahip olmak için, bir doğum günü kutlamasında asıl varis olan Suzanna’yı öldürmek ister (Abdullayev, 2017: 25). Ancak yanlışlıkla, -Suzanna’nın kadehleri değiştirmesi üzerine- Marta’yı öldürür (Abdullayev, 2017: 65-66). Bu cinayetten sonra suçlu, şüpheleri gelinleri Anna’nın üzerine çekmek için bir cinayet daha işler. Bu kez zehri, aile dostu Arnold’un eşi Lesya’nın kahve fincanına koyar ve onu da öldürür (Abdullayev, 2017: 132-133).

Suçlu Madlen Şirmen, miras meselesinden dolayı zihinsel engelli teyzesi Suzanna’yı öldürmek isterken yanlışlıkla kendi annesini, ardından da şüpheleri gelinleri Anna’ya yöneltmek için Lesya’yı öldürmüştür. Lesya cinayeti, her ne kadar şüpheleri başta Anna üzerine çekse de, romanın sonunda asıl suçlunun Madlen olduğu ortaya çıkar.

Görüleceği üzere bu romandaki cinayetlerin nedeni mirastır. Katil Madlen, parasal nedenlerden dolayı iki cinayet işlemiştir. Suç, burada da örgütlü değil bireyseldir. Suçluyu cinayete iten asıl sebep, para hırsıdır.

Çingiz Abdullayev’in *Xəzinədar*’ı bir mafya romandır. Eserde Sovyetler Birliği’nin dağılmasından birkaç ay önce 1991’in Ağustos ayında, Anderey Alekseyeviç Qudniçenko’nun mafya tarafından bir kaza süsü verilerek öldürülmesi ve sonrasında gelişen esrarengiz olaylar anlatılır. Romanda bu olay şöyle geçer:

“Doxsan birinci ilin yayında ölkəni sarsıdan hadisələr baş verən zaman atasını maşın vurmuşdu. Atanın, demək olar ki, altmış beş yaşı vardı. O, nadir hallarda küçəyə çıxardı. Şəhərdə öz avtomobilində hərəkət etməyə üstünlük verərdi. Təkcə şəhər kənarında olan bağlarında piyada gəzməyi sevərdi. Həmin gün qonşuluqda yerləşən mağazaya getmək üçün təsadüfən küçəyə çıxmış və həmin anda da küçədə sürətlə şütüyən naməlum avtomobil tərəfindən vurulmuşdu. ‘Volqa’nın sürücüsü atanı vuraraq hadisə yerindən qaçmışdı. Qatil sürücünü tapa bilmədilər.” (Abdullayev, 2014: 5)

Aslında başlangıçta bu, sıradan bir trafik kazası sanılır. Ancak daha sonra Qudniçenko’nun evine gelen meçhul telefonlar (Abdullayev, 2014: 45), bazı kişilerin bağ evine girip bir şeyler araması (Abdullayev, 2014: 23-25) ve gelişen olaylar, bunun bir kaza değil cinayet olduğunu ortaya çıkarır. Romanda geriye dönüşlerle -özellikle Colcas Rəhimov vasıtasıyla- anlatıldığına göre Anderey Qudniçenko, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, siyasi nedenlerden dolayı atıldığı hapisanede mafya üyeleri ile tanışmış, dışarı çıkınca da mafyanın gizli kasalarından biri olmayı kabul etmiştir (Abdullayev, 2014: 209-224). Aslında işlediği mali bir suçtur; çünkü Rəhimov’un da “Yüz dollarlıq əsginazların yeni-yeni dəstələri. Belə kağıza malik olmaqdan ötrü çox ciddi cəza olabilərdi. Axı onda sovet vaxtıydı və valyuta cinayətkarlığına görə cinayət məəcəlləsində maddə var idi.” (Abdullayev, 2014: 213) dediği gibi o yıllarda Sovyetler Birliğı’nde döviz bulundurmaq yasaktır. Mafya bunu bildiğinden yasa dışı yollarla elde ettiği paraları güvenilir kasalara emanet etmektedir. Anderey Alekseyeviç Qudniçenko da bu kasalardan biridir ve üzerinde onlara ait milyonlarca dolar vardır. Ama bir süre sonra yaptığı işten pişmanlık duyar ve paraları devlet güçlerine teslim etmeye karar verir. Colcas Rəhimov bütün bunları:

“İndisə şans əmələ gəlmişdi. Doxsan birinci ildə Moskvada Rusiyanın ilk prezidentinin seçkiləri keçirilirdi. Bax onda atan inandı ki, hər şey dəyişə bilər. Biz onunla axırncı dəfə iyulun əvvəlində görüşdük. Onda o, qəti qərara gəlmişdi ki, oğru ‘obşakının’ bütün pullarını dövlətə təhvil verəcək və özü bunu milisə bəyan edəcək. Mən uzun müddət onu dilə tutdum. İzah etməyə

çalışırdım ki, bu, təkəcə onun özü üçün yox, həm də onun ailəsi üçün çox təhlükəli addımdır.” (Abdullayev, 2014: 217)

sözleriyle oğul Anatoli'ye anlatır. Gizli adamları vasıtasıyla bundan haberdar olan (Abdullayev, 2014: 218) mafya lideri Bakılı Dost, engel olmak için Qudniçenko'yu öldürür. Bu gerçekler Rəhimov tarafından şöyle açıklanır:

“‘Bakılı Dost’ bu yolla öz problemlərini həll edəcəyini düşünürdü. Birdəfəyə özünün hər iki dostundan yaxa qurtarmışdı. Sizin atanızı o öldürüb. Onun əmriylə naməlum ‘Volqa’ maşını peyda olub ki, atanızı öldürsün.” (Abdullayev, 2014: 219)

Dolayısıyla romandaki cinayetin sebebi, mafyaya ait olan bu büyük miktardaki paradır.

Çingiz Abdulayev, bu cinayet vasıtasıyla Sovyetler Birliği'ndeki mafya yapısını; onların devlet adamlarıyla çıkar ilişkisini, siyaseti nasıl etkilediklerini, bürokrasiye nasıl sızdıklarını, ülkenin ekonomisini kurdukları şirketlerle ve kara para aklayarak nasıl yönlendiklerini anlatır. Oğul Anatoli, cinayetten sonra, bazı bilgilere ve ardından da babasının sakladığı milyonlarca dolara ulaşır. Ancak bu, kendisi için hiç de iyi olmaz; çünkü o da kara paraya bulaşmış, mafya tarafından izi sürülerek bulunmuş ve onların kurduğu bankada çalışmaya, kara para aklamaya mahkûm olmuştur.

Bu bilgiler ışığında şunlar söylenebilir. Romanda Sovyetler Birliği'nin tüm bölgelerine yayılmış bir suç örgütü vardır. Bu örgüt, yasa dışı yollardan elde ettiği büyük bir paraya sahiptir. Ancak o dönemde döviz bulundurmak yasak olduğu için paralarını güvenilir kasalara emanet ederler. Bu mali bir suçtur. Romanda Qudniçenko pişman olup bu parayı devlete teslim etmek istediği için -parasal nedenlerle- mafya tarafından öldürülür. Cinayet Bakılı Dost diye bilen mafya liderinin emriyle ve mafyanın adamlarınca bir arabayla gerçekleştirilir.

Abdullayev'in, *Timsah Xətti* romanında da parasal nedenlerden kaynaklanan cinayetler işlenir. Eserin 'muamma'sı Amerikalı gazeteci Elizabet Rouds'un Moskova'da kimler tarafından ve niçin öldürüldüğüdür. Ama daha sonra cinayetin üstündeki sır perdesi kalktıkça, ortaya bir suç örgütünün kurduğu Monoteks şirketi çıkar. Moskova'da faaliyet gösteren bu şirket, uyuşturucu kaçakçılığı yapmaktadır ve

gazeteci Elizabet Rouds, araştırmaları sırasında bunu fark etmiş, yazılar yazarak suça işaret etmiştir. Rouds'un yazıları sonrasında Monoteks şirkətinin uyuşturucu sevkıyatı ifşa olunur, firma kapatılır ve birçok suçlu yargı önünə çıxarılır. Bunun üzerine suç çətesinin başındakı İvan Dmitriyeviç, yardımcısı Albay İuda Kartsev'e, Elizabet Rouds'un öldürölmesi emrini verir ve Marat lakabıyla tanınan Ravil Karamov aracılığıyla bulunan katiller Prokolov ve Vsevolod Matveyeviç Krutikov genç kadını bir arabada boğarak öldürüp, cinayete kaza süsü verirlər. Sabıkalı bir katil olan Prokolov cinayeti şöyle anlatır:

“... əcnəbi idi. O, maşına oturan kimi Krutikov onu şərflə boğdu. Təəssüf, bir az oynaya bilərdik. Qəşəng qadın idi. Amma biz onu boğduq. Sonra maşını yolda elə yerləşdirdik ki, o, yük maşını ilə toqquşsun. Bilirsən, necə dəqiqliklə işlədik. Xırdalığına qədər düşünmüşdük. Hətta ekspertlər rəy verdilər ki, o, yük maşını ilə özü toqquşub. Heç kim heç nədən şübhələnmədi. Yük maşınının sürücüsü də ağlayırdı ki, mən qadını öldürmüşəm. Amma hər şeyi biz düşünmüşdük.” (Abdullayev, 2014: 165)

Şirkətin kapatılmasıyla birlikdə uyuşturucunun yurt dışına gönderilmesini sağlayan Leontyev də öldürölür (Abdullayev, 2014: 236). O, aynı zamanda Monoteks şirkətinin idarecilerinden biridir. Kurban, öldürölmeden önce İvan Dmitriyeviç'i arayarak ondan, tehdit edildiğini ve bundan kurtulmak için paraya ihtiyacı olduğunu söyler, ama bu isteği reddedilir (Abdullayev, 2014: 15). Gerçekte onu tehdit edenler, para istediği İvan Dmitriyeviç'in adamlarıdır ve Leontyev'i tabancayla onlar öldürmüşdür.

Romanda Leontyev'in öldürölme anı şöyle anlatılır:

“Onlardan biri onun əlini özünə tərəf dartır, digəri isə tapança çıxarır. Leontyev hələ onların nə etmək istədiyini anlamır, hətta soruşmağa da macal tapmır. İkinci oğlan tapançanın lüləsini onun gicgahına qoyub atəş açır. Qana bələnmiş beyni divarla aşağı axır. Qatil tapançanı ehtiyatla öldürölənin əlinə qoyur, şərikinə işarə edib cəld çıxışa doğru yönəlir. O da onun ardınca yönəlir.” (Abdullayev, 2014: 16)

Bu, İvan Dmitriyeviç'in emriyle işlənən ikinci cinayettir.

Eserdəki bir digər cinayət isə Korotkov'un öldürülməsidir. Korotkov, Elizabet'in öldürülməsindən sonra örgütün istəgi doğrultusunda trafik kazası nədəniylə öldüyü yönündə yanıltıcı otopsi raporu verən uzmanlardan biridir. Suç örgütünce kendilerini ele verəbilecegi endişesiylə öldürülür. Hatta cinayeti örtbas etməsi için Savcı Yardımcısı Sarıbin'e rüşvət təklif edirlər. Sarıbin, dedektiv Dronqo'ya kendisine Korotkov dosyasının kapatılması için elli bin dolar verildiyini "Əlli min dollar. Yenə də verməyə söz vermişdilər, amma hələ heç nə verməyiblər" (Abdullayev, 2014: 124) cümlələriylə itiraf edir və cinayeti şöyle anlatır:

"Onlar məni təhdid etdilər, tələb etdilər ki, işi bağlayım. Böyük pul təklif etdilər. Orda dərhal bilinirdi ki, Korotkovu öldürüblər. Mübarizə izləri görünürdü, onu vurub sonra aşağı atmışdılar. Amma mən onun, çalaya təsadüfən düşdüyünü yazmağa məcbur idim." (Abdullayev, 2014: 123-24)

Romanda İvan Dmitriyeviç'in emriylə işlənən üçüncü cinayettir və asıl səbəb uyğusturucu kaçaqçılığıyla ilgili suçtur.

Bu cinayətlərin sır perdesi aralanmaya çalışılırken başqa bir öldürülmə vakası daha vuku bulur. Suç örgütünə mənsub olan Dyakov öldürülür. Romanda bu cinayət, "... xüsusi təhlükəli residivist, üç dəfə məhkum olunmuş (...) iki il əvvəl xüsusi təhlükəli qaçaqmalçıların" (Abdullayev, 2014: 27) listəsinə giren "Və nəhayət, pasport alıb gömrük komitəsindəki Leontyevin özünün idarə etdiyi 'Monoteks' firması adından Hollandiyaya yola düşən Dyakov, Elizabet Roudsu öldürənlər tərəfindən aradan götürülür." (Abdullayev, 2014: 167) sözləriylə anlatılır. Buna görə Dyakov, havaalanında yurt dışına çıxış yaparkən tutuklanır. Ancak örgütün ifşa olacağını anlayan və Elizabet Rouds cinayətini işləyən Marat, Kazak və Krutikov tərəfindən daha sorgulanmadan, araçta götürülürken öldürülür. Romanda cinayət şöyle anlatılır:

"Onlar artıq şəhərə girərkən yanlarından ötən cipdən avtomat darağının gurultusu eşidildi. Əvvəlcə heç kim nə baş verdiyini anlamadı. Yalnız maşının sürücüsünün qışqırtısı və başının sükan üzərinə düşməsindən sonra maşındakılar bir ağızdan bağırdı. O cümlədən onların maşınına kimin atəş açdığını anlayan Dyakov da.

Daha bir neçə atəş səsi gəldi və Dyakovdan sağda oturan FTX zabiti xırıldayaraq onun üstünə yayxandı. Digər zabit maşının sürətinin zəifləməsindən istifadə edərək qapını açıb özünü bayıra atdı. İdarəetməni itirən maşın sağdakı yarığa döndü. Növbəti iki avtomat darağından sonra cipdə oturanlar yoldakı lövhəyə çırpıldı. Dyakov hələ də ümid edirdi ki, bu əməliyyat onu xilas etmək üçün keçirilir. Amma o maşından çıxmağa cəhd edəndə artıq gec idi. Daha bir avtomat darağından sonra maşın kibrit kimi alışıdı. Sonra Dyakovun özünü və FTX zabitinin ikisini də dağıntılar altında qoyaraq partladı.” (Abdullayev, 2014: 30)

Bu cinayət İvan Dmitriyeviç’in romandakı dördüncü cinayətidir. Kurban, örgüt mensuplarından biridir və sorgulamada örgütü ifşa edebileceği için öldürülmüştür.

Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere romanda bir suç örgütü vardır. Örgütün lideri İvan Dmitriyeviç’tir, uyğurucu kaçaqçılığı yapmaktadırlar və bunun için Monoteks adında bir şirkət kurmuşlardır. Örgütün amacı, uyğurucu satarak para kazanmaq olduğu için mali bir suç işlər, cinayətlərin asıl səbəbi də budur. Söz konusu cinayətlər örgüt lideri İvan’ın emriylə işlənir. Kurbanlardan gazeteci Elizabet, örgütü ifşa etdiğı için, digərleri isə suç tanıkları olduğundan öldürülür.

Sonuç olaraq Osman Aysu’nun *Londra- Moskova Hattı*, Çingiz Abdullayev’in *Xəzinədar* və *Timsah Xətti* romanlarında, yasa dışı yollardan para kazanmaq için kara para aklayan və ya uyğurucu kaçaqçılığı yapan suç örgütleri vardır. Bu örgütlerin mali suçları, *Londra-Moskova Hattı* və *Timsah Xətti* romanlarında uluslararası boyutlardadır. Abdullayev’in *Xəzinədar*’ında isə Sovyetlər Birliğı’ndəki bir mafya örgütünün ulusal sınırlar içində kara para aklaması, bu amaçla güvenilir kişiler arasından kasalar bulması, bankalar açması söz konusudur. Sayılan romanlarda örgütler, suçlarının ifşa olunmaması için ya peşlərindəki araştırmacıları -*Timsah Xətti*’ndəki Amerikalı gazeteci Elizabet gibi- və ya örgüt mensuplarını öldürürler. Cinayətlər genəlliklə örgüt liderlərinin emriylə tetikçilər tərəfindən işlənir.

Örgütsel mali suçları ele alan bu romanlar dışında Aysu’nun *Gölgedə Kalan Sırlar*, *Devlet Sırrı* və Abdullayev’in *Ailə Sırları* adlı romanlarındakı cinayətlər para hırsı nədəniylə işlənməklə bərabər, örgütlü değıl bireyseldir. Söz konusu romanlarda

bireysel olarak haksız kazanç peşinde koşan kişiler ve onların bu nedenle işledikleri cinayetler vardır. Örneğin Aysu'nun *Gölgede Kalan Sırlar*'nda cinayet nedeni kumar tutkusu, borçlanmadır, Abdullayev'in *Ailə Sirləri*'nda ise mirastır.

2.3.2. Kara Para Aklama

Osman Aysu'nun *Londra-Moskova Hattı* ve Çingiz Abdullayev'in *Xəzinədar* romanlarında mafya tipi suç örgütlerinin kara para aklamaları konu edilir.

Osman Aysu, *Londra-Moskova Hattı*'nda bir ucu Londra'da diğeri Moskova'da bulunan bir suç şebekesinin işlediği suçları ve kendi içlerindeki çatışmaları anlatır. Bu suç şebekesinin Londra'daki temsilcileri, Bakan Jeffrey Drake ile bankacı Paul Harrington'dur. Moskova'daki temsilci ise Rus mafya lideri Vasili Yelisev'dir. Adı anılan kişiler, kara para aklar. Nitekim mafya liderinin kızı Tatyana, babasının bu suçu işlediğini açıklar (Aysu, 2000: 408). Bunun için de bir banka açmışlardır. İngiliz bankacı Paul Harrington'la Bakan Jeffrey Drake Londra'daki National Westminster Bankası'nın ortaklarındandır. Harrington, Moskova'da bir banka daha açar, "... Asıl gayesi Londra'daki bankası kanalıyla Rusya'daki haksız kazançları dışarı çıkararak tekrar Rusya'ya temiz para olarak döndürmekti[r]." (Aysu, 2000: 408). Nitekim bunu yapar da. Romanda Bakan Jeffrey Drake ile bankacı Paul Harrington arasında geçen bir konuşmada kara para aklama suçu dolaylı olarak "Rus mafyasının National Westminster Bank aracılığı ile kara para akladığı çalkantıları dolaşiyor etrafta." (Aysu, 2000: 176) cümlesinde itiraf edilmektedir.

Ancak bir süre sonra suç örgütünün kendi arasında çıkar çatışmaları baş gösterir. Bakan Jeffrey Drake'ın çıkardığı zorluklar nedeniyle Moskova'daki banka iflas eder (Aysu, 2000: 410) ve Paul Harrington bankayı kapatıp Londra'ya dönmek zorunda kalır. Fakat olay kapanmaz, "Londra'ya gönderilen bazı paraları veya İngiltere'de doğrudan kirli parayı Bakan Drake'in çıkardığı zorluklar yüzünden aklayamaz hale gel[mesi]..." (Aysu, 2000: 410) Rus mafyasının hoşuna gitmez.

Bakan Jeffrey Drake, Londra'daki bankası kanalıyla kara para aklama işine devam eder, Harrington'un bundan haberi yoktur. Romanda bakanın kara para aklama işi "... [Jeffrey Drake] aklama işini devralmıştı ve perde arkasından ayarladığı kişilerle bu işi devam etti. Hem bankanın içinde üst düzeyde bazı müdürleri hem de bazı aracıları elde ettiğini istihbar ettik." (Aysu, 2000: 409) sözleriyle ifade edilir.

Harrington, ortağı Drake'ın kara para aklama işine el attığını öğrenir. Bu esnada Drake, kara para aklama yoluyla kazandığı paraları silah ticaretine yatırarak işi daha da genişletir (Aysu, 2000: 410). Bu, söz konusu romanda kara para aklama ve silah ticareti gibi iki suçun işlendiğini göstermektedir. Harrington "... kendisini kurtarmak için Bakan Drake'i, hem mali polise hem de MI 6'ya ihbar e[der]" (Aysu, 2000: 411). İki ortağın çatışması roman boyunca sürer.

Romanda kara para aklama suçuna dahil olanlardan biri de Rus mafya lideri Vasili Yelisev'dir. Yelisev'in işlediği suçlar, kızı Tatyana'nın dilinden "... Babam gizli bir mafya lideri olarak tahmin edemeyeceğin ölçüde kara para akıyor. Hem yalnız mafyanın parasını değil, Rusya'da çok üst düzeydeki bazı siyasi kişilerin haksız kazançlarını da. Bu yüzden kimse ona ses çıkarmıyordu." (Aysu, 2000: 408) sözleriyle anlatılır. Jeffrey Drake'ın, ortağı Harrington'un Moskova'da açtığı bankayı, birtakım zorluklar çıkararak iflas ettirmesi, Vasili Yelisev'in işine gelir. Çünkü Moskova'daki bankada zarara uğrayanlardan biri de odur. Bu nedenle "... Harrington'un Rus mafyası ile giriştiği bütün pislikleri açıkl[ayan]" (Aysu, 2000: 413) bir belge tanzim eder ve bunu da bakan Drake'e ulaştırmak ister. Çünkü "Bakan Drake o belgeyi elde ederse Harrington'ı saf dışı edecek ve bankayı içerideki adamlarıyla tek başına yönetme imkânına kavuşacaktı[r]." (Aysu, 2000: 413). Ancak mafya liderinin Harrington hakkında hazırladığı bu gizli belge kızı Tatyana Yelisev tarafından çalınır. Ve roman suç şebekesinin kendi içindeki çatışmalarla sürer.

Görüldüğü üzere eserde kara para aklama ve silah ticareti gibi örgütlü mali suçlar vardır. Suçlar, uluslararası sınırlara taşmıştır. Suça siyasiler ve Rus mafyası iştirak eder. Haksız kazanç elde etmek için biri Londra'da, diğeri Moskova'da iki banka kurarlar, kara parayı bu kurum aracılığıyla akırlar.

Aysu gibi Çingiz Abdullayev'in kimi romanlarında da kara para aklama suçu ele alınır. Onun *Xəzinədar*'ı Sovyetler Birliği dönemindeki mafya yapılanmasını, mafyanın devlet görevlileriyle yer yer nasıl iş birliği yaptığını konu edinen bir romandır. Eserde olaylar, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından hemen birkaç ay önce, 1991'in Ağustos ayından itibaren cereyan eder. Andrey Alekseyeviç Qudniçenko'nun mafya tarafından bir kaza süsü verilerek öldürülmesiyle sır perdesi aralanır ve okur daha sonra geriye dönüşlerle İkinci Dünya Savaşı sonrasında bir hapisyanede kurulan,

sonra güclənən, devletle iç içə giren bir mafya örgütü ile karşılaşır. Bu örgüt, tüm Sovyetler Birliğı'ne yayılmışdır. Romanda mafya liderleri “Onların dördü də biribirini yaxşı tanıyırdı, dördü də, sadəcə, kriminal avtoritet və ya ‘qanuni oğru’ deyildi. Onlar cinayət aləminin əsl tacılı ‘kralları’ydılar.” (Abdullayeva, 2014: 121) cümleleriyle tanıtılır. Bunlar, Böyük Gürcü Qardaş, Urallı Qonaq, Bakılı Dost ve Lvovlu Vizityör’dür.

Romanda cinayete kurban giden Qudniçenko, geçmişte cephede savaştıktan sonra 1948’de siyasi bir suç nedeniyle həpishaneye düşmüş, orada mafyanın çekirdek kadrosundan olan Bakılı Dost’la tanışmış, çıktıktan sonra maliye alanında çalışmış, 1980’de Ukrayna Maliye Bakanlığı Yardımcılığına kadar yüksəlmişdir (Abdullayeva, 2014: 9). Bu arada mafya, yasa dışı yollardan elde ettiğı döviz gizlemek için güvenilir kasalara ihtiyaç duymuş -çünkü o yıllarda Sovyetler Birliğı’nde döviz bulundurmaq suçtur- ve bunun için Bakılı Dost’un teklifiyle Qudniçenko da mafyanın kasası olmuştur. Bakılı Dost bunu romanda oğul Anatoli’ye şöyle anlatır:

“Səksəninci ildə sə bir neçə hadisə baş verdi ki, ondan sonra biz belə qərara gəldik ki, pullarımızın bir hissəsini gizlətmək üçün lazımı adam tapmaq lazımdır. Əlbəttə ki, belə ‘xəzinədar’ bir neçə adam olmalıydı. Onlardan biri də sən atan olmalıydı. Onun namizədliyini mən təklif etmişdim.” (Abdullayeva, 2014: 100)

Neticede Andrey Alekseyeviç Qudniçenko, bu paranın muhtaclara yardım etmək için kullanılacağı inancıyla teklifi kabul eder (Abdullayev, 2014: 103). Fakat zamanla yaptıklarının doğru olmadığını anlayıp elindeki yüklü miktardaki döviz devlete teslim etməye karar verince, durumdan haberdar olan mafya tərəfindən öldürülür.

Romanda mafyanın bu yasa dışı döviz nasıl elde ettiğine dair ayrıntılı bilgi yoktur. Ancak babasının sakladığı paraları bulan oğul Qudniçenko’nun da mafyaya mecburen dahil olmasından sonra, işledikleri mali suçlar hakkında bazı ip uçları verilir. Anatoli, Sovyetler Birliğı’nin dağılmasının ardından, 1994 yılında mafyanın kurduğu Şimal Stili Bankasına müdür olur. Örgüt, paralarını bankaya yatırır, hatta bu parayla birtakım yatırımlar da yapar ve gerektiğinde onu başka çetelere karşı korur. Nitekim Bakılı Dost bunu romanda banka müdürü Anatoli’ye, “Bax elə buna görə də

biz pullarımızı başqa yerdə yox, məhz sənin yanında saxlayacağıq, - ‘Bakılı Dost’” xatırlatdı. Bir də daha mühüm bir məsələni demək istəyirəm. Biz pulları, sadəcə, sənə etibar etmirik, biz onları həm də müdafiə edirik. Məgər bu illər ərzində sən hansısa banditlərlə problemin olmayıb? Əlvan metallar emalı zavodunu sən necə də vaxtında aldın. O vaxt nə qədər qazandın? İstəyirsən yadına salım?” (Abdullayev, 2014: 143) sözləriylə belirtməkdir.

Banka bu arada devlet kurumlarıyla da ilişkilerini geliştirir, Gümrük Komitesi ve Köy Tasarrufatı Nazırlığı da kendi hesaplarını sadece burada açar (Abdullayeva, 2014: 134). Qudniçenko mafyanın parasıyla yatırımlar yapar.

Bu bilgiler Aysu ve Abdullayev’in söz konusu romanlarında kara para aklama suçlarının ele alındığını, her iki romanda da suçun örgütlü bir biçimde -mafya ve devlet adamları- işlendiğini, bunun için bankaların kullanıldığını göstermektedir. Her iki yazarda da bu tür suçlarda Rusya’nın önemli bir yer olduğu göze çarpar. Aralarındaki fark ise Aysu’nun romanında suçun uluslararası sınırları aşması, Abdullayev’de Sovyetler Birliği sınırları içinde kalmasıdır. Bunun nedeni büyük ihtimalle o yıllarda Sovyetler Birliği’nin henüz uluslararasına açılmamış olmasıdır.

2.3.3. Uyuşturucu ve Araba Kaçakçılığı

Çingiz Abdullayev’in *Uğursuzun Hekayəti*, Sovyetler Birliği’nin parçalanma döneminde ve hemen sonrasındaki mafya-devlet ilişkilerini, mafyanın yeni düzenle beraber nasıl bir değişimden geçtiğini, klasik mafya yöntemlerini bırakarak birtakım bankalar ve şirketler aracılığıyla yine yasa dışı yollardan ama daha ustaca kazançlar sağladığını anlatan bir romandır. Eserde Valentin Davidoviç Raşkovski ile Leonid Dmitriyeviç Kudlin’in lider olduğu bir mafya örgütü vardır. Bu örgüt, Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra kurduğu banka ve TOR adlı şirket aracılığıyla yasa dışı işlerini sürdürür. Bu suçlardan biri uyuşturucu kaçakçılığı, diğeri ise araba kaçakçılığıdır. Nitekim mafyanın şirketinde çalışan Nekrasov’un şu sözleri örgütün bu suçlara bulaştığını ifade eder:

“‘TOR’ investisiya şirkəti ilə bağlı müxtəlif şayiələr dolaşırdı. Bizim prezident Valentin Davidoviç Raşkovski idi; O, ölkənin ən varlı yüz adamı siyahısına daxil idi. Ancaq şayiələrə görə, o öz sərvətini

cinayətkar biznes narkotik maddə alveri və reketçiliklə qazanıb.”
(Abdullayev, 2014: 224)

Eserdə örgütün uyuşturucu kaçırdığına dair ayrıntılı bilgi yoksa da İspanya’dan uyuşturucu getirdikleri de anlatılır. Rüşvet karşılığı mafyaya iş birliği öneren General Bandriyevski’nin şu sözleri, örgütün uyuşturucu kaçırdığının kanıtıdır:

“Mən malı yoxlamaq üçün lazımi adamı ora göndərə və onun gömrük və sərhəd terminallarından yan keçərək ölkəmizə gətirilməsini təşkil edə bilərəm. Düşünürəm ki, bu sizin üçün, demək olar ki, ideal variantdır.” (Abdullayev, 2014:106)

General Bandriyevski, bir devlet görevlisi olarak, rüşvet karşılığında mafyaya yardım etmeyi önermektedir. Ancak bir süre sonra sürekli rüşvet istediği için mafya tarafından bir oyunla bertaraf edilir. O, romanda mafya-devlet ilişkisini yansıtan örnek figürlerden biridir.

Eserde söz konusu örgüt, uyuşturucu yanında araba kaçakçılığı da yapar ve çalıntı arabaları sahte belgeler düzenleyerek satarlar. Bunu da TOR adlı şirketleri aracılığıyla gerçekleştirirler. *Uğursuzun Hekayəti*’nde bu suç, çete mensubu olan Nekresov tarafından şöyle anlatılır:

“Əvvəlcə maaşımı bir qədər artırdılar, sonra vəzifəmi böyütdülər, iki min doqquzuncu ildə isə şöbə rəisi təyin etdilər. ‘TOR’ investisiya şirkəti ilə bağlı müxtəlif şayiələr dolaşırdı. Bizim prezident Valentin Davidoviç Raşkovski ölkənin ən varlı yüz adamı siyahısına daxil idi. Ancaq şayiələrə görə, o öz sərvətini cinayətkar biznes – narkotik maddə alveri və reketçiliklə qazanıb. Ancaq heç kəs bu barədə açıq danışmağa risk etmirdi. Bizim sığorta şirkəti isə dəqiq olaraq, demək olar ki, konveyer axını ilə daxil olan oğurluq maşınların qeydiyyatı ilə məşğul olurdu. Sonradan diqqət etdim ki, maşınları oğurlayanlar çox vaxt eyni adamlar olurlar. Bəlkə də bizim sığorta şirkətini məhz qaçırılmış avtomobilləri özləri rəsmiləşəmək üçün ‘TOR’un nəzdində yaratmışdılar.” (Abdullayev, 2014: 224)

Bu bilgiler, Abdullayev’in romanında Rus mafyasının haksız, yasa dışı yollardan para kazanmaq üçün uyuşturucu ve araba kaçakçılığı yaptığını, bu amaçla

devlet görevlileriyle de iş birliğıne gittiklerini, suçun boyutunun uluslararası nitelikte olduğunu göstermektedir.

Çingiz Abdullayev'in uyuşturucu kaçakçılığını işlediğı bir başka romanı *Timsah Xətti*'dir. Eserde ana olay, Amerikalı gazeteci Elizabet Rouds'un öldürölmesi ve bu muammanın çözölmesidir. Ancak bu cinayet dahilinde Moskova'da üst düzey bürokratların da içinde bulunduğı bir suç örgütü farklı suçlar işler. Romanda bu çetenin işlediğı bir suç da uyuşturucu kaçakçılığıdır. Söz konusu örgüt, yasa dışı işlerini yapmak için tıpkı -*Uğursuzun Hekayəti* 'ndeki gibi - Monoteks adında bir şirket kurmuştur ve Asya'dan Avrupa'ya uyuşturucu ticareti yapmaktadır. Ancak Amerikalı gazeteci Elizabet Rouds şirketin birtakım yasa dışı faaliyetlerde bulunduğunu belirler ve gazetede yazar. Bunun üzerine çetenin hedefi hâline gelir ve öldürölür. Cinayeti araştıran Dedektif Dronqo'nun Monoteks şirketi temsilcilerinden biri olan Albay Çixarev'e söylediğı şu sözler, örgütün uyuşturucu kaçakçılığı yaptığını göstermektedir:

“İndi məni dinləyin, polkovnik. Elizabet Rouds bizim ölkə vasitəsilə Asiyadan Avropaya gedən narkotik yüklər barədə məqalələr hazırlayırdı. Özü də aydın görünür ki, bu yüklər beynəlxalq aeroportdan keçməli imiş.” (Abdullayev, 2014: 231)

“... İnsanlar haqda pis fikirləşirsiniz. Mən sizin nəvələrinizin bu ölkədə böyüməyini nəzərdə turdum. Siz qorxmursunuz ki, narkotik yükləri daşımaqla minlərlə gənc insanı erkən ölümə məhkum edərək bədbəxt edirsiniz? Sabah sizin nəvələriniz narkotikə qurşansa necə olacaq?” (Abdullayev, 2014: 233)

Elizabet'in firma hakkında yazdığı makaleler ülkede etkisini gösterir. Monoteks şirketinin uyuşturucu sevkiyatı durur ve şirket kapatılır.

Romanda şirketin uyuşturucuyu yurt dışına nasıl çıkardığı konusunda herhangi bir bilgi verilmez. Ancak Amerikalı gazeteci Elizabet'in Moskova'da bir cinayete kurban gitmesiyle suç üzerindeki sır perdesi kalkar ve şirket çalışanlarının uyuşturucu kaçakçılığı dışında başka suçlara da bulaştıkları anlaşılır.

Görölldüğü üzere bu suç da örgütlüdür ve uluslararası niteliktedir. *Timsah Xətti*, suçun niteliğı, örgütlü olarak işlenmesi ve bunu gerçekleştirmek için birtakım

şirketlerden yararlanılması itibarıyla *Uğursuzun Hekayəti*'ne benzer. Osman Aysu'nun incelediğimiz romanlarında uyuşturucu veya araba kaçakçılığı suçları bulunmamaktadır.

2.3.4. Rüşvet

Aysu'nun romanlarında rüşvet suçuna rastlanmamakla beraber Çingiz Abdullayev'in *Uğursuzun Hekayəti*, *Timsah Xətti* ve *Xəzinədar* romanlarında rüşvet teması işlenir.

Uğursuzun Hekayəti'nde işlenen konu, Rus mafya örgütüyle devlet kurumlarındaki üst düzey bürokratların uyuşturucu ticareti ve rüşvet suçlarında iş birliği yapmalarıdır. Roman iki öykü üzerine kurulur. İlk öyküde “bahtsız” olarak nitelenen Tatar İlya Rentoviç Nekrasov'un Rusya'da çocukluğundan yaşlılığına kadar yaşadığı zorlu hayat serüveni, işsizlik ve yoksullukla mücadelesi anlatılır. İkinci öyküde ise Rus mafya örgütlerinin birbirleriyle çatışmaları, ülkenin önemli bürokratlarının mafya için sahte belge hazırlaması ve uyuşturucu ticareti yapanlara rüşvet karşılığında yardım etmesi anlatılmaktadır.

Valentin Davidoviç Raşkovski ve Leonid Dmitriyeviç Kudlin uyuşturucu kaçakçılığı yapan iki mafya lideridir. Zaman zaman İspanya'dan Moskova'ya uyuşturucu getirirler. Bu çerçevede rüşvet suçu da romanda konu edilir. Rusya İçişleri Bakanlığında çalışan General Kiril Eduardoviç Bandriyevski romanda mafyanın yasal olmayan işlerini rüşvet karşılığında çözmeye çalışan bir bürokrattır. Mafya liderleri, generalden adamları Revaz Barnabişvili'nin serbest bırakılması konusunda yardım talep ederler. Onların bu yardımını geri çevirmeyen general, karşılığında rüşvet ister. Bu istek, “Bir az avans da versəniz pis olmaz, (...). Son bir neçə ayda məhz mənim xərcə düşdüyümü nəzərə almalısınız. Mənim aylıq qonorarımı yüzə qaldırmanız da ədalətli olardı.” (Abdullayev, 2014: 85) sözleriyle dile getirilir.

Ancak generalin talepleri bununla da kalmaz; mafyaya rüşvet karşılığında uyuşturucunun yurt dışından daha güvenli yollarla getirilmesi için tekliflerde bulunur. Mafya, General Bandriyevski'nin rüşvet teklifini kabul eder. Böylece yazar, suç örgütünün bazı devlet görevlileriyle iş birliği yaptığını, rüşvet aldığını ortaya koyar. Aslında amacı, bu olaylar aracılığıyla birtakım toplumsal sorunları sergilemek, rüşvete de bu bağlamda işaret etmektir. Ancak Badrivenski, mafyadan çeşitli bahanelerle

sürekli para isteyince örgüt bir hile yaparak, onun rüşvet aldığını kanıtlar ve tutuklanmasını sağlar (Abdullayev, 2014: 292).

Rüşvet, *Timsah Xətti* romanında da işlenen bir suçtur. Eserde rüşveti, ölüm vakalarında otopsi raporları yazan uzman doktorlar Korotkov ve Nikta Polevanov alır. Karşılığında ise Amerikalı gazeteci Elizabet Rouds'un ölümüyle ilgili olarak gerçek dışı bir otopsi raporu düzenlerler. Gerçekte Elizabet, Monoteks şirketine yuvalanan ve "... aeroport işçilerindən, FTX, milis və gömrük əməkdaşlarından ibarət cinayətkar [bir] qrup" (Abdullayev, 2014: 232) olan bir suç örgütünün yasa dışı işlər yaptığını öğrenince, söz konusu çete elemanlarınca önce kahvesine bayıltıcı bir madde atılır sonra da bir arabada boğularak öldürülür. Ancak örgüt buna bir araba kazası görüntüsü vermek niyetindedir, bu amaçla gerçek dışı bir otopsi raporu düzenlemeleri için uzmanlara rüşvet teklif ederler. Böylece genç kadının mafya tarafından boğularak öldürüldüğü ört bas edilir. Ancak mafya bu raporu düzenleyen Korotkov'u ortada tanık bırakmamak için kaza süsü vererek öldürür (Abdullayev, 2014: 78). Ayrıca onun ölümüyle ilgili de rüşvet vererek sahte bir otopsi raporu düzenletir.

Romanda bunların dışında bir rüşvet olayı daha vardır. Çete, bu defa cinayet dosyalarını kapatması için bir savcı yardımcısı olan Sarıbin'e elli bin dolar rüşvet verir. Eserde bu durum, Sarıbin'in dilinden şöyle anlatılır:

"-Onlar məni təhdid etdilər, tələb etdilər ki, işi bağlayım. Böyük pul təklif etdilər. Orda dərhal bilinirdi ki, Korotkovu öldürüblər. Mübarizə izləri görünürdü, onu vurub sonra aşağı atmışdılar. Amma mən onun, çalaya təsadüfən düşdüyünü yazmağa məcbur idim.

-Sənə nə qədər veriblər?

-Əlli min dollar. Yənə də verməyə söz vermişdilər, amma hələ heç nə verməyiblər. Mən Korotkovun işini bağlamalı idim."

(Abdullayev, 2014: 123-124)

Rüşvet, belirgin bir tema olmamakla beraber Çingiz Abdullayev'in *Xəzinədar* romanında da görülür. Eserde babasının gizlediği dövizleri bulan oğul Anatoli, bunları saklamak için iş yerinden arkadaşı Alina'nın Balaşixa'daki evini satın almak ister. Ancak onlara evi kendisi için değil de bir arkadaşı için aldığını söyler. Neticede

anlaşırlar, fakat satış sırasında noterde bir problem çıkar, Anatoli bunu həlletmək üçün noterin rüşvət istədiğini anlar və aralarında şu konuşma keçər:

“-Nə qədər? Qudniçenko bu fırıldaqçının üstünə əyilərək, hırslə soruşdu.

-Siz nə danışırırsınız? - deyər notarius əllərini birbirinə vurdu, biz burda rüşvət götürmürük -eyni zamanda oğrun-oğrun ətrafı süzdü.

Anatoli bir də soruşdu.

- Nə qədər?

-Bizim standart məzənnəmiz var. Əgər ev iyirmi beş minədirsə, onu rəsmiləşdirmək üçün on faizini vermək lazımdır. Notarius gülümsündü. Hər şeyi bir gündə həll etmək üçün. Siz axı bilirsiniz ki, sifariş təcili olanda...” (Abdullayeva, 2014: 89)

Kısa bir pazarlıktan sonra Anatoli noterin istədiyi rüşveti verir və söz konusu mali suçu, “Anatoli cibindən dörd yüz dollarlıq əsginaz çıxartdı və stolun üstünə qoydu. Notarius onun üstünü tez kitabla örtüdü. O, ehtiyat etdiyi üçün pulları əlinə götürmədi.” (Abdullayeva, 2014: 90) cümlələrində belirtilir.

Görüldüğü üzere rüşvet suçu, Abdullayeva'nın incelenen üç romanında karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan *Uğursuzun Hekayəti* ve *Timsah Xətti*'nda rüşvet, organize bir suç örgütü tarafından yine organize bir suça ilişkin olarak devlet görevlilerine verilir. Ancak *Xəzinədar*'da suç, örgütlü değildir, bireysel bir mal alım satımında, işin bir an önce bitirilmesi için verilmiştir. Aysu'nun incelenen romanlarında ise rüşvete rastlanmamıştır. Bu durum, rüşvetin Sovyet toplumunda daha yaygın olmasıyla açıklanabilir.

2.3.5. Belgede Sahtecilik

Belgede sahtecilik, Çingiz Abdullayev'in *Uğursuzun Hekayəti* ve *Timsah Xətti* adlı romanında işlenen mali suçlardandır.

Uğursuzun Hekayəti'nde bu suçu mafya üyelerinin ve üst düzey bürokratların bir araya gelerek işledikleri görülür. Valentin Davidoviç Raşkovski ve Leonid Dmitriyeviç Kudlin uyuşturucu kaçakçılığı yapan iki mafya lideridir. Doksanlı yılların

ortalarına doğru Sovyetler Birliği dağılır, Rusya’da siyasi ve ekonomik düzen değişir. Bu değişime paralel olarak mafyanın usulleri de değişmiştir. Yasa dışı para kazanmak için birtakım bankalar, şirketler kurarlar, böylece suçlarını daha örgütsel, organize işler ve daha yasal bir kılıfa sokarlar. Mafya elemanlarından Raşkovski, Armada bankasının yönetim kurulunda yer almanın yanı sıra TOR şirketinin de başına geçer. TOR, bir sigorta şirketidir ve yurt dışından getirilen  alıntı arabalara sahte belgeler düzenleyerek yasal hâle getirmektedir (Abdullayev, 2014: 224). Bu bağlamda Rus mafya  yesi Raşkovski belgede sahtecilik suçları işler. Ancak hem  işleri Bakanlığının (D N) hem de Federal Güvenlik Teşkilatının (FTX) bünyesinde görev alan üst bürokratlar vasıtasıyla bu suç,  rt bas edilir.

Romanda kimi bürokratların çeteye sahte belge hazırlamakta yardım ettiği görülür. Örneğin bunlardan biri General Eduardoviç Bandriyevski’dir. Nitekim bu, eserde “...Bandriyevski aldığı haqqı doğruldurdu. O, lazımı informasiyanı verir, Raşkovskinin biznesini ört-basdır edir, adamlarını himayə edirdi.” (Abdullayev, 2014: 103) sözleriyle ifade edilir.

Olayların sonunda Bandriyevski, belgede sahtecilik ve r şvet su larından dolayı tutuklanır, “Siz həbs olunursunuz, general təkrar etdi. -Siz h l  kriminal avtoritetin azad olunması üçün sənədləri saxtalaşdırdığınıza görə də cavab verməli olacaqsınız.” (Abdullayev, 2014: 294) c ml leri, onun evrakta sahtecilik ve rüşvet suçlarını işlediğini göstermektedir.

Belgede sahtecilik suçu, Çingiz Abdullayev’in *Timsah X tti* romanında da işlenir. Romanda rüşveti veren suç  rg t , alanlar ise Amerikalı gazeteci Elizabet’in ölümü için gerçek dışı otopsi raporu düzenleyen Korotkov ve Nikita Polevanov adlı uzman doktorlardır. Bu raporla çete, kadının kanında aşırı derecede alkol olduğunu yazdırarak cinayeti  rt bas etmeye çalışır. Oysa Elizabet’in i kiye alerjisi vardır, alkol almaz, araba kazası nedeniyle değil boğularak öldürülmüştür (Abdullayev, 2014: 64-65).

Timsah X tti ’nde belgede sahteciliğin bir başka  rneği otopsi raporu hazırlayan Korotkov’un öldürülmesiyle ilgilidir. Suç  rg t , geride tanık bırakmamak için onu da kaza süsü vererek öldürür ve uzman Nikita Polevanov’a gerçek dışı bir otopsi

raporu hazırlatır. Bu suç, Nikita tarafından “Onu öldürüblər. Mənsə yalan rəy verdim.” (Abdullayev, 2014: 224) sözleriyle itiraf edilir.

Eserde yapılan belgede sahtecilik bununla sınırlı kalmaz. Bu defa zanlılar, Savcı Yardımcısı Sarıbin’i arayarak, Korotkov’un inşaat alanında yetersiz ışıklandırmadan dolayı önünü göremeyip çukura düştüğünü (Abdullayev, 2014: 78) rapor etmesini isterler. Sarıbin daha sonra bu suçu “Onlar məni təhdid etdilər, tələb etdilər ki, işi bağlayım. Böyük pul təklif etdilər. Orda dərhal bilinirdi ki, Korotkovu öldürüblər. Mübarizə izləri görünürdü, onu vurub sonra aşağı atmışdılar. Amma mən onun, çalaya təsadüfən düşdüyünü yazmağa məcbur idim.” (Abdullayev, 2014: 123-24) sözleriyle itiraf eder.

Görüleceği üzere, belgede sahtecilik suçu, Abdullayev’in iki romanında geçer. Aysu’nun incelenen romanlarında bu suça rastlanılmamaktadır. Suç örgütü, rüşvet vererek bazı devlet görevlilerini suçu örtmek için sahte belge vermeye razı eder, kimi kez ise çalıntı arabaları satabilmek için sahte belgeler düzenler. Bu tür genelde yasa dışı para kazanmak için ve çoğu da rüşvet karşılığında devlet görevlilerince işlenir.

2.3.6. Çocuk Kaçırma

Osman Aysu’nun *Fidye*’si parasal nedenle işlenen çocuk kaçırma suçunu konu edinir. Romanda ana olay, beş yaşındaki bir çocuğun, okul çıkışında, kimliği belirsiz kişiler tarafından kaçırılıp Balat’ta bir depoda rehin tutulması ve daha sonra da ailesinden fidye istenmesidir.

Balat’ın eski sokak kabadayılarından biri olan Tilki Sedat, yoksulluktan kurtulabilmek için İstanbul’un zengin ailelerinden biri olan Keskinlerin beş yaşındaki oğlunu fidye karşılığında kaçırmaya karar verir. Kurduğu beş kişilik bir çeteyle Alp Keskin’i kaçırp Balat’ta bir depoya kapatır ve birkaç gün sonra Keskin ailesine bir mektup gönderip beş milyon ister (Aysu, 2006: 130). Ancak polisin takibi sonunda çete ortaya çıkar, Hasan Kuşçu ile Ökkeş Yudum yakalanır, Mine kaçır, Tilki Sedat ile Hayri Dursun birbirlerini vurur, çocuk ise kurtarılır. Suçlular istedikleri parayı alamazlar.

Bu romanda suç, parasal nedenlerle işlenmekle beraber, mafya gibi daha geniş, sistemli veya uluslararası bir örgüt tarafından değil, oldukça dar bir alanda mahallî bir ‘sokak çetesi’nce, ayrıca nitelik itibarıyla eskiye özgü ve basit bir yöntemle işlenmiştir.

Tablo 3: Çingiz Abdullayev ve Osman Aysu'nun Romanlarında Parasal Nedenlerle İşlenen Suçlar

	Romanlar	Cinayetler			Kara Para Ak.	Uyuşturucu -Araba Kaç.	Rüşvet	Belgede Sah.	Çocuk Kaçırma
Çingiz Abdullayev	<i>Ailə Sirləri</i>		Cinayet Mekanları	Cinayet Aletleri					
		2	Ev	Zehir					
	<i>Xəzinədar</i>	4	Yol	Trafik kazası, ateşli silah	Kara para		Rüşvet		
	<i>Timsah Xətti</i>	4	Yol Çalışma odası	Boğarak Ateşli silah		Uyuşturucu kaçakçılığı	Rüşvet	Belgede Sahtecilik	
	<i>Uğursuzun Hekayəti</i>					Uyuşturucu ve araba kaçakçılığı	Rüşvet	Belgede Sahtecilik	
	3 Roman	6 cinayet							
Osman Aysu	<i>Gölgədə Kalan Sırlar</i>	1	Ev	Kama					
	<i>Londra-Moskova Hattı</i>	2	Evin önü, yatak odası	Ateşli silah, Sustalı	Kara para				
	<i>Devlet Sırrı</i>	2	Tarihi bir kilise	Ateşli Silah					
	<i>Fidye</i>	2	Depo	Ateşli Silah					Çocuk Kaçırma
	4 Roman	7 cinayet							

Tabloda da görüleceği üzere genelde her iki yazarda da mali suçları mafyanın işlediği görülür. Çingiz Abdullayev'in romanlarında parasal nedenlerle işlenen suçlar Aysu'ya göre daha fazla ve daha çeşitlidir. Örneğin kara para aklama, uyuşturucu-araba kaçakçılığı, rüşvet, belgede sahtecilik, Abdullayev'in romanlarında rastlanan suçlardır. Mafya, birtakım paravan şirketler ve bankalar aracılığıyla iki yazarın romanlarında da hem ulusal hem uluslararası bir suç ağı örür. Bu tür suçlarda devlet içinde uzantıları da vardır ve söz konusu yasa dışı işleri ortaya çıkmasın diye bazı cinayetler işlerler. Osman Aysu'da cinayetler genelde ateşli silahlar, kama ve sustalıyla işlenirken, Abdullayev'de içkiye zehir katmak, boğmak, trafik kazası süsü vermek şeklinde olur. Cinayetler her iki yazarda da genelde kapalı mekanlarda geçer. Ancak Çingiz Abdullayev'de mafya hesaplaşmalarının bir kısmı sokakta cereyan etmektedir. Mafya dışında aile içinde ve daha dar bir çevrede de parasal nedenlere dayalı suçlar işlenebilmektedir. Örneğin Abdullayev'in *Ailə Sirləri*'nde miras nedeniyle aile içi bir olay vuku bulur, Aysu'nun *Gölgede Kalan Sırlar*'ında da kumar borcunun neden olduğu bireysel bir suç vardır. *Fidye* ise bir sokak çetesinin para için işlediği çocuk kaçırma olayını konu eder.

2.4. TÖRESEL SUÇLAR

2.4.1. Cinayetler

İncelenen romanlar arasında Çingiz Abdullayev'in *Cənub Rapsodiyası* adlı romanında töresel nedenlerle işlenen bir suç konu edilir. Eser, teknik ve içerik itibarıyla kimyaptı türünde bir polisiyedir: Çözülmesi gereken muamma, Samirə Xanverdiya adında genç bir kadının kim tarafından ve niçin, bir kaza sonucu mu, yoksa birileri tarafından itilerek mi öldürüldüğüdür.

Samirə Xanverdiyeva, Pedagoji Üniversitesinde Alman edebiyatı alanında çalışan bir akademisyendir (Abdullayev, 2018: 54). Eşi Etibar Xanverdiyev ise Ekoloji Bakanlığında daire başkanı yardımcısıdır (Abdullayev, 2018: 13). Samirə ve Etibar yedi yıldır evlidirler. Ancak her türlü tedaviye rağmen çocuk sahibi olamazlar Baba Mikayıl Xanverdiyev, diğer oğlunu on iki yaşında kaybettiği için hayatta kalan tek oğlu Etibar'ın soyunu devam ettirmesini ister. Lakin hiçbir tedavi sonuç vermez. Bunun üzerine oğluna eşinden ayrılmasını söyler. Fakat Etibar, eşini çok sevdiği için

boşanmaz. Mikayıl Xanverdiyev çözümlü, gelini Samirə'yi ortadan kaldırmakta bulur. Romanın sonunda Samirə cinayətinin failinin baba Mikayıl olduğu ortaya çıkar. Eserde bu olay dedektifin dilindən şöyle özetlenmektedir:

“... Siz Xanverdiyevlər nəslinin oğlunuzla bitməsinə imkan verəbilməzdiniz. Görünür, Etibarla Samirə məhz o zaman körpələr evindən uşaq götürmək istəyiblər. Sizin kimi məğrur insan belə bir şeyi qəttiyyə qəbul edə bilməzdi. Sizin iki qız övladınız da var, amma onların uşaqları kürəkənlərinizin soyadlarını daşıyacaqlar. Samirə isə hətta süni mayalanma yolu ilə də uşağa qala bilməzdi. Ona görə də, qərara almısınız ki, nəslinizin davamçısı olacaq uşağı doğa bilməyən gəmindən xilas olmağınız məsləhətdir.” (Abdullayev, 2018: 247)

Romanın sonunda Baba Mikayıl Xanverdiyev, gəlinini erkek evlat dünyaya getiremediğindən dolayı kayadan iterek öldürdüyünü itiraf eder.

Görüldüğü üzere bu romanda soyun yürüməsi və hətta erkek evlat veya torun sahibi olmaya dair bir töre, inanış söz konusudur. Cinayət bu nedenle işlenmiştir. İncelediğimiz romanlar arasında sadece bu eserde suçun bir töre gereği işlenmesi dikkat çekicidir. Aysu'nun ele alınan romanlarında bu suç yoktur. Nitekim Veli Uğur da “Toplumsal değerlerden kaynaklanan suçlar yakın dönemde polisiye edebiyatının en az ele aldığı suç biçimlerindendir. Türk toplumunda, töre ve namus cinayetlerinin yaygınlığı, ahlâkî, geleneksel değerlere dayanan suçların çokluğu göz önüne alındığında bu manzara yadırgatıcıdır” (Uğur, 2018: 200), buna dikkat çeker. Bu ise son dönemlerde toplumsal, siyasal, bilimsel ve ekonomik değişmelerle birlikte toplumda törenin etkisinin eskiye oranla oldukça azalmasıyla açıklanabilir. Modern dünyada suç, daha başka nedenlerle, oldukça sistematik, çoğu örgütlü biçimde ve gelişmiş teknikler kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Bu romanda ise böyle bir suç ve suç tekniği yoktur, suç ve suçlu daha geleneksel bir çevrenin ürünüdür.

2.5. BEYAZ YAKALI SUÇLAR

Osman Aysu'nun *Casus* romanı adı her ne kadar casus olsa da bir casus romanı değildir. Bu eserde eski bir KGB ajanı olan İgor Kariagin kimliğini değiştirerek İstanbul'a gelir ve burada Beylikdüzü'ndeki özel bir hastanede yasa dışı olarak hücre

bölünmesi üzerine araştırmalar yapar. Bunun için Kafkas kökenli insanları yine yasa dışı biçimde denek olarak kullanır. Amacı MİT görevlisi Hazal Tan'ın da belirttiği gibi hücre bölünmesinin sayısını çoğaltarak insan ömrünü uzatmaktır. Nitekim bu konu romanda şöyle ifade edilir:

“şimdi düşünün, şayet hücre bölünmesinin sayısını çoğaltacak, canlı gözelerinde bir tepkimeye yol açacak ve onu hızlandıracak, protein yapısında, enzim türü bir maddenin bulunduğunu veya üretildiğini düşünürsek, bunun insanlık tarihinde ne büyük bir devrime neden olabileceği tahmin edebiliyor musunuz?” (Aysu, 2010: 46)

MİT'e göre İgor “... CIA'nin sırf bu işle uğraşan bir komitesinin başkanlığını yürüt[mektedir].” (Aysu, 2010: 47). Ancak bir süre sonra eski bir MİT görevlisi olan Samim Vardar tarafından teşhis edilir. Deşifre olmamak için bir MİT görevlisini ve romanda şarapçı adıyla geçen bir adamı öldürür. Ona yasa dışı tıbbi araştırmalar yapma konusunda Dr. Cevat Çağlar idareci olarak yardım eder.

Görüldüğü üzere romanda tıbbi bir suç işlenmekte, insanlar üzerinde izinsiz deneyler yapılmaktadır. Deneklerin çoğu da Kafkasya'dan yasa dışı yollarla Türkiye'ye getirilen insanlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMAN AYSU VE ÇİNGİZ ABDULLAYEV'İN ROMANLARINDA SUÇLULAR

Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in romanlarında suçlular; temelde “Örgütlü Suçlular” ve “Bireysel Suçlular” olmak üzere iki ana gruba ayrılır. Çünkü örgütlü suçlular, suçu tek başına ve kişisel olarak değil, resmi veya illegal bir kurum/örgüt adına, organize olarak işleyenlerdir. Bunlara karşılık bireysel suçlular, suçu kişisel nedenlerle ve tek başına işler. Bu bölümde incelenen romanlarda “İstihbarat Görevlileri”, “Siyasi Suçlular”, “Mafya” ve “Sokak Çetesi”, “Örgütlü Suçlular” üst başlığı altında ele alınmıştır. “Seri Katiller” ve “Kişisel Çıkar Amaçlı ve Töresel Suçlular” ise “Bireysel Suçlular” başlığı altında incelenmiştir.

Suçluları “istihbarat görevlisi” olan romanlar, Aysu'nun *Havyar Operasyonu* ve *Mavi-Beyaz Rapsodi*, Abdullayev'in *Andorra Sevməli və Ölməli Yerdir* adlı kitaplarıdır. Aysu'nun söz konusu eserlerinde suçlular, Rus VUŞ ve Yunan KYP istihbarat örgütüne mensuptur. Her iki örgütün istihbarat elemanları, MİT'e, dolayısıyla Türkiye'ye karşı mücadele ederken, Abdullayev'in eseri *Andorra Sevməli və Ölməli Yerdir* romanında sekiz ülkenin -Rusya, Almanya, İran, İsrail, Fransa, Amerika, Çin ve İngiltere- ajanları kendi içlerinde çatışırlar.

Her iki yazarın romanlarındaki “Siyasi Suçlular”ı da ‘İllegal Siyasi Örgütler’, ‘Derin Devlet’ ‘Devletler Adına Siyasi Cinayetler İşleyen Suçlular’ olarak alt gruplara ayırmak mümkündür. Örgütlü siyasi suçluların bulunduğu Aysu'nun *Lenin'in Mangası* romanında siyasi bir suç örgütü olan Alkazar'ın darbe girişimi anlatılmaktadır. ‘Derin Devlet’ alt başlığında ise Aysu'nun *Devlet Sırrı*, Abdullayev'in *İrodun Kölgəsi*, ‘Devletler Adına Siyasi Cinayetler İşleyen Suçlular’da ise Abdullayev'in *Balkan Sindromu* romanlarındaki siyasi suçlular ele alınmıştır.

Aysu'nun *Lenin'in Mangası*, *Londra-Moskova Hattı* ve Çingiz Abdullayev'in *Timsah Xətti*, *Xəzinədar* ve *Uğursuzun Hekayəti* adlı romanlarında mafyaya mensup suçlular vardır. Bilindiği üzere “Mafya” da örgütlü bir kriminal yapıdır. “Mafya” başlığı altında suçlular, örgütün yapısı doğrultusunda ‘Mafya Liderleri’, ‘Mafyanın

Devlet İçindeki Uzantıları, Bürokratlar’, ‘Mafyanın Tetikçileri-Kiralık Katiller’ başlıkları altında incelenmiştir.

Örgütlü suçluların incelendiği bu bölümde son olarak, daha küçük bir örgütsel yapıya sahip “Sokak Çetesi” niteliğinde olan suçlular ele alınmıştır. Bu tür suçlulara sadece Osman Aysu’nun *Fidye* romanında rastlanmıştır. Söz konusu eserde beş kişiden oluşan, kaçırdıkları çocuğa karşılık olarak para isteyen bir sokak çetesi vardır.

“Bireysel Suçlular” üst başlığı altındaki “Seri Katiller” bölümünde Aysu’nun *Atkuyruklu Adam* ve *Bıçak Sırtı*, Çingiz Abdullayev’in ise *Rəzalətin Son Həddi* eserlerindeki seri katiller analiz edilmiştir.

Aynı üst başlık altındaki “Kişisel Çıkar Amaçlı ve Töresel Suçlular” başlıklı bölümde Osman Aysu’nun *Devlet Sırrı*, *Casus*, *Gölgede Kalan Sırlar*’ı, Çingiz Abdullayev’in *Aile Sırları*, *Cenub Rapsodiyası*, *Abırlı Adam* romanlarında bireysel hırsıları ya da çıkarları için suç işleyen kişiler ele alınmıştır.

3.1.ÖRGÜTLÜ SUÇLULAR

3.1.1. İstihbarat Görevlileri

Arapça “istihbar” kökünden türeyen istihbarat kavramı, haber ve bilgi alma anlamlarında kullanılır. Gelişen ve değişen dünya düzeni içerisinde varlığını akıl, zeka ve bilgiye dayalı olarak sürdüren istihbarat faaliyetlerinin ortaya çıkış tarihi çok eski zamanlara dayanmaktadır. Daha önce sadece askerî sahada yoğunlaşan istihbarat faaliyetleri, dünya savaşlarının ortaya çıkması ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte uluslararası ve çok boyutlu bir nitelik kazanmıştır (Yüksel, 2018: 1). Özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra istihbarat teşkilatları, bir devletin en önemli güvenlik kurumu hâline gelmiş ve istihbarat kavramıyla birlikte ‘casus’luk kavramı da öne çıkmıştır. Casus ya da diğer bir ifadeyle ajan, herhangi bir devletin gizli, hayati bilgilerini, mensup olduğu devlet veya başka bir örgüt için elde ettiği bilgileri karar vericilere ileten görevlidir. Ancak zamanla istihbarat sadece hayati, gizli bilgi edinmekle sınırlı kalmamış, hasım devletlere ve içteki zararlı örgütlere karşı kendi devleti yararına siyasi, ekonomik, stratejik operasyonlar yapmayı da içerecek şekilde genişlemiştir.

Güvenlikçi politikaların ve istihbarat faaliyetlerinin, özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarından sonra artmasına ve ulusal istihbarat örgütlerinin gelişmesine paralel olarak edebiyatta casus romanları da yazılmaya başlanmıştır (Mandel, 1985: 77). Bu tür romanlara duyulan ilgi, soğuk savaş döneminde de sürer (Mandel, 1985: 105). Türün dünyada tanınmış başlıca ustaları, Somerset Maugham, Eric Ambler gibi isimlerdir. Bu isimleri İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Graham Greene, John Le Carre ve Ian Fleming gibi yazarlar izler (Eker, 2016: 57).

Casus romanı, yeni bir tür olarak Türk edebiyatına Batı'dan gelmiş ve ilk örnekler 1910'dan sonra verilmeye başlamıştır. Türün ilk örneğini veren yazarlardan biri *Sessiz Tabanca* adlı eseriyle Ebussüreya Sami'dir. Bundan sonra Ahmet Esat Tomruk'un Türk Casusu İngiliz Kemal ve Ümit Deniz'in Murat Davman karakterleri Türk edebiyatının bilinen başlıca casus tipleridir. Türk edebiyatında Esat Mahmut Karakurt, Tarık Ali, Bedirhan Çınar, Besim Özgen, Bülent Rusçuklu, Ayşe Akdeniz, Osman Aysu casus romanlarıyla türün yaygınlaşmasına katkıda bulunan başlıca yazarlardandır (Eker, 2016: 58).

1980 sonrası Türk edebiyatında istihbarat örgütlerini konu edinen yazarlardan biri de Osman Aysu'dur. Nitekim yazarın *Havyar Operasyonu* ve *Mavi-Beyaz Rapsodi*'si, daha çok istihbarat ajanlarının mücadelesine ve faaliyetlerine odaklanan romanlar olarak karşımıza çıkar. *Havyar Operasyonu*'nda Rus VUŞ, *Mavi-Beyaz Rapsodi*'de Yunan KYP istihbarat örgütlerini MİT'in karşısına koyan Aysu, bu istihbarat örgütleri aracılığıyla uluslararası bir çatışmayı anlatır. Her iki romanda da istihbarat örgütlerinin elemanları tarafından Türkiye'ye yönelik hazırlanan bir suikast planı vardır. *Havyar Operasyonu*'nda VUŞ, *Mavi Beyaz Rapsodi*'de ise KYP'nin bünyesinde görevli deneyimli ajanlar, devletlerinin planlarını gerçekleştirmek üzere Türkiye'ye gönderilir. Sözü edilen ilk romanda Rus istihbarat örgütü VUŞ'un planladığı operasyonun asıl amacı, Türk-Yunan ilişkilerine zarar vermek ve her iki ülke arasında gelişmekte olan sıcak münasebetleri baltalamak, Türk-Yunan savaşının tohumlarını atmaktır. *Mavi Beyaz Rapsodi*'de ise Yunan istihbarat örgütü KYP, Türkiye'yi ekonomik yönden zayıflatmak, petrol nakliyatındaki avantajını ortadan kaldırmak amacıyla ülkede bir sabotaj yapmayı planlamıştır. Bu durumda her iki romanda da ajanlar, Türkiye'ye yönelik birtakım suçlar işler; ancak sonunda MİT tarafından etkisiz hâle getirilirler.

Havyar Operasyonu'nun en önemli suçlusu, Rus ajan Binbaşı Boris Voskov'dur. VUŞ'un Dış Operasyonlar Daire Başkanlığı'nı yürüten Ivan İlyiç Turganyev, Bulgar ajanlarla birlikte Türkiye'ye yönelik bir suikast planı hazırlar. Bu, "... İstanbul'da 14 Temmuz tarihinde yapılacak Nato Dışişleri Bakanları toplantısında Yunan Dışişleri Bakanı ve eşini[n]" (Aysu, 1994: 9) öldürülmesidir. Rus ajanlar böylece Türk-Yunan ilişkilerini bozmayı zarar ve iki ülke arasında bir savaş çıkarmayı amaçlarlar. Suikast planını gerçekleştirmek için VUŞ'ta çalışan Binbaşı Boris Voskov görevlendirilir. O, daha önce bir görevden dolayı İstanbul'da bulunmuş ve "görevini bitirip Rusya'ya dön[müş]" (Aysu, 1994: 43) bir ajandır. Bu Rus ajanın daha önceki görev ve başarıları romanda şu sözlerle anlatılır:

"Binbaşı Boris Voskov, yeni örgütün en yetenekli ajanlarından biriydi. (...) Sicili başarılarla doluydu.", "Bundan önce yurtdışındaki son görevi, İstanbul Rus Konsoloslugu'nda kültür ateşeliğiydi. Tabii o zamanlar KGB adına çalışmıştı. Çok iyi Türkçe konuşuyordu. Aslen Kırımlıydı ve üç yıl KGB'nin okullarında eğitilmiş, ayrıca Türkçesi İstanbul şivesini kazanıncaya kadar dil öğrenimi görmüştü. Bu operasyonun gerçekleşmesini sağlayacak en güvenilir elemandı ve katkısız bir Marksisti." (Aysu, 1994: 8)

Boris Voskov'un iyi Türkçe bilmesi ve daha önce de Türkiye'de bulunması suikast planını gerçekleştirmek için en uygun kişi olduğunu gösterir. Nitekim Turganyev tarafından suikast planını gerçekleştirmek için görevlendirilmesi bu özelliklerinden dolayıdır.

Binbaşı Voskov, romanda "Operasyonun 'beyni'" olarak nitelendirilir (Aysu, 1994: 9). Plandaki görevi, iki Bulgar ajanı yönetmektir (Aysu, 1994: 9). Suikastı gerçekleştirmek için İstanbul'a gelen Voskov, plan gereğince önce İngiliz Büyükelçiliğinde kâtip olarak çalışan Julia Radgrave'yle temasa geçer ve onu yapacağı görev konusunda bilgilendirir. Ardından suikastta aktif rol alan bir diğer ajan Bulgar asıllı Vasili Tzenov'le görüşür.

Voskov, görevini yerine getirirken bazı olumsuzluklarla karşılaşır ve bu sebeple de cinayetler işlemek zorunda kalır. Bunlardan biri Cahide cinayetidir. Voskov, Vezinkov'un sevgilisi olan bu kadını operasyonla ilgili bilgileri duyduğu için

öldürmeye karar verir. Ona önce tecavüz eder daha sonra da öldürür (Aysu, 1994: 134). Karşılaştığı ikinci bir sorun ise Antuan Vezinkov'un ayarladığı tetikçi Ali'nin polisler tarafından yakalanmasıdır (Aysu, 1994: 222). Bu olumsuzluklardan sonra Rus ajanı, operasyonu gerçekleştiremediği takdirde Rusya'da yaşayamayacağını (Aysu, 1994: 233) ve bunun mesleğinin sonu olacağını bilir, bu nedenle suikastı tek başına gerçekleştirmeye karar verir. Görevini yapabilmesi için Hidiv Kasrında düzenlenen Garden-Party'ye girmesi gerekmektedir. Bunun için partide garson olarak görev yapacak Tahir Kara'yı öldürür ve onun kıyafetiyle yemeğe katılır. Ancak MİT elemanlarınca fark edilip (Aysu, 1994: 237) öldürülür (Aysu, 1994: 239).

VUŞ'un en güvenilir elemanlarından biri olan Rus ajan Binbaşı Boris Voskov, her ne kadar çalıştığı kurumda başarılarıyla tanınsa da şiddete ve işkenceye meyilli, zaman zaman ruhsal bozukluklar yaşayan biridir. Bunu Cahide cinayeti öncesindeki tecavüz sahnesinden ve MİT'in görevlendirdiği Nilgün Koçman'a yönelik tecavüz girişiminden anlamak mümkündür. Suçlunun garip davranışları, kadınlara şiddet uygulaması, hakaret ve küfür içeren kelimeler kullanması bunun göstergesidir. Sonuç olarak Binbaşı Boris Voskov, romanda iki cinayet, bir tecavüz, bir tecavüz girişimi ve suikast girişimi suçlarıyla öne çıkan bir Rus istihbarat görevlisidir. Bu sebeple *Havyar Operasyonu*'nun en önemli suçlusudur.

Havyar Operasyonu'nun diğer önemli suçlusu "Bulgar Gizli Servisi'nin yetenekli ve deneyimli elemanı" (Aysu, 1994: 65) olan Vasili Tzenev (Samual Adirich)'dir. Sahte İngiliz pasaportuyla VUŞ tarafından Türkiye'ye ajan olarak gönderilen Tzenev, MİT'in İngiliz Büyükelçiliğinde kâtip olarak çalışan Julia Radgrave'in yerine yerleştirdiği Nilgün Koçman'la aynı otele yerleşir. Suikast planındaki görevi, her gün Julia'dan, Yunanistan Dışişleri Bakanıyla karısının İstanbul'daki programı hakkında rapor alarak Vezinkov'a aktarmaktır. Antuan Vezinkov, Tzenev'e suikasttaki görevini şu sözlerle izah eder:

"Bildiğim kadarıyla, İngiliz kız [Julia Radgrave], Yunan Dışişleri Bakanının karısının eski okul arkadaşımı. Resmi ve özel bütün protokol programlarını saat saat bana bildirecek. Senin yerleştiğin otele gelecek; onunla ilişkiyi sen kuracaksın. Yunan misyonunun

bütün programını sana verecek. Tabii, sen de bana...” (Aysu, 1994: 66)

Bir müddet sonra Tzenev, Julia olarak tanıdığı Nilgün Koçman’dan şüphelenmeye başlar. Nilgün’ün, Julia olmadığını ve Türk İstihbarat ajanları tarafından görevlendirildiğini anlayarak bulunduğu otelden kaçır ve Ruslar tarafından temin edilen daireye yerleşir. Ajan saklandığı dairede polislerce öldürölür. Romanda ajanın öldürölme sahnesi şu cümlelerle dile getirilir:

“Hemen hemen aynı anda vücuduna otuza yakın kurşun alan Vasili Tzenev titreyerek geri geri gitti. Her kurşunun sallantısıyla duvara çarptı, sonra cansız olarak dizleri üzerinde kayıp yere çöktü. Sırtından çıkan kurşunların hasıl ettiğı ouklar duvarda yapışkan kan izleri bıraktı. Bulgar ajanın yakışıklı yüzü isabet eden kurşunlarla adeta dağılmıştı.”; “Ekipler toz duman içerisindeki daireye doldular. Bir sürü arkadaşlarının yaralanmasına, üçünün ölümüne neden olan adamı görmeyi istiyorlardı. Karşılaştıkları parçalanmış ceset bile nefretlerine engel olamamıştı.” (Aysu, 1994: 176-77)

Sahte İngiliz pasaportuyla Türkiye’ye ajan olarak gönderilen ve suikast planının aktif elemanlarından biri olan Tzenev, romanda polislerle çarpışma esnasında üç polisin hayatını kaybetmesine sebep olmuş, suikast planının gerçekleştirilmesi için bilgi toplamıştır. Bir devletin güvenliğini tehlikeye sokacak eylemlerde bulunduğı için suçludur.

Havyar Operasyonu’nda yer alan diğır suçlulardan biri de İstanbul’da Veysel lakabıyla tanınan ve İstanbul Bulgar Konsolosluğu’nda çalışan Antuan Vezinkov’dur. O, suikast planına İstanbul’da dahil olur. Türk istihbaratı tarafından kayıtlarda “zararsız” (Aysu, 1994: 47) olarak gösterilir. Romanda onunla ilgili şu bilgiler yer alır:

“Antuan Vezinkov, İstanbul’daki Bulgar Konsolosluğu’nda yedi yıldan beri başkâtip olarak çalışıyordu. Meslekteki bir memur için çok uzun süreydi bu. Bulgaristan’daki siyasi darbeden önce, zaman zaman Bulgar Haber Alma Örgütü’ne bağılı olarak çalışmış, özellikle Türkiye’ye silah sevkiyatı işinde rol almış, darbeden sonra gözden

düşüp, pasifize edilerek, emekliliğini bekleyen bir memur haline getirilmişti.” (Aysu, 1994: 46)

Yaklaşık bir yıldır VUŞ adına çalışan ajan daha sonra Sofya’dan ona gönderilen şifreli mesajla suikast planına dahil olur. Bu operasyona, mesleğinin son yıllarında olduğundan ve emekliliğini kaybetmek istemediğinden dahil olmayı kabul etmiştir (Aysu, 1994: 46).

Vezinkov’un bu suikast planındaki görevi, Yunanistan Dışişleri Bakanı ve karısını öldürmek için bir tetikçi bulmaktır. Bunun için ise aklına hemen altı yaşındayken ailesiyle birlikte Yunanistan’dan İstanbul’a sürgün edilen, daha önce silah kaçakçılığı yaptıkları Ali Kaner (Kavruk Ali) gelir. Babasız, annesiz yoksul bir hayat yaşayan Ali’yi bu işe ikna eder. İkinci görevi, Bulgar asıllı Vasili Tzenov’le görüşmek ve operasyondaki görevini anlatmaktır. Görüleceği üzere Vezinkov, romanda karşı istihbarat örgütü VUŞ’a yerel, lojistik destek sağlayan bir elemandır. Eserde diğer örgüt elemanları öldürülse ve Ali Kaner yakalansa da Vezinkov serbest kalmıştır.

Havyar Operasyonu’nun suçluları arasında Kavruk Ali lakabıyla bilinen Ali Kaner de vardır. O, Yunanistan’dan sürgün edilen yoksul bir ailenin tek çocuğudur. İstanbul’a yerleştikten bir müddet sonra babası yoksulluktan ölür, annesi ise hastanede tedavi görmektedir. Daha küçük yaşta vatanından sürgün edilmesi ve bunun doğurduğu sıkıntılar onda Yunanlılara karşı derin bir nefret uyandırmıştır.

Ali Kaner, Antuan Vezinkov tarafından suikastı gerçekleştirecek tetikçi olarak bulunur. Bunda Yunanlılara nefretinin de payı vardır. Fakat tetikçi, suikastın neden ve niçin yapılacağı konusunda herhangi bir bilgiye sahip değildir. Çünkü Vezinkov, ona gerektiği kadar bilgi verir ve bu suikastı gerçekleştirirse karşılığında büyük paralar kazanacağını söyler. Yoksul bir hayat sürdüren Ali Kaner, alacağı paralarla güzel bir hayat kurmayı hayal eder ve bu nedenle cinayeti işlemeyi kabul eder. Gerekli bilgi ve uyarıları aldıktan sonra Patrikhaneyi ziyaret etmek isteyen Yunan Dışişleri Bakanı ve karısını vurmak için belirlenen tarih ve saatte kolayca nişan alabileceği noktada tetikte beklemeye başlar. Fakat olaylar planladığı gibi yürümez, polisler tarafından yakalanıp (Aysu, 1994: 222) tutuklanır.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere *Havyar Operasyonu*’nda çatışma, Türk ve Rus istihbarat örgütleri arasındadır. Rus istihbarat örgütü VUŞ, Boris Voskov liderliğinde Türkiye’ye karşı bir operasyon plânlarlar. Amaçları, Türk-Yunan ilişkilerini bozmak, bölgede bir güç olmalarını engellemek, Türkiye’yi siyasi anlamda uluslararası ilişkilerde zor duruma sokmaktır. Bu ise söz konusu romanın Ranson’un casus romanı tanımına uygun olarak “ülkeye içeriden ya da dışarıdan yapılan düşman saldırısı sonucu girişilen mücadeleyle ulusal düşmanların ortaya çıkarılması ve bireylerin yakalanması” (Uğur, 2018: 215) konusunu işlediğini göstermektedir. *Havyar Operasyonu*’nda Türkiye’ye karşı yapılan operasyonda amir konumunda, Rus istihbarat teşkilatı VUŞ’un Dış Operasyonlar Daire Başkanlığını yürüten Ivan İlyiç Turganyev bulunur. Eylemin beyni ve yürütücüsü, istihbaratçı Binbaşı Boris Voskov’dur. Diğer VUŞ ajanı Vasili Tzenev onun yardımcısıdır ve görevi, suikast için gerekli gizli bilgileri elde etmektir. Antuan Vezinkov ve Ali Kaner ise lojistik destek sağlamak ve tetikçilikle görevlidir. Dolayısıyla bu romanda doğrudan istihbarat örgütü olan ajanlar dışında, örgüt elemanı olmamakla beraber onlara yardım eden yerel unsurlar da vardır. Bunlardan Ali Kaner’in operasyonun arka planı konusunda hemen hemen hiçbir bilgisi olmayan ama elverişli bir ‘araç’ olduğu dikkati çekmektedir. VUŞ istihbarat örgütü, görevlendirme yaparken, operasyonun yapılacağı ülkeyi ve dilini en iyi bilen elemanlarını görevlendirirler. Nitekim Voskov, Türkiye’yi ve Türkçeyi çok iyi bilen bir ajan olması nedeniyle bu göreve seçilmiştir. Böylece yabancı bir ülkede dikkat çekmeyecekler ve dil bilgisi sayesinde de daha rahat bilgi sahibi olacak ve iletişim kuracaklardır.

Burada Aysu’nun neden başka bir ülkeyi değil de Rus istihbarat örgütünü hasım güç olarak seçtiği de önemlidir. Kanaatimizce bunun nedeni tarihsel düşmanlık, rekabet ve stratejik çıkar çatışmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü tarihten bu yana Türk ve Ruslar, sık sık çatışmışlardır. Yazar, romanının sonunda hasım istihbarat elemanlarını ortadan kaldırıp, operasyonu engelleyerek bir anlamda MİT’i, yani ulusal zeka ve gücü yüceltmektedir.

Eserdeki suçlu konumunda bulunan istihbarat örgütü elemanlarının ve onlara yardım edenlerin öldürecekleri Yunan Dışişleri Bakanı ve eşine karşı kişisel bir düşmanlıkları yoktur. Dolayısıyla suçu kişisel bir nedenle değil ulusal bir nedenle ve

siyasi ya da ekonomik, stratejik çıkar için örgütlü bir biçimde işlerler. Bu bakımdan onları farklı bir kategoride değerlendirmek gerekir.

Aysu'nun, stratejik, ekonomik veya siyasi çıkar nedeniyle iki ülkenin istihbarat örgütünün karşı karşıya geldiği bir diğer romanı *Mavi-Beyaz Rapsodi*'dir. Söz konusu romanda bu kez Yunan istihbarat örgütü KYP ile Türk MİT'i bir operasyon nedeniyle karşı karşıya gelir. Romanda bu operasyonun başındaki istihbarat elemanı Andreas Gizikis'tir. Yunan istihbaratı KYP'nin en gözde ajanlarından olan ve örgütün üst kademelerinde görev alan Gizikis (Aysu, 1996: 26) planlanan operasyonun ana kahramanıdır.

Romanda olaylar, Yunan istihbarat örgütü KYP'nin Türkiye'ye yönelik hazırladığı bir operasyon planı çerçevesinde gelişmeye başlar. Türkiye'nin bir anda petrol naklinde stratejik bir öneme sahip olması, Yunanistan'ı rahatsız etmiştir. Onlara göre bu durum, Balkanlar'daki dengeyi bozacak ve Türkiye bir anda güçlenip, gelişecektir. Nitekim romanda KYP, "Petrol[ün] ekonomik kalkınma dengesinde büyük rol oynayaca[ğın]" (Aysu, 1996: 305) düşünerek derhal sabotaj planını devreye sokar. Eserde sabotajın sebebi şu cümlelerle dile getirilir:

"Türki devletlerden gelen petrol Avrupa ve dünyaya iki yoldan akacaktı. İskenderun ve İstanbul. İskenderun zaten içinde bulunduğunuz dahili kargaşalar yüzünden başınıza problemler doğuruyordu. Ama İstanbul Boğaz'ını işlemez ve işe yaramaz bir kan gölüne çevirebilirdik." (Aysu, 1996: 305)

Neticede Andreas Gizikis, "petrol yüklü gemiyi Boğaz'da havaya uçur[mak]" (Aysu, 1996: 332) için görevlendirilir. Görevi yapabilmek için evvelâ, kimlik değiştirir, İstanbul'a saygın bir İngiliz iş adamı kimliğiyle gelir ve Kaniti'ler ailesinin yürüttüğü gizli silah üretimi projesine dahil olur. Amacı, kendisini bu projede çalışıyor göstererek gizlemektir.

Projede bulunanlardan biri de Kaniti'lerin şirketinde çalışan Mühendis Filiz Karsel'dir. Genç mühendis bir müddet hatalı tank imali projesine imza atmamak için direnir. Onun bu tavırları Andreas için bir engel olmaya başlar. Yunan ajan, Filiz'in projeye imza atmadığını -bunun da operasyona engel olacağını- görünce onu öldürmeye karar verir. Kendisini, Karsel'e Dan Wilkes olarak tanıtır ve birlikte

“alıştıkları bütün bir hafta boyunca (...) tatlı, sevecen, okşayıcı ve yumuşak” (Aysu, 1996: 213) tavırlarıyla kadını cezbeder. Genç mühendis, ajanın bu olumlu tavırlarına aldanarak onu evine davet eder, ancak o gün evinde Gizikis tarafından ldrlr.

Romanda Andreas Gizikis’in, Filiz Karsel cinayeti sırasında tecavüz girişimlerinde bulunduğu da görülmektedir. Fakat ajanın bu girişimlerinin asıl amacı, cinayete tecavüz görünümü vermektir (Aysu, 1996: 218). Romanın ilerleyen bölümlerinde ajanın, mühendis Filiz Karsel’e tecavüz etmediği, sadece üzerindeki kıyafetleri yırtmakla yetindiği anlaşılmaktadır. Bu, Andreas Gizikis’in romandaki ilk cinayetidir.

Filizi Karsel’i evinde katleden KYP ajanı, daha sonra Moşe ve Raşel Kaniti çiftini hedef alır. Moşe, Filiz Karsel cinayetinden sonra polisler tarafından sorgulanır. Ancak yaşlı adamın kızı ve torunu Yunanlıların elinde esir tutulduğundan polise gerçekleri anlatamaz. Lakin Gizikis, Moşe’nin polise bilgi aktardığından şüphe ederek şunları söyler:

“ok basit. Kızınızı ve torununuzu serbest bırakıncaya kadar hatalı tank imaline ses çıkarmaz, onlar geri gelince de yapılan hatayı farketmiş gibi üretilen tankların aksak mekanik donanımını dzeltebilirdiniz. (...). Biz böyle davranacağınızı sanmıştık. Bu kadarı da bize yeterliydi. Ama siz en kötüsünü tercih ettiniz ve polise başvurdunuz.” (Aysu, 1996: 306-307)

Filiz Karsel’in öldürülmesinin ardından proje işi de askıda kalır. Bunun zerine ajan, bir an önce sabotaj planını gerçekleştirmeye karar verir. Arkasında tanık bırakmamak için Moşe ve Raşel çiftini de öldürür. (Aysu, 1996: 307).

Bütün bunlardan Andreas Gizikis’in sabotajı gerçekleştirmek için bir kamuflaj operasyonu uyguladığı anlaşılmaktadır. Nitekim ajan bunu Moşe ile bir konuşmasında “Kabaca düşman istihbaratını yanıltıp dikkatlerini başka bir yöne çevirmek ameliyesi. Size uyguladığımız başka bir operasyondur. Başarıya da ulaştı. şimdi MİT ve siyasi polis tek gayemizin bu olduğunu sanıyor.” (Aysu, 1996: 306) cümleleriyle dile getirmektedir.

Romanda  cinayet işleyen Yunan asıllı Andreas Gizikis, sabotaj planını gerçekleştiremeden MİT tarafından ldrlr.

Mavi-Beyaz Rapsodi’de bahsi geçen diğer hasım ajan, Rum Anten Şefi Vasili Yorgopoulos’tur. Andreas Gizikis’ten sonra operasyonda aktif rol alan ikinci kişi olarak dikkati çeker. O, aynı zamanda Yunanistan’ın İstanbul Başkonsolosluğunda memur olarak çalışmaktadır (Aysu, 1996: 107). Operasyondaki görevi ise Gizikis’le birlikte planı uygulamak ve operasyon çerçevesinde görevlendirilen ajanlarla temasa geçmektir.

Yorgo Palavidis’in ilk suçu, Todorı Petrakis cinayetidir. Todorı’nın hem Türk hem de Yunan istihbaratına ajanlık yapması, her iki istihbarat tarafından mimlenmesine sebep olur. Daha önce MİT görevlisi Kenan Pamir tarafından ikili çalıştığı için hakarete uğrayan duble ajan, Palavidis tarafından da aynı tepkilere maruz kalır. Ancak Palavidis, Todorı’nın ihanetine Kenan Pamir kadar tepkisiz kalamaz ve onu vurarak öldürür. Romanda bu bölüm şu cümlelerle ifade edilmektedir.

“Kof ve boğuk bir ses çıktı. Kimsenin duyamayacağı sessiz bir patlama. Petrakis’in sağ şakağı bir anda paralandı. Ufacık kemik parçacıkları etrafa yayıldı. Hasıl olan oyuktan kan fışkırmaya başladı. Yerinde hoplayan Todorı o anda öldü. Başı önüne düştü.”
(Aysu, 1996: 116)

Yorgo Palavidis, eserde bunun dışında başka bir suç işlememiştir ve akıbeti hakkında başka bir bilgi de yoktur.

Romanda suçlular kadrosunda yer alanlardan biri de Rum asıllı Dimitri Kalaycıoğlu’dur. Yunanlıların planladığı operasyonun gerçekleşmesi için Dimitri’ye önemli bir görev verildiği defalarca belirtilse de romanda onun geride kaldığı ve operasyonda herhangi bir görevi olmadığı anlaşılmaktadır. Yaşlı adam, kamuflaj için KYP tarafından Türkiye’ye bir yem olarak gönderilir. KYP’nin buradaki asıl amacı Andreas Gizikis sabotaj planını gerçekleştirirken, MİT’in dikkatini Kalaycıoğlu’nun üzerinde toplamaktır. Nitekim yaşlı ajan Yunan İstihbaratının gözünde “...KYP’den kopmuş, işe yaramaz bir emekli” (Aysu, 1996: 27)dir.

Roman boyunca MİT’in de hiçbir zaman yaşlı ajana güvenmediği dikkati çeker. MİT, Türkiye’ye yönelik bir suikastın olacağından şüphe eder ve defalarca Kalaycıoğlu’ndan suikast hakkında bilgi almak ister. Lakin yaşlı ajan, olan bitenden habersizdir ve plan hakkında hiçbir bilgiye sahip değildir. Zaten o da kendisini “... işe

yaramaz bir emekli” (Aysu, 1996: 23) olarak görür ve Kenan Pamir’e bu işte hiçbir suçunun olmadığını, kendisinin kamuflej için seçildiğini, KYP’nin bu teklifini “... hâlâ işe yaradığı[nı] kendisine ispatlamak için” (Aysu, 1996: 23) kabul ettiğini söyler. Kalaycıoğlu bu düşüncesini şöyle dile getirmektedir:

“...Anten Şefi’nin beni araması uzayınca aklıma başka düşünceler takılmaya başladı. Bu düzmece bir operasyondur. Beni yakalanmam için kasten yollamışlar ve gerçekten yapılacak başka operasyonu gizlemeye çalışmışlardır.” (Aysu, 1996: 44)

Kalaycıoğlu’nun operasyona dair hiçbir girişiminin olmaması, olaylara sessiz kalması, Türk İstihbaratına kimi zaman yetersiz bilgiler vermesi, romanda onun da suçlular arasında değerlendirilmesine zemin hazırlar. Kenan Pamir’le konuşma esnasında kendisini ele veren bilgiler anlatır. Aslında İstanbul’a gelmeden önce operasyon için gönderildiğini ve bu konuda bilgilendirildiğini, fakat “...Terkedilmişlik, unutulmuş kompleksinden sıyrılm[ak]” (Aysu, 1996: 44) için bu teklifi kabul ettiğini belirtir.

Romanın sonunda, Rum asıllı emekli ajan Dimitri, MİT tarafından sorgulamak için getirildiği odada intihar eder (Aysu, 1996: 398). O, romanda operasyonda sadece dikkatleri başka yöne çekmek için bir yem olarak kullanıldığından, suçlu ajanlar, hasım istihbarat örgütü içinde ele alınmıştır.

Görüldüğü üzere her iki romanında Aysu, Türkiye’ye hasım olarak Rusya ve Yunanistan istihbarat örgütlerini çıkarır. Bu çerçevede her iki istihbarat örgütünün ajanları, Türkiye’nin askeri, ekonomik veya siyasi çıkarlarını baltalamak için ülkede yasa dışı eylemler planlarlar. Söz konusu yasa dışı eylem, polisliye suç karşılık gelir. Ancak casus romanlarında bu tür eylemler, istihbarat görevlilerince yapılır. Aysu’nun söz konusu romanlarında Yunan ve Rus istihbarat örgütlerinin elemanları ve onlara yardımcı olanlar, karşı gücü -örgütlü suçluları- oluşturur ve daha sonra MİT tarafından tespit edilerek öldürülür. Bu iki ülkenin karşı istihbarat örgütü olarak konumlandırılması, yazarın bilinçli bir seçimidir. Çünkü tarihe bakıldığında Rusya ve Yunanistan’ın sık sık Türkiye’nin hasmı olarak belirdiği görülmektedir ve Aysu’yu bu seçime götüren ana etmenler bu olmalıdır. Çoğu yazarın casus romanlarında benimsediği tavrı, bu romanlarda Osman Aysu da benimser; ülkesinin ve ulusunun

tarafını tutar. Bunu da romanlarında özellikle hasım ajanların ele geçirme sürecinde MİT mensuplarını zeki, akıllı, kurnaz, yakışıklı ve bilgili göstererek sağlar. Dolayısıyla söz konusu romanlarda MİT mensupları olumlu tasvir edilirken, hasım istihbarat elemanları kötü kişilerdir.

Osman Aysu'nun *Londra-Moskova Hattı*, istihbarat örgütlerinin çatışmasını konu edinen bir roman olmamakla beraber eserde mafya lideri Vasili Yelisev'in emriyle hareket eden bir KGB görevlisi vardır. Bu, Mihail Novodoviç'tir. Vasili Yelisev'in kızı Tatyana ve Sinan Kuru'yu öldürmesi için görevlendirilir. KGB ajanı her iki kurbanı öldürmek için onlara tuzak kursa da planları tutmaz ve Tatyana Yelisev tarafından öldürülür (Aysu, 2000: 260).

Azerbaycanlı yazar Çingiz Abdullayev de casus romanları kaleme almıştır. Nitekim *Andorra Sevməli və Ölməli Yerdir* romanı farklı ülkelerin istihbarat örgütlerinin birbirleriyle çatışmasını konu edinen bir casus romanıdır. Eserde birçok ülkenin istihbarat elemanı vardır; ancak iki suçlu göze çarpar. Bunlar; Rus ajan Rudolf Rejinski ile Amerikan ajan Julio Ançelli'dir. Rudolf Rejinski aynı zamanda romanın anlatıcısıdır.

Çingiz Abdullayev'in *Andorra Sevməli və Ölməli Yerdir* romanında iki suçlu dikkati çeker; bunlar Rus ajan Rudolf Rejinski ve Amerikan ajan Julio Ançelli'dir.

Eserde uranyum meselesiyle ilgili olarak Rusya, Almanya, İran, İsrail, Fransa, Amerika, Çin ve İngiltere'nin istihbarat elemanları Andorra'da toplanırlar. Bu ajanlardan altısı sırayla, meçhul cinayetlere kurban gider. Andorra'ya gelir gelmez CIA ajanı Julio Ançelli, Rus ajan Rudolf Rejinski'ye birlikte hareket etmeyi ve diğer ajanları öldürmeyi teklif eder. Romanda bu durum Rejinski'nin dilinden şöyle anlatılır:

“Yox, mən öz sözlərimdən imtina etmirəm -Culio Ançelli həqiqətən it oğlu itdir; özü də xalis it oğlu it! Bu özünəməxsus yeni birliyi məhz o uydurmuşdu, əclaflıqda ondan bir addım da geri qalmayan mənə, əlbəttə ki, belə birliyin mənfəətləri barəsində düşünmüşdüm. Düzünə qalsa, Ofra haqlıydı. Bütün bu tədbirləri təkbəşinə düşünmək və həyata keçirmək son dərəcə çətin olardı. Adətən, qatillər nəyə görə ələ keçirlər? Alibi olmayanda.” (Abdullayev, 2014: 135)

Her iki suçlunun ortak işledikleri ilk cinayət İngiltərə ajanı Piter Mortimer'in öldürülməsidir. Kurban, odasında bardağına konulan potasyum siyanürle zehirlənərək öldürülür (Abdullayev, 2014:135). İkinci cinayətlərini Alman ajan Elza Şerner'i öldürərək gerçəkləşdirirlər. Gənc qadın odasında iki kişi tərəfindən boğularak öldürülür (Abdullayev, 2014: 136). Ajanların üçüncü cinayəti Çinli ajan Li Tsziyun'u otel odasında atəşli silahla öldürmələrindədir (Abdullayev, 2014: 136). İranlı ajan Hüseyn'in öldürülməsi isə romandakı dördüncü cinayətdir. Kurban otelə axşam yeməyi yerənə qətləndirilir. Onun da daha sonra kadehinə konulan zəhirlə öldürüldüyü anlaşılır (Abdullayev, 2014: 117).

Julio Ançelli, Rudolf-la birlikdə romanda gəcən dörd cinayəti planlayıb işlədikdən sonra sonuncu cinayəti də gerçəkləşdirir. Körpə Pol'u da öldürən odur (Abdullayev, 2014: 134). Körpə Pol isə MOSSAD ajanı Ofra Mandel'i öldürür.

Romanda altı ajanın ölümü bu şəkildə sonuçlanır və geriye Rudolf-la Ançelli qalır. Her şey planladıkları kimi ilərlər və ardından oteli tərk edirlər. "Polla Ofranın ölümündən sonra biz Ançellə oteli tələsik tərk etdik və bizə lazım olan adamlarla görüşməyə də hələ imkan tapdıq; ertəsi gün isə artıq biz hərəmiş dünyanın bir başındaydıq." (Abdullayev, 2014: 138) deyən Rudolf, birbirlərini nədən öldürmədiklərini şu sözlərlə izah edir:

"Çünki bu lazım deyildi. Sırr onsuz da bizim əlimizdəydi. Daha doğrusu, o sırr yalnız iki ölkə malik idi -Amerika və Rusiya. Və biz qətiyyənlə istəmərdik ki, dünyada eyni potensiala malik üçüncü bir ölkə də peyda olsun. Siz axı məni başa düşürsünüz -bu nə BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasıdır, nə nüvə klubu, nə də böyük 'yeddi'lik'. Burada ən mühüm olan- sabitlik və öncədən bilməkdir. Və biz də bu it oğlu it Ançellilə birlikdə həmin sabitliyi və həmin öncədən bilməni təmin etməyə çalışdıq." (Abdullayev, 2014: 138)

Ofra Mandel öldürülmədən öncə kendi istihbarat təşkilatı MOSSAD'a suçluların kimlər olduğunu iletir. Bu səbəblə də hər iki suçlu ajan MOSSAD istihbarat təşkilatı tərəfindən arananlar listəsinə alınır (Abdullayev, 2014: 139).

Romanda cinayətə kurban giden dörd ajanın öldürülmə anı anlatılmaz. Üç ajan (Piter Mortimer, Elza Şerner və Li Tsziyun) otel odasında, Hüseyn isə axşam yeməyi

için seçtikleri “La Lavelier” restoranında katledilir (Abdullayev, 2014: 113). Piter Mortimer’le Hüseyin’in zehirlenerek, Elza Şerner’in boğularak, Li Tsziyun’un ise ateşli silahla öldürüldüğü dikkati çeker.

Rus ajan Rudof Rejinski olayların sonunda altı cinayeti neden işlediklerini anlatır. Suçlunun anlattıklarından, Andorra’da uranyum meselesiyle ilgili toplanan sekiz ülke içerisinde Rusya’yla Amerika’nın en güçlü ülkeler olduğunu göstermek istedikleri anlaşılmaktadır. Nitekim Rudolf bu düşüncelerini söyle dile getirir:

“... Düzünə qalsa, əgər kim elə hesab edirsə ki, dünyada dərhal bir neçə ölkə ağılıq edə bilər, həmin adam böyük səhvə yol verir. Dünyada hazırda heç bir tarazlıq yoxdur. Amerika qabaqda, birinci gedir, mən bunu etiraf etməliyəm, ikincisə Rusiyadır – Amerikanı yer üzündən silməyə qadir olan yeganə ölkə. Bəs əgər biz ikimiz qüvvəmizi birləşdirsək? Deyəsən, SSRİ-nin sabiq prezidenti bunu ‘yeni təfəkkür’ adlandırmışdı.” (Abdullayev, 2014: 135)

Çingiz Abdullayev, casus romanı türünde kaleme aldığı *Andorra Sevməli və Ölməli Yerdir* romanında sekiz ülkenin istihbarat örgütlerinin birbirleriyle çatışmasını konu edinir. Rusya, Almanya, İran, İsrail, Fransa, Amerika, Çin ve İngiltere’nin istihbarat ajanlarının arasında yaşanan kıyasıya mücadele ve güç savaşı, sonunda Rusya ve Amerika’nın galip gelmesiyle sonuçlanır. Yazar, eserinde Rusya ve Amerika’nın tarafındadır. Bu iki ülkenin ajanları, zeki ve kurnazlığıyla öne çıkar. Nitekim ustaca işlenen altı cinayet de bunun bir göstergesidir.

Tablo 4: Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in Romanlarında Suçlu İstihbarat Görevlileri

Örgütlü Suçlular İstihbarat Görevlileri		
Osman Aysu	Romanlar	İstihbarat Görevlileri
	<i>Havyar Operasyonu</i>	Boris Voskov (VUŞ) Vasili Tzenev (Samual Adirich) (VUŞ) Antuan Vezinkov (VUŞ) Ali Kaner (VUŞ'a para karşılığı çalışan)
	<i>Mavi-Beyaz Rapsodi</i>	Andreas Gizikis (KYP) Yorgo Palavidis (KYP) Dimitri Kalaycıoğlu (KYP)
	<i>Londra-Moskova Hattı</i>	Mihail Novodoviç (KGB)
Çingiz Abdullayev	<i>Andorra Sevməli və Ölməli Yerdir</i>	Julio Ançelli (CIA) Rudolf Rejinski (Rus İstihbaratçısı)

Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere Osman Aysu'nun söz konusu casus romanlarında milliyetçi bir tavır öne çıkmakta, yazar Türkiye ile hasım istihbarat örgütleri olan Yunan KYP ve Rus VUŞ'u karşı karşıya getirmekte, MİT'i her iki tarihsel düşmana karşı üstün bir güç olarak ortaya koymakta ve dolaylı olarak yüceltmektedir. Romanda hem KYP hem VUŞ elemanları, kötü ve suçlu karakterlerdir, acımasız ve şiddete eğilimlidirler. Buna karşılık Abdullayev'in romanındaki istihbarat mücadelesinde ulusal tavır, arka plandadır. Abdullayev, dünyanın önde gelen ülkelerinin casuslarını bir araya toplayıp, çatıştırarak, okura dünyaya hangi ülkenin ya da ülkelerin egemen olduğunu gösterme amacındadır. Bu itibarla suçluyu aşağılamaz, aksine cinayetleri ustalıkla işleyen CIA ve Rus ajanını yüceltir, romanın sonunda MOSSAD ajanı Ofra da ölmekle beraber, İsrail'i de bu güç

savaşı içinde çeşitli açılardan başarılı bulur, ama örneğin İran ajanı Hüseyin’le yer yer alay eder, böylece okura dünyaya bu iki ülkenin -Amerika ve Rusya’nın- egemen olduğu gerçeğini kabul ettirmeye çalışır. Ona göre sanki bu ölümüne çatışmalar, doğal bir süreçtir, bir tür egemenlik savaşıdır ve en güçlü olanlar bu savaştan galip çıkacaktır. Dolayısıyla Abdullayev’in *Andorra Sevmeli ve Ölmeli Yerdir*’i klasik bir casus romanı değildir, yazar casuslar arası çatışmalar aracılığıyla dünyadaki güç savaşını sembolik olarak anlatma amacındadır.

3.1.2. Siyasi Suçlular

Siyasal suç kavramının tarihi gelişimi, devlet adı verilen örgütlü yapılanmaların ortaya çıkış yıllarına tekabül eder. Devletin iç ve dış güvenliğine zarar veren her türlü eylem, suçtur. Dolayısıyla burada suçu planlayan ve gerçekleştiren kişiler “suçlu” olarak karşımıza çıkar. Kaynaklarda devlete; onun güvenliğine, siyasi rejime yönelik her türlü eylem suç olarak kabul edilir. Bir başka deyişle rejime, siyasi özneler ve onların politikalarına yöneltilen her türlü saldırı siyasal şiddettir. Bu tür şiddetin asıl amacı, aslında siyaseti yok etmektir, sivillerden çok, siyasi şahsiyetleri, güvenlik güçlerini veya bürokratları hedef alır (Şen, 2018: 29-30). Buna karşılık otoriter yönetimlerin de kendi iktidarını sürdürmek için rakiplerine siyasi şiddet uygulaması söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla bu tür fiilleri işleyen kişiler, gruplar veya siyasi örgütler, siyasi suçlu kategorisinde değerlendirilir. Bu bağlamda örneğin örgütsel gruplar halinde devlete yönelik darbe, ayaklanma, devrim ve ihtilaller, rejime karşı uygulanan bir tür siyasi şiddettir (Parlakıyıldız, 2007: 27-28).

Siyasal şiddet, bir ülkenin iç meselesi olarak değerlendirilir. Devlete yönelik uygulanan eylemin siyasal şiddet olabilmesi için eyleme katılan kişilerin amaçlarının siyasal bir nitelik taşıması gerekir (Parlakıyıldız, 2007: 28).

Örgüt kelimesi, ortak bir amacı gerçekleştirmek için bir araya gelen kişi veya kurumların oluşturduğu birlik anlamına gelmektedir. Örgütlü suç, suçun bir grup tarafından organize biçimde işlenmesidir. Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev’in romanlarındaki bir kısım siyasi suçlar örgütlü suç kapsamındadır.

3.1.2.1. İlleğal siyasi örgütler

Osman Aysu'nun incelenen romanları arasında *Lenin'in Mangası* örgütlü siyasal suç ve suçluları konu edinen bir romandır. Romanda Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bir grup asker ve emekli komutan komünist rejimi ihya etmek için önce Lenin'in Mangası, daha sonra da yine ona bağılı olarak Alkazar adında gizli bir örgüt kurar. Amaçları, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra askeri bir darbe gerçekleştirerek eski rejime geri dönmektir. Romandaki;

“Aralarındaki sekiz sivil, eski Merkez Komite, Kızıl Ordu ve askeri haberalma örgütü GRU gibi en üst düzey devlet makamlarında görev yapmış, küçük ve seçkin bir grubun üyeleriydiler ve hepsi de emekliye sevk edilmişti. İki üniformalı askerin ise durumları biraz farklılık arz ediyordu. Biri halen Rus Genel- kurmay Başkan yardımcısı Maraşel Ryazanov diğeri ise Güney Orduları Baş Komutanı Ivan Varoşov'du.” (Aysu, 1998: 71)

cümlelerinden de anlaşılacağı üzere, örgüt üyelerinin çoğu Sovyetler Birliği döneminde görev yapmış, ama emekli olmuş önemli siyasi ve askerî şahsiyetlerdir. Aralarında yeni dönemde görev yapan askerler de vardır. Bu örgüt, Gorbaçov'un ülkeye ihanet ettiğini, Yeltsin'in ülkeyi bir kaosa sürüklediğini, Sovyetler Birliği içindeki toplulukların darmadağın olduğunu, çoğunu kapitalist liderlerin yönettiğini düşünür. Eserdeki şu satırlar, Lenin'in Mangası adlı örgütün ideolojik konumunu tespit bakımından önemlidir:

“Yemek sırasında her zamanki konulardan söz ettiler. Rus İmparatorluğunun çöküşünden, Mikhail Gorbaçov'un ülkeye ihanetinden, Boris Yeltsin'in getirdiği akıl almaz kaostan bahsettiler. Her şey tümüyle mahvolmuş gibi görünüyordu. Berlin Duvarı çoktan yıkılmış, Varşova Paktı tarihe karışmıştı. Doğu Almanya yitirilmiş, Sovyet blokunda yer alan, Sovyetlerin yönettiği komünist hükümetler birer birer, iskambilden evler gibi yıkılmış, Prag'dan Budapeşte'ye, Vilnius'tan Varşova'ya kadar her yerde hükümetleri çılgın kapitalistler ele geçirmişti. İnsanlar komünizmin yıkılmasını istemişler, sokaklarda yürümüşlerdi. Gorbaçov'un ve Yeltsin'in

ihanatini gören Lenin ve Stalin'in ruhlarının mutlaka mezarlarında sızladığını düşünüyorlardı. Ve en kötüsü Rusya parçalanmış, Birliğe dahil cumhuriyetler teker teker bağımsızlıklarını ilan etmiş ve isyankâr yumruklarını Sovyet'lere sallamışlardı. Bir zamanlar çok güçlü olan, Stalin yönetimi sırasında dünyaya kafa tutan büyük Rus İmparatorluğu şimdi parçalanmıştı. Bu bir karabasandı ve asla izin verilmemeliydi.” (Aysu, 1998: 71)

Ancak örgüt üyelerinden biri, bu gizli yapı hakkında bilgi sızdırınca, Lenin'in Mangası deşifre olur. Amerika, durumu Boris Yeltsin'e bildirir. Yeltsin, dönemin KGB'si ve GRU (Baş İstihbarat İdaresi) aracılığıyla araştırmalar yaptırmasına rağmen örgütü açığa çıkaramaz. Çünkü örgüt üyeleri, alınan güvenlik önlemleri nedeniyle bir yıl boyunca kendi aralarında toplantı yapmazlar, hücrelerine çekilip olayların unutulmasını beklerler (Aysu, 1998: 261).

Bir süre hücrelerine çekilen örgütün idari sekreterliğini GRU (Baş İstihbarat İdaresi)'nin eski Dış Operasyonlar Daire Başkanı emekli general Boris Kravchenko üstlenir. Geçen süre zarfında örgütün altında sivillerden oluşan Alkazar adında yeni bir gizli teşkilat kurulur. Eserde Alkazar kelimesinin anlamı “...eski İspanya'da valilerin köşklerine verilen isim”, “...malikane, saray karşılığı bir kelime” olarak (Aysu, 1998: 128) tanımlanmaktadır. Darbeyi gerçekleştirecek askeri kanadın başında Genelkurmay Başkanı Yardımcısı Mareşal Ryazanov vardır (Aysu, 1998: 262). Alkazar'ın başı ise GRU generali Boris Kravchenko'dur (Aysu, 1998: 389).

Darbenin 27 Temmuz gece yarısı saat birde gerçekleştirilmesi plânlanır. Lenin'in Mangası'nın lideri Genelkurmay Başkanı Yardımcısı Mareşal Ryazanov, üç gün sonra yapılacak darbeye ilgili son toplantısında planı şu sözlerle anlatır:

“... Sovyet rejiminin yeniden kuruluş ve ihyası artık sizin ellerinize teslim edilmiştir. Çok şey kaybettik. Fakat 27 Temmuz gece yarısı saat 1'de başlayacak yıldırım harekatı Rusya'da yeni aydınlık günlerin doğması ve eski gücümüze kavuşmamız için bir başlangıç olacaktır. İlk etapta askeri ve sivil bütün stratejik odaklar tarafımızdan işgal edilecektir. Aynı günün sabahı birliklerimiz başta Estonya, Letonya, Litvanya, Beyaz Rusya ve Ukrayna olmak üzere

eski kuzey topraklarına sonra da güneyde Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan ve Moldova Cumhuriyetlerini işgal edecektir. Başarımız karşısında Tacikistan, Kazakistan ve Moğolistan gibi ülkelerin kendiliğinden bize ilhak edeceklerine inanıyorum. Belki tek direnişle Ukrayna ve Çeçenistan’da karşılaşabiliriz. En güçlü ve seçilmiş birliklerimizi de buralara sevkedeceğiz. Mukavemet halinde taş üstünde taş bırakılmamasını istiyorum.” (Aysu, 1998: 362-363)

Ryazanov, konuşmasının devamında darbeden sonra Rusya’ya getirecekleri yeni düzen hakkında da bilgiler verir. Bunlar, planın ikinci aşamasını oluşturur. Memleketteki bütün sivil kurum ve muhalefet odakları ortadan kaldırılacak, eski Komünist Partisi yeniden ihya edilecek, tek partili bir düzene geçilecek, başta Yahudi ve Çeçen cemaatleri olmak üzere Rusya’da yaşayan diğer topluluklar yeni düzene entegre edilecektir. Bununla birlikte nükleer silahlanmalara yeniden dönülerek çevre ülkeler tehdit altına sokulacak, Batıyla yapılan tüm anlaşmalar yürürlükten kaldırılacak, Rus askeri yeni topraklar kazanmak için var olacak, işgal edilen diğer memleketlerin halkı Rus efendileri için hizmetçi olacak, KGB ve GRU eski güçlerine kavuşturulacak, asker ülkedeki ahlaki bozuklukları engelleyecek, kurulacak olan Komünist Parti gençlik örgütleri, liberal, gazeteci, papaz ve eşcinsel gibi rejimi tehlikeye sokabilecek Batı kapitalizminin hayranlarını bertaraf edecektir.

Lenin’in Mangası adlı örgütün lideri Mareşal Ryazanov, romanda bahsi geçen Kafkas cephesinden çalınan nükleer başlıklı BM-40 tipi yüz silahın nerelerde kullanılacağı konusunda örgütün idari sekreterlik görevini yürüten Boris Kravchenko’ya bilgi verir. 26 Temmuz günü, bu silahların Moskova’da yüz ayrı noktada patlatılmasını ister. Operasyonu, Alkazar örgütü elemanları gerçekleştirecektir (Aysu, 1998: 365).

Mareşal Ryazanov, dış dünyaya karşı darbeyi haklı kılacak bazı girişimlerde bulunmayı hedefler. 26 Temmuz olayları bir halk harekâtı gibi gösterilecek “... Parlamenteoya, Bakanlıklara, bazı askeri noktalara telekomünikasyon merkezlerine, bankalara, muhalif sivil örgüt topluluklarına eylemler” (Aysu, 1998: 366) düzenlenecektir. Kısacası o sabah, Moskova’da bir halk ayaklanması

gerçekleştirilecek ve 27 Temmuz günü Rus ordusu yönetime el koyarak halihazırdaki idareyi bertaraf edecektir.

Bütün bunlar, romanda var olan rejime ve iktidara karşı örgütlü bir darbe planlandığını, devletin güvenliğine yönelik silahlı eylemlerle toplumda bir kaos yaratmanın amaçlandığını göstermektedir.

Ancak her şey planlandığı gibi gitmez. Örgüt içindeki bazı kişiler, darbeye ilişkin gizli bilgileri dışarıya sızdırır. Bunlar; emekli GRU Albayı Yuri Dunayev, emekli Kızıl Ordu subayı Aleksı Kunetskaya ve emekli General Valery Şalyapın'dır.

Yuri Dunayev, çalıştığı süre boyunca ülkesine kendi ideolojisi doğrultusunda büyük hizmetleri olan emekli bir GRU albayıdır. Lenin'in Mangası'na ait bilgilerin neredeyse tümü onda mevcuttur. Yaşlı adam Moskova'da kızıyla yaşadığı zor ekonomik şartlar nedeniyle para karşılığında bu bilgileri Almanya istihbarat örgütü BDN'ye satmak ister (Aysu, 1998: 180). Alkazar üyeleri, Yuri Dunayev'in bu ihanetini fark eder etmez derhal onu ortadan kaldırmayı planlarlar. Örgüt mensupları tarafından bir araba kazasıyla yok edilmek istenen GRU albayı tedavi gördüğü hastanede boğma teliyle öldürölür (Aysu, 1998: 83).

Örgüte ihanet eden bir başka kişi de 1995 yılında Alkazar örgütüne üye olan (Aysu, 1998: 296) Aleksı Kunetskaya'dır. Elindeki bilgileri (Aysu, 1998: 239) CNN muhabiri Jane O'Hara'ya para karşılığında satmak ister. Ancak o da bilgileri vereceğı gece örgüt tarafından öldürölür.

Eserde örgütle ilgili gizli bilgileri CIA ajanına vermek isteyen bir başka örgüt üyesi, Sovyet Rusya'ya büyük yararları dokunan bir asker olarak tanıtılan Emekli General Valery Şalyapın'dır. Ancak o, bu konuda diğerlerinden farklı davranır. Vereceğı bilgilerin karşılığında maddi bir çıkar beklemez. Tek istediğı ülkesini darbeden kurtarmaktır (Aysu, 1998: 309). Fakat o da diğerleri gibi gizli bilgileri teslim edeceğı gece Kravchenko tarafından evinde öldürölür (Aysu, 1998: 355) ve topladığı bilgiler örgüt tarafından imha edilir.

Eserde bu üç ismin dışında darbeye ilişkin bilgileri elde ettiğı için CNN muhabiri Jane O'Hara da Alkazar militanı Leonid Çernenko tarafından evinde önce tecavüz maruz kalır daha sonra da öldürölür (Aysu, 1998: 440).

Bütün bu cinayetlerin ana nedeni, rejime karşı darbe düzenleyecek bir örgütün gizli bilgilerinin ele geçirilmesi ve darbenin önleneyeği endişesidir. Örgütle ve darbeye ilgili bilgiler, içerdeki bazı üyeler tarafından dışarıya sızdırılır ve bunu öğrenen örgüt tarafından öldürülürler.

Ancak çatışma sürer. Örgütle ilgili gizli bilgiler bu kez Yuri Dunayev'in kızı Sonya Dunayev'in eline, ondan da MİT mensubu Ertan Göreç'in eline, ondan da FSB'ye ulaşır. Şifreli olan bu bilgileri Sonya çözer. Böylece Aysu, Rusya'daki darbenin önlenmesinde MİT'e özel bir rol verir, dolaylı olarak Türkiye'nin istihbarat örgütünü yüceltir (Aysu, 1998: 399).

Daha sonra örgütün darbe girişimi adım adım önlenir. Önce, darbe için Kafkas ordusundan kaçırılan silahlar, saklanan depoda bulunur (Aysu, 1998: 470). FSB silahlara el koyar. Darbeye ilişkin bilgiler Boris Yeltsin'e de ulaşır. FSB, "...Yeraltındaki komünist milisler[in] (...) Moskova'da eyleme girişecekler[ini].", "Elebaşlarını ve planlarını tespit etmiş bulun[duklarını]" (Aysu, 1998: 470) ona bildirirler. Ülkede güvenlik önlemleri alınır ve darbe önlenir. Lenin'in Mangası ve onun alt kuruluşu olan Alkazar örgütü üyeleri, planlanan darbeyi gerçekleştiremezler. Lenin'in Mangası'nın lideri Mareşal Ryazanov odasında intihar eder, Alkazar örgütünün lideri Boris Kravchenko ise "...olaylardan üç ay sonra bir metro istasyonunda ölü bulun[ur]" (Aysu, 1998: 502).

Bütün bu bilgiler, söz konusu romanda yürürlükteki siyasal rejimi yıkıp başka bir rejimi kurmaya yönelik bir gizli örgütün bulunduğunu, bu örgütün mensuplarının Sovyet dönemindeki etkili devlet adamları ve askerlerden oluştuğunu, askeri kanadın yanı sıra örgütün alt birimi olarak Alkazar adlı, sivillerden oluşan bir yapının olduğunu göstermektedir. Romanda suçlular, siyasi kimlikleriyle ve komünist rejim yanlıları olarak öne çıkarlar. Bir anlamda eserde Rusya bağlamında komünistlerle liberaller çatışır. Bu çatışmada muammayı çözen, dolayısıyla darbeyi önleyen ana güçlerden biri FSB ile beraber MİT'tir. Burada ise yazarın milliyetçi bir tavır sergilediği söylenebilir.

3.1.2.2. Derin devlet

Ayşe Özdemir Çolak, derin devlet kavramını; "...devletin hukuk dışına taşan ya da taşıdığı iddia edilen gizli faaliyetlerdir. Bu faaliyetlerde devlet ya da devlet içinde bir grup, -ya kendileri adına ya da başka bir devlet adına- rutin yasal olanın yani

hukuka dayalı olan faaliyetlerin dışına çıkar.” (Çolak, 2018: 679) cümleleriyle tanımlar.

Osman Aysu’nun ana teması, derin devlet olmamakla beraber, bu soruna değindiği bir romanı *Devlet Sırrı*’dır. Söz konusu romanda 1880’li yıllarda Alman arkeologlardan tarafından Rusya’dan kaçırılan, daha sonra ise Amerika’ya götürülen oldukça kıymetli eserleri bulmak ve elde etmek için yapılan mücadele anlatılır. Çatışmanın ana nedeni siyasi değildir, ancak İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, 1946’da konunun Stalin tarafından Roosevelt’le konuşulması, bu eserlerin Rusya’ya iadesinin istenmesi, orada çalışan hizmetliler tarafından “...Stalin, savaş sonrası Rusya’nın uğradığı büyük kayıpların ve ekonomik çöküntünün telafisi için Amerika’dan bir miktar altın iste[di].” (Aysu, 2016: 265) şeklinde anlaşılır ve bu, fısıltı şeklinde duyulur. Oysa bu, yanlıştır. Çünkü yıllar önce Aziz Serguis Teslis Manastırı’ndan çalınan hazine, Amerika’dan uçakla ait olduğu yere geri getirilmiştir. Ancak bir süre sonra çıkarılan asılsız söylentiler dönemin istihbarat örgütü NKVD vasıtasıyla Stalin’in de kulağına gider. Stalin, siyasi açıdan kendisine zarar vereceğini düşündüğü için “Bu söylentileri çıkaranları susturun!” (Aysu, 2016: 443) emrini verir. Emir üzerine NKVD istihbarat örgütü, o gece Yalta’da olaya tanıklık eden 23 personeli Stalin’in emriyle teker teker ortadan kaldırmaya başlar. Romanda bahsi geçen 23 personelin kim olduğu ve ne şekilde susturulduğu Anastasya Litvinenko’nun dilinden şöyle anlatılır:

“O gece Stalin’in Yalta’daki köşkünde bu davete şahit olan tam yirmi üç kişi vardı. Kimisi köşte görevli, kimisi koruma, kimisi de protokol elemanıydı. Ama bu davetten sonra yaklaşık bir yıl içinde hepsi öldürüldü. Bazıları trafik kazasında, bazıları beklenmedik hastalıklarla, bazıları da asla anlaşılmayan nedenlerle.” (Aysu, 2016: 358)

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere, söz konusu kişilerin öldürülmesi Stalin ve ona bağlı istihbarat örgütünce işlenmiş siyasal bir suçtur ve suç, bu kez devletin derin gücü tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çingiz Abdullayev’in derin devlet meselelerini ele aldığı en önemli eserlerinden biri *İrodun Kölgəsi*’dir. Romanda olaylar, Moskova’da seçim öncesi

muhaləfət liderinə yönəlik bir suikast girişimi və ardından metrodakı patlamayla başlar. Eserdə adı verilməməklə bərabər başkan, Yeltsin'dir. 1996'da Rusya'da ikinci başkanlıq seçimi yapılacaqdır. Bu süreçdə dövlət içindəki bir qrup FTX üst düzey bürokrat, kommünist parti liderinin seçimi qazanacağını görünce ölkədə birtakım tərör eylemi dözənler. Amaçları seçimleri manipölə etmək, hâlihazırdakı başkanın görevi sürdürməsinə sağlamaqdır. Bözylə Çingiz Abdullayev, 1996 seçimleri bağlamında Rusya'da kommünistlərlə yeni dözən yanlıları arasındakı iktidar çatışmasını, seçimlərdə dərən dövlətin sabotaj çalışmalarını ele alır.

Eserdən anlaşıldığı gibi FTX (Federal Güvenlik Teşkilatı)'nin bünyesinde yer alan Analiz Şubesindeki bazı üst düzey bürokratlar bir araya gelərək -Albay Mamontov, Pankov və FTX Müdür Yardımcısı- seçimləri engelləmək vəya ertələmək için 'Qoliafin qayıdışı' kod adıyla Moskova'da farklı tarixlərdə sabotajlar, suikastlar gerçəkləştrirmək üzərə bir planı hazırlarlar. Dərən dövlət dənəbilecek bu grubun başkanlığını FTX'nin bünyesinde çalışan Pankov yürütməkdədir. Planın hazırlanma süreci bir yıl öncesinə dayanmaqdadır.

Rusya'da hərkes muhalif partiye karşı iktidarın təkərər seçilmə şansının olmadığını farkındadır. İşte bu kaybetmə riski, dövlət içindəki bir qrup bürokrat və istihbaratçıyı hərəkətə geçirir. Çünkü seçimi kaybetmək, ölkədəki tüm dözənin yeni baştan dözıştirilmesi və çıkarlarının sona erməsi deməkdir. Bununla ilgili olaraq romandakı satırlar dikkət çekicidir:

“Amma hakimiyyətə başqa birinin gəlməyi hər şeyin sonu demək idi. Bu, illər ərzində nə vaxtsa 'ictimai mülkiyyət' adlanan yağlı kətəyə ağızları ilişmiş və az vaxtda nağıllardakı kimi varlanmış çox sayda 'qırsaqqızın' tamamilə məhv olması demək idi.” (Abdullayev, 2018: 185)

Başkanın dözışməsinə istemeyən Federal Güvenlik Teşkilatı Analiz Dairesi yetkililəri, Çeçenistan'dakı savaştan və Rusya'dakı sosyal-siyasal atmosferdən faydalanaraq, seçimləri engelləmək için 'Qoliafin Qayıdışı' adında gizli bir eylem plânı hazırlarlar. Plân, eserdə:

“Məhz o vaxtlar analitik idarənin 'Qoliafin qayıdışı' adlı tam məxfi proqramı hazırlandı. Muxalifət inamla hakimiyyətə doğru gedirdi və

onun yürüşünü demokratik yollarla kəsmək qeyri-mümkün idi. Yalnız bir yol qalırdı: Çeçenistandakı müharibədən və ölkədəki ümumi şəraitdən istifadə edərək seçkilərin vaxtını dəyişmək, ləğv etmək və ya, ümumiyyətlə, konstitusion normaların fəaliyyətini dayandırmaq.” (Abdullayev, 2018: 186)

cümlələriylə açıqlanır. Buna görə dərin devletin görevi, “ümumi situasiyanı ağırlaşdırmaq, (...) Moskvada nümayişkarənə terror aktları keçirmək və buna görə çeçenləri günahlandırmaq[dır]” (Abdullayev, 2018: 170). Böylece ölkədə siyasi və sosial bir kaos oluşturulacaq, olağanüstü hal ilan edilecek ve seçimler ertelenecektir. Söz konusu gizli grup, ‘Qoliafin qayıdışı’ kodlu plana göre “... Ayın 5-də ‘Ost-Bankın’ qarşısında, 8-də metroda” (Abdullayev, 2018: 135) ve “... Ayın 23-də Vnukovo aeroportunda partlayış” (Abdullayev, 2018: 280) eylemleri yapacaktır.

Derin devletin liderlerinden biri olan Albay Mamontov, planı gerçəkləşdirəbilmək için hesapta olmayan cinayətlər işlər və bu səbəplə romandakı ən önəmli suçludur. Örgüt lideri, eylem planını, ayın beşində muhalefət liderinə yönəlik suikastla tətbiq etməyə qərar verir. Lakin plan istedikləri şəkildə icra olmur. Çünki bombayı qoydukları aracın içində hədəflənən kişi deyil onun səkretəri, şoförü və qoruması vardır. Amaçları seçilmə şansı yüksək olan muhalefət liderini ortadan kaldırmaktır. Araç patladıqdan sonra muhalefət liderinin çalışanları ölür, kendisi isə arabada olmadığı üçün kurtulur. Müdür yardımcısı, olay sonrasında FTX’nin bünyesinde çalışan Yarbay Vladimir Sergeyeviç Slavin’dən suikastın faillərini tapmasını istəyir (Abdullayev, 2018: 15). Oysa bu əmrə verən FTX-in müdür yardımcısı da faillər; yəni dərin devlet arasındadır. Lakin diqqət çəkmək üçün kendisini yasalara uyğun davranırmış kimi göstərir. Nəticə etibarilə *İrodun Kölgəsi*, dərin devlet və onun hazırladığı gizli eylem planından yaranan ‘siyasi bir muamma’ ilə bu ‘muamma’yı həll etməyə çalışan Dronqo arasındakı bir mücadele üzərində qurulmuşdur.

Başlanğıçta Slavin, verilən vəzifə gereğincə dərin devletin peşinə düşər və bu maddədə bir çox məlumat əldə edir. Olayların ardınca dərin devletin yerləşdiyini aşkar edir; Çeçenlərin başında təkənən Hacı Abdulla ilə görüşür. Moskvada xalqı təşkilatlaşdırmaq üçün suikast olaylarından Çeçenləri məsələli tutarkən Hacı Abdulla buna itiraz edir və Slavin’ə suçlulardan birinin Keçel İqor ləkəbiylə tanınan İqor Adəşev olduğunu

(Abdullayev, 2018: 87) açıklar. Slavin'in, Hacı Abdulla ile görüşmesi ve Keçel İqor'un peşine düşmesi derin devlet mensubu Mamontov'u tedirgin eder. Deşifre olacakları kaygısıyla önce Hacı Abdulla'yı ve daha sonra da Keçel İqor'u ortadan kaldırır.

Derin devlet mensupları, Slavin'i adım adım izlerler. Örneğin örgüt liderlerinden Mamontov, Slavin'in çalışmalarından haberdar olmak için odasına ses dinleme cihazı yerleştirir.

Mamontov'un cinayetleri bununla da kalmaz. Ardından Slavin'in ekibindeki görevlileri öldürür.

Araştırma ilerledikçe derin devletin planıyla ilgili bilgiler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda Teğmen Dima, Mamontov'un odasını ararken 'Qoliafin qayıdışı' planını ele geçirir. Belgede aynı zamanda FTX'nin müdür yardımcısının da imzası vardır. Mamontov, odasına çıktıktan sonra belgenin çalındığını anlar ve Slavin'in öldürülmesini emreder (Abdullayev, 2018: 169). Dronqo'yla olan randevusuna gitmek üzere FTX'nin binasından ayrılan Slavin, Mamontov'un emri üzerine öldürülür. Belge ise Dima Vиноqrodov'dadır. Albay, Slavin'i öldürttükten sonra belgeyi bulmak için üzerini arar lakin büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Suçlu bundan sonra, Dima Vиноqrodov'un peşine düşecektir.

Slavin öldükten sonra araştırmayı Dronqo yürütmeye devam eder. Araştırma sürecinde, plana ve derin devlete mensup isimlere ulaşır. Ancak derin devlet Dronqo'yu da izler. Onun Həmzə Ağayev'le olan görüşmesini engeller ve Ağayev'in ölümüne sebep olur (Abdullayev, 2018: 238). Albay Mamontov, Hacı Abdulla, Keçel İqor ve Slavin'den sonra Həmzə Ağayev'in ölümünden de sorumlu kişidir.

Mamontov, işlediği dört cinayetten sonra 'Qoliafin qayıdışı' planını sürdürmek için engelleri ortadan kaldırmaya devam eder. Bu defa hedefinde planı ele geçiren Dima Vиноqrodov'la dedektif Dronqo vardır. Sonuçta Dima'yı da tuzağa düşürüp öldürtür ve daha sonra çevresindekilere onun "Terrorçu!" (Abdullayev, 2018: 288) olduğunu söyler ve kurbanın üzerinden 'Qoliafin qayıdışı' planını alır. Ancak Dima, havaalanına gelmeden önce önlem almış, planın bir nüshasını Moskova'nın önde gelen gazetelerine göndermiş ve 'seçim günü yani ayın 25'de Moskova'nın önde gelen gazetelerinde yayımlanmasını sağlamıştır. Suikast planının ifşa olmasıyla birlikte

‘Qoliafin qayıdışı’ suikast liderlerinden bazıları tutuklanır bazıları istifa eder və digərləri de görevindən atılır. Bu, romanda şöyle özetlenir:

“Prokurorluq FTX işçilərinin, direktor müavininin, eləcə də polkovnik Mamontovun həbsinə order verib. FTX direktoru istefa verib. Onunla birlikdə Müdafiə və Daxili İşlər naziri də istefa verib. Dövlət duması baş nazirdən hökumətin personal heyətini seçkilərə qədər dəyişməyi tələb edib.” (Abdullayev, 2018: 313)

Sonuçta, Abdullayev’in bu romanında suçlular, devlet içinde örgütlenmiş bir gruptur ve amaçları, siyasal olarak bir iktidarın sürmesi, muhalefet liderinin seçimleri kazanmamasıdır. Bu amaçla birtakım suikastlar, sabotajlar ve bombalamalar yaparak, toplumsal huzuru bozar, seçimlere engel olmak isterler. Belli ki Abdullayev’in romanında iktidardakiler ve derin devleti oluşturanlar, Rusya’daki Yeltsin taraftarı, yeni düzenin siyasi, askeri elitleridir. Yazar, dolaylı olarak onları, seçimleri sabote ettikleri ve eski rejim yanlısı siyasilere komplo düzenledikleri için suçlar. Böylece Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonraki düzeni karanlık bir siyasi ortam olarak yansıtır, derin devlete ışık tutar. Tavrı ve tarafı Aysu’ya göre farklı cephededir. Aysu ise *Lenin’in Mangası*’nda Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra, komünistlerin yasa dışı yollar ve eylemlerle, bir darbe hazırlığını ele alır. Onun romanında karşı güç, -her ne kadar artık devletten tasfiye edilmişse de- komünist rejim yanlısı, çoğu emekli siyasi, askerî elittir. Abdullayev’de ise karşı güç, komünist muhalifleri birtakım terör eylemleriyle susturan, devre dışı bırakan yeni düzen taraftarlarıdır ve bunlar halihazırda devlet içinde görevlidirlər. Bu bağlamda Aysu’nun romanı, anti-komünist bir nitelik taşıırken ve iktidarı -yeni düzeni- savunurken, Abdullayev’in romanı anti-kapitalist, anti-Amerikancı ve iktidar karşıtı bir bakış açısı ile kaleme alınmıştır. Bakış açılarındaki bu farklılıklar bir yana, her iki roman, Sovyetler Birliği’nin dağılma süreci ve sonrasında Rusya’da komünizm yanlısı siyasi gruplarla yeni düzen anlıları arasındaki iktidar çatışmasını konu edinmeleri ve farklı bakış açılarına sahip olmaları bakımından dikkati çekicidir. Abdullayev, içeriden biri ve eski rejimde çalışmış bir KGB görevlisi olarak romanlarının çoğunda Sovyetler Birliği’nin yıkılışına ve eski rejimin çöküşüne olumlu bakmaz, aksine bunu bir ‘çöküş, dağılış’ olarak değerlendirir ve yeni düzene karşı birçok eleştiri yapar. *İrodun Kölgəsi* de yazarın yeni düzeni eleştirdiği siyasi romanlarından biridir.

3.1.2.3. Siyasi suç işleyen kiralık katiller

Çingiz Abdullayev'in *Balkan Sindromu*, diğerleri gibi siyasi bir romandır. Eserde ana olay, Sırbistan Başbakan Yardımcısı Predraq Baştıç'ın Belgrad yakınlarındaki Biçeliş adlı yerdeki bir villada, komşu cumhuriyetlerden gelen muhalefet parti liderleriyle yapacağı bir siyasi toplantı öncesinde, gizemli bir şekilde öldürülmesidir. Ancak cinayetin arkasında ne illegal bir örgüt ne de derin devlet bulunur. Bu olay Balkanlardaki uluslararası bir çatışmanın ürünüdür. Romanda muamma, bu siyasi şahsiyeti kimin ve niçin öldürdüğü sorusudur.

Bu olay üzerine göreve Moskova'dan davet edilen özel dedektif Dronqo, araştırmaları sonucunda cinayet üzerindeki sır perdesini de yavaş yavaş kaldırır. Baştıç, Belgrad yakınlarındaki bir villaya, Hırvatistan, Slovenya, Bosna ve Makedonya muhalif liderleriyle gizli bir toplantı yapmak üzere gelmiştir. Ancak toplantı yapılacağı gün, odasında boğularak öldürülür. Dronqo, araştırmaları sonucunda katilin, Baştıç'ın partisindeki yardımcısı Drağan Petkoviç olduğunu bulur.

Başlangıçta Petkoviç, cinayete bir kıskançlık süsü vermek ister. Çünkü kurban Baştıç'ın, eşiyle ilişkisi vardır ve o buna şahit olmuştur. Ancak Dronqo, araştırmaları sonucu bunun bir kıskançlık cinayeti olmadığını belirler ve düşüncesini; “Yox, Dronqo əminliklə dedi, hər şey sizin dediyiniz kimi deyil. Qısqançlıq zəminində törədilən qətl hadisəsi bu qədər düşünülmüş və dəqiq olmur. Affekt vəziyyətində hərəkət edən ər onun namusunu tapdalayanı metal iplə boğmaz, sonra isə onun boyun fəqərələrini əlləriylə sındırmaz.” (Abdullayev, 2014: 298) sözleriyle dile getirir. Cinayetin nedeni başkadır; çünkü özel dedektif, Petkoviç'in banka hesaplarını incelemiş ve cinayet öncesinde “Avstriyadakı qapalı hesabın[d]a (...) yüz əlli min avro pulu...” olduğunu, aynı hesaba bir o kadar daha paranın “onun ölümündən bir həftə sonra” (Abdullayev, 2014: 299-300) yatırıldığını belirlemiştir.

Bütün bu bilgilerden sonra muamma çözülür, Petkoviç, sadece bir kiralık katildir. Dronqo, bu gerçeği; “Sizin bu Drağan Petkoviç isə sadəcə muzdurdur, onu böyük pullar hesabına ələ alıblar və o da bu pulları əldə etməkdən ötrü hətta öz arvadını belə satlığa qoymağa hazır idi.” (Abdullayev, 2014: 301) cümlesiyle ifade eder. Cinayetin asıl sebebi ve faili, Balkanlarda komşu cumhuriyetlerin birlik olmasını

istemeyen perde arkasındaki devletlerdir. Söz konusu suikastı, para karşılığında Petkoviç'e yaptıranlar da onlardır. Dronqo, bu gerçeği;

“Baştıç çox ideal ər və siyasətçi deyildi, amma onu aradan götürməyə qərar verənlər daha çox mədəniyyətsiz və şərəfsiz insanlar idilər. Məncə, siz hamınız başa düşürsünüz ki, bu dünyada Serbiyanın dirçəlişini və ya hətta keçmiş Yuqoslaviya respublikalarının xəyali ittifaqının qurulmasını istəməyən müxtəlif qüvvələr var. Bu qüvvələr bütün məsələləri arzuolunmaz şəxslərin ortadan götürülməsi ilə həll etməyə adət ediblər.” (Abdullayev, 2014: 300)

şeklinde açıqlar.

Bütün bunlar romandaki Baştıç cinayətinin bir siyasi suikast olduğunu, bu suikastın gerisində Balkanlardakı cumhuriyyətlərin birlik olmasını istemeyən yabancı devletlərin bulunduğunu göstərməkdir. Dolayısıyla Petkoviç, uluslararası bir siyasi çatışmanın sadəcə aracıdır. Abdullayev romanında bu kez, bir cinayət bağlamında Balkanlardakı siyasi çatışmayı anlatmışdır.

Tablo 5: Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in Romanlarında Siyasi Suçlular

	Romanlar	Siyasi Suçlular		
		İllegal Siyasi Örgütler ve Suç	Derin Devlet ve Suç	Devletler Adına Siyasi Cinayet İşleyen Suçlular
Osman Aysu	<i>Lenin'in Mangası</i>	Lenin'in Mangası Alkazar Darbe Girişimi		
	<i>Devlet Sırrı</i>		Stalin'in 23 kişiyi öldürtmesi	
Çingiz Abdullayev	<i>İrodun Kölgəsi</i>		'Qoliafin qayıdışı' FTX (Rusya Federal Emniyet Teşkilatı) Rusya'daki başkanlık seçimlerini sabote etmek	
	<i>Balkan Sindromu</i>			Balkan cumhuriyetlerinin birleşmesine engel olmak isteyen devletler. Siyasi bir şahsiyeti öldürtmek.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in adı geçen romanlarında siyasi suçlar geniş yer tutar. Gerek Aysu'nun *Lenin'in Mangası*, gerekse Abdullayev'in *İrodun Kölgəsi* adlı eserlerinde Rusya'daki siyasi çatışmalar ele alınır. Aysu'nun romanında ana tema komünist rejim yanlısı ve çoğu eski yönetimde askeri görevli olan illegal bir örgütün darbe girişimi konu edilir. Abdullayev ise Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra gelen yeni iktidarın derin devlet aracılığıyla komünist siyasilere karşı yaptığı baskıyı ve manipülasyonları anlatmaktadır. Bu iki roman ideolojik bakımdan oldukça farklıdır. Aysu'nun romanı anti-komünist bir bakış açısına sahip ilken Abdullayev'in romanı Sovyetler Birliği dönemine özlemi barındırmakta ve yeni yönetimi eleştirmektedir. Bu bağlamda her iki romanda da "suçlu"lar Rusya'daki siyasi yapıya yönelik eylemler yaparlar ve çoğu ordu mensubu veya emniyet görevlisidir. Ancak tarafları ve destekledikleri rejim farklıdır.

Söz konusu eserlerde suçlular, suça kişisel nedenlerle karışmazlar. Amaçları karşı oldukları siyasi görüşü yıpratmak veya ortadan kaldırmaktır. Sonuçta bir iktidar savaşı yaparlar. Bunların dışında Abdullayev'in *Balkan Sindromu*, Balkanlardaki siyasi sorunları ve bu coğrafya üzerinde başka devletlerin amaçlarını sergileyen bir roman olarak göze çarpar. Abdullayev, Sovyet bakış açısına uygun olarak Balkanlarda Slav uluslarının parçalanmasına sıcak bakmaz. Romanında Balkan cumhuriyetlerini bir araya getirmeye çalışan bir siyasi bir şahsiyet olan Drağan Petkoviç'in öldürülmesini dolayısıyla bir siyasi cinayeti konu edinir ve bu bağlamda Balkanlardaki devletler arası çatışmayı yansıtır. Çünkü bu cinayetin arkasında Balkanlarla ilgili çıkarları olan devletler vardır. Görüldüğü üzere Abdullayev, sadece Rusya'daki siyasi ortamı değil Rusya'nın siyaseten uzantısı olarak gördüğü Balkanlardaki siyasi sorunları da konu edinmektedir. Aysu da tıpkı onun gibi sadece Türkiye'deki sorunları değil Rusya'daki iktidar çatışmalarını da belli bir siyasi bakış açısıyla ele almaktadır.

3.1.3. Mafya

Birden çok kişinin bir araya gelerek hiyerarşik bir düzen ve disiplin içerisinde örgütlenip yasa dışı eylemlerde bulunmasına organize suç denilmektedir. Bu bağlamda mafya, ulusal veya uluslararası sınırları aşarak haksız kazanç ve güç elde etmek için iş bölümü yapan hiyerarşik organize bir kriminal yapı olarak tanımlanabilir (Kahya, Özerkmen, 2007: 24).

Çoğu araştırmacı, bu tip mafyatik örgütlerin 1900'lü yıllarda Sicilya'da, toprak ağalarının iktisadi ve sosyal yapısını korumak amacıyla ortaya çıktığını belirtir. Nitekim bu organize suç örgütü, zamanla siyasi bir kuruluş haline gelmiş (Kahya, Özerkmen, 2007: 49) ve değişerek günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Dolayısıyla mafyanın menşeinin İtalya olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Mafya tipi örgütler, bir ülkenin özellikle siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan karmaşa ve çatışma dönemlerinde daha çok ortaya çıkan yapılardır ve ülkedeki siyasi ve ekonomik duruma, zamana ve mekâna göre değişebilirler. Nitekim Çingiz Abdullayev'in *Xəzinədar* romanında mafya Sovyetler Birliği döneminde daha başka yapıdayken dağılmasından sonraki dönemde siyasi ve sosyal gelişmelere paralel olarak değişir ve yeni düzene ayak uydurur. Bu tür örgütlerin asıl amaçları, yasa dışı yollarla haksız kazanç, güç elde etmektir. Özellikle devlet kontrolünün sağlanamadığı

ve yasaların zayıf olduğu, ekonomik krizlerin, siyasi ve sosyal boşlukların yaşandığı topluluklarda daha etkindirler, hatta yasaların yetersiz kaldığı durumlarda mağdurların sorunlarını kısa sürede çözüme ulaştırmak için şiddete başvururlar ve devlet otoritesine alternatif olarak ortaya çıkarlar. Genelde toplum tarafından da onaylanan bu durum, organize suç örgütlerinin gelişmesine sebep olur (Lokmanoğlu, Kurt, Kocaağa, 2023: 1632).

Mafyatik örgütler genellikle kara para aklama, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, adam öldürme, adam kaçırma, kundakçılık, fuhuş, tecavüz ve tefecilik gibi suçları işler (Gökbunar, 2014: 232). Belirli sayıda kişi tarafından kurulur ve yasa dışı faaliyetlerle meşgul olarak kazanç, güç ve nam elde etmeyi hedeflerler. Rekabetten uzak durarak belirli bölgeler üzerinde egemenlik oluştururlar. Sonuç elde etmek için şiddete ve rüşvete başvururlar. Her ne kadar sadece kendi içlerinde organize olsalar da zaman zaman örgüt dışından elemanlar da kullanırlar (Kahya, Özerkmen, 2007: 26).

Bir kişinin bu tür örgütlere dahil olabilmesi için özellikle suç kaydının bulunması şarttır. Bunun yanı sıra suç işleyebilme, örgütün emirlerini yerine getirebilme, kurallara uyuyabilme ve gizliliği koruyabilme gibi özellikler de göz önünde tutulur. Kurallara riayet etmeyen elemanlar farklı cezalara tâbi tutulurlar (Lokmanoğlu, Kurt, Kocaağa, 2023: 1633).

Bu tür suç örgütleri yaygın biçimde mafya olarak adlandırılır ve kendine özgü davranış ve kuralları olan eşkıyalar (haydutlar) olarak da tanımlanır (Lokmanoğlu, Kurt, Kocaağa, 2023: 1633). Kendilerine özgü bir yapılanma biçimleri vardır. Genellikle örgütün en başında bir lider bulunur. Bu kişi çevresi tarafından güvenilir ve saygın biri olarak tanınır. Liderin altında yardımcıları yer alır. Bunlar, liderin akraba veya yakın çevresinden oluşan ve yasa dışı işlerini yürüten kimselerdir. Ayrıca örgüte hukuksal konularda yardımcı olan ve genellikle liderin yanında bulunan danışmanlar vardır. Bu yapının tümü ‘konsey’ kavramıyla ifade edilir (Kahya, Özerkmen, 2007: 67-69).

Mafya, kendisini devletten daha kuvvetli bir etkiye sahip göstermek için toplumun her kesimindeki insanla münasebet kurar. Osmanlıda başlangıçta geleneksel olarak külhanbeylerinden ve kabadayılardan oluşan bu tür yapılar, sonra çek-senet, uyuşturucu, otopark, gecekondu, pazar yeri gibi çetelere, daha sonra da kapitalizmin

etkisiyle şirketleşen, uluslararası alana değin açılabilen modern suç örgütlerine dönüşmüştür (Lokmanoğlu, Kurt, Kocağa, 2023: 1635).

Türkiye’de mafyanın yaygınlaşması daha çok 1970’li yıllara rastlar ve zamanla gelişerek uluslararası bir boyut kazanır. Kökeni haraç, uyuşturucu ve silah kaçakçılığına dayanan bu tür örgütlerin öyküleri edebiyat dünyasına da yansır. Popüler polisiye romanların etkisiyle 2000’li yılların (Sayar, 2023: 28) başında gelişmeye başlayan mafya romanlarının başlıca temaları, cinayet, uyuşturucu, silah kaçakçılığı, derin devlet, kara para aklama, siyasi örgüt ve gizli teşkilatlardır...

İncelenen romanlar arasında Osman Aysu’nun *Lenin’in Mangası* ve *Londra-Moskova Hattı*, Çingiz Abdullayev’in *Xəzinədar*, *Timsah Xətti* ve *Uğursuzun Hekayəti* mafyayı veya mafya mensuplarını konu edinen eserlerdir.

3.1.3.1. Mafya liderleri

Osman Aysu’nun *Lenin’in Mangası*’nın ana teması Rusya’daki siyasi bir darbe girişimidir. Bununla beraber romanda olaylara mafya da karışır; ancak bu bir mafya romanı değildir.

Igor Pavlechenko, *Lenin’in Mangası*’nda ismi sıkça zikredilen Rusya’nın “...en popüler simalarından biridir.” (Aysu, 1998: 90-91) ve mafya lideridir. Kaçakçılık ve karaborsacılığın bir numaralı adamı olarak bilinir. Adamlarını daha çok serseri sokak kabadayılarından (Aysu, 1998: 90-91) seçer. Polise rüşvet verdiğiinden ve hükümet adamlarına yakınlığından dolayı yasa dışı işleri Rus polisi tarafından tolere edilir.

Rus mafya liderinin romandaki ilk suçu, darbe için Kafkas cephesinden çalınan silahları bir depoda muhafaza etmesidir. Silahların darbe için kullanılacağını bilmemekle beraber siyasi bir örgüte yardım ve yataklıktan dolayı suçlular arasında yer alır. Kaçırılan silahları muhafaza ettiğine dair söylentiler dilden dile yayılınca olayı araştırmak için Rusya’ya gelen yabancı istihbarat örgütü ajanlarının da hedefi olur. Ancak çok iyi korunduğundan kendisine yaklaşılmaması oldukça zordur (Aysu, 1998: 90).

Rus mafya lideri Igor, her ne kadar yasa dışı işlerle ünlense de aynı zamanda ülkesine bağlı bir kişi olarak bilinir. Deposunda muhafaza ettiği silahların ülkede darbe

için kullanılacağını öğrenir öğrenmez büyük bir yanlışla düştüğünün farkına varır ve olası darbeyi önlemek için derhal, BDN ajanı Alfred Müller’e şu teklifte bulunur:

“Hemen gidip depoyu boşatabiliriz. Silahları şehir dışında metruk bir yere nakletmek kolay. Ondan sonra da yetkililere ihbar ederiz. Ben de işin içinden sıyrılmış olurum. İnanın bu bir oyun değil. Hem kendimi hem de Rusya’yı olası bir felaketten kurtarmak isterim.”
(Aysu, 1998: 492)

Onun romandaki ikinci suçu, MI 6 Ajanı Meg Wilson’a tecavüz etmesidir. Genç kadına işkence yapan ve defalarca tecavüz eden mafya lideri, oğlunun öldürülmesinden de onu sorumlu tutar ve katilin Wilson olduğunu düşünür (Aysu, 1998: 152). Bu sebeple tecavüz ederek onu cezalandırır.

Sonuç olarak Rus mafya lideri Igor Pavlechenko romanda, kaçakçılık ve karaborsacılık gibi yasal olmayan işlerle ünlenen ve polisi rüşvet vererek susturan biri olarak karşımıza çıkar. Romanda çalınan silahları saklamak ve darbecilere yardım ve yataklıktan aransa da “... asla yakalanama[z]. (...), polisin bütün gayretlerine rağmen kendisinden en ufak bir iz bulunama[z]. Çeşitli rivayetler dolaşı[r], kimileri İsviçre’ye kaçtığını, kimileri Ukrayna’ya gittiğini söyler. Ama muhakkak olan bir daha Moskova’ya dönmediği[dir].” (Aysu, 1998: 503).

Bu çerçevede o eserde adı bir darbeye karışan, gerçekte siyasi bir amacı olmayan, sadece çalınan silahlarla ilgilenen, ancak gerektiğinde şiddete başvurmaktan çekinmeyen bir Rus mafya lideridir.

Osman Aysu’nun romanlarında dikkati çeken bir diğer mafya lideri *Londra-Moskova Hattı*’nın Vasili Yelisev’idir. Gürcü asıllıdır ve Rusya’da “Halk Meclisinin en güçlü ve sözü geçen üyelerinden” (Aysu, 2000: 22) biridir. Romandaki en önemli suçu kara para aklamaktır. İngiliz bankacı Paul Harrington’un Moskova’da açtığı banka aracılığıyla mafyanın ve aynı zamanda Rusya’daki bazı üst düzey bürokratların paralarını aklar (Aysu, 2000: 408). Ama bir müddet sonra Harrington iflas eder ve banka kapanır. Zor durumda kalan Yelisev, İngiliz Bakan Jeffrey Drake’le Harrington hakkında birtakım gizli belgeler hazırlar (Aysu, 2000: 413), ama hazırladığı gizli dosya kızı Tatyana Yelisev tarafından çalınır. Roman boyunca kızıyla baba arasında kıyasıya, ölümüne bir mücadele sürer. Çünkü Yelisev, çocuk yaşlardaki kızına tecavüz

etmiş bir baba ve tehlikeli bir canidir. Kara para aklama yanında işlediği diğer suçlar, üç cinayet (Tatyana Yelisev, Igor Korovin ve Mihail Novodeviçi) ve bir yaralamadır (Sinan Kuru). Eserin sonunda kızı Tatyana tarafından öldürülür.

Osman Aysu gibi Çingiz Abdullayev de mafyayı ya da mafya mensubu suçluları konu edinen romanlar yazmıştır. O, *Timsah Xətti*, romanında devletin üst düzey bürokratlarının da içinde bulunduğu bir suç örgütünün yasa dışı işlerini ve işledikleri cinayetleri konu edinir.

Eserde yasa dışı işlerini Monoteks adlı paravan bir şirket aracılığıyla yapan bir organize suç örgütü vardır. İvan Dmitriyeviç, bu suç örgütünün lideridir. Olaylar, Monoteks şirketinin yasa dışı faaliyetlerinin, Amerikalı gazeteci Elizabet Rouds tarafından ifşa edilmesiyle başlar. İvan Dmitriyeviç, önce Elizabet Rouds'u, arkasından Gümrük Başkan Yardımcısı ve aynı zamanda Monoteks şirketinin idarecilerinden biri olan Leontyev'i öldürtür. Daha sonra Rouds cinayetinde otopsi raporlarını düzenleyen Korotkov ve Monoteks şirketinin çalışanlarından sabıkalı Dyakov'u oratadan kaldırır.

Görüldüğü üzere İvan Dmitriyeviç, mafyanın lideri konumundadır. Doğrudan cinayet işlemek yerine, bu tür işleri adamlarına emir vererek yaptırır. Onun bir altında Albay İuda Kartsev yer alır. Mafya lideri, emirlerini yardımcısı Kartsev'e verir. Kartsev de liderden aldığı emirleri örgüte mensup sabıkalı kişilere bildirerek uygulanmasını sağlar. Romanda örgüt, mafya olarak adlandırılmasa da işleyişi, yönetim biçimi itibarıyla mafyaya özgü bir yapısı vardır. Tepede lider Dimitriyeviç bulunur, onun altında Albay Kertsev, en altta ise tetikçiler yer alır. Yasa dışı işlerini bir paravan şirket (Monoteks) aracılığıyla yaparlar, uyuşturucu kaçakçılığı, cinayet, tecavüz ve rüşvet gibi suçları işlerler. Suçun sınırları ulusal sınırlardan uluslararası sınırlara taşar.

Çingiz Abdullayev'in *Xəzinədar*'ı bir mafya örgütünün Sovyetler Birliği döneminden dağılmasına değin öyküsünü konu edinmesi bakımından önemlidir. Yazar bu eserinde her ne kadar Andrey Alekseyeviç Qudniçenko'nun öldürülmesi etrafında gelişen esrarengiz olayları anlatsa da, gerçekte onun vasıtasıyla İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nde kurulan ve sonra giderek güçlenen, Sovyetler

Birliğı'nin dağılması sonrasında ise yeni siyasi ve ekonomik düzene ayak uyduran mafyanın öyküsünü nakleder.

Romanda anlatıldığına göre Andrey Alekseyeviç, İkinci Dünya Savaşı'ndan bir gazi olarak döndükten sonra, siyasi söylemleri nedeniyle dönemin Sovyet yönetimince 1948'de hapse atılır. Orada kendini "mənsə 'çurka' -yarı azərbaycanlı, yarı erməni, yəni istənilən adamın incitməyə hazır olduğu bir adam." (Abdullayev, 2014: 97) diye tanıtan ve lakabı Bakılı Dost olan bir mafya üyesiyle tanışır. Onunla dost olur, iki yılını aynı hücrede geçirirler. Sekiz yıl yatıp hapishaneden çıktıktan sonra yine görüşürler. Andrey Qudniçenko, artık evli barklı, çoluğu çocuğu olan maliye şubesinde çalışan namuslu bir memurdur. 1980 yılında mafya üyeleri toplanarak paralarını gizlemek için emanet edebilecekleri güvenilir kasalar ararlar. Bakılı Dost, mafyaya kasa olarak onu da önerir (Abdullayev, 2014: 100, 126). Neticede Qudniçenko, sırf yoksullara da yardım edecekleri inancıyla 1980'de mafyanın kasası olmayı kabul eder. Gerçekte o mafyanın yasa dışı işlerine asla karışmaz, adaletsiz düzenden rahatsızdır, bu paraların yoksullara gideceğini de düşünerek mafyanın teklifine razı olmuştur. Ancak yıllar sonra bunun yasa dışı olduğunu ve yoksullara yardım amacı taşımadığını görünce elindeki büyük miktardaki parayı devlete vermeyi planlar. Bundan haberdar olan mafya onu hem parayı almak hem de ortadan kaldırmak için bir kaza süsü vererek öldürür. Ancak para ortada yoktur. Bundan sonra olaylar oğul Qudniçenko'nun mafya ile yüz yüze gelmesiyle sürer.

Eserde anlatıldığına göre baba Andrey Qudniçenko'nun kasa olarak dahil olduğu mafya, tüm Sovyetler Birliğı'nde tanınan bir suç örgütüdür. Lider kadrosunu Urallı Qonaq, Bakılı Dost, Lvovlu Vizityor ve Böyük Gürcü Qardaş lakaplı kişiler oluşturur. *Xəzinədar*'da onları ilk kez toplu olarak Moskova Olimpiyatları öncesinde Sovyetler Birliğı İçişleri Bakanlığı binasında bir toplantı salonunda görürüz. Anlatıcı söz konusu mafya liderlerini toplu bir biçimde şöyle tanıtır:

"Gələnlərin dördü də, sadəcə, kriminal avtoritet yox, cinayət aləminin ən məşhur adamlarıydılar. Zala birinci 'Urallı Qonaq' daxil oldu. Bu, qırx beş yaşlarında, inanılmaz gücə malik, güləş üzrə keçmiş dünya çempionu, haqqında əfsanələr gəzən bir insan idi. Bütün söhbətlər dərhal kəsildi və içəridəkilər gözlərini gərginliklə

ona zillədilər. Onun arxasınca zala dərhal ‘Bakılı Dost’ girdi. Onu görən kimi zaldakıların bəzisi, hətta qorxudan büzüldü. Bu öz misilsiz qəddarlığıyla məşhur idi. Üçüncü gülümsünərək ‘Lvovlu Vizityor’ daxil oldu. O, yığışanlara şən bir tərzdə başıyla salam verdi və zəlin tam qurtaracağına doğru getdi. Onu da sifətdən hamı tanıyırdı. Ölkədə baş verən bir çox bacarıqlı qarət və talanların, xüsusilə kobud, qaba əməliyyatların əksəriyyəti onun bilavasitə iştirakı və məsləhətləriylə həyata keçirilirdi. Nəhayət, dördüncü, zala əlində əsa, saç ı çallaşmış, xoş görkəmli və bir qədər axsayan kişi daxil oldu. O, daha çox professora və ya aktyora oxşayırdı. Zaldakılardan hər biri bilirdi ki, bu adam ‘Böyük Gürcü Qardaş’dır. Kamçatkadan Brestə qədər bütün cinayət aləminə faktiki rəhbərlik edən şəxsdir.” (Abdullayev, 2014: 111-112)

Bu bilgilere göre Sovyetler Birliğı İçişleri Bakanlığı, ülkedeki tüm belli başlı suç örgütlerini Moskova Olimpiyatları süresince asayışı bozacak yasa dışı eylemler yapmamaları konusunda uyarmıştır. Söz konusu toplantıya ülkenin sayılı mafya liderleri de çağrılmıştır. Verilen bilgilere göre Böyük Gürcü Qardaş, “Kamçatkadan Brestə qədər bütün cinayət aləminə faktiki rəhbərlik edən” (Abdullayev, 2014: 112), suç âleminin en tanınmış kişisidir. Onu ise Lvovlu Vizityor, Bakılı Dost ve Urallı Qonaq izler. Bunlar Sovyet döneminin namlı mafya liderleridir. Acımasızdırlar, ülkede birçok yasa dışı iş yaparlar. Romanda bu dört mafya lideri için; “Onların dördü də birbirini yaxşı tanıyırdı, dördü də, sadəcə, kriminal avtoritet və ya ‘qanuni oğru’ deyildi. Onlar cinayət aləminin əsl taclı ‘kralları’ydılar.” (Abdullayev, 2014: 121) denmektedir.

Söz konusu mafya çetesinin Sovyetler Birliğı döneminde “obşak” adını verdikleri ortak bir paraları vardır. Bunların bir kısmı dövizdir. Sovyetler Birliğı döneminde döviz bulundurmak suç sayıldığı için bu parayı güvenilir kasalarda tutarlar. Kasa olabilecek kişileri kendi aralarında bir görüşmeden sonra belirlerler. Bu kişilerde güvenilirlik, dikkat çekmemek, çevrede iyi tanınmak gibi hususiyetler ararlar. Bu, o dönemde Rus mafyasının usûllerinden biridir. Söz konusu usûl, romanda mafya liderlerinin kendi aralarındaki şu diyaloglarda ifade edilmektedir:

“‘Bakılı Dost’ etiraz etdi:

-Pullarımızı yad adama verə bilmərik ki. Yaddan çıxarmayın ki, söhbət milyonlarla rubuldan gedir. Hatta hərdən dollarlardan. Biz belə pulları kimə etibar edə bilərik?” ; “Xəzinədarları o adamlardan təyin etmək lazımdır ki, tamamilə bizim aləmə aidiyyəti olmasın. Bundan başqa, elə məşhur adamlar tapmalıyıq ki, milis onları elə-belə həbs edə bilməsin. Siz anlayırsız mən nə təklif edirəm? Xəzinədarları hamının tanıdığı insanlar arasından seçməliyik. Hansı ki, sadəcə, həbs etmək və ya ‘butulka’ təşkil etmək mümkün olmasın. Onda bizim pullar toxunulmaz qalar.” (Abdullayev, 2014: 125)

Bu konuşmalardan da anlaşılacağı gibi, mafya kendisine kasa olarak, suç âlemine mensup olmayan, alanlarında ünlü, toplumca iyi tanınan kişiler arasından seçmektedir. Bunlar ise genelde meşhur aktörler, sporculardır (Abdullayev, 2014: 128-129). Örgütün bu işte izlediği bir başka yol, kendilerine kasa olarak seçtikleri insanları, adına ‘müşahideçi/gözcü’ dedikleri birtakım kişiler aracılığıyla takip altında tutmaktır; aksi takdirde paralarını kaybedeceklerinden endişe ederler (Abdullayev, 2014: 131). Nitekim kasaları Qudniçenko’yu da gizlice takip eden biri vardır ve üstelik bu kişi damadıdır.

Bu örgütün devlet içinde de birtakım adamları bulunur ve gerektiğinde sorunlarını onlar vasıtasıyla çözerler. Örneğin *Xəzinədar*’da Moskova Olimpiyatları öncesi İçişleri Bakanlığı’nda toplantıya çağrılan örgüt lideri Böyük Gürcü Qardaş, toplantıdan sonra üst kademedən bir yönetici (General) ile özel olarak görüşür ve tutuklanan adamları Mişa Kolobov’un serbest bırakılması konusunda yardım ister. Sonuçta para karşılığında anlaşılırlar. Romandaki şu satırlar, aralarındaki münasebeti göstermektedir:

“Onlar iyirmi beş ildən çox idi ki, tanış idilər və biri-birinə ‘sən’ deyər müraciət edirdilər. Amma bu qədər kriminal avtoritetin içərisində heç biri bunu nümayiş etdirmək istəmirdi.” ; “Aydındır. Bizi buraya çağıranda təqribən elə bunu da düşünürdüm. Amma mənim də səndən bir şəxsi xahişim var.” (Abdullayev, 2014: 117)

Mafyanın devlet kurumlarında etkisi o derecedir ki, yeri düştüğündə kendi adamlarını kilit noktalara dahi yerləşdirə bilər. Örneğin Anatoli Qudniçenko'nun eniştesi Stepan, mafyanın adamıdır və bunun karşılığında kendisini şəhər məhkəməsi başkən yardımçılığına təyin etdirmişlər və bəzi işlərini onun vasitəsiylə yürütmüşlərdir. Bu, romandakı şü konuşmalardan anlaşılmaqdadır:

“-Daha çox ‘inanaraq’ hakim vəzifəsinə də onlar səni irəli çəkdiilər? Anatoli maraqlandı. Stepan susurdu. O bu suala cavab vermək istəmirdi.” ; “Çox deyil Styopa? Axı sən indi bizdə şəhər məhkəməsi sədrinin müaviniyə. Nə qədər adamı mühakimə etmişən, Styopa? Mafyanın əmriylə günahsız adamlara hökm çıxarmışan. Bəs nə qədər banditi azadlığa buraxmışan ki, onlar yenidən insanları öldürsünlər? Bütün bunlardan sonra sən necə yaşayacaqsan?” (Abdullayev, 2014: 242)

Mafya, daha öncə də belirtildiği üzere, toplumdakı siyasi və sosial gelişmelere göre değişebilmektedir. Bu durum, *Xəzinədar*’da da görülür. Başlangıçta klasik usüllərə görə işləyən mafya, Sovyetlər Birliğı’nin dağılmasından sonrakı gelişmelere paralel olaraq değişir. Yeni rejim, bir temizlik hərəkatına girişir. Öncə tek tek kasalar öldürülməyə başlanır. Bu bir tür el değıştirmedir. Romanda bu şöyle anlatılır:

“Əvvəlcə məşhur idmançını öldürdülər. Onu düz küçənin ortasında güllələdilər. Bütün Moskva silkələndi.” (Abdullayev, 2014: 183), “Bir müddətdən sonra məşhur artistlə də xoşagəlməz hadisələr baş verdi. Onu da öldürməyə cəhd etdilər. Qəzetlərdə açıq-aşkar onun cinayət aləmiylə əlaqəsi yazılırdı.” (Abdullayev, 2014: 185)

Rusya’da düzənin değışməktə olduğunu fark edən mafya, yeni dövəmdə komünistlərin işbaşında olamayacaklarını kestirərək, yatırımlarını da yeni siyasi liderlərə yaparlar. Nitekim dövəmin uzağı gören mafya lideri Yahudi asıllı Lvovlu Vizityor:

“Siz çox gözəl bilirsiniz ki, bir neçə aydan sonra bizdə yeni prezident seçkiləri keçiriləcək. Hər şeyi nəzərə alanda onun reytingi çox aşağıdır. Ümumiyyətlə, yoxdur. Amma bizim alternativimiz də yoxdur. Kommunistlər keçməyəcək.” (Abdullayev, 2014: 257)

sözleriyle açıqlar. Suç örgütleri yeri düştüğündə ülkenin siyasi seçimlerine dahi müdahil olurlar, seçtirmək istedikləri partiyi parasal olaraq desteklər. Lvovlu mafya lideri, bu gerçeği de; “Düzdür, əlbəttə. Kommunistləri buraxmayacaqlar, digərlərisə boş şeydir. Deməli, indikini seçmək lazımdır. Seçkilərə isə pul da yoxdur. Amma biz hamımız ‘demokratıq’. Və biz hamımız bu seçkilərə pul tapmalıyıq.” (Abdullayev, 2014: 257) diyerek itiraf eder.

Rusya’da yeni düzənle beraber, kriminal düzən də dəyişəcək və mafya bu düzənə də uyacaqdır. Bu, romanda şu satırlarda ifadə edilir:

“...yüzlərlə və minlərlə oyun kazinoları, demək olar ki, leqallaşmış fahişəlik, banklarda hesabların açılma imkanı bütün bunlar, ancaq kommunistlərsiz mümkündür. Ona görə də biz hər şeyi edirik ki, indiki hakimiyyəti qoruyub saxlayaq. Bu bizim hakimiyyətimizdir. Əvvəllər deyirdilər ki, ‘xalq’ hakimiyyəti. Amma indi başqa söz düşünmək lazımdır.” (Abdullayev, 2014: 217-218)

Neticedə mafya da giderek dəyişir, bankalar, çeşitli şirkətlər kurarlar, yasa dışı işləri bu bankalar və şirkətlər vasitəsiylə yaparlar. Nitekim oğul Qudniçenko’nun müdür olduğu banka “Şimal Stili” də onlara aittir. Geçmişteki ‘kasa’ların işini artıq bankalar görməkdədir.

Mafya bu süreçdə kendi arasında da bir təmizlik yapar. Daha başta Urallı Qonaq’ı öldürürlər (Abdullayev, 2014: 133), ardından da mafyanın ortaq parasını gizlicə çəkən Bakılı Dost ortadan kəldirilir. Romanda, ən acımasız və hilebaz olan mafya lideri Bakılı Dost’tur. Bab Alekseyeviç Qudniçenko’yu, Olcas Rehimov’u öldürən, oğul Qudniçenko’yu təhdit edip bankadan para çəkən odur. Ən güclü və sözü dinlənir lider isə Böyük Gürcü Qardaş’dır, amma ən zəkisi Llovlu Vizityor’dur. Geleceği içlərində ən çox o görür, dəyişimə o ayak uydurur.

Sonuç olaraq Abdullayev bu romanında mafyanın âdeta bir anatomisini yapar. Sovyetlər Birliğı’ndə nasıl işlədiyini, dağılmadan sonra nasıl bir dəyişim keçirdiyini, yeni düzənə nasıl uyum sağladığını anlatır. Bu bağlamda yapısını, işleyişini, dövlət adamlarıyla iş birliğini, siyasətə müdahələsini anlatır. Bu nədənle söz konusu roman, Sovyetlər Birliğı və Rusya’daki mafya haqqında dəğerli bilgiler içərir.

Çingiz Abdullayev'in mafyayı konu edindiği bir diğer romanı da *Uğursuzun Hekayeti* 'dir. Bu romanda iki mafya lideri göze çarpar; Valentin Davidoviç Raşkovski ve Leonid Dmitriyeviç Kudlin. Onlar, rüşvet, uyuşturucu ticareti ve sahte belge hazırlamak suçlarıyla öne çıkarlar.

Doksanlı yılların başlarında ve Sovyetler Birliği'nin de yıkılmasıyla beraber Rusya'da suç dünyasının önde gelenleri, devlet tarafından saf dışı bırakılır. Ancak Raskovski, ülkenin siyasi ve ekonomik yönden zayıfladığı bu zorlu süreçte sermayesini korumayı başarır. Rusya'daki tüm yatırımlarını dondurup paralarını başka ülkelere nakleder. Kendisine ait olan "Armada" bankasının yönetim kuruluna ait tüm yetkileri kuruldaki devlet temsilcilerine devreder. Elindeki maddi imkanlarla da TOP yatırım şirketinin başına geçer (Abdullayev, 2014: 24).

Romanda anlatıldığına göre babası gibi Raşkovski de kriminal alemin taçlı krallarından biridir. Sermayesini, kurduğu banka ve şirketler aracılığıyla yasal kılıflara uydurarak elde eder. Bu sebeple hapse atılmaz ve "yasal hırsız" olarak görülmez. Onların devlete değin uzanan elleri, adamları, örneğin İçişleri Bakanlığında suçlarını ört bas eden üst düzey bürokratlar vardır. Bundan dolayı ceza almazlar.

3.1.3.2. Mafyanın devlet içindeki uzantıları

Osman Aysu'nun *Londra-Moskova Hattı*, mafya bürokrat ilişkilerini yansıtan bir romandır. Eserde Vasili Yelisev Rus mafyasını temsil eder. Ancak romanın diğer önemli suçlusu İngiliz Bakan Jeffrey Drake'dir. Romanda mafyanın devlet içindeki adamı olarak öne çıkar. İngiltere'de "... muhafazakâr kanadın en güçlü temsilcilerinden biri[dir] ve kabinede bakanlık yap[ar]." (Aysu, 2000: 85). Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanındır. Üniversite öğrencisi Jessica Stowe ile birlikteliği vardır. Aynı zamanda çocukluk arkadaşı olan Paul Harrington'la Natinol Westminster Bankasının ortağıdır. Eserde bir süre sonra sade bir devlet adamı olmadığı yasa dışı işlerle de uğraştığı ortaya çıkar. Nitekim "Bakan Drake sinsi ve güçlü bir adam. Üstelik yalnızca bununla kalmayıp yasadışı yollardan kazandığı parayı silah ticaretine yatırmaya başlamış." (Aysu, 2000: 410) cümlesi onun yasadışı işlerini açıklar mahiyettedir. Romanda kara para aklamak dışında silah ticaretiyle uğraştığı da belirtilir. Drake, bunların yanı sıra ruh sağlığı da bozuk bir insandır. Bunu yoksul

üniversite öğrencisi Jessica'ya karşı yönelimlerinden (Aysu, 2000: 215-216) ve cinsel yaklaşımlarından çıkarmak mümkündür.

Vasili Yelisev'in hazırladığı dosyanın MI6 ajanları tarafından ele geçirilmesi Jeffrey'in sonunu getirir. Kurtuluşunun olmadığını anlayan bakan, sonunda çareyi intihar etmekte bulur.

Londra-Moskova Hattı'nın ikinci suçlusu İngiliz bankacı Paul Harrington'dur. Harrington, doğrudan bir mafya üyesi olmamakla birlikte, onlarla birlikte yasa dışı işler çevirir. Üstelik bu işleri ulusal sınırları aşar, Rus mafyasıyla birlikte kara para aklarlar. Bakan Jeffrey Drake'le beraber Londra'da açtıkları Natinol Westminster Bankasının ortaklarından biri olan Harrington, aynı zamanda Moskova'da da bir banka açmıştır ve "Asıl gayesi Londra'daki bankası kanalıyla Rusya'daki haksız kazançları dışarıya çıkar[mak] tekrar Rusya'ya temiz para olarak döndürmekti[r]" (Aysu, 2000: 408). Kara para aklayarak hem Moskova'daki bankasını hem de Londra'daki bankasını ayakta tutar (Aysu, 2000: 410). Ancak Moskova'da açtığı banka, Bakan Jeffrey Drake'in engelleri sonucu iflas eder ve bankada parası bulunan Rus mafyasıyla karşı karşıya gelir. Vasili Yelisev'le arası bozulan Harrington, Londra'ya geri dönmek zorunda kalır.

Eserin sonunda, dünyanın sayılı zenginlerinden biri olan bankacı Paul Harrington, kara para akladığı ve Rus mafyasıyla kirli işler çevirdiği için Vasili Yelisev'in hazırladığı gizli dosya nedeniyle MI6 ajanları tarafından tutuklanır (Aysu, 2000: 579).

Abdullayev, Rusya'da üst düzey bürokratların ve devlet kurumlarında çalışan yetkililerin suça nasıl bulaştığını *Timsah Xətti* romanında da gözler önüne serer. Mafyayla iş birliği yapan devlet görevlilerinden biri de FTX'in uluslararası havaalanı yönetim departmanı başkanlığında çalışan Albay İuda Kartsev'dir (Abdullayev, 2014: 244). O, mafya liderinin bir altında bulunan yardımcısıdır. Lider İvan Dmitriyeviç'ten aldığı ölüm emirlerini bulduğu tetikçiler vasıtasıyla gerçekleştiren Kartsev, romanda dört cinayet, bir adam kaçırma ve bir de tecavüz suçuna ortak olur. Eserin sonunda özel dedektif Dronço tarafından vurularak öldürülür.

Timsah Xətti'nin bir diğer suçlusu Albay Çıxarev'dir. O da bir devlet memurudur; Uyuşturucuyla Mücadele Dairesi'nde çalışır. Romandaki suçu, öldürülen

Amerikalı gazeteci Elizabet Rouds'un otopsi raporlarının mafyanın istediği şekilde düzenlenmesi için Nikita Polevanov'a emir vermesidir. Çıxarev, olayların sonunda kendisinin de bu iş için başkasından emir aldığını, cinayetleri planlayan kişinin İuda Kartsev olduğunu söyler. Albay, evinden kaçmak üzereyken FTX tarafından tutuklanır.

Timsah Xətti'nde dikkati çeken bir diğer suçlu otopsi uzmanı Korotkov'dur. O da mafyanın devlet içindeki uzantıları içinde değerlendirilebilir. Romanda hakkında fazla bilgi yer almaz. Elizabet Rouds'un otopsi raporunu gerçeğe aykırı bir biçimde düzenleyen kişilerden biridir ve genç kızın ölümünden üç ay sonra İuda Kartsev'in emriyle öldürülür (Abdullayev, 2014: 52). Elizabet Rouds'la ilgili sahte otopsi raporu düzenlemekten dolayı mafyayla iş birliği yapan suçlular arasında yer alır.

Timsah Xətti'nde suç örgütünde yer alan bir başka kişi de Nikita Polevanov'dur. Üniversitede çalışır. Elizabet Rouds ve Korotkov'un otopsi sonuçlarını rüşvet karşılığında gerçeğe aykırı bir şekilde düzenler. Polevanov, Şehir Savcılığının Baş Müfettişi Yudin'e, kendisinin Albay Çıxarev tarafından aranarak bu ölümleri kaza olarak rapor etmesi konusunda uyarıldığını anlatır (Abdullayev, 2014: 233) ve daha sonra da tutuklanır.

Sonuç olarak Albay İuda Kartsev, Albay Çıxarev, Tıpçı Korotkov ve Nikita Polevanov, mafyanın devlet içindeki uzantısıdır. Bu ise söz konusu suç örgütünün hiyerarşik bir yapı içinde, devletle de iş birliği yaptığını göstermektedir.

Mafyanın devlet içindeki uzantılarına değinen bir başka roman Çingiz Abdullayev'in *Xəzinədar*'ıdır. Bu romanda Sovyetler Birliği'ndeki mafya, yeri düştükçe devlet kurumlarında çalışanlarla da iş birliği yapar. Bunun ilk örneği, 1980 Moskova Olimpiyatları öncesinde İç İşleri Bakanlığı'nda yapılan bir toplantıda görülür. Söz konusu toplantıda bakanlık yetkilileri, suç örgütleriyle olimpiyatlar boyunca güvenliği sağlamak konusunda mutabık kalır. Toplantıya katılan dönemin tanınmış mafya lideri Böyük Gürcü Qardaş'ın bakanlık üst görevlisi bir General'le gizli bir görüşme yapması ve yakalanan adamlarından birinin salıverilmesini istemesi, General'in de bunu kabul etmesi mafyanın devletteki uzantılarını gözler önüne serer. İkinci örnek, Qudniçenko'nun eniştesi Stepan'dır. Stepan, gizli bir mafya çalışanıdır.

Mafya birtakım hukuki işlerini ve Qudniçenko'yu gözetlemesi için onu görevlendirmiş, Şehir Mahkemesi başkan yardımcılığına tayin ettirmiştir.

Uğursuzun Hekayati, Çingiz Abdullayev'in üst düzey bürokratların işlediği suçları ele aldığı romanlarından biridir. Eserde General Kiril Eduardoviç Bandriyevski, mafyanın yasa dışı işlerini rüşvet karşılığında gören, onlar için sahte belgeler hazırlayan bir İçişleri Bakanlığı çalışanıdır. Onun ilk suçu, hapisteki mafya üyesi Revaz Barnabişvili'nin salıverilmesi için sahte belge hazırlamasıdır. İkinci suçu ise İspanya'dan Moskova'ya getirtilecek olan uyuşturucunun sevkiyatını güvenli bir biçimde sağlamak için rüşvet talep etmesidir.

Eserin sonunda Bandriyevski, sahte belge hazırlamak, rüşvet ve yasa dışı işlere yardım ve yataklıktan dolayı Federal Güvenlik Teşkilatı tarafından hapsedilir (Abdullayev, 2014: 294).

Uğursuzun Hekayati'nde General Bandriyevski, mafyadan rüşvet alan devlet adamlarını temsil eder. Yazar böylece onun aracılığıyla mafyanın devlet kurumlarındaki uzantılarını gösterir.

3.1.3.3. Mafyanın tetikçileri-kiralık katilleri

Mafyayı konu edinen romanlarda, hiyerarşik yapı içinde örgütün en alt katmanında parayla tutulan kiralık katiller vardır. Bunlar, mafyanın üst düzeyindeki adamlarının emriyle iş yaparlar, daha çok sabıkalılar, adi suçlar işleyen kişilerden oluşurlar. Osman Aysu'nun *Londra-Moskova Hattı*'nda, Çingiz Abdullayev'in *Timsah Xətti*'nda mafyanın tetikçileri vardır.

Aysu'nun *Londra-Moskova Hattı* romanında kiralık suçlu olarak ilkin Peter Wilson dikkati çeker. O, hem Bakan Jeffrey Drake'in hem de bankacı Paul Harrington'un kirli işlerine yardımcı olan, sabıkalı ve tehlikeli biridir. İlk suçu Bakan Jeffrey Drake'in evindeki kasayı Dean Sorvino'ya açtırıp içindekileri almaya kalkışmasıdır. Bunu başaramayınca, tuttuğu kasa hırsız Sorvino'yu öldürtür. Bu onun romandaki ikinci suçudur (Aysu, 2000: 283). Wilson'un eserde işlediği üçüncü suç, MI6 ajanı Pacula cinayetidir. Sorvino'yu öldürmeye giderken olay yerinde tesadüfen Pacula'yla karşılaşan katil, arkasında tanık bırakmamak için onu da öldürtür (Aysu,

2000: 283). Sabıkalının bir diğerk suçı ise Suzan Dale'yi öldürtmesidir (Aysu, 2000: 358).

Bu suçları işleyen Peter Wilson, Bakan Jeffrey'in yanı sıra bankacı Paul Harrington'la da münasebetlerini sürdürür, onun yasa dışı işlerini de yapar. Harrington, Wilson'dan, Jeffrey Drake'i bir araba kazası süsü vererek öldürmesini ister. Cinayeti gerçekleştirdiği takdirde kendisine, National Westminster Bankası'ndan hisse vermeyi vaat eder. Ama Harrington'un isteği gerçekleşemez. Çünkü Peter Wilson, Jeffrey Drake'i öldürme girişimleri esnasında MI6 ajanları tarafından yakalanarak hapse atılır.

Sonuç olarak, Peter Wiloson romanda bir hırsızlık girişimi, üç cinayet ve bir tecavüz suçu işleyen bir sabıkalıdır. Eser boyunca, başkalarının üzerinden para kazanan, devlet yetkilileri ve zengin iş adamları tarafından piyon olarak kullanılan, para için cinayet işleyen bir suçlu karakter olarak görülür.

Moskova Londra Hattı'nda Peter Wilson'un emirlerini yerine getiren ikinci suçlu Avcı Keith'dir. İlk cinayetleri, MI6 ajanı Pacula'yı ve kasa hırsızı Dean Sorvino'yu öldürmesidir (Aysu, 2000: 283). Üniversite öğrencisi Suzan Dale'ye tecavüz etmesi ve hemen arkasından boğazını usturayla keserek öldürmesi (Aysu, 2000: 358), onun üçüncü cinayetidir. Üniversite öğrencisi Jessica Stowe ve Bakan Jeffrey'e yönelik öldürme girişimleri ise Avcı Keith'in başarısızlıkla neticelenen suçlarıdır.

Sonuç olarak Peter Wilson romanda üç cinayet, bir tecavüz ve bunun yanı sıra iki de cinayete teşebbüs suçlarına alet olan bir kişidir. İşlediği cinayetler Peter Wilson tarafından planlansa da kendisinin emirlere bütünüyle uyduğu görülür.

Osman Aysu'nun *Londra-Moskova Hattı*'nda yardımcı suçlulara da rastlanılır. Bunlardan biri de Peter Wilson tarafından Bakan Drake'in evindeki gizli kasayı açmak için tutulan kasa hırsızı Dean Sorvino'dur. Sorvino, kasayı soymak Bakan Jeffrey'in evine girer fakat Jessica'nın müdahalesi karşısında kasayı açamaz (Aysu, 2000: 148). Daha sonra da Wilson'un emriyle Avcı Keith tarafından öldürülür.

Londra-Moskova Hattı'nda cinayet için tutulanlardan biri de Igor Korovin'dir. Vasili Yelisev, yardımcısı Pyotr Radnički'den Sinan Koru'yu öldürmesini ister. Pyotr Radnički, bu iş için eski bir sabıkalı olan Igor Korovin'i (Aysu, 2000: 61)

görevlendirir. Karşılığında ise ona kolilerle votka alacağı vaadinde bulunur. Bu vaatle Sinan Kuru'nun peşine düşen Igor, kurbanını yakın takibe alır (Aysu, 2000: 140). İkili arasında bir çatışma yaşanır ve olay anında Tatyana Yelisev tarafından öldürülür (Aysu, 2000: 164).

Londra-Moskova Hattı'nda kiralık suçlular arasında en çok suç işleyen Peter Wilson'dur. İkinci sırayı Avcı Keith alır. Eserdeki diğer yardımcı suçlular Igor Korovin ile Mihail Novodeviçi'dir. Bunların hepsi, mafyanın emriyle hareket eder.

Abdullayev'in *Timsah Xətti* 'nde yer alan ve mafyaya tetikçilik yapanlardan biri Fyodor Konstantinoviç Dyakov'dur.

Moskova'da uyuşturucu ticaretiyle meşgul olan mafyanın paravan şirketi Monoteks'in çalışanları, şirket ifşa olduktan sonra birer birer ortadan kaldırılır. Susturulanlardan biri de sabıkalı Dyakov'dur. Şirket vasıtasıyla kendisi için sahte pasaport alınan suçlu, Hollanda'ya gitmek üzereyken havaalanında polis tarafından tanınır (Abdullayev, 2014: 27). Romanda o şu cümlelerle tanıtılır:

“Hər şey məlumdur. Üç məhkumluğu olub, sonuncu dəfə koloniyadan qaçıb. Xüsusi təhlükəli cinayətkar kimi axtarışda idi. O qədər həyasızlaşıb ki, hətta xarici görkəmini belə dəyişmədən sərhədi keçmək istəyirmiş. Sərhəd xidməti əməkdaşı onu tanıyıb. Dyakovu Amsterdama uçan təyyarədə saxlayıblar. Yalnız kiçik bir çantadan başqa, əşyaları olmayıb. Və nağd səkkiz min dollar...”
(Abdullayev, 2014: 39)

Bu satırlardan da anlaşılacağı üzere Dyakov'un üç mahkumiyeti vardır ve tehlikeli bir katil olarak aranmaktadır. Havaalanında yakalanarak şubeye götürülürken, Federal Güvenlik Teşkilatı çalışanlarının da içinde bulunduğu araçta Marat, Kazak ve Krutikov tarafından öldürülür (Abdullayev, 2014: 30). Bu durum mafyanın, kendisini tehlikeye atabilecek üyelerini dahi ortadan kaldırdığını göstermektedir.

Vsevolod Matveyeviç Krutikov, *Timsah Xətti* 'nde bahsi geçen sabıkalılardan biridir. Elizabet Rouds ve Fyodor Konstantinoviç Dyakov cinayetleri nedeniyle aranır. Nitekim romanda verilen bilgilere göre henüz 26 yaşında olmasına rağmen iki silahlı baskından dolayı mahkumiyeti vardır. Romanda hakkında şu bilgiler verilir:

“Cəmi 26 yaşı olmasına baxmayaraq, hər ikisi silahlı basqın üzündən olan iki məhkumluğu var idi. Birinci halda bu 10 il əvvəl olmuşdu ona yumşaq davranmışdılar. Beş il iş kəsmişdilərse, onun cəmi il yarımını koloniyada yatıb çıxmışdı. İkinci, 21 yaşında baş vermişdi və bu dəfə 12 il iş vermişdilər. Onların silahlı qrupunun ağır yüklü maşınlara hücumu zamanı bir neçə qətl törədilsə də, Krutikov bu işdə köməkçi kimi iş almışdı. Çünki o, cinayət qurbanlarının geri çəkildiyi yolu tutan maşının sükkanı arxasında oturmuş və formal olaraq qətlərdə iştirak etməmişdi. Bu dəfə dörd il cəzasını çəkəndən sonra ‘nümunəvi davranışın’ə görə azadlığa çıxmışdı.” (Abdullayev, 2014: 53)

Kayıtlara görə Krutikov’un suç dünyasının tanınmış mafya liderlerinden biri olan Zaika’ya çalışdığı təsbit edilir (Abdullayev, 2014: 71). Eserin sonunda sabıkalı, FTX çalışanı Albay Dmitri Nikolayeviç Samoylov tərəfindən tutuklanır.

Timsah Xətti’nin bir digər suçlusu, Kazak lakabıyla bilinen Prokolov’dur. Krutikov’un ortaklarından biridir. O da Krutikov gibi Elizabet Rouds və Dyakov cinayətlərindən dolayı suçlular arasında yer alır. Uzun zamandır aranan suçlu, FTX tərəfindən tutuklanır.

Ramil Karamov *Timsah Xətti*’ndə Krutikov və Kazak’ın oluşturduğu üçlü çetenin üzərlərindən biridir. Özellikle Elizabet Rouds cinayətiylə gündəmə gələn sabıkalı, Dyakov cinayəti nədənəylə də aranmaqtadır. Dyakov’un öldürölmesində ilk emri alan və cinayət planını Kazak və Krutikov’a anlatan odur. Romanda adam öldürmə və rüşvət suçlarından dolayı aranır. Sonunda FTX tərəfindən evində öldürölür.

Bu bilgilerdən anlaşılaçağı üzere Osman Aysu və Çingiz Abdullayev’in romanlarında mafya tipi suç örgütleri və mafya mensupları oldukça geniş yer tutmaqtadır. Osman Aysu *Lenin’in Mangası* və *Londra-Moskova Hattı*, Çingiz Abdullayev *Xəzinədar*, *Uğursuzun Hekayəti* və *Timsah Xətti*’ndə bu konuyu ele alır. Ancak *Lenin’in Mangası*, temelde bir mafya romanı değildir. Burada bir mafya lideri siyasi bir darbe girişimine, çalınan silahlar dolayısıyla katılır. Buna karşılık *Londra-Moskova Hattı*’nda mafya geniş yer işgal eder. Burada mafya lideri bir Rus’tur. Kara

para aklama dışında cinayet emri vermek ve tecavüz gibi suçlar işler. Genelde cinayetleri para karşılığında kiralık katiller aracılığıyla gerçekleştirir. Romanda lideri olduğu mafya örgütü, yapısı, işleyişi hakkında detaylı bilgi verilmez. Suç bağlamında uluslararası irtibatları vardır ve daha çok mali suçlarıyla öne çıkar. Aysu'nun romanlarına mukabil Çingiz Abdullayev'in *Xəzinədar*, *Uğursuzun Hekayəti* ve *Timsah Xətti*'nde Rus mafyası hakkında daha ayrıntılı bilgiler mevcuttur. Aysu, mafya hakkında detaylı bilgi vermezken, Abdullayev, özellikle *Xəzinədar*'da Rus mafyasının âdeta tarihini yazar. Bu örgütün Sovyetler Birliği coğrafyasındaki geçmişi, yapısı, işleyişi, ilkeleri, üyeleri, siyasiler ve devlet görevlileriyle ilişkisi üzerinde durur. Bu çerçevede Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki süreçte mafyanın değişimi, yeni siyasi ve ekonomik yapıya uyum sağlaması da ayrıca dikkati çeken bir konudur. Abdullayev, böylece Rus mafyasının devlete kadar sızan ağlarını deşifre eder, bu çerçevede siyasi ve sosyal tahliller yapar, Rus mafyasının rejimle beraber şirketleşmesini, siyasetle yakın bağlar kurmasını ele alır. Bu bağlamda dikkati çeken diğer romanları, *Timsah Xətti* ve *Uğursuzun Hekayəti*'dir. Bu eser aracılığıyla yazar, yine Rusya'da mafyanın devlet adamlarıyla olan münasebetlerine eğilir. Aysu'da mafya onun kadar derinlemesine siyasi ve sosyal açıdan tahlil edilmez. O daha çok mafya liderine yapısal değil bireysel bir suçlu olarak bakar.

İki yazarda da dikkati çeken bir benzerlik, mafya örgütlerinin uluslararası coğrafyaya taşan bir suç ağı oluşturmalarıdır. Aysu'da suç ağı, Londra'dan Moskova'ya Abdullayev'de ise İspanya'ya ve Asya ülkelerine değin uzanır. Her iki yazarda da mafyanın, bu suçları paravan şirketler vasıtasıyla gerçekleştirdikleri görülür. Abdullayev'de de Aysu'da da mafyanın bankalar, ticari şirketler üzerinden iş yaptığı dikkati çeker.

3.1.4. Sokak Çeteleri

Osman Aysu'nun *Fidye* romanında, İstanbul'da beş kişilik bir sokak çetesinin çocuk kaçırmaları ve bunun karşılığında zengin bir aileden fidye istemesi konu edilir. Söz konusu suç örgütü, mafya gibi çok yönlü, etki alanı geniş bir örgüt değildir, yerel ve sadece bir suç için organize olmuş üyelere dayanır. Çetenin lideri Tilki Sedat, üyeleri ise Ökkeş Yudum, Hasan Kuşcu, Hayri Dursun ve Mine adında genç bir kadındır.

Romanda, Balat'ta ikamet eden, yoksul bir hayat sürdüren sokak kabadaylarından biri olarak takdim edilen Tilki Sedat'ın Kör Behzat namıyla bilinen mafya liderinin yanına gittikten sonra hayatı değişir ve "... Balat'tan Şişli'ye terfi" (Aysu, 2006: 108) eder. Zamanla Kör Behzat'ın yavaş yavaş kuyusunu kazıdığını fark edip ondan ayrılmaya karar verir (Aysu, 2006: 108). Geçim sıkıntısına düşmemek için planlar yapmaya başlar ve çareyi zengin Keskin ailesinin beş yaşındaki oğlu Alp Keskin'i kaçırmakta bulur. Bunun için mahallede bir çete kurarak çocuğu kaçıırır. Eserdeki suç, çocuk kaçırmak ve karşılığında fidye istemektir. Bu, mafyanın suçlarıyla kıyaslandığında oldukça basit ve sıradan görünmektedir.

Çete lideri Sedat, çocuğu kaçırmak için önce Ökkeş Yudum, Hasan Kuşçu, Hayri Dursun ve Mine adında genç bir kadını, çeteye dahil eder. Daha sonra kaçırdıkları Alp Keskin'i bir depoda günlerce rehin tutar. Ardından plânın ikinci aşamasına geçer. Kaçırdığı çocuğun ailesiyle fidye konusunda iletişim kurup onlara iki mektup gönderir (Aysu, 2006: 130-253). Ancak çete daha sonra kaçırılma olayına tanık olan Dr. Muammer Bozok tarafından ifşa olunur ve polislerce tespit edilir. Olayların sonunda yakalanacaklarını anlayan Tilki Sedat ile diğer çete üyesi Hayri Dursun çatışır ve (Aysu, 2006: 331) Balat'ın eski sokak kabadayısı Tilki Sedat ile Hayri Dursun, Alp'in rehin tutulduğu depoda can verir.

Aysu'nun *Fidye* romanındaki Tilki Sedat'ın kurduğu beş kişilik çetenin elemanlarından biri de Hasan Kuşçu'dur. Alp Keskin'in kaçırılmasında yardım ve yataklık suçundan yargılanır. Doğma büyüme Balat'lıdır ve çevresi tarafından tipik bir sokak serserisi olarak tanınır. Kaçırılan Alp Keskin'i rehin olarak tuttukları deponun sahibidir.

Hasan'ın annesi Zinnur Kuşçu, İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi'nde tedavi görmektedir. Romanda suçluların ele geçirilmesi, bu tesadüf dolayısıyla gerçekleşir. Muammer Bozok, Zinnur Kuşçu'nun doktorudur ve aynı zamanda kaçırılan Alp Keskin olayının da şahididir. Dr. Bozok, Hasan'ın şüphelilerden biri olduğuna onu hastanede görünce karar verir. Hasan Kuşçu, Dr. Bozok tarafından teşhis edildiğini anlar anlamaz durumu çete lideri Tilki Sedat'a bildirir. Sedat, Hasan Kuşçu ve Ökkeş Yudum'a, doktoru öldürme emri verir. Emir üzerine Dr. Muammer Bozok'un evine giren çete üyeleri, polisler tarafından yakalanır (Aysu, 2006: 310).

Fidye'de ismi sık sık zikredilen sokak kabadayısı Tilki Sedat'ın kurduğu çetenin üçüncü elemanı Ökkeş Yudum'dur. O, Sedat ve Hasan gibi Balat'tan değildir, aslen Adanalıdır (Aysu, 2006: 14), on yıldan beri ikamet ettiği Balat'ta sokak kabadayısı olarak nam salmıştır. Yudum, romandaki beş kişilik çetenin en sakin elemanıdır. Alp Keskin'in kaçırılmasında suça "Fort" kamyonetiyle ortaklık eder. Ancak Dr. Bozok'un polise verdiği ifade sonucunda plakası belirlenen kamyonetin "... Balat'ta mukim. Sabıkalı." (Aysu, 2006: 269), birine ait olduğu, sahibinin ise "... Darp, kumar, silahla tehdit vesaire" (Aysu, 2006: 269) gibi suçlardan daha önce yargılandığı ortaya çıkar. Olayların sonunda Hasan Kuşçu ile Dr. Muammer Bozok'u öldürmek üzere evine gittiklerinde polisler tarafından yakalanır (Aysu, 2006: 336).

Fidye'de suçlular arasında yer alan sokak çetesi üyelerinden biri de Hayri Dursun'dur. O da Tilki Sedat'ın eski arkadaşlarından "... boğaz tokluğuna yaşamaya çalışan bir nalbur[dur]" (Aysu, 2006: 33). Kızının büyüüp gelinlik çağa gelmesi, oğlunun orta ikide okuması, karısının ise sağlık sorunları (Aysu, 2006: 27), Hayri'yi geçim sıkıntısına sokar. Yoksulluktan kurtulmak için Tilki'nin teklifini kabul ederek çeteye dahil olur. Kaçırılan Alp Keskin'in rehin tutulduğu depoda bekçilik yapar. Her şeyin ortaya çıkmasının ardından Tilki Sedat tarafından aranarak depoyu terk etmesi yönünde uyarılır. Ancak Alp Keskin'in Tilki Sedat tarafından öldürüleceği endişesiyle depoyu terk etmez. Depoda Tilki Sedat'la silahlı çatışma sonucunda hayatını kaybeder (Aysu, 2006: 329-331).

Fidye'nin en masum suçlularından biri de Mine'dir. Kaçırılan Alp Keskin'in rehin tutulduğu depoda küçük çocuğun özel ihtiyaçlarını gidermek için görevlendirilir.

Bir zamanlar "...Beyoğlu'nun berbat barlarından birinde konsomatris olarak" (Aysu, 2006: 96) çalışan genç kadın, bu fuhuş yuvalarına tekrar düşmemek için (Aysu, 2006: 96) Sedat'ın emirlerine uymaya mecbur kalır. Alp Keskin'in kaçırıldığı gün, depoda hazır beklemektedir. Çocuğa günlerce bir anne şefkatiyle yaklaşır. Ancak Hasan ve Ökkeş'in yakalanmasından sonra depodan kaçır. Romanda genç kadının akıbetinin ne olduğu konusunda bir bilgiye rastlanılmaz.

Olayların sonunda Tilki Sedat'ın fidye istemek için kurduğu beş kişilik çete elemanlarından Hasan Kuşçu ve Ökkeş Yudum polisler tarafından tutuklanır, Sedat ve

Hayri Dursun aralarında çıkan silahlı çatışmada birbirlerini öldürür, Mine ise kayıplara karışır. Zengin olma hayallerine hiçbirisi kavuşamaz.

Bu bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla Çingiz Abdullayev, sokak çetelerinin öyküsü üzerinde durmaz. Ancak *Rəzalətin Son Həddi*’nde “qaqaşlar” adı verilen çetelerden kısaca bahseder. Bunlar roman kahramanı Hanife’nin Moskova’da açtığı mağazaya musallat olurlar. Eserde onlardan fazla söz edilmez. Ancak Aysu, *Fidye*’de bunları konu edinir. Romandaki suç çetesi, âdeta Osmanlı’daki sokak kabadayılarının Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki uzantıları gibidir. Özellikle Tilki Sedat, bu bakımdan bir külhanbeyi uzantısı sayılabilir. Dolayısıyla Aysu bu romanda Türkiye’nin kendine özgü bir yerel çetesini konu edinir.

Tablo 6-7: Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in Romanlarında Mafya ve Çeteler

Osman Aysu	Romanlar	Mafya Liderleri	Mafyanın Devlet İçindeki Uzanlıları: Bürokratlar	Mafyanın Tetikçileri-Kiralık Katilleri	Sokak Çetesi
	<i>Lenin'in Mangası</i>	Igor Pavlechenko			
	<i>Londra-Moskova Hattı</i>	Vasili Yelisev	Jeffrey Drake (Bakan) Paul Harrington (Bankacı)	Peter Wilson Avcı Keith Dean Sorvino Igor Korovin Mihail Novodeviçi	
	<i>Fidyeye</i>				Tilki Sedat Ökkeş Yudum Hasan Kuşçu Hayri Dursun Mine

Çingiz Abdullayev	Romanlar	Mafya Liderleri	Mafyanın Devlet İçindeki Uzanlıları: Bürokratlar	Mafyanın Tetikçileri-Kiralık Katilleri
	<i>Timsah Xətti</i>	İvan Dmitriyeviç	İluda Kartsev Albay Çıxarev Korotkov Nikita Polevanov	
	<i>Xəzinədar</i>	Urallı Qonaq, Bakılı Dost, Lvovlu Vizityor ve Böyük Gürcü Qardaş		
	<i>Uğursuzun Hekayəti</i>		General Kiril Eduardoviç Bandriyevski	Fyodor Konstantinoviç Dyakov Prokolov (Kazak) Ramil Karamov Krutikov

3.2. BİREYSEL SUÇLULAR

3.2.1. Seri Katiller

Seri cinayet, bir katilin farklı zamanlarda belli aralıklarla iki veya daha fazla kişiyi öldürmesine (Kılıç, 2012: 56) verilen addır. Araştırmalar sonucunda seri katillerin birtakım ortak özellikleri olduğu belirlenmiştir. Çocukluk evresinde ebeveynleri tarafından dışlanma, içe kapanma, yalnızlık, aile içi şiddet, cinsel istismar, annenin çocukla olan münasebetinde baskılayıcı ilişki, öteleme gibi sorunlar bireyi ilerideki yaşantısında suça iten ana etmenlerdir. Bu tür sorunlarla karşı karşıya kalan çocuklar zamanla agresif (Artuk, 2019: 50) ve suça meyilli bir birey olurlar.

Seri katillerin kurban seçimleri tipik bir benzerlik gösterir. Genellikle aşırı şiddete eğilimlidirler, kurbanla aralarında öncesine dayanan bir ilişkileri bulunmaz, işledikleri ilk cinayetle daha sonraki cinayetler arasında bir bağlantı yoktur ve bu cinayetler farklı mekanlarda işlenir, maddi bir kazanç gütmeyizler, sadece kurban üzerinde güç veya baskı kurmak isterler. Seçtikleri kurbanlarda da bazı ortak özelliklerin bulunması (fahişe, evsiz, yalnız, alkol ve uyuşturucu kullanımı, savunmasız kadın vb.) şarttır. Kurbanlarındaki bu özellikler katil için sembolik bir anlam taşır (Kılıç, 2012: 56).

Edebiyat dünyasında özel bir yeri olan “seri katil” romanları 1970’li yıllardan itibaren sıkça görülmeye başlar. Başlangıçta filmlere konu olan seri katiller daha sonra romanlarda geniş yer bulur. Art arda işlenen cinayetlerin faillerine “seri katil” denilmesi de bu yıllardan itibaren kesinlik kazanır. İlk olarak Batı edebiyatında ortaya çıkan bu türde seri katil olarak tanınan ve ünlenen pek çok kahraman göze çarpar. Nitekim, Albert Fish, Rostov Canavarı Andrei Chikatilo, Eddie Gein, Edmund Kemper, Hannover kasabı Fritz Haarman, Gary Ridgway, Jeffrey Dahmer, John Wayne Gacy, Pedro Lopez, Peter Sutcliffe, Richard Ramirez, David Berkowitz ve Ted Bundy (Türkeş, 2013; 12) bunlardan bazılarıdır.

Türk edebiyatında seri katillere, “1980 sonrası polisiyelerinde Osman Aysu, Mehmet Murat Somer ve Çağan Dikenelli’nin romanlarında ...” (Uğur, 2018: 200) rastlanır. Osman Aysu’nun *Atkuyruklu Adam* ve *Bıçak Sırtı* romanlarında rastlanır. *Atkuyruklu Adam*’ın Turgut Atamer’i, *Bıçak Sırtı*’nın Nizam Yön’ü seri katil

karakterinin başlıca örneklerindendir. Her iki romanda seri cinayetlerin sebebi, suçlunun önceki yaşantısında yani çocukluk evresinde şahit olduğu anne ve baba baskısı, ötelenme, şiddet, anne tarafından müstehcen görüntülere maruz bırakılma gibi sorunlara bağlanırken Çingiz Abdullayev'in *Rəzalətin Son Həddi* romanında Gennadi Lvoviç Buşuyev'in işlediği seri cinayetler ise din, ırk ve çevresel faktörlerle ilişkilendirilir.

Atkuyruklu Adam'ın seri katili Turgut Atamer, çift karakterli bir kişiliğe sahiptir. Bu çift karakterli yapı, iki ayrı mekânda kendini gösterir. Karakterin biri, Çamlıca'da ikamet eden Mühendis Turgut Atamer, diğeri ise Nişantaşı'nda ikamet eden seri katil Atkuyruklu Adam'dır.

Turgut Atamer, eserde genç, yakışıklı, zengin, dış görünüşçe "...uzun boylu sarışın" (Aysu, 1997: 26-30) biri olarak tasvir edilir. Mesleği inşaat mühendisliği olsa da çalışmaz ve ailesinden kalan servetle geçinir (Aysu, 1997: 72).

Eserde Atamer'in ilkin çocukluk yıllarında annesiyle yaşadığı sorunlar göze çarpar. Nitekim onun seri katil olmasının en büyük sebebi, eserde yer yer vurgulanan anne sorunudur. Köşkün hizmetkarı Zeki Efendi, Anne Handan Hanım'ı, yaşamı ve eğlenceyi seven bir kadın olarak anlatır. Eşi Reşit Efendi ölünce genç kadın zamanla oğlunu ihmal etmeye başlamış, farklı erkeklerle cinsel birliktelikler yaşamış ve (Aysu, 1997: 473) bu birlikteliklerini çocuk yaşta oğluna izletmiştir. Hatta zaman zaman onu dünyaya getirdiği için yaşadığı büyük pişmanlığı da çocuğun yüzüne söylemiştir (Aysu, 1997: 472). Atamer'in çocukluğunda yaşadığı bu psikolojik travma, zamanla annesinden ve hatta tüm kadınlardan nefret etmesine sebep olur. Kendisi bunu "Ruhu çürümüş bir orospu kişiliğini onun kokuşmuş bedeninde tanıdım." (Aysu, 1997:473) sözleriyle ifade eder. Atamer'in çocukluk yıllarında annesi tarafından ötelenmesi, müstehcen ve mahrem cinsel içerikli görüntülere, dolayısıyla psikolojik şiddete maruz bırakılması, onda derin ruhsal yaralar açar. Zamanla acımasız, gaddar ve nefret dolu bir kimliğe bürünen genç adam, cinayetlerle dolu yolculuğuna ilkin annesini öldürerek başlar.

İlk cinayetine annesini yatak odasında katlederek başlayan seri katil, bu durumu "... Kutsal görevime başladım. Yani dünyadaki tüm kötülüklerin ve ahlâksızlıkların kaynağı olan fahişeleri ortadan kaldırmaya." (Aysu, 1997:474)

sözleriyle açıklar. Aslında bu sözler, katilin anneyi bir fahişe olarak gördüğünün de kanıtıdır.

Romanda suçlunu, altı cinayet işler, bir cinayet girişiminde bulunur ve bir de kaçırma vakası gerçekleştirir. Katlettiği kadınlar; öz annesi, Binnur Kuşakçı, Jale Kunter, Ayşegül, Didem Ersoy, Suzan Pınar'dır. Serap Uzunova'ya yönelik cinayet girişimi ile ABC televizyonu program yapımcısı Sibel Candan'ın kaçırılması ise diğer suçlarıdır. Atkuyruklu Adam, kendisine genellikle kötü yola düşen, alkol, uyuşturucu kullanan, fuhuş yapan ve yalnız yaşayan üniversite öğrencilerini veya zengin kadınları kurban olarak seçer. Annesi, Binnur Kuşakçı, Jale Kunter, Ayşegül, Didem Ersoy, Suzan Pınar bu özellikleri taşıyan en belirgin kurbanlardır.

Romanda Turgut Atamer'in annesini öldürdükten sonra işlediği diğer tüm cinayetlerde bir karakter değişimi yaşadığı görülür. Bir anlamda olay sürecinde Turgut Atamer karakterinden Atkuyruklu Adam karakterine geçmektedir. Bu değişim, dönüşüm önce dış görünümüne yansır. Örneğin daima güneş gözlüğü takar (Aysu, 1997: 7) ve hep blucinle dolaşır (Aysu, 1997: 130).

Atkuyruklu Adam, beşinci suçu olan Didem Ersoy cinayetinden sonra büyük bir vicdan azabı çekmeye ve ruhsal krizleri giderek artmaya başlar. Yaşadığı kriz, Didem Ersoy cinayeti sonrasında dile getirdiği "Anne... Anne niye yaptın bana bunu?" (Aysu, 1997: 178) cümlelerden açık bir biçimde anlaşılır. İkinci kriz nöbeti, Serap Uzunova'ya yönelik cinayet girişiminde gerçekleşir. Genç kadını bir kurban olarak seçen katil, cinayeti işleyeceği sırada altı yedi yaşındaki bir çocuğa dönüşür (Aysu, 1997: 301). Kurban, katil tarafından yanlışlıkla seçilmiştir. Çünkü, Serap Uzunova, fahişe değil, namuslu bir kadındır, katilin aradığı özellikleri (fuhuş, alkol, uyuşturucu) taşımaz. Bu sebeple de katil tarafından öldürülemez.

Romanda kimi zaman cinayet anında, kimi zaman suçlunun iç konuşmalarında çocuklukta annesiyle yaşadığı problemler açığa vurulur. Annesine duyduğu öfke ve nefret, suçluda tüm kötü yola düşen kadınlara karşı bir tikslenme ve onları öldürme duygusu uyandırmıştır.

Katil, bu cinayetlerle ilgili olarak kendi kendine bir inanç oluşturmakta, suça bir kutsallık atfetmektedir. İşlediği altı cinayet ona göre bir arındırma işlemidir (Aysu, 1997: 517) ve dolayısıyla bunları hiçbir zaman suç olarak algılamaz. Kendisini kutsal

görevin temsilcisi olarak görür ve kurbanlarına ilahi koruma altında olduğunu söyler (Aysu, 1997: 161). Amacı, kötü yola düşen kadınların ruhunu temizlemek, onları mutlak bir huzur ve rahatlık içerisinde öte dünyaya göndermektir. Tabii ki “...Her türlü pislik ve kirliliğini burada bırakarak.” (Aysu, 1997: 169).

Eserde işlenen suçlar sırasında ve sonrasında seri katilin kriz nöbetleri geçirdiğine şahit olunur. Krizler, Atkuyruklu Adam’ın Nişantaşı’ndaki evinde gerçekleşir. Bu da ayrıca bir anlam ifade eder. Çünkü annesini bu evde öldürmüştür. Annesine ilişkin kabuslar görür (Aysu, 1997: 444). Gördüğü kabuslar, katili yıllar öncesine yani çocukluğuna götürür. Kriz nöbetleri ilk olarak kol ve bacaklarında hafif kasılmalarla başlar. Daha sonra sol gözünde bir seğirme meydana gelir (Aysu, 1997: 447). Genç adam, vücudundaki bu ani değişimleri ve kasılmaları “...görevini son zamanlarda yeterince yerine getirmemesinin tanrısal cezası” (Aysu, 1997: 447) olarak nitelendirir. Alnında soğuk terler oluşur ve gittikçe şuuru bulanır. Katil, bu “...Tipik epilepsi krizleri” (Aysu, 1997: 328) sonrasında o ana dair hiçbir şey hatırlamaz.

Seri katillerin tipik özelliklerinden olan saldırganlık, küfürlü, hakaret içerikli konuşma gibi davranış bozuklukları Atkuyruklu Adam lakabıyla tanınan Turgut Atamer’de de görülür. O, bu tür davranışlarla seçtiği kurbanların üzerinde bir hakimiyet kurmak ister. Dolayısıyla katilin bu tipik davranış bozuklukları, kadınların kolay bir şekilde ve direnmeden öldürülmeyi kabul etmesine sebep olur. Buna korku, teslimiyet ve boyun eğme de denilebilir.

Katil Atamer, cinayet anında kurbanlarının bilincinin açık olmasına önem verir. Nitekim “...Kutsal görevini ifa ederken kendinden geçmiş, şuuru bulanmış kadınlardan nefret eder.” (Aysu, 1997: 7). Kendince kadınlara zarar vermekten, onları incitmekten ve kırmaktan daima çekinir. Seçtiği kurbanlarla önce cinsel birliktelik yaşar ve daha sonra onları yatak odalarında katleder. Bu durum onun ilk işlediği anne cinayetini yatak odasında gerçekleştirmesiyle ilgilidir. Kullandığı suç aleti rambo tipi otuz santimlik keskin ve sert bir avcı bıçağıdır. Kullandığı bu suç aleti, onun, ilk cinayetinden yani annesini katletmeye başladığı süreçten itibaren yanından hiç ayırmadığı ve branda bezinden yapılmış askılı çantasında gezdirdiği, tabiri caizse oyuncaktır.

Annesini öldürerek başladığı bu cinayetler silsilesinde işlediği altı cinayetten sonra tüm kurbanlarının iç çamaşırlarını yanına alarak Nişantaşı'ndaki evinde koleksiyon yapan katil, krizler esnasında bu iç çamaşırları koklayarak rahatlamaya çalışır. Bu da Atamer'in psikolojisinin bozukluğunu ortaya koyan durumlardan biridir.

Seri katil Turgut Atamer, ABC televizyonu program yapımcısı Sibel Candan'ı, önce Nişantaşı'nda daha sonra da Çamlıca'daki evinde günlerce bir hücrede kapalı tutar. Genç kadının bir anda ortadan kaybolması ailesini ve yakın arkadaşlarını tedirgin eder. Olayın peşini bırakmayan ABC televizyonu kameramanı Ayhan Berkmen, Turgut Atamer'in evine gizlice girer ve genç kızı köşkteki gizli hücrede tanınmaz bir halde bulur. Berkmen, uzun uğraşlar sonucunda Sibel Candan'ı hücreden çıkarmayı başarır (Aysu, 1997: 526).

Romanın sonunda Atkuyruklu Adam lakaplı Turgut Atamer, seri cinayetler işlemesine rağmen Ayhan Berkmen tarafından ağır yaralanıp hastaneye kaldırılırsa da işlediği suçlar kanıtlanmadığından tutuklanmaz (Aysu, 1997: 528).

Sonuç olarak Turgut Atamer'in işlediği tüm suçların kaynağı anne sorunudur. Annesinin farklı kişilerle yaşadığı cinsel birlikteliklerini çocuk Atamer'e izletmesi, onu dışlaması, sevmemesi, çocuğun ruhunda derin yara izleri bırakmıştır. O, her ne kadar zaman zaman katil ruhunu bastırmaya çalışsa da annesine benzeyen kadınları gördüğünde istemsizce suça koşar ve cinayetler işler. Amacı, annesine benzeyen tüm kadınları öldürmektir. Eserde seri katillerin hemen hepsinde görülen psikolojik problemleriyle dikkati çeker.

Osman Aysu'nun bir seri katili anlattığı diğer romanı *Bıçak Sırtı*'dir. Eserdeki katilin adı bu kez Nizam Yön'dür. Yön, toplam on cinayet işler.

GTV televizyonu mensubu Nizam Yön, İstanbullu köklü bir ailenin evladıdır (Aysu, 2001: 397). Romanda "...Yirmi sekiz yaşında, siyah saçlı, çenesinde kara sakalı olan, çerçevesiz gözlük kullanan, kıvrık piposunu ağzından hiç eksik etmeyen bir genç." (Aysu, 2001: 22) olarak tasvir edilir. GTV televizyonunda çalışır. Edebiyat Fakültesi mezunu olduğundan şiire özel bir ilgisi vardır.

Yön daima uysal, çekingen, içine kapanık, asosyal, az konuşan ve biraz da mahcup bir karakterdir (Aysu, 2001: 296-97). İnsanlarla arasına daima mesafe koyar, dedikodu yapmaz ve mecbur kalmadıkça kimseyle konuşmaz. Bu garip

davranışlarından dolayı mesai arkadaşları tarafından “üşütük” olarak adlandırılır. Çengelköy’de anne ve babasından kalan eski bir köşkün müstemilatında yaşar.

Onun cinayet serisine ne zaman ve nasıl başladığına dair bilgiler, eserde bir akşam köşkün müstemilatında geçmişe döndüğü bölümde verilir. Bu bölümde Yön’ün ilk cinayetini henüz on beş yaşındayken babasını öldürerek işlediğini öğreniriz. Geçmişini hatırlayarak köşkün odalarını gezmeye başlayan katil, mezbaha diye nitelediği köşkün bodrum katına iner. Orada kaba çimentoyla kaplı zemine gözü ilişir. On beş yıl önce babasını ve annesini buraya gömmüştür (Aysu, 2001: 286). O an gözünde çizgili pijama altlı, üstü çıplak, göğsü ter içinde ve iğrenç yüzünde beliren bir kahredici gülümseme taşıyan babasının silueti canlanır. Sonra aniden dizlerinin bağı çözülür ve babasına duyduğu nefret ortaya çıkar (Aysu, 2001: 282).

Yön, bodrum katında çocukluk yıllarına ait kahr, ıstırap ve nefret dolu günlerini tekrar hatırlar. On beş yıl önce babasının çıplak vücudunda, bacaklarında ve kollarında açtığı derin yara izlerinin acısını hisseder. “O dayakları hep annesine yardım etmek için yemişti[r]” (Aysu, 2001: 214). İçinden “Aptal ve basiretsiz kadın” (Aysu, 2001: 214) der annesi için. Hatırladıklarına göre baba, annesini öldüresiye dövmektedir. Çocuk buna bir gün “‘Yeter artık!’ Buna bir son ver. Biz senin kölen değiliz. Bizi dövemezsin” (Aysu, 2001: 287) diyerek karşı çıkar. Bu onun babasına ilk karşı gelişidir. Aralarında kısa bir tartışma yaşanır. Baba, oğluna “Orospunun dölü!” (Aysu, 2001: 288) diye bağırır. Nizam, duyduğu bu cümlenin ne anlama geldiğini bir müddet idrak edemez. “Babası onu yere yatırıp bir dizini göğsüne yas[ar]...” (Aysu, 2001: 288). Onu da acımasızca döver. Çocuk Yön, bu arbede sırasında sustalıyla babasını öldürür (Aysu, 2001: 374).

Nizam Yön’ün seri cinayetler işlemesinin ana sebebi, çocuklukta yaşadığı işte bu olaylardır, dolayısıyla suçlunun psikolojik bir travma yaşadığı, bununsa baba şiddeti olduğu açıktır. Çocukluk yıllarında karşı karşıya kaldığı şiddet, babanın onu ‘piç’ olarak görmesi, annesinin babası tarafından öldürülmesi, Yön’ün psikolojisinde derin izler bırakan olaylardır. Zamanla acımasız ve hasta bir karaktere dönüşen bu adam, babasını öldürdükten sonra dokuz cinayet daha işler.

Çoğu seri katil gibi Nizam Yön de cinayetlerine kendince bir haklı gerekçe bulur. Kendince öldürdükleri yeryüzünde işe yaramaz ve gereksiz insanlardır ve onları

ortadan kaldırmak ona göre bir tür görevdir. Böylece, adaletli, huzurlu, temiz ve mükemmel bir dünya inşa edeceğine inanmaktadır. Bunun için ise sürekli kendisine uygun kurbanlar bulmaya çalışır. Romanda; Devlet Deniz Yolları'ndan emekli eski bir çımacı Ali Sözen, Horteks giyim Sanayiinde genel müdür sekreteri Sevim Karagül, balıkçı Rüstem Balaban, dul Ayşe ve dört yaşındaki kızı Gül, Boğaz sosyetesinde tanınan Meral Arıkan, simitçi Hüseyin Toper, liseyi yeni bitiren Nilüfer Kiraz ve Selda, katilin öldürdüğü kişilerdir. Bu kişiler ona göre “Adi kumarbazlar, iffetlerini zedelemiş kadınlar, işi gücü içmek olan, topluma en ufak bir katkısı olmayan alkolikler ve (...) orospular[dır].” (Aysu, 2001: 157) ve Yön, onları ortadan kaldırarak temiz bir dünya yarattığını düşünmektedir. Nitekim beşinci kurbanı Meral Arıkan'ı öldürdükten sonra arzuladığı dünyaya dair fikirlerini dile getirir; mükemmel yasalar, mükemmel adalet ve kısaca mükemmel bir toplumun hayali kurar (Aysu, 2001: 156). Bunun dışında katilin, neden durmadan cinayet işlediği, kendi dilinden şöyle ifade edilir:

“Ben elimden geleni yapıyorum. İdeal dünyayı yaratma yolunda, tuzum bulunsun istiyorum. Karınca kararınca beynimdeki yapıya bir tuğla ilave etmeye çalışıyorum. Bazı kusurlu unsurları temizliyorum, dünyayı santim santim kusursuzluğa itiyorum. Tabii ki tek başıma değiştiremeyeceğimi de biliyorum. Bir tek ben yapamam bunu. Bin tane ben, yüz bin tane bile yetmez. Ama elimden geleni her zaman yapmaya hazırım.” (Aysu, 2001: 156)

Aysu'nun *Atkuyruklu Adam* 'ında da katil, cinayetlerine kendince bir gerekçe bulmuştur. Bu, seri katillerin çoğunda görülen ortak bir özelliktir.

Katilin bir başka özelliği tıpkı *Atkuyruklu Adam* 'da olduğu gibi yer yer krizler, ataklar geçirmesidir. Kriz onda da kasılmalarla başlar. Daha sonra baş dönmesi ve gözlerin kaymasıyla içteki katil benlik belirir. İçteki ikinci ben olan katil karaktere romanda “İblis” adı verilir. “İblis”, Nizam Yön'ün cinayetleri işleyen ikinci karakteridir, ama aynı zamanda babasına verdiği isimdir. Cinayet işleyeceği sırada o da tıpkı babası gibi “İblis”e dönüşür. Bu iki karakter arasında bariz farklar göze çarpar. Birinci kişiliğinde çevresi tarafından uysal, sakın, uyumlu, asosyal ve pısrık olarak tasvir edilirken, ikinci karakteri olan “İblis”e dönüştüğünde ise zeki, kültürlü ve “... toplumun farklı nitelikteki insanlarına kolaylıkla erişme gibi bir yeteneğ[e]” (Aysu,

2001: 198) sahip olduğu gör÷lür. Her iki benlik arasında zaman zaman çatışma da yaşanır. İblis, Nizam Yön'ü işe yaramaz, zevksiz ve sünepe biri olarak aşağılarken, Nizam Yön de İblis'i, şeytan olarak kötüler. Ondaki bu çift karakterlilik, sadece mizaç olarak değil, dış görünüş olarak da sürekli birbiriyle çatışma içerisindedir. Bunu romanda yer alan İblis karakterine dönüşen Yön'ün şu cümlelerinden anlamak mümkündür:

“Bir daha baktı aynaya. Kuşkusuz yakışıklıydı. Ama sırtındaki giysiler hiç de zevkine uygun düşmüyordu. Şimdiye kadar hep o aptal ve sünepe diğer kimliğinin seçtiği elbiseleri giymek zorunda kalmıştı. Çok zevksizdi o. Ağır, yaşına uymayan şeyler seçer, demode ve klasik şeyler kullanırdı. Papyon, kravat, omuz askısı gibi. Hışım la gardıroba döndü. Gömleklere baktı yeniden. Nasılsa spor, ekose bir gömlek almıştı kendine zevksiz yaratık.” (Aysu, 2001: 305)

Eserde katilin ikinci benliği olan İblis, aslında babası Paşazade Hayrullah Efendi'yi temsil eder. Yön, on beş yaşında babasını öldürdükten sonra onun karakterine geçiş yapmış ve tıpkı onun gibi cinayetler işlemeye başlamıştır. Yön'ün asıl olumlu kişiliği ise annesini simgeler, tıpkı annesi gibi çekingen, korkak ve zavallıdır. Bunu romandaki “O meşum oda son günkü gibi duruyordu. Annesinin eşi olan içindeki öbür benliği asla bu kapıyı açıp içeri giremezdi. O korkak ve zavallının tekiydi.” (Aysu, 2001: 215) cümlelerinden anlamak mümkündür. Gerçek Yön'ün romanda yer yer pısrık, sessiz, korkak, içe kapanık olarak tasvir edilmesi onun annesiyle mizaç olarak benzediğini gösterir. Ancak katil, sık sık bu ikinci zavallı karakterinden nefret eder ve sonuçta içindeki tam tersi saldırgan karakteri çıkarır. Böylece babasına karşı olan nefretini kusar.

Eserde seri katilin sekiz cinayet işledikten sonra intihar etme eğilimi dikkati çeker. Bu durum dokuzuncu kurban Nilüfer Kiraz cinayetinden sonra belirse de asıl Selda cinayeti sonrasında ortaya çıkar. Yön, ilkin Meral Arıkan cinayetinde bir pişmanlık yaşar, ikinci olarak dört yaşındaki çocuk Gül'ü öldürdükten sonra, üçüncü kere de Nilüfer Kiraz cinayeti sonrasında. Romanda katilin, Nilüfer Kiraz cinayetinden sonra yaşadığı vicdan azabı ve intihara karar vermesi şöyle dile getirilmektedir:

“Ceketi temizleyiciye veremiyordu. Nilüfer’in kanını görmek perişan etti şairi. Dolabın önünde iki büklüm kalarak yavaş yavaş yere çöktü. Bu yükü taşıyamayacaktı artık. Kendinden nefret ediyordu. Başını dizlerinin üzerine yaslayıp hüngür hüngür ağlamaya devam etti. Bunun sonu yoktu ve her geçen gün durum biraz daha kötüye gidiyordu.” “Bir şekilde bu yaşama son vermeliydi. Artık mücadele gücü tükenmişti. Eskiden çok nadir ortaya çıkan öteki benlik şimdi sık sık onu esir alıyor ve dilediğini yapıyordu. Kontrol imkân ve gücü kalmamıştı. İntihar diye mırıldandı, Tek şansı buydu. Ancak intihar ederek bu felaketi önleyebilirdi.” (Aysu, 2001: 290-291)

Katilin romandaki son hamlesi, meslektaşı Tülay’ı öldürme girişiminde bulunmasıdır. Genç kızı, tuzağa düşürerek yaşadığı köşke gelmesini sağlar, sonra da bodrum katına indirerek diri diri toprağa gömmeye çalışır (Aysu, 2001: 381).

Tülay’dan haber alamayan meslektaşı Cahit köşke gelir. Katille dövüşür. Yön, onu da bodruma taşıyarak Tülay’ın yanına gömmeye karar verir (Aysu, 2001: 395). Bunun için ikinci bir mezar kazmaya başlar ve Cahit’i mezara koyup üstünü örter. Bu esnada polisler gelir. Yakalanacağını anlayan katil, uzun zamandır planladığı intiharını gerçekleştirir. “...bıçağın polisler doğru yönelttiği sivri ucunu, seri bir bilek hamlesiyle kendi bedenine çevirip olanca hızıyla kalbine göm[er]. Ayakları üzerinde bir iki kere sallan[ır] sonra kütük gibi yere düş[er]” (Aysu, 2001: 397), babasını ve diğer dokuz cinayeti işlediği aynı sustalıyla canına kıyar.

Yazar romanda seri katilin psikolojisine Freud’dan yola çıkarak bilimsel bir açıklama getirir. Nitekim bu durumu Dr. Nezih Okyar’ın dilinden şu cümlelerle anlatır:

“Freud, belirli düşünce ve duyguların bilinç tarafından bastırıldığını, fakat bunların bilinçaltında yaşamaya devam ettiklerini düşünmüştü yıllar önce. Freud’a göre bu bastırılmış duygu ve düşünceler güçlerinden hiçbir şey kaybetmiyor, değişik psikiyatrik belirtiler yoluyla kendilerini anlatma, tanımlama yollarını arıyorlar. Bu bastırılmış veya diğer bir söyleyişle ayrılmış materyal, bilincin ana

akımından kopmuş olmayı belirliyor. Şayet söz konusu kişinin kişiliği de zayıf ve dağınık olursa, ortaya şizofrenik bir psikoz çıkabilir. Bu durum iki kişilikli olma durumuna benzer. Şizofreni, kişiliğin parçalanmasıdır. Fakat ayrılmış materyal, yeniden birleşip o zayıf karakterin bilinçaltında yeni bir düzen kuracak kadar güçlü olursa, işte o zaman, tek başına, bağımsızca davranan, vücudun fonksiyonlarına hükmeden başka bir kişilik olarak ortaya çıkar.” (Aysu, 2001: 338)

Romanda işlenen cinayetlerin geneline bakıldığında, katilin kadın cinayetlerinde başta gayet sakin, edepi ve sempatik tavırlar sergilediği söylenebilir. Lakin beşinci kurban olan Meral Arıkan cinayetinden sonra kadın kurbanlarına karşı acımasız, sert davrandığı, hatta küfrettiği dikkati çeker. Romanın sonlarına doğru psikolojisi daha da bozulan katil, bu defa da kadın kurbanlarına tecavüz etmeye çalışır. Sonuçta Nizam Yön’ün “İblis” benliği diğer pısrık ve korkak yani “annenin” benliğini yener.

Bütün bunlar, Aysu’nun bu romanındaki seri katilin de çocukluğunda yaşadığı birtakım olaylar nedeniyle psikolojik sorunları olduğunu göstermektedir. Travmanın kökünde baba şiddeti vardır. Babadan görülen ve hem anneye hem kendisine yönelen büyük şiddet, onun da çocuk ruhunda onulmaz yaralar açmıştır. Çünkü baba anneye çocuğun gözünde acımasızca şiddet uygular. Sonuçta bu, bir gün büyük bir öfke patlamasına yol açar ve çocuk babayı öldürür. Hem babayı hem anneyi köşkün bodrum katına gömer. Bu durumda bodrum katı da önemli bir psikolojik simgesel mekândır. Katilin son cinayet girişimini bodrum katında yapması, geçmişe bodrumda dönmesi bu bakımdan anlamlıdır. Suçlunun bir başka takıntısı, cinayetleri hep aynı âletle, babasına ait sustalıyla işlemesi, hatta intiharını da bu bıçakla gerçekleştirmesidir. Bu da katilin psikolojik rahatsızlığına işaret etmektedir. Sayılan yönleriyle *Atkuyruklu Adam*’ın katiliyle *Bıçak Sırtı*’nın katili birçok bakımdan birbirine benzer.

Tıpkı Osman Aysu gibi Çingiz Abdullayev’in *Rəzalətin Son Həddi* romanında da bir seri katille karşılaşırız. Çünkü asıl ismi Hənifə Kravets olan Gennadi Lvoviç Buşuyev, eserde toplam dokuz cinayet işler. Ancak Abdullayev’in romanındaki katil, çocukluğunda Aysu’nun romanlarındaki seri katiller kadar ruhsal travmalar yaşamaz,

hatta kimi cinayetlerinin arkasında sadece psikolojik nedenler bulunmaz. *Rəzalətin Son Həddi*'nin kahramanı Hənifə Kravets, Aysu'nun seri katilleri gibi derin psikolojik krizler, bozukluklar yaşamaz. Ama az da olsa nda da ruhsal sorunlar vardır.

Hənifə Kravets'in işlediği dokuz cinayete bakıldığında, bazılarının arka planında çocukluk yıllarında yaşadığı birtakım olumsuzlukların bulunduğu görülür. Müslüman Tatar bir baba ile Ukraynalı bir annenin oğlu olan Kravets, 1969 yılında Rusya'nın Arsk eyaletinde dünyaya gelir. Baba Aydemir Buşuyev, Tatar kökenli olduğu için oğluna Hənifə ismini koyar. Soy ismi ise annesine aittir. Aydemir Buşuyev, daha sonra başka bir kadınla beraber olur ve eşinden ayrılarak Tacikistan'a yerleşir. Hənifə, babasızlık, yoksulluk ve Müslüman Tatar isminden dolayı, çocukluğunu yaşadığı Arsk'ta birtakım olumsuzluklarla karşılaşır. Bu süreçte Hənifə'yi en çok etkileyen durumlardan biri, yoksulluktur. Parasızlıktan dolayı bedenine uymayan kıyafetler giymek zorunda kalması, berbere gidememesi, saçlarının annesi tarafından gelişigüzel kırılması (Abdullayev, 2018: 49) çocuk Hənifə'nin okul arkadaşları tarafından alaya alınmasına, aşağılanmasına ve kendisine "kırkık" lakabının takılmasına sebep olur.

Hənifə, yaşadığı yoksulluğun yanında isminden dolayı da alaya alınmaktadır. Bu sorun, ilkokul öğretmeninin sınıf listesinde Hənifə ismini kız sanmasıyla ortaya çıkar ve çocuğun ruhunda yaralar açar. Romanda bu durum, şöyle anlatılır:

"Hər şey hələ 1-ci sinifdən başlamışdı. Permdən gələn təzə müəllimə sinif jurnalını açıb şagirdlərin siyahısını oxuduğu vaxt. Və oxuyub, oxuyub gəlib çatmışdı "K" hərfinə. Başını qaldırmadan: 'Hənifə Kravets qızlardan hansıdır?' -deyə soruşmuşdu. Cevabında sinifin bütün uşaqları ağız-ağıza verib gülüşmüşdü." (Abdullayev, 2018: 44)

Hənifə'nin Arsk'ta yaşadığı sorunlardan bir diğeri ise akranlarından gördüğü şiddettir. Okuldaki bazı çocukların, kız kardeşi Məleykə'ye yönelik sözlü ve fiili tacizlerde bulunmaları, Hənifə'nin akranlarına nazaran güçsüz oluşu, yoksulluk, babasızlık yaşadığı başlıca sorunlardır. Tüm bu olumsuzluklar; alay edilme, dışlanma, aşağılanma, şiddete maruz kalma, çocuk Hənifə'nin ruhunda derin yaralar açar, onu incitir, hayata küstürür, öfkelenendirir ve insanlara karşı kinlenmesine zemin hazırlar.

Arsk'ta yaşanan bu sıkıntılar anne Anna Kravets'i de huzursuz eder. Genç kadın ikinci bir evlilik yaparak Kazan'a taşınır. Hənifə de her ne kadar ailesiyle birlikte Kazan'a taşınsa da kendisini ve ablasını taciz eden Bəşər adlı çocuğu hayatı boyunca asla unutmaz. Bəşər'in kız kardeşine tacizləri, kendisine hakaret etmesi, alaya alıp saldırması Hənifə'nin hafızasından silinmeyen kötü anılardır.

Hənifə Kravets'in, çocukluk evresinde yaşadığı bu olumsuzluklar, ileriki hayatında saldırganlaşmasına yol açacak nedenlerden biridir.

1987 yılında oldukça genç bir yaşta, 18 yaşını doldurunca Afganistan savaşına gönderilen Hənifə'nin savaşta yaşadıkları da cinayetlerindeki bir başka önemli etkidir. Delikanlı, savaşta kana ve şiddete şahit olur, cephede önce silah arkadaşı Qalimov'un katilini öldürür. Bu cinayet, genç adamın yaşadığı sorunların ilk dışa vuruşudur. Nitekim Hənifə'nin öfkesi ve nefreti bununla bitmez, Afganistan'da tekrar iki mücahidi ve iki sivil Afgan vatandaşını katleder. Cinayet işlediği için Taşkent'te hapse atılır (Abdullayev, 2018: 81).

Aralık 1989'da serbest bırakılan delikanlı, tekrar çocukluğunu yaşadığı Arsk'a gelir ve burada çocukluğunda kendisine ve ablasına tacizlerde bulunan Bəşər'i görünce büyük bir öfke patlaması yaşar ve onu öldürür. Öldürme sırasındaki şiddet; kurbanının taşla kafasını parçalaması, ondaki öfkenin psikolojik nedenlerini de açıklar niteliktedir (Abdullayev, 2018: 131). Hənifə'nin hayatı boyunca unutamayacağı çocukluk yıllarında yaşadığı yoksulluk, ezilmişlik, ötelenme ve dışlanma duygusu bu cinayetle tamamen açığa çıkar (Abdullayev, 2018: 132).

O ana kadar altı cinayet işleyen Hənifə Kravets, hayat mücadelesine kaldığı yerden devam eder. 1991 yılında, Politeknik Üniversitesini kazanır. Rusya'da bir Müslüman tatar ismiyle yükselmeyeceğini düşünerek adını Gennadi Lvoviç Buşuyev olarak değiştirir. Babasıyla arasında hiçbir bağın kalmasını istemeyen Kravets (Abdullayev, 2018: 233), tamamen başka bir kimliğe bürünür. Genç adamın bu değişimi romanda şöyle anlatılmaktadır.

“Adını, ata adını, soyadını dəyişən Hənifə Moskvaya qayıdaraq paytaxtın tamamilə başqa rayonunda yaşamağa başladı. Bığlarını qırıxdı, saç formasını dəyişdi, əməlli-başlı arıqladı. İndi onda əvvəlki Hənifədən əsər-əlamət qalmamışdı.” (Abdullayev, 2018: 167)

Bu cümleler aslında hem ondaki yükselme hırsını, hem de geçmişinden kopma isteğini yansıtır. Kazan'dan Moskova'ya taşınan Hənifə, yeni kimliğiyle Gennadi Lvoviç Buşuyev, bir Alman şirketine işe girer ve kendisine yepyeni bir hayat kurar. Lakin bu defa da kardeşi Məleykə'nin evliliğinde sorunlar ortaya çıkmaya başlar. Hənifə kız kardeşinin yaşadığı sorunları karşısında sessiz kalamaz ve eşi İlqar'ı yüksek bir kayadan iterek öldürür (Abdullayev, 2018: 183-184). Bu Kravets'in romanda işlediği yedinci cinayettir.

Yeni kimliğiyle hayatına kaldığı yerden devam eden Hənifə, bu defa yükselme hırsına kapılır. Çocukluk yıllarında yaşadığı yoksul hayata asla geri dönmek istemez. Çünkü çocukluğu, onun için yoksunluklarla doludur. Bunun için Rusya Başbakan Yardımcısı Nikolay Antonoviç Maltsev'in kızıyla evlenir. Tek amacı, zengin olmak ve yüksek mevkilerde görev almaktır. Kayınpederi Maltsev'in de desteğiyle İletişim Başkanlığı Başkan Yardımcılığı görevine atanır. Hedefinde başbakan yardımcısı olmak vardır. Ancak kayınpederi Maltsev, onun bu göreve atanmasını uygun bulmaz. Zengin olma hayallerine kapılan Hənifə kayınpederini bir engel olarak görmeye başlar. Ona göre yükselmesinin önündeki her engeli kaldırmalı, yok etmelidir. Bu hırsla, kayınpederi Nikolay Antonoviç Maltsev'in kahvesine zehir koyarak onu öldürür. Bu onun romandaki sekizinci cinayettir. Daha sonra da arkasında tanık bırakmamak için iş birliği yaptığı Veronika Rıdvanova'yı ortadan kaldırır. Böylece dokuzuncu cinayetini de gerçekleştirir.

Bütün bu olaylar, Hənifə Kravets'in neden bir dizi cinayet işlediğini açıklamaktadır. Cinayetlerin gerisinde hem çocuklukta yaşanan şiddet, ötelenme, savaşta karşılaşılan kan ve yükselme hırsı yatmaktadır. Belli ki katilin gördüğü dışlanma, ötelenme ve yoksunluklar onda bir nefret, bir sevgisizlik ve ne pahasına olursa olsun bir yükselme hırsı yaratmıştır. Nitekim katil Kravets, suçlu olduğu anlaşılınca bu duygularını şöyle açıklar:

“Zəhləm gedir insanlardan (...) -niyə sevmələyəm insanları? İnsanlar məni alçaldılar, yandırılar, nifrət ediblər. Niyə insanları sevməliyəm? İnsan sevgisi! Kim fikirləşib bunu? Hər kəs özünə cavabdehdir. Düşünən adamın şüarı belə olmalıdır.” (Abdullayev, 2018: 250)

Dolayısıyla bu sevgisizlik, öfke ve hırs onu saldırganlaştırmış, birtakım cinayetler işlemeye kadar götürmüştür.

Eserde özel dedektif Dronço, Rusya Başbakan Yardımcısı Nikolay Antonoviç Maltsev cinayeti üzerine araştırmayı üstlenir. Neticede suçlunun Hənifə Kravets olduğu ortaya çıkar. Katil Kravets, suçunu inkâr etmez ve hatta cinayet işlemini normal bir durummuş gibi gösterir.

Romanda söz konusu dokuz cinayetin bazıları psikolojik nedenlerden dolayıdır; özellikle Bəşər'in ve Afganistan'daki iki sivilin öldürülmesinde bu çok belirgindir. Özellikle Nikolay Antonoviç Maltsev'in öldürülmesinde ise ana neden, yükselme hırsıdır. Fakat ondaki yükselme arkasının arkasında da kanaatimizce geçmişteki yoksunluklar ve dışlanmalar yatmaktadır.

Tablo:8 Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in Romanlarında Seri Katiller

	Romanlar	Seri Katiller
Osman Aysu	<i>Atkuyruklu Adam</i>	Turgut Atamer (Atkuyruklu Adam)
	<i>Bıçak Sırtı</i>	Nizam Yön
Çingiz Abdullayev	<i>Rəzalətin Son Həddi</i>	Hənifə Kravets (Gennadi Lvoviç Buşuyev)

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere Hənifə Kravets, tam olarak seri katillerin tipik özelliklerini taşımaz. Her şeyden önce onda derin psikolojik dengesizlikler, krizler görülmez. Cinayetlerine -Aysu'nun katilleri gibi- arındırma, temizleme gibi kutsal kılıflar bulmaz, kurbanlarında alkol, uyuşturucu, fuhuş, yalnız yaşayan

üniversite öğrencisi olma veya zengin kadınlar vb. ortak özellikler bulunmaz. Cinayetlerini benzer şekillerde veya aynı âletle işlemez. Bu bakımdan çoğu yönden Aysu'nun seri katillerinden farklıdır. Oysa Osman Aysu'nun söz konusu romanlarındaki seri katillerin tüm cinayetlerinin arkasında çocuklukta yaşadıkları travmalar, anne veya baba şiddeti vardır, çift karakterlidirler, kadın kurbanlarına cinsel şiddet de uygularlar. Hanife'nin maddi sorunları olmasına karşılık, Aysu'nun katillerinin ekonomik sorunları yoktur. Hanife gibi milliyetleri nedeniyle dışlanmazlar.

3.2.2. Kişisel Çıkar Amaçlı veya Töresel Suçlular

İncelenen kimi romanlarda suçların bazıları sadece para, miras gibi nedenlerle ya da töresel nedenlerle işlenir. Bu tür suçlular, Osman Aysu'nun *Devlet Sırrı*, *Casus*, *Gölgede Kalan Sırlar*, Çingiz Abdullayev'in *Aile Sırları* ve *Cenub Rapsodiyası* adlı eserlerinde mevcuttur.

Osman Aysu'nun *Devlet Sırrı*'nda Rusya ile ABD arasında 1945'ten beri süregelen, dilden dile söylenen ama ne olduğu bilinmeyen bir 'muamma' anlatılır. Bu, iki ülke arasında geçen, ama bir söylenti olarak dilden dile yayılan konuşulan nerede olduğu bilinmeyen bir hazine ve maddi değeri büyük olan tarihi eserler konusudur. Aslında romandaki en önemli suçlu tarih profesörü Yuri Primakov'ın asıl amacı da bu tarihi eserleri ve hazineyi bulmak ve ele geçirmektir. Söz konusu eserler, ilkin 1800'lü yıllarda Alman Arkeologlar tarafından ülke dışına kaçırılmış, ardından bir kısmı oradan da ABD'ye götürülmüştür. Stalin 11 Şubat 1945'te bu konuyu Amerikalı Roosevelt'e açmış, bu görüşme üzerine çeşitli söylentiler çıkmış ancak değerli tarihi eserlerin nerede olduğu 70 yıllık bir sır olarak kalmıştır. Bu devlet sırrı, 70 yıl sonra gazeteci Pınar Sarıkaya aracılığıyla yeniden gündeme gelir, araya Rus istihbarat örgütü FSB, ABD CIA ve Türk MİT girer ve macera başlar.

Profesör, Rusya'da 11 Şubat 1945 yılına dair en kapsamlı çalışmalar yapan bir bilim adamıdır. FSB'nin başmüdürü, Primakov'dan 11 Şubat gecesinde neler olduğunu sorar (Aysu, 2016: 101). Profesör, o geceyle ilgili en önemli iddianın "... Amerika Başkanı'nın Stalin'e göndermeyi vaat ettiği altınlar" (Aysu, 2016: 103) olduğunu belirtir. Konuşmasının devamında ünlü tarihçi, olaya tanıklık eden üç hizmetkarın varlığından bahseder. İki erkek hizmetkarın 1946 ve 1947'de öldüklerini,

kadın hizmetkarın ise Macaristan'a kaçtığını söyler. "...Olayın yetmiş sene evvel cereyan ettiğini düşünürseniz, o kadının da çoktan ölmüş olması gerekir." (Aysu, 2016: 104) diyerek düşüncelerini ifade eder.

FSB'ye yetmiş yıllık devlet sırrının ilk ortaya çıkışını ve daha sonraki süreci özetleyen Primakov, şubeden ayrıldıktan bir müddet sonra gizlice çalışmalarını yürütür. Amacı bu hazineye herkesten önce ulaşmak ve kolay yoldan zengin olmaktır. Sonuçta Rus istihbarat örgütü FSB, ABD istihbarat örgütü CIA ile Primakov arasında hazineyi bulma konusunda bir mücadele başlar. Bu mücadele sürecinde profesör, kendisini engellemeye çalışan bazı kişileri öldürür. Bunlardan ilki CIA ajanı Harry'dir (Aysu, 2016: 431-32). Bu, onun hazineyi bulma uğruna işlediği ilk cinayettir. Ancak, FSB ve CIA'nın Teslis Manastırı'nda hazineyi bulmak için kazılar yapan profesöre yönelik hamleleri bununla sınırlı kalmaz. Bu defa manastıra baskın yaparlar. Yuri Primakov, kaçarken geride tanık bırakmamak için Andrei Guzak İvanovich'i öldürür, Anastasya Litvinenko'yu ise yaralar ve kuzeni Pyotr Kutuzov'un evine sığınır. FSB Kutuzov'un evine girerek arama yapsa da onu bulamaz. MİT ajanı Metin Canova, Primakov'un o evde saklandığı konusunda ısrar eder ve CIA'nın Moskova Temsilcisi Roy Madsen'in de desteğiyle eve girer ve suçluyu yaralar (Aysu, 2016: 485). Akabinde Profesör Yuri Primakov, FSB ajanları tarafından sorgulanır ve tutuklanır.

Görüldüğü gibi roman, olayları Rusya'da geçen basit bir hazine arama macerasıdır. Aysu, muhtemelen olayları daha cazip kılmak için araya istihbarat örgütlerini de katar. Gerçekte bu bir istihbarat romanı değildir ve suçlu da bir istihbarat suçu işlemez.

Osman Aysu'nun *Casus*'u bir yönüyle Rus ve MİT arasındaki çatışmayı konu ediniyor gibi görünmekle beraber, aslında bireysel bir hesaplaşmayı ele alır. Çünkü romanda iki devlet istihbarat örgütünün devletin güvenliğini tehdit edecek bir operasyon nedeniyle çatışması anlatılmaz. Bu, emekli bir KGB elemanı ile yine emekli bir MİT elemanı arasında, geçmişten kalan bir hesaplaşma öyküsüdür. Eserde ana öykü, eski bir Rus istihbarat ajanı İgor Kariagin'in Türkiye'ye kaçak olarak girerek bakanlık tarafından ruhsat alınmayan özel bir hastanede hücre bölünmesi üzerinde izinsiz çalışmalar yürütmesi ve takibe alınmasıdır.

Bu romanın asıl suçlu karakteri Kariagin, eski bir Rus istihbarat görevlisidir. 1978’de istihbarat örgütünde çalışırken MİT görevlisi Samim Vardar’a işkence yapmıştır (Aysu, 2010: 10). Bu olaydan sonra adı MİT kayıtlarına geçer ve takibe alınır. 1992’de CIA kaynaklarına göre bir nehirde boğularak ölmüştür (Aysu, 2010: 27). Ancak bu doğru değildir, MİT, eski KGB ajanının taraf değiştirerek CIA adına çalışmaya başladığını” (Aysu, 2010: 41) tespit eder. Ardından Kariagin’in Boris Timoşenko adıyla Türkiye’ye girdiği haberi alınır. MİT, bu bilgi üzerine İgor’u bulmak üzere harekete geçer (Aysu, 2010: 29). Kariagin, MİT’e bilgi sızdıran Çeçen ajanı işkence yaparak öldürür (Aysu, 2010: 29). O, aynı zamanda bir doktordur. Kafkas halkları üzerinde gizli DNA çalışmaları yapar. Amacı DNA naklini gerçekleştirerek insan ömrünü olabildiğince uzatmaktır. Hatta MİT’e göre bu araştırmaları CIA adına yapmakta ve “... CIA’nin sırf bu işle uğraşan bir komitesinin başkanlığını yürüt[mektedir]” (Aysu, 2010: 47). Bunun için Boris Timoşenko adına çıkardığı Amerikan pasaportuyla Türkiye’ye giriş yapar (Aysu, 2010: 48). Beylikdüzü’ndeki özel bir hastanede yasa dışı tıbbi çalışmalarını yürütür; hücre bölünmesinin sayısını çoğaltma, “...canlı gözelerinde bir tepkimeye yol aç[ma] ve onu hızlandır[ma]” (Aysu, 2010: 46) ve “hücre bölünmesindeki bölünme sayısını arttır[arak]” (Aysu, 2010: 185) insanlık tarihinde büyük bir devrim yaratmaya çalışır. Kendisini ustalıkla gizler. Ancak Şişli’de deniz kenarında bir MİT ajanının ölü bulunması “Vücudu işkence izleriyle dolu (...) [olması] [a]ma en ilginç meme uçlarının kesilmiş” (Aysu, 2010: 50) bir biçimde bırakılması, tüm şüpheleri yeniden Kariagin’ine çevirir. Çünkü işkence biçimi, onu işaret etmektedir (Aysu, 2010: 50). Tüm bu olanlardan sonra MİT mensubu Hazal Tan, eski MİT ajanı Samim Vardar’dan İgor Kariagin’le ilgili bilinmeyenleri ortaya çıkarma konusunda yardım ister. Samim Vardar, İgor’u teşhis eder, araştırmaları sonunda 30 yıl sonra onu çalıştığı hastanede bulur. İki ajan birbirlerini hatırlarlar (Aysu, 2010: 272). İgor, Vardar’ı eline geçirir, ona yine işkence yapmaya kalkışır. Ancak MİT gelerek Vardar’ı kurtarır, İgor’u ise tutuklar.

Görüldüğü üzere romanda istihbarat örgütü adına operasyon düzenleyen bir suçlu yoktur. İgor, bireysel anlamda, kişisel çıkar sağlamak için Türkiye’ye yasa dışı yollardan, kimlik değiştirerek giren, yine yasa dışı tıbbî araştırmalar yürüten eski bir KGB görevlisidir. Bu görev süresince, deşifre olmamak için iki cinayet işler. Kurbanlarından biri MİT görevlisi, diğeri şarapçıdır. Her iki kişiyi de deşifre olmamak

için öldürür. Romanda acımasız, işkence yapan bir kişi olarak öne çıkar. Aysu, tüm Rus ajanlarında olduğu gibi onu da oldukça olumsuz bir kişi olarak takdim etmektedir.

Casus'ta ana suçlu İgor olmakla beraber, ona yardım eden suçlu karakterler de vardır. Bunlardan biri kendini gizlemek için Boris Timoşenko kimliğiyle Taksim'de bir otele yerleştirdiği kişidir. Kendisine çok benzeyen bu kişinin romandaki işlevi, gerçek suçluyu örtmek, MİT'i şaşırtmaktır. Nitekim Samim Vardar, başlangıçta onu İgor sanır, ama sonra sesinden aradığı kişi olmadığını anlar.

Romanda bir başka suçlu karakter Dr. Cevat Çağla'dır. O, yasadışı tıbbi çalışmalar yapılan özel hastanenin başhekimidir. Anlatıcı tarafından "...Gerçi bu projede üçü de ortaklıklar ama asıl yakınlık ve fikir babalığı Kariagin ile Dr. İhsan Bilge'ye aitti ve onlar her zaman birbirlerine daha yakın olmuşlardı[r]. Zaten projenin ilmi yönünü de ikisi yönetmişler, kendisine sadece idari işlerle uğraşmak düşmüştü." (Aysu, 2010: 314) sözleriyle tanıtılır. Bu cümlelerden Cevat Çağla'nın DNA çalışmalarına herhangi bir katkısı olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak Dağıstanlıya, Haydar Şamil ile Bayramov'u öldürme emri veren kişi odur.

Görüldüğü üzere *Casus*'ta özel bir hastanede, Kafkas kökenli insanlar üzerinde yasa dışı tıbbi araştırmalar yapan, beyaz yakalı denilebilecek suçlular bulunmaktadır.

Aysu'nun *Casus*'u dışında *Gölgede Kalan Sırlar* romanı da bireysel bir suç konu edinir. Eserde gece bekçisi Adnan Gökçe'nin işlediği bir cinayet anlatılmaktadır.

Romanda katilin cinayeti nasıl işlediğine dair herhangi bir bilgi yer almaz. Ancak polislerin araştırmaları neticesinde Aslı Altınmızrak'ı yazlık villanın gece bekçi Adnan Gökçe'nin kumar borcu nedeniyle öldürdüğü anlaşılır.

Adnan Gökçe'nin oğlu kan kanseridir ve bir müddettir hastanede tedavi görmektedir. Aslı Altınmızrak, Adnan'ın oğlunun tedavi masraflarını karşılamının yanında aileye de maddi destekte bulunur. Fakat Gökçe, bir kumarbazdır. Aslı Hanım, Gökçe'nin kumar oynadığını duyduktan sonra aileye yaptığı yardımları keser, sadece oğlunun tedavi masraflarını karşılar. Genç kadın bağış defterine bu konuyla ilgili "Adnan Gökçe... Yazlıktaki bekçi. Çocuğu hasta. Dr. Salih İşmen aranacak"; "Kumar oynuyor. Bir daha yardım yapılmayacak. Sadece çocuğun hastane masrafları ödenmeye devam edilecek. Sabiha'ya not: Karısı gelirse geri çevrilecek..." (Aysu, 2010: 268) şeklinde notlar alır. Para yardımı kesilen ve kumar borcu olan bekçi Adnan,

öfkelenir ve Aslı Altınmızark'ı yazlık villada bir gece yarısı kalbinden bıçaklayarak öldürür (Aysu, 2010: 23). Ancak polislerin araştırması sonucunda yakalanır.

Görüldüğü üzere bu romandaki suç da bireyseldir, suçlu kumar borcu nedeniyle bu cinayeti işlemiştir.

Aysu yanında Çingiz Abdullayev de bireysel suçları konu edinir. Nitekim *Aile Sirləri* romanında bir miras nedeniyle işlenen cinayetler anlatılır. Eserde olaylar bir aile çevresinde geçer. Romandaki suçlu, Rus asıllı Madlen Şirmen'dir. İlk cinayet, anne Marta için düzenlenen bir doğum günü partisinde işlenir. Madlen, o gece zihinsel özürlü teyzesini öldürmeyi planlar ve bunun için teyzesi Suzanna'nın kadehine zehir koyar. Amacı, teyzesine kalan mirasa tek başına sahip olmaktır. Ancak kadehi kız kardeşi Marta içer ve yanlışlıkla o ölür. İlk cinayet, bir yanlışlıkla sonuçlanmıştır. Madlen'in suçu bununla kalmaz. Bu kez cinayeti Anna'nın üstüne yıkmak için, onun hiç sevmediği Lesya Pastuşenko'yu yine kadehine zehir koyarak öldürür. Romanda muamma bu cinayetleri kim ve niçin işlemiştir sorusudur.

Polis araştırmalar sonucunda zehri Anna'nın odasında bulur ve cinayetleri onun işlediğini sanır. Ancak daha sonra özel dedektif Drongo, araştırmaya dahil olur, araştırmaları sonucunda Madlen'den şüphelenir ve birtakım deliller de bularak asıl katilin o olduğunu bulur. Madlen, sonuçta cinayetleri kendisinin işlediğini, mirasın kardeşi ve başkasından çocuk yapan gelinleri Anna'ya kalmaması için bunları planladığını şu sözlerle itiraf eder:

“Hə, hə, hə! Madlen bağırdı. Bunu mən eləmişəm. Bu da mənim paltarımdır. Sən istəyirdin ki, pulların hamısı başqasının uşağını saxlayan sıyıq qardaşıma qalsın? Yoxsa mənim qardaşımla qanuni nikahı olan, amma başqasından uşaq doğan arvadına? Yoxsa German nə deyir desin, bizə qətiyyən dəxli olmayan bu uşağa? Hə, mən hər şeyi mirası onların əlindən alıb öz uşaqlarıma vermək üçün eləmişəm. Sən bunda pis nə görürsən?” (Abdullayev, 2017: 236)

Romanın sonunda suçlu Madlen, işlediği cinayetleri itiraf etmesinin ardından polisler tarafından tutuklanır. Görüldüğü gibi bu eserde suçlu, bir miras meselesi nedeniyle cinayet işlemiştir, kişisel bir çıkar söz konusudur. Aslında bir aile dramıdır,

cinayet kurgusu itibarıyla basit bir kimyaptı romanıdır. Eserde suçludan çok Drongo'nun araştırma sürecindeki başarı öyküsü öne çıkmaktadır.

Abdullayev *Abırlı Adam* romanında bilinen polisiye roman özelliklerinin dışına çıkarak suçu ve suçluyu tamamen başka bir boyutta ele alır. Romanda çözülmesi beklenen muamma, Nikolay Yevgeniyeviç Suteyev'in ölümüdür.

Nikolay Yevgeniyeviç Suteyev, kendisine üç milyon dolar karşılığında hayat sigortası yaptırır. Ancak bir müddet sonra tedavisi olmayan bir hastalığa tutulduğunu öğrenir. Evli ve bir kızı olan genç adam hastalığı sebebiyle öldüğünde ailesinin bu parayı geri alamayacağını düşünür. Bu sebeple kendisini öldürmesi için bir katil kiralar. O, şirketinde herkes tarafından iyi, çalışkan, yardımsever kısacası “Abırlı Adam” olarak bilinmektedir. Zaman zaman kimsesizlere, darda kalanlara para yardımında bulunur ve hatta bazılarını hiçbir mesleki yeterlilikleri olmadığı halde işe alır. En büyük yardımı ise yanında çalıştırdığı Pyotr Daniloviç Gevelič'e olur. Gevelič, trafik kazası neticesinde eşini ve iki kızını kaybetmiş, oğlu hasta biridir. Bu süreçte Suteyev, Gevelič'in oğlunun tüm tedavi masraflarını karşılar.

Adım adım ölüme yaklaşması genç adamı çaresizliğe sürükler ve bir gün Gevelič'in kendisini öldürmesi (Abdullayev, 2013: 275) için ona yalvarır, hastalık nedeniyle öleceği için ailesinin sigortadan alamayacağını söyler (Abdullayev, 2013: 277). Sutuyev'in teklifini çaresiz kabul eden Gevelič, onu öldürür. Romanın sonunda dedektif Drongo, cinayeti çözer.

Görüldüğü üzere bu eserde Gevelič, hukuken suçlu durumdadır; ancak suça azmettiren kurbanın bizzat kendisidir ve azmettirme sebebi, sigortadan alınacak paradır. Abdullayev burada bir cinayet öyküsünden çok, bir fedakârlık öyküsü anlatmaktadır. Bu bakımdan klasik bir kimyaptı romanı değildir.

Abdullayev'in *Cənub Rapsodiyası*'nda ailede soyun devamına ilişkin töresel bir sorun ve bu sorunun neden olduğu cinayetler vardır. Cinayetler, Mikayıl Xanverdiyev tarafından işlenir. Xanverdiyev, Azerbaycan'ın Qəbələ şəhərində yaşayan zengin bir kişidir. Dört çocuk babasıdır fakat bir avda kazara oğlunun ölümüne sebep olmuştur. Romanda bu olay üzerinde durulmaz, ancak ilk cinayet olarak kayda geçer. Yaşanan bu olaydan sonra baba, soyunun devam etmesi için hayatta kalan tek oğlu Etibar Xanverdiyev'e umut bağlar. Ancak Etibar'ın yedi yıldır Samirə'yle evli

olmasına ve yurt dışında tedavi görmesine rağmen çocukları olmaz. Soyunun devamını isteyen Mikayıl Xanverdiyev, oğlundan eşini boşamasını ister. Lakin Etibar, eşini çok sevdiğinden dolayı buna yanaşmaz. Mikayıl Xanverdiyev, bunun üzerine gelini Samirə'yi bir uçurumdan aşağı iterek öldürür (Abdullayev, 2018: 246). Peşinden bu olaya tanık olan Qulam'ı da ortadan kaldırır. Bundan sonra cinayeti araştırmak üzere Abdullayev'in ünlü dedektif karakteri Drongo sahneye çıkar ve araştırma sonucu katili bulur.

Romanın sonunda Xanverdiyev yaptıklarını itiraf eder ve Drongo'ya intihar edeceğini söyler. Fakat eserde intihar ettiğine dair bir bilgi verilmez.

Bu bilgilerden anlaşıldığı üzere *Cənub Rapsodiyası*, tıpkı *Aile Sirləri* gibi aile çevresinde yaşanan cinayetleri konu edinir. Ancak sorun bu defa miras değil, soyun devam etmeyeceği endişesidir.

Bir bütün olarak bakıldığında Aysu ve Abdullayev'in bu bölümde incelenen romanlarında suçlular organize olarak hareket etmezler, kişisel sorunları veya çıkarları vardır. Bunların bir kısmı, Osman Aysu'nun *Devlet Sırrı*, *Gölgede Kalan Sırlar* ve Çingiz Abdullayev'in *Aile Sirləri* adlı romanlarında görüldüğü üzere parasal nedenlerden dolayı suç işler. Ortada maddi değeri yüksek bir tarihi eser, bir miras veya sigorta parası ya da ödenmesi gereken bir kumar borcu vardır, suçlular bu nedenlerle cinayete yönelmiştir. Sayılan romanlardan sadece Abdullayev'in *Cənub Rapsodiyası*'nda soyun devamıyla ilgili bir töre dolayısıyla suça yönelme söz konusudur. Bu eserde suçun nedeni tüm toplumu ilgilendiren bir gelenektir. Suçlu, cinayeti tek başına işlese de kurbanı kişisel çıkarları için öldürmemiştir. Dolayısıyla suç, tek başına işlendiği için bireysel ama neden olarak toplumsal bir özellik arz eder. Bu romanların hepsinde suçlular, cinayet işler. Çoğunda olaylar bir aile çevresinde geçer, sadece Aysu'nun *Devlet Sırrı* ve *Casus* romanlarında olayların geçtiği çevre geniştir ve çatışmalar aile bireyleri arasında değil, ajanlar arasında yaşanır. Ancak bu romanlardan *Casus*, işlenen suçun tıbbi olması bakımından diğerlerinden ayrılır. Suçlular bir hastane çevresinde ve doktor olmaları bakımından dikkati çekerler. Aysu bu romanında beyaz yakalı suçluları, yasa dışı tıbbi araştırmaları konu edinmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

OSMAN AYSU VE ÇİNGİZ ABDULLAYEV’İN

ROMANLARINDA DEDEKTİFLER/ ARAŞTIRMACILAR

Polisiye romanın üç temel sac ayağından ikisi suç ve suçlu ise diğer sac ayak da dedektif/ araştırmacıdır. Onun görevi, tıpkı toplumsal hayatta olduğu gibi suçun failini, nasıl ve niçin işlendiğini hiçbir şüpheye yer bırakmaksızın kanıtlarıyla bulmaktır. Ama bu o denli kolay değildir; çünkü hiçbir suçlu yakalanmak ve cezalandırılmak istemez. Bu nedenle de suçunu olabildiğince arkasında bir ipucu bırakmadan işlemeye özen gösterir. Dolayısıyla iz silmede ve şaşırtmada oldukça zeki ve beceriklidir. Polisiye romanda dedektif, işte böyle ‘sinsî bir zekâ’ ile karşı karşıya gelir. O nedenle polisiye bir bakıma suçlu ile dedektifin zekâlarının çarpışmasının da öyküsüdür. Nitekim Vanoncini dedektifin polisiye romanlardaki özellik ve işlevlerini belirtirken, onların “suçlu saydığı kişilerin peşine düşmeyi çok iyi başar[dığını] (1995: 11), “cinayetten canıye giden labirenti...” (1995: 12) ancak dedektif/ araştırmacının yeterince bildiğini, “katilininkinin eşi bir yeteneğ[i]” (1995: 12) olduğunu belirtir. Ayrıca bu tür anlatılarda “nihaî zaferi kazanma avantajı...” (Vanoncini, 1995: 12) da ona aittir.

Klasik polisyede genelde suç işlendikten sonra ortaya çıkan dedektif/ araştırmacı -ki bu başlarda çoğunlukla profesyonel özel veya resmi bir dedektiftir- “sessiz cesedin karşısında” (Vanoncini, 1995: 15) işe önce bir inceleme ve sorgulama ile başlar. Cinayet mahallini, şüphelilerin sorgulama sürecindeki cevap ve tutumlarını dikkatle kaydeder. Bu süreçte aklına takılan soruları kendi kendine ve çalışma arkadaşlarıyla tartışır, böylece bir tür olasılıklar hesabı yapar. İşte bu nedenle oldukça akılcı ve analitik bir zekâyı, gözlem gücüne, hatta sezgiye sahip olması gerekir. Onun da önünde gerçeğe ulaşmasını engellemeye yönelik ustaca kurgulanmış ‘hile’ler, şaşırtmacalar vardır; suçlu, “çoğu zaman suç ortaklarının yardımıyla, soruşturmanın ilerlemesini etkin bir biçimde baltalar.” (Vanoncini, 1995: 18). Dedektif/ araştırmacı, bazen bu şaşırtmacalara kanabilir, ama eninde sonunda o engelleri bertaraf ederek, muammanın üstündeki örtüyü kaldırmayı başarır. Bunun için o da -teknolojik araç, takip, dinleme, kılık değiştirme, sızma vb.- birçok araç ve yönteme başvurur ve kesin kanıtlara ulaştığında “cinayetin nedenlerini ve cereyan tarzını açıklayarak, katili

maskesini çıkarmak ve suçluluğunu kabul etmek zorunda bırakır.” (Vanoncini, 1995: 16). Yaptığı, bir bakıma, soruşturma süresince elde ettiği küçük parçaları; cevapları, zamanları, görüntüleri ve eylemleri rasyonel bir biçimde, matematiksel olarak, arada bir boşluk bırakmayacak şekilde bütünleştirerek ‘suçun karanlıkta kalan anlatısı’nı oluşturmaktır.

Amacı kriminal bir muammayı çözmek olan başlangıçtaki araştırmacılar, genelde Edgar Allan Poe’nun Şövalye Dupin’i, Emile Gaboriau’nun rahip Tabaret’i, Conan Doyle’un Sherlock Holmes ve Watson’u gibi özel dedektifler veya mesleği dedektiflik olmayıp bu tür konulara ilgi duyan kişilerdir. Bunlar genelde kendilerine özgü bilgi, beceri, yetenek ve tekniklere sahip, özel ilgileri olan ‘farklı, üstün’ karakterlerdir. Zamanla bu tip araştırmacıların arasına Gaston Leroux ve Maurice Leblanc’ın asıl mesleği dedektif olmayan, -örneğin muhabir Rouletabille, Leblanc’ın Arsene Lüpen gibi- kahramanlar girer. Bunlar, suç öyküsünde âdeta resmi polise karşı yaratılmış, hatta onları küçümseyen, yeri düştükçe alay eden ‘dedektif’lerdir; Vanoncini’nin deyişiyle “polis örgütü üyelerinin her zaman boşa çıkan koşuşturmasını küçümseyici bir hoşgörüyü izlerler.” (Vanoncini, 1995: 72). Özellikle bir jimnastik öğretmeni babayla soylu bir annenin oğlu olan Arsen Lüpen, bir yönüyle şıklık ve moda düşkünü bir züppe, bir yandan ev hırsızdır, “yakasına çiçek takılmış frak, krem rengi eldivenler, silindir şapka ve monokl”u (Vanoncini, 1995: 34) ile alışılmamış bir ‘araştırmacı/ dedektif’ karakteri çizer.

Ancak daha sonra polisiyede devleti ya da ulusu simgeleyen polisler veya istihbarat örgütleri, elemanları, toplumda adaleti ve hukuku sağlama görevini tekrar üstlenip, güvenilir, donanımlı, oldukça becerikli ve rasyonel kahramanlar olarak suç anlatılarında yerlerini alırlar. Özellikle 1930’lu yılların sonu ve 40’ların başında özel dedektifler, yerlerini “geniş çaplı bir örgüt tarafından desteklenen polis memuruna bırakmaya başla[r].” (Mandel, 1985: 69). Bunlara Ngaio Marsh’ın Müfettis Roderick Alleyn’i, Stanslaw – André Steeman’ın Komiser Wenceslaw Vorobeitchek’i Claude Eveline’in Komiser Belot’u örnek verilebilir (Mandel, 1985: 72). Türk edebiyatında ise Ahmet Ümit’in Komiser Nevzat’ı, Emrah Serbes’in Behçet K’sı öne çıkan polis kahramanlardır. Onlara özellikle büyük kentlerin, metropollerin arka sokaklarında, suç mekanlarında sıkça rastlanır. Onların yanı sıra bir de James Bond gibi olağanüstü becerikli, zeki istihbarat görevlilerini katmak gerek. Bunlar da casus romanlarının

‘parlak zekâ’larıdır, uluslarını, devletlerini simgelerler, daha çok uluslararası çatışmalardaki misyonlarıyla öne çıkarlar. Amaçları sadece suçluyu bulmak değil, karşı istihbarat örgütünün eylemini deşifre ederek ülkelerine yönelik zarar verici operasyonları engellemektir. Bu bakımdan klasik polisiye dedektiflerinin sadece suçluyu bulmayla sınırlı işlevlerinin dışına çıkarlar.

4.1.İSTİHBARAT GÖREVLİLERİ

4.1.1. Türk İstihbarat Örgütü MİT

Osman Aysu’nun incelenen romanlarından *Havyar Operasyonu*, *Mavi-Beyaz Rapsodi*, *Lenin’in Mangası*, *Casus* ve *Devlet Sırrı*’nda Türk istihbarat örgütü MİT ve elemanları, suçu, suçluyu bulan ve karşı operasyonları engelleyen asıl güç olarak öne çıkar. *Havyar Operasyonu* ’nda uluslararası bir çatışmadan dolayı Rus istihbarat örgütü VUŞ ile Türk istihbarat örgütü MİT karşı karşıya gelir. VUŞ’un hedefi, Türkiye’dir. Uluslararası politik, ekonomik ve askerî dengelerin kendi aleyhlerine bozulacağı endişesiyle Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiyi, Yunan Dışişleri Bakanı’na yönelik bir suikastla sabote etmeyi, bozmayı plânlarlar. Suikast İstanbul’da gerçekleştirilecektir.

Türk istihbarat örgütü, bu plândan İngiliz Büyükelçiliğinde sekreter olarak çalışan Julia Redgrave vasıtasıyla haberdar olur. VUŞ elemanı Boris Voskov, genç kadına şantaj yaparak suikasta dair ondan bazı özel bilgiler ister. Redgrave’in durumu Türk yetkililere bildirmesi üzerine MİT operasyonu engellemek ve karşı istihbarat örgütü elemanlarını yakalamak üzere harekete geçer.

MİT’in karşı operasyonun en başındaki isim “müsteşar muavinlerinden Tuğgeneral Akif Erdem” (Aysu, 1994: 21)’dir. O da bu görevi MİT’in İstanbul Bölge Müdürlüğünde çalışan Cevat Erkal’a verir. İlk yapılan iş, İngiliz sekreter Julia’nın evine gelen Rus’un kim olduğunu tespit etmektir. Bunun için öncelikle Rus Büyükelçiliğindeki tüm çalışanların albümünün hazırlanması istenir (Aysu, 1994: 22).

Romanda tanıtıldığına göre operasyonun asıl görevlisi, araştırmacı rolünü üstlenen Cevat Erkal;

“MİT’te çabuk sivrilmiş, genç, çalışkan ve başarılı bir elemandı[r].

Teşkilat içinde çok sevilir... Kısa zamanda İstanbul bölge müdürlerinden biri olmuştu[r]. Siyasal Bilgiler Fakültesi

mezunu[dur]. Askerliğinden sonra Teşkilat'a girmişti[r]. Otuz yaşlarında sarışın, yakışıklı bir gençti[r]. Sırım gibi bir vücudu, her türlü spora yatkınlığı vardı[r].” (Aysu, 1994: 31)

Bedence yakışıklı, ‘sarışın’, sağlıklı ve sportif... Belli ki Aysu, eserinde ‘gülbüz Türk’ tanımlamasını sürdüren bir yazardır. Erkal sadece bedence değil, bilgi bakımından da donanımlıdır; örneğin “akıcı ve kusursuz” bir İngilizcesi vardır (Aysu, 1994: 23).

Romanda karşı gücün peşine düşen MİT elemanın ilk amacı, düşmanın somut olarak tespitidir. Bunun için ise ilk olarak Boris Voskov’la yüz yüze ilk temas eden Julia Redgrave ile görüşerek, onun hakkında bilgi alır. Bilgi, Rus’un “... Orta boylu, otuz, otuz beş yaşlarında, çekik gözlü biri (...) Temiz pak giyimli... Kötü bir aksanla fakat oldukça iyi İngilizce konuş(an)” (Aysu, 1994: 27) biri şeklindedir ve bu yeterli değildir. Emniyetten alınan “Son on gün içinde Ankara’ya gelen Rus Diplomatik Misyon mensuplarının bir listesi...” (Aysu, 1994: 28)nde de Boris’le ilgili bir ize rastlanmaz. Aysu, bu sorunu ancak bir tesadüfle çözer. Niyazi Baba adında biri, Boris’i ihbar eder. MİT’in bundan sonraki işi tüm otel, motel ve pansiyonları tarayarak onu bulmaktır. Ancak bu tarama işlemi de bir sonuç vermez; “Sanki yer yarılmış, Boris İstanbul’da kaybolmuştu[r].” (Aysu, 1994: 45).

MİT’in bu aşamada yaptığı ikinci hamle, Julia’nın yerine ona çok benzeyen bir başka kadını koymaktır. Bunun için Nilgün Koçman seçilir. Düşmana karşı hazırlanan bir tuzaktır bu! Plana göre Julia Redgrave (Nilgün Koçman) Yunan asıllı Vasili Tzenev’le aynı otelde kalacak, Yunanistan Dışişleri Bakanı ve eşinin tüm programlarını ona bildirecektir.

Operasyon süresince yapılan işlemlerden bir diğeri, MİT’in bir ekip aracılığıyla -ki Semih, Cevat Erkal’ın adamlarından biridir- şüphelileri takibe almasıdır. Bu bağlamda Antuan Vezinkov da izlenmektedir. Sonuçta araştırmacı, Vezinkov’un sevgilisi Cahide’ye ulaşır. Cahide’nin öldürülmesiyle karşı güç bir iz bırakmıştır. Dolayısıyla Vezinkov ve Cahide, muammanın çözülmesi için önemli yol işaretleridir. Nitekim MİT, Vezinkov’u izleyerek tetikçi Ali Kaner’e ulaşır ve onu da takibe başlar.

VUŞ, telaşa düşmüştür. Voskov, bu telaş ile önce Cahide'yi öldürmüş, ardından Nilgün Koçman'a saldırmıştır. Cevat Erkal, Koçman'a saldırıda zamanında müdahalede bulunmuş, genç kadının hayatını kurtarmış olmakla beraber Voskov'u elinden kaçırmıştır (Aysu, 1994: 210).

Cevat Erkal, planlanan suikastın faillerini bulmak için araştırmalarına devam eder. Yunanistan Dışişleri Bakanı ve eşinin davetli olduğu Hidiv Kasrı'ndaki garden-partiye katılır. Amacı, ekibiyle birlikte buranın güvenliğini sağlamak, hala aranmakta olan ve buraya geleceğinden şüphe edilmeyen Boris Voskov'u yakalamaktır. Gecenin ilerleyen saatlerinde "Boris Voskov'u garson kılığında görür görmez tanıyan Cevat, koltukaltından Smith-Wesson'u çekip çıkar[arak]." (Aysu, 1994: 237) suçluyu yakalamaya çalışır. Çıkan çatışma sonunda Boris öldürülür (Aysu, 1994: 239).

Romanda VUŞ'un operasyonu engellense de MİT görevlisi Cevat Erkal'ın suçluları yakalama konusunda çok da başarılı olduğu söylenemez. Eserde ismi sıkça zikredilen dört suçludan Ali Kaner yakalanır, Vasili Tzenev ve Boris Voskov'un MİT tarafından öldürülür, Antuan Vezinkov ise delil yetersizliğinden tutuklanmaz. Söz konusu takipte MİT'in Boris'e bir tesadüf eseri, ihbar sonucu ulaşması, romanın ustaca kurgulanmadığının da bir göstergesidir. Aysu, eserinde her ne kadar MİT'i başarılı göstermişse de, VUŞ'un planını bozan asıl kendi yaptığı hatalardır. Örneğin Boris'in sonunu getiren asıl hatalar, Cahide'yi öldürmesi, ardından da Nilgün Koçman'a tecavüz girişiminde bulunmasıdır. Bu iki hamle, karşı gücü açığa çıkarır. Aysu, eserinde MİT'in araştırma soruşturma sırasında kullandığı yöntemler ve analitik, teknolojik vb. gücü yerine Cevat Erkal Nilgün Koçman aşkına daha fazla yer verir. Böylece eser, bir istihbarat romanı olmaktan çok bir aşk hikâyesine dönüşür. Erkal neticede bir istihbaratçıdan ziyade bir romantik, kurtarıcı âşık rolüne bürünür.

Osman Aysu'nun ele alınan romanlarındaki bir başka MİT görevlisi *Mavi-Beyaz Rapsodi*'deki Kenan Pamir'dir. Romanda bu kez MİT, Yunan istihbarat örgütü KYP ile karşı karşıya gelir.

MİT'in, çift taraflı ajan Todor Petrakis'ten aldığı duyumlara göre Yunan istihbarat örgütü, İstanbul'da Türkiye'ye karşı bir operasyon hazırlığı içindedir ve KYP ajanı Dimitri Kalaycıoğlu bu eylemde görev alacaktır (Aysu, 1996: 11). Bunun üzerine Türk İstihbarat Teşkilatının Kontrespiyonaj Dairesi Müdür Muavini Kenan

Pamir, KYP'nin planladığı sabotajı ortaya çıkarmak için araştırmalarına başlar. Dolayısıyla eserde muammayı çözecek ve operasyonu engelleyecek MİT görevlisi Kenan Pamir'dir. Aysu'nun verdiği bilgilere göre Pamir, elli dört yaşında ve yakında emekli olacak biridir (Aysu, 1996: 55).

Araştırma sürecinde atılan ilk adım, bilinen şüphelilerden Dimitri'nin sorgulanmasıdır. Ancak emekli ve yaşlı KYP elemanı defalarca sorgulanmasına rağmen muammayı çözecek bir bilgiye ulaşamaz. Çünkü o, sadece bir hedef şaşırtma vasıtasıdır, operasyona dair bir bilgiye sahip değildir. MİT bunun farkına varır (Aysu, 1996: 10, 44), ancak izlemeye devam eder. Onun aracılığıyla Kenan Pamir bu kez Todor Petrakis'e ulaşır ve bilgi almaya çalışır. Petrakis de Andreas Gizikis'in planladığı operasyondan habersizdir ve zaten aynı zamanda MİT'e çalışmaktadır.

Soruşturmanın bu evresinde tesadüfi bir bilgiyle bir iz daha tespit edilir. MİT'in kayıtlarına “Küçük Sevgili” lakabıyla tanınan Anjelika Evangelidis'in İstanbul'un zengin ailelerinden biri olan Kanitiler villasına yerleştiği haberi düşer. Anjelika daha önce “Kışla” adında bir operasyonda görev alan ve Türkiye'de şüpheli olarak tanınan biridir. Genç kadının tanımadığı ve bilmediği İstanbul'un en zengin ailelerinden biri olan Kanitiler villasına yerleşmesi, MİT'in şüphelerini daha da arttırır. Bunun üzerine Pamir, villayı gözetlemek için MİT elemanı Soner Artan'ı villaya uşak olarak yerleştirir. Bu yolla KYP'nin Türkiye'ye yönelik planının ne olduğunu, kimler tarafından hazırlandığını ve sabotajın ne zaman gerçekleştirileceğini öğrenmeye çalışır.

Görüldüğü üzere MİT'in ilk yaptığı çalışma, muhtemel suçluları, şüphelileri takibe almaktır. Bu çerçevede bir elemanını -tıpkı *Havyar Operasyonu*'ndaki Nilgün Koçman'da olduğu gibi- sahte kimlikle şüphelilerin arasına sızdırmak da kullandığı yöntemlerden biridir. Soner Artan'ın Kanitilerin villasına uşak olarak yerleştirilmesi de böyle bir yöntemdir.

Bu arama-takip sürecinde meydana gelen bir olay, MİT'in yol haritasında bir işarettir. Filiz Karsel adında genç bir kadın, evinde bıçaklanarak öldürülmüştür. MİT, Karsel'in, Moşe Kaniti'nin firmasında çalışan bir mühendis olduğu bilgisine ulaşır. Pamir, cinayete dair araştırmalarını devam ettirmek için birkaç kişiyle görüşme sağlar. Bunlardan biri de firma sahibi Moşe Kaniti'dir (Aysu, 1996: 241). Moşe, Filiz Karsel

cinayetinin faillerini bilse de, bu konuda Pamir’e bilgi vermekten çekinir. Çünkü kızı ve torunu KYP’nin elindedir. Andreas Gizikis’in gerçek kimliğinden haberdar olan yaşlı adam, korktuğu için susar. Ancak bu cinayet, MİT’e Gizikis’e giden yolu da açmış olur.

Kenan Pamir, her ne kadar araştırmalar yürütüp suçlunun izini sürmeye çalışsa da tek başına KYP’nin operasyonunu durdurmayı ve suçluları bulmayı başaramaz. Romanda Yunan istihbarat örgütünün Türkiye’ye yönelik sabotaj planını gerçekleştirmesine MİT elemanı Soner Artan ve önce KYP’ye çalışan sonra da MİT’e bilgi veren Anjelika Evangelides sayesinde engel olunur.

Mavi-Beyaz Rapsodi’de suçluları ortaya çıkarmak için araştırma yapanlardan biri de otuz altı yaşındaki MİT elemanı Soner Artan’dır.

Artan, Kenan Pamir tarafından Kaniti’lerin villasına uşak olarak yerleştirildikten sonra (Aysu, 1996: 96), KYP ajanı Andreas Gizikis ve Anjelika Evangelidis’i izlemeye başlar. Aysu kimi romanlarında olduğu gibi bu eserinde de MİT ajanıyla karşı ajan arasında duygusal bir ilişki kurar. Nitekim Soner Artan ile Anjelika Evangelidis arasında böyle bir aşk vardır. Ancak bu ilişki nedeniyle MİT görevlisi zor duruma da düşer. Sevgilisi Anjelika, KYP ajanı Gizikis’in tehditleri nedeniyle onu tuzağa çeker ve yaralanmasına yol açar.

Soner Artan’ın villaya sahte kimlikle uşak olarak sızması, operasyonu engellemede çok da etken olmaz. Araştırmacının sonucunu etkileyen asıl önemli olay, Anjelika’nın MİT’in tarafına geçmesidir. Bundan sonra genç kadın, Gizikis’in “...İstanbul Boğaz’ını işlemez ve işe yaramaz bir kan gölüne çevir[me].” (Aysu, 1996: 305) planını öğrenir ve derhal Soner Artan’a bir not yazar. Bu not üzerine devreye giren MİT, Gizikis’i öldürerek KYP’nin sabotajını engeller.

Sonuç olarak *Havyar Operasyonu*’nda olduğu gibi *Mavi-Beyaz Rapsodi*’de de MİT, bazı tesadüfler sonucu karşı güce galip gelir. Her iki casus romanında da araştırmacıların suçluları bulmak için uyguladıkları yöntemlerden ziyade özel hayatları ön plana çıkar. *Havyar Operasyonu*’nda Cevat Erkal-Nilgün Koçman, *Mavi-Beyaz Rapsodi*’de Soner Artan-Anjelika Evangelidis aşkı, görevin önüne geçer. Bu durum ise Aysu’nun MİT görevlilerini profesyonel olmanın ötesinde romantik bir kahramana dönüştürdüğüne göstergesidir.

Bu romanlarda MİT elemanları, şahsi becerileri, analitik güçleri, profesyonel yöntemleriyle öne çıkmazlar. Hatta suçluların izlerini dahi birtakım tesadüfler sonucu bulurlar. *Havyar Operasyonu*'nda Niyazi Baba olmasa Boris Voskov'un izine rastlanmayacaktır; aynı şekilde Anjelika Evangelidis'in Türkiye'ye geldiği bilgisi de bilgisayar kayıtlarına düştüğü için bir ize ulaşılır. Bunun yanı sıra her iki romanda karşı güçler suç işlemelerine rağmen, hiç sorgulanmazlar. Örneğin *Havyar Operasyonu* 'nda Vasili Tzenev'in suçlulardan biri olduğu bilindiği halde sorgulanmaz ve tutuklanmaz. Aynı durum Antuan Vezinkov için de geçerlidir. Vasili Tzenev, Cahide'nin evine gider, ardından Cahide, Boris Voskov tarafından öldürülür ancak her iki şüpheli de sorgulanmaz. Benzer bir durum Vezinkov'un tetikçi Ali Kaner ve Boris Voskov'la görüşmesi esnasında da yaşanır, Mit bu görüşmeleri izlediği hâlde herhangi bir girişimde bulunmaz. *Mavi-Beyaz Rapsodi*'de de benzer sorunlar göze çarpar. Andreas Gizikis ve Anjelika Evangelidis'in bir sabotaj planı nedeniyle İstanbul'a geldikleri ve Kaniti'lerin villasına yerleştikleri MİT tarafından bilinse de suçlular, hiçbir şekilde sorgulanmazlar.

Bütün bunlardan dolayı söz konusu romanlarda istihbarat örgütünün çalışma yöntemi, araştırma sürecinde kullandığı teknikler vs. üzerinde fazla durulmaz, muamma birtakım tesadüfler ve duygusal yakınlıklar sonucunda elde edilen bilgilerle çözülür.

Aysu'nun Türk istihbaratını konu edinen bir diğer romanı *Lenin'in Mangası*'dır. Ancak bu eserde ana çatışma MİT ile değildir. Karşı güç, Türkiye'ye yönelik bir operasyon yapmaz. Dolayısıyla MİT ülkesine yönelik bir eylemi önlemeye çalışmaz. Romanda operasyona maruz kalan ülke Rus hükûmetidir. Karşı güç ise bir istihbarat örgütü değil Rusya içinde darbe hazırlığında bulunan Lenin'in Mangası/Alkazar adlı, daha çok eski ordu mensuplarından ve emniyet görevlilerinden oluşan, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra eski rejime dönme planları yapan bir gizli Komünist örgüttür. Rusya'daki tehlikeli silahların kaçırılması, güvenlik nedeniyle çoğu istihbarat örgütü gibi MİT'i de teyakkuza geçirir. Başlangıçta çözülmesi gereken soru, onca nükleer başlıklı füzeyi kim ve niçin kaçırmıştır? Bunların terör örgütlerine ulaştırılması mı söz konusudur? Bahsi geçen sorun, romanda şöyle dile getirilir:

“Aynı gün muhalif ulusların Dışışleri Bakanlıkları nezdinde ve Gizli Servislerinde gayet hızlı bir iletişim ve haberleşme trafiği yaşanıyor. BM-40’ların kime ve hangi gaye ile satıldığına dair henüz açıklığa kavuşmuş bir istihbarat elde edilmemişti. O akşam Rusya Federasyonu Genelkurmayı’nın yetkili bir ağzından TASS Ajansı’na resmi bir açıklama yapıldı. Ruslar, Güneydoğu sınırlarındaki 17’inci Kolordu’nun silah depolarından, eski Kızıl Ordu’ya ait nükleer başlıklı yüz adet BM-40’ın çalındığını resmen dünyaya ilan ediyorlardı. Ertesi sabah, resmi hükümet tarafıısı Pravda Gazetesi, haberi küçük bir manşet altında Rus halkına da duyurdu.” (Aysu, 1998: 16)

Eserde MİT, “... Kafkas cephesinden çalınan nükleer başlıklı silahların nerede kullanılacağı ve hangi terörle mücadele eden memlekete sevkedileceği” (Aysu, 1998: 279) konusunu araştıran istihbarat örgütlerinden biri olarak yer alır; çünkü söz konusu silahların PKK terör örgütüne gönderilebileceğinden endişelenilmektedir (Aysu, 1998: 279). Ertan Göreç, Moskova’da bu konuyu araştırmak üzere görevlendirilmiştir.

Göreç, “... otuz beş yaşında, MİT bünyesinde on yıllık hizmeti olan genç bir ajandı[r].” (Aysu, 1998: 16). Rusya’ya dikkat çekmemek için bir inşaat şirketinde çalışmak üzere “Vinç operatörü kimliği ile” (Aysu, 1998: 26) giriş yapar. Dolayısıyla ilk kullanılan yöntem, sahte kimliktir. Ajan ülkeye gelir gelmez, eski GRU albayı Yuri Dunayev’in sadık emir eri (Aysu, 1998: 92) Zuhan Kerimov’la buluşur. Kerimov’un amacı, Lenin’in Mangası kod adıyla bilinen örgütün darbeye planlarını Ertan Göreç’e satmaktır. Görüldüğü üzere esrarı çözmek için MİT görevlisi doğrudan bir hamle yapmamış, aracı kişi kendiliğinden onun ayağına gelmiştir. Göreç, daha sonra bir adım daha atarak Kerimov vasıtasıyla asıl kaynağın kızı Sonya Dunayev’le tanışır, gizli örgütle ilgili bilgilere bir adım daha yaklaşmış olur. Ve sonuçta Dunayevlerin evine girdiğinde Alkazar örgütü militanlarıyla yüz yüze gelir. Çıkan çatışmada Alkazar militanlarından birini öldürür (Aysu, 1998: 129) ve gizli bilgileri evden alarak çıkar. Bu bilgilerden Moskova’da bir darbe yapılacağını öğrenir.

Göreç’in ulaştığı bilgilerden sonra araştırmanın seyri değişir. Türk istihbaratçı, KGB ve FSB tarafından takibe alınır, Sonya Dunayev’le beraber tutuklanır. Cinayetle

suçlanınca elindeki bilgileri FSB'nin müdür yardımcısı Abramov Timoşenko'ya verir ve yakında darbe olacağına dair uyarılarda bulunur (Aysu, 1998: 377). Darbeye ilişkin bilgiler Yuri Dunayev tarafından şifreli yazılmıştır. FSB'nin çözemediği bu şifreli bilgiler, Sonya Dunayev'in yardımıyla çözülür.

Bütün bu bilgiler, MİT'in Rusya'da gizli bir örgüt tarafından yapılacak darbeyi önlemede önemli bir işlev gördüğünü, bu bağlamda Rus istihbarat örgütüne yardımcı olduğunu göstermektedir. Nitekim burada Ertan Göreç'in rolü büyüktür; onun suçluları bulmaya ilişkin çalışmaları neticesinde "... darbeyi yapacak olan askeri kanatın da, sabotajları düzenleyecek milis teşkilatının da foyası ortaya çıkmıştı[r]." (Aysu, 1998: 464).

Darbenin önlenmesinden ve çalınan silahların ele geçirilmesinin ardından Ertan Göreç ve Sonya Dunayev'in ismi şüpheliler listesinden silinir. Sonya Dunayev, memleketi Moskova'da kalmayı tercih eder. Lakin "...Mossad'lı ajanlar" (Aysu, 1998: 507) tarafından kaçırılarak öldürülür. Ertan Göreç ise "...olayları takip eden gün Ankara'ya dön[er]" (Aysu, 1998: 503). Böylece Rusya'daki bir darbe girişimi MİT'in (Ertan Göreç'in) yardımlarıyla çözülür.

Aysu belli ki bu romanında MİT'i Rus hükûmetine ve istihbaratına yardım eden, başarılı bir devlet teşkilâtı olarak yüceltmeyi amaçlamaktadır. Hatta darbeyi önlemede ve gizli örgütü açığa çıkarmada Rus istihbaratının yapamadığını başarması, MİT'in Rus istihbaratından da üstün olduğu mesajını iletme niyetini gösterir. Ayrıca MİT görevlisiyle karşı ulustan bir genç kadın arasında incelenen diğer romanlarda da olduğu gibi bu romanda da rastlanır. Eserde Ertan Göreç'le Sonya Dunayev arasında bir duygusal yakınlaşma dikkati çeker ve muammanın çözümünde bu 'ilişki' de önemli rol oynar. Çünkü örgütün çökertilmesinde ve darbe planının açığa çıkarılmasında Ertan Göreç'in sevdiği Sonya Dunayev anahtar işlevi görür.

Osman Aysu'nun MİT'in operasyonlarını konu edinen bir başka romanı *Casus*'tur. Eserde öne çıkan MİT görevlisi, emekli Samim Vardar'dır.

Soğuk savaşın bittiği yıllarda emekliye ayrılan MİT görevlisi Vardar "...çok hareketli geçen meslek hayatından sonra, yirmi yılı inanılmaz bir sakinlik içinde geçirmiş" (Aysu, 2010: 7) ve artık yaşı da yetmişi bulmuştur. Uzun yılların ardından hiç beklemediği bir zamanda, MİT tarafından İgor Kariagin adlı bir Rus ajanını teşhis

etmesi için (Aysu, 2010: 8) kendisinden yardım istenir. Kariagin 1978 yılında Vardar’a Solyanka’daki ünlü sorgulama merkezinde bir hafta boyunca işkence yapan bir KGB ajanıdır. Samim Vardar, kendisine işkence yapan bu ajanı asla unutamamıştır.

MİT’in bu romandaki asıl görevi, mesleği aynı zamanda tıp doktorluğu olan, CIA adına DNA çalışmalarını sürdüren (Aysu, 2010: 47) ve Boris Timoşenko adına düzenlenmiş bir Amerikan pasaportuyla Türkiye’ye giriş yaptığı sanılan eski Rus casusunu bulmaktır. MİT, bu nedenle Kariagin’i tanıyan eski görevlisi Samim Vardar’dan yardım ister. Çünkü Şile’de meme uçları kesik bir MİT ajanı ölü bulunmuş ve 30 yıl önce MİT’te çalışan Vardar’la benzer bir işkenceye maruz kalmıştır (Aysu, 2010: 39). Bu cinayeti de Kariagin’in işlediğinden şüphelenilmektedir.

MİT, öncelikle Boris Timoşenko’yu bulur ve Samim Vardar’a onun her gün düzenli olarak geçtiği güzergahları söyler. Amaç, onun Kariagin olup olmadığını tespittir. Vardar, bu amaç doğrultusunda onun İgor olduğunu teşhis eder. Çünkü Boris adlı bu şahıs, İgor’a çok benzemektedir. Ancak emekli MİT görevlisi, bir süre sonra şüpheyne düşer; “Ünlü işkencecinin altı aydan beri adeta bir otelde inzivaya çekilmiş gibi yaşamaya kalkışması ise çok garibine gitmişti[r]. (...) Daha şimdiden cevaplandırılması gereken o kadar çok soru vardı[r] (...) beyninde?” (Aysu, 2010: 59). Çünkü Boris, Taksim’de bir otelde kalmakta günün belli aralıkları dışında dışarıya çıkmamaktadır. Oysa bir MİT ajanını işkence yaparak öldürebilmesi için onun otelden uzun süreli ayrılması gerekmektedir. Nitekim bu düşüncesini Hazal Tan’a şöyle açıklar:

“Şu Şile sahilinde bulduğunuz ajanınız... Başka bir ifadeyle, uğradığı işkence şeklinden ötürü senin aklına mazide kalmış İgor Kariagin’i getiren ilk kişi. Herhalde İgor o cinayeti kaldığı otel odasında işlemedi, değil mi? Sadece o olay bile adamın bir yolunu bulup peşindeki elemanları atlatarak dışarıya çıktığının delili.” (Aysu, 2010: 64)

Vardar, analiz gücü, muhakemesi güçlü bir istihbarat görevlisidir. Boris’in kesin Kariagin olduğunu teşhis edebilmek için onunla yakın temas kurması gerekmektedir. Bu nedenle adamın peşine düşer, hemen her gün onu izler. Bu evrede ilk yöntem, şüpheliyi dikkatle izlemek, kimlerle temas kurduğunu tespit etmektir. Bu

süreçte Vardar, ilk olarak onun biri uzun boylu diğer de beyzbol kepli iki kişiyle fırça teması kurduğunu tespit eder (Aysu, 2010: 78-79). Temas kurduğu kişileri izleyerek bir gecekonduya Kafkas kökenli bir göçmen ailesine ulaşır. Bir başka takip sırasında Vahe Serkesyan adlı bir Ermeni ile temas kurduğunu belirler (Aysu, 2010: 172). Ve sonunda Boris Timoşenko ile daha yakın temas kurar, bir kafede adamın üstüne kasten su dökerek sesinden onun İgor Kariagin olmadığını kesinlikle teşhis eder (Aysu, 2010: 200-202).

Vardar'ın ikinci aşamada yaptığı araştırma, Boris'in fırça teması kurduğu Kafkas kökenli kişileri izlemektir. Emekli MİT görevlisi, onlar vasıtasıyla Beylikdüzü'ndeki özel bir hastahaneye ulaşır. Burası aslında 'suç mahalli'dir. Muamma, bu mekânda çözülecektir. Hastanede gizli çalışmalar yapıldığından şüphelenen Vardar, gizlice oraya girer, orada bir suç çetesinin bulunduğunu tespit eder (Aysu, 2010: 211) ve daha sonra burada İgor'la karşılaşır (Aysu, 2010: 276). Kariagin de Samim Vardar'ı hatırlamıştır. Bir yolla eski hasmını oyuna getirir, tekrar işkence yapmak ister (Aysu, 2010:273); ancak Hazal Tan ve ekibi yetişerek onu kurtarır, İgor Kariagin, Seyrantepe'deki gecekonduya ikamet eden ve iki cinayet işleyerek hastaneye sığınan Dağıstanlı, gecekonduya kalan Naime, Doktor Cevat Çağla MİT tarafından tutuklanır.

Görüldüğü üzere bu romanda da MİT, RUS istihbarat örgütüyle karşı karşıya gelmiş, usta bir takip sonunda karşı güce ulaşmış, yasa dışı tıbbi çalışmalarını engellemiştir.

Casus'ta dikkati çeken diğer araştırmacılar yine MİT görevlisi olan Hazal Tan ile Cem Pamir'dir. Hazal Tan'ın romanda özellikle İgor Kariagin'in Türkiye'ye geliş nedeninin, Rus ajanın DNA çalışmalarının ve iki cinayetin çözülmesinde önemli bir işlev görür. Bu bakımdan muammanın çözülmesinde Samim Vardar'a yardımcı konumdadır.

Casus'ta suçluların tespitinde yardımcı konumunda bulunan bir diğer araştırmacı ise ekip başkanı Cem Pamir'dir. O da "On yıldır Kontr-Terör merkezinde görev" (Aysu, 2010: 96) yapan bir MİT görevlisidir ve romanda şüphelileri takip etmenin dışında bir işlevi yoktur.

İgor Kariagin, kendisini güvencede hissetmediğinden, uzun boylu esmer adamın yanına gitmez ve izini kaybeder. Bir müddet Rus'un gelmesini bekleyen "Uzun boylu, esmer adam artık beklediği kişinin gelmeyeceğini anla[r]" (Aysu, 2010: 148) ve yerinden kalkarak dışarı çıkar. İçinden İgor'un neden gelmediğini düşünerek Seyrantepe'nin yolunu tutar. Cem Pamir, bu takip sonucunda uzun boylu esmer adamın, Kariagin'le görüşmek için randevulaştıklarını öğrenmenin dışında başka bir bilgi elde edemez.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi romanda muamma, Samim Vardar sayesinde çözülür. Eski MİT görevlisi, iki kişi arasındaki (İgor Kariagin, Boris Timoşenko) farklılıkları kendi yöntemleriyle ortaya çıkarmanın yanında, takip konusunda da usta bir ajandır. Boris Timoşenko'nun fırça temasında bulunduğu kişilerin kimliklerini, ikamet ettikleri yerleri büyük bir titizlikle teyit eder. Bu konudaki tecrübe ve becerisiyle yeni MİT görevlilerinden başarılıdır. Daha önce uzun süre istihbaratta çalışan ve emekli olan Samim Vardar, araştırmalarını daha dikkatli bir biçimde, tahlil ederek yürütür. Suçlunun izini sürerken zaman zaman tahliller de yapar. Hazal Tan'ın İgor hakkında verdiği bilgiler, Vardar'ın zekasıyla birleşir ve suçlu(lar) kısa sürede yakalanır.

Aysu'nun bir MİT görevlisini konu edinen bir başka romanı *Devlet Sırrı*'dir. Bu eserde araştırmacı konumundaki MİT görevlisi Metin Canova'dır.

Ekonomi haberleriyle tanınan gazeteci Pınar Sarıkaya, ailesi hakkında bir roman yazmaya karar verir. Bunun için de 1945-1946 yıllarında Rusya'ya casus olarak gönderilen, ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, 1947'de (Aysu, 2016: 49) Rus istihbaratı tarafından öldürülen dedesi Bekir Sami Sarıkaya hakkında araştırma yapmaya başlar. Bu süreçte önce dedesini tanıyan emekli Büyükelçi Fahri Dinçmen'le görüşür, ardından MİT arşivindeki dosyalara da bakar. Ancak dedesine ait bazı belgelerin imha edildiğini görür, birtakım bilgilerin gizlendiğini anlar. Böylece romanda Bekir Sami Bey'in öldürülmesi meselesi, çözülmesi gereken bir 'muamma' olarak ortaya çıkar. Nitekim Pınar bunu; "Dedemin ölümü hakkındaki esrar perdesini aralamak istiyorum" (Aysu, 2016: 47) sözleriyle ifade eder. Fahri Bey durumu, önemi nedeniyle MİT'e aktarır. Sarıkaya, bu küçük çaplı araştırmasının ardından dikkatleri üzerine çeker ve MİT tarafından izlenmeye başlar (Aysu, 2016: 8). Onu izlemekle

görevlendirilen MİT görevlisi Rıza Aksoy ve Metin Canova'dır. Canova, romanda anlatıldığına göre MİT'in İstanbul Bölge Müdürlüğünde çalışan, 25-30 yaşları arasında, uzun boylu, sarışın, yakışıklı bir gençtir (Aysu, 2016: 68-69). Bu itibarla Aysu'nun tüm MİT elemanları gibi 'gülbüz Türk' özelliklerine uyar.

İki MİT görevlisi, Sarıkaya, Moskova'ya gittiği için onu orada da izlerler. Ancak Moskova'da iş daha da karmaşıklaşır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Başkan Roosevelt'le Stalin'in bir gizli görüşme yaptığı ve Amerikan başkanının Stalin'e yüklü miktarda altın göndermeyi vaat ettiğine dair bir 'bilgi' vardır. Bu bilginin doğru olma ihtimali, Rus FSB'yi ve Amerikan CIA'yı huzursuz etmiştir. Bu nedenle Rus istihbarat örgütü elemanları ve CIA da gazeteci Pınar Sarıkaya'yı izlemeye başlarlar. Çünkü o görüşmeye tanık olduğu söylenen hizmetçilerden biri olan Olga, Bekir Sami Bey'in sevgilisidir ve genç kızın ona ulaşması, sorunun ifşa olacağı anlamına gelmektedir. Aysu böylece 'muamma'yı Bekir Sami Bey'in niçin öldürüldüğü ve Stalin'e vaat edilen altınlar üzerine kurar. Pınar, işte bu 'muamma'nın izini süren bir araştırmacı/gazetecidir. Metin Canova ise bu iz peşinde ona yardım eden asıl MİT görevlisidir. Moskova'da FSB'nin dosyalarındaki bilgiye göre Bekir Sami Bey sevgilisi Anastasya Litvinenko için bir başka erkekle çatışmış, bu nedenle bir cinayete kurban gitmiştir (Aysu, 2016: 109).

İstanbul'daki takip sırasında genç kadına âşık olan Canova, bu nedenle Moskova'da Sarıkaya'yı karşılaştığı tehlikelerden korur; hatta kızı izleyen FSB istihbarat örgütünün ajanı Medvet'i öldürmek zorunda kalır (Aysu, 2016: 292). Bunun üzerine Pınar, FSB tarafından tutuklanır. Canova, sevgilisini o hâlde bırakıp İstanbul'a dönmek istemez. Bu arada Pınar, salıverilir. Ancak peşinde hâlâ FSB ajanları vardır. Prof. Primakov, bu süreçte gerçekte Rusya'ya iade edilen tarihi eserlerin peşinde hırslı bir kişi olarak yükselir. Olaylar iyice giriftleşir. Metin bu aşamada sadece sevgilisini koruma içgüdüsüyle hareket eder.

Canova, profesöre ateş açar ve onu yakalar. Böylece Aysu, düğümün çözümünde aktif bir görev almasa da, muammayı çözme onurunu bir Türk istihbarat görevlisine verir; Canova "... Yetmiş yıllık bir dosyanın kapanışındaki son noktayı koyan adam haline gel[ir]." (Aysu, 2016: 486).

Bu bilgilerden anlaşıldığına göre Osman Aysu'nun incelenen romanlarındaki MİT elemanlarının dikkati çeken ilk özelliklerinden biri, bedence sağlıklı ve yakışıklı olmalarıdır. Bu yönleriyle karşı cinsin hemen dikkatini çekerler ve kadınlarla duygusal ilişkiye girerler. Düğümün çözülmesinde genellikle bu tür ilişkiler de rol oynar, sevdikleri kadınlar onlara bu konularda yardımcı olurlar. İkinci özellikleri yabancı dillerinin gayet iyi olmasıdır, ayrıca sezgileri itibarıyla da güçlüdürler. Bu eserlerde MİT'in karşısına genelde Rus veya Yunan istihbarat örgütleri çıkar, onlarla çatışırlar. Takipte başarılı oldukları söylenebilir, fakat Aysu, Samim Vardar dışında çoğunda analiz gücüne vurgu yapmaz, teknik bilgi ve donanımlarından fazla söz etmez.

Bu romanlarda MİT, girdiği operasyonların tümünden başarıyla çıkar. Böylece yazar, dolaylı olarak MİT'i över, bu konuda milliyetçi bir tavır ortaya koyar.

4.1.2. İngiliz İstihbarat Örgütü MI 6

Osman Aysu'nun incelenen romanlarında araştırmacı konumunda İngiliz istihbarat örgütü elemanlarına da rastlanır. Bu romanlardan biri de *Lenin'in Mangası*'dır. Söz konusu eserde olaylar, Rusya'nın Kafkas cephesinden çalınan BM-40 tipi nükleer başlıklı silahların çalınmasıyla başlar. Bu olay üzerine çeşitli ülkelerin istihbarat örgütleri gibi İngiltere istihbarat örgütü MI6 da seferber olur. Çünkü çalınan silahların "IRA tarafından satın alındığını düşünür[r]" (Aysu, 1998: 11) ve olayı araştırmak için ajan Meg Wilson'u gazeteci kimliğiyle Moskova'ya gönderir. Nitekim bu Alman istihbarat görevlisi Alfred Müller tarafından; "Sizin gerçek mesleğiniz gazetecilik değil. MI 6'ya mensupsunuz. Majestelerin Gizli Servisi kuvvetle muhtemelen sizi buraya Kafkas Tümeni'nden çalınan nükleer başlıklı silahların akibetini öğrenmek için gönderdi." (Aysu, 2018: 267) sözleriyle ifade eder.

Meg, ülkeye geldikten hemen sonra Igor Pavlechenko'nun oğlu Sergei Pavlechenko'yla tanışır. Silahları babasının çaldığından emin olan ajan, Sergei'yle cinsel çekiciliğini kullanarak röportaj yapar. Genç kadın röportaj esnasında darbeye ilişkin bilgilerin yanı sıra silahların neden ve kimler tarafından çalındığını da öğrenir (Aysu, 1998.: 139). Bununla ilgili romanda şu bilgiler yer alır:

"Meg önemli bilgiler elde etmişti aslında. Silahların ordudan nasıl çalındığını, kimin bu işe bulaştığını, en önemlisi hala Moskova'da

depolandıklarını biliyordu artık. Bir de kime satılacağını öğrense işini bitirmiş sayılırdı.” (Aysu, 1998: 143)

MI 6 ajanı Meg Wilson, daha sonra silahların kaçırılması olayında şüpheleri üzerine çeken mafya lideri Igor Pavlechenko’yla da tanışır, lakin Igor tarafından tecavüze uğrar. Igor her ne kadar Meg Wilson’u engellemeye çalışsa da genç kadın imkân buldukça, elindeki gizli bilgileri “...şehirdeki bir kitapçı dükkânı” (Aysu, 1998: 169) aracılığıyla ülkesine aktarır. Ancak bu da Dimitri tarafından tespit edilince (Aysu, 1998: 171) bu yöntemi kullanamaz. MI 6 ajanı elde ettiği bilgileri kullanma imkânı bulamadığı için araştırması başarısızlıkla neticelenir ve romanın sonunda ülkesine döner (Aysu, 1998: 503).

Londra-Moskova Hattı’nda araştırmacı konumunda başta Britanya Krallığı’nın ünlü haber alma servisi MI 6’nın ajanları David Blandfort ve yardımcısı Pacula dikkati çeker. İkinci araştırmacı ise Rus FSB istihbarat ajanı Tatyana Yelisev’dir.

Söz konusu MI6 ajanları, romandaki başlıca suçlular olan, kara para aklayan ve hatta silah kaçakçılığı yapan Jeffrey Drake ve bankacı Paul Harrington’u takip eder, yasa dışı işlerini ortaya çıkarmaya çalışırlar.

David Blandfort ve yardımcısı Pacula, Londra’da kara para aklayan ve adı silah kaçakçılığına karışan Bakan Jeffrey Drake ile ortağı Peter Wilson’u yakın takibe alırlar. Bakanın evi de MI6 ajanları tarafından gözetlenir. Haftanın belirli günlerinde eve genç bir kadının girdiğini tespit eden ajanlar, sonuçta üniversite öğrencisi Jessica Stowe’na ulaşır ve onu da takibe alırlar; hatta sorgularlar. Lakin üniversite öğrencisinin bakanın yasa dışı işleriyle ilgisi olmadığı anlaşılır. Bu takip sürecinde MI6 ajanı Pacula, Peter Wilson’un tuttuğu kiralık katil Avcı Keith tarafından öldürülür. David Blandfort bundan sonra araştırmasına tek başına devam eder. Avcı Keith, eserde sık sık ismi zikredilen üniversite öğrencisi Jessica Stowe’i öldürmek isterken otelin penceresinden düşer ve hayatını kaybeder. Peter Wilson ise MI6 ajanları tarafından tutuklanır. Böylece söz konusu iki suçlu MI6 ajanlarınca etkisiz hâle getirilir. Ancak Bakan Jeffrey Drake ve İngiliz bankacı Paul Harrington yasa dışı işlerine devam eder. Söz konusu her iki suçlunun suçlarını kanıtlayabilecek daha kesin bilgilere ihtiyaç duyulur. Bu aşamada araya Rus istihbarat örgütü FSB ajanı Tatyana Yelisev girer; çünkü her iki suçluya ilişkin elinde yeterince bilgi vardır. Bu bilgileri

babası Vasili Yelisev'in evinden çalmış ve daha sonra dosya MI6 ajanlarının eline geçmiş, sonuçta bankacı Paul Harrington tutuklanmış, Bakan Drake ise intihar etmiştir.

Görüldüğü üzere bu romanda suçluların peşinde olanlar İngiliz istihbarat örgütü MI6 ajanlarıdır. Bu süreçte yaptıkları, şüphelileri sıkı bir takibe almak ve onlarla ilgili belgelere ulaşmaktır. Aslında romanda tüm olaylar, çatışmalar bu 'gizli belgeler'e ulaşmak için çıkar. Ancak MI6 ajanları bunu tek başlarına başaramaz ve muammayı Tatyana Yelisev'in yardımıyla çözebilirler.

4.1.3. Rus İstihbarat Örgütü FSB -FTX

Osman Aysu'nun *Londra Moskova Hattı*, bir casus romanı olmamakla beraber 'muamma'nın çözümünde, suçlunun bulunmasında rol oynayanlardan biri de Rus FSB ajanı Tatyana Yelisev'dir (Aysu, 2000: 193, 272). O, Rus mafya lideri Vasili Yelisev'in kızıdır, babasıyla büyük sorunlar yaşamış, hatta onun tarafından tecavüze uğramıştır (Aysu, 2000: 273-274). Bu nedenle babasından nefret eder, hayattaki tüm amacı babasından intikam almak, yaptığı yasa dışı işleri ortaya çıkarmaktır; hatta "FSB'ye de yedi yıl evvel sırf bu nedenle" (Aysu, 2000: 272) girmiştir. Nihayet beklediği gün gelir, babasının çok büyük miktarda bir kara para aklama işine girdiğini öğrenir (Aysu, 2000: 274, 408). Babasının evinden aldığı bilgileri İngiliz istihbarat örgütü MI 6'ya ulaştırması gerekmektedir. Bunun için Sinan Kuru ile irtibat kurar. Ancak baba ile kız arasındaki mücadele sonunda, Tatyana babasının korumaları tarafından öldürülür. Ölerken o da silahını ateşlemiş, babası Vasili'nin beynini parçalamıştır (Aysu, 2000: 577).

Tatyana sağken elindeki bilgileri MI 6'ya ulaştıramamış, ancak ölümünden sonra muammayı çözecek tüm belgeler MI 6 ajanı tarafından çantasında bulunmuştur. Dolayısıyla o, romanda suçluların bulunmasında en önemli figürdür. Rus istihbarat örgütü bu eserde karşı istihbarat örgütüyle çatışmaz, aksine uluslararası bir kara para aklama olayında MI 6 ile Rus FSB elemanları ortak çalışırlar. Tatyana bu ortak araştırma grubunda Rus istihbaratını temsil eder; fakat bir casus olmasının ötesinde babasıyla özel sorunları olan bir genç kadın olarak öne çıkar.

Aysu'nun romanlarında Rus istihbaratçılarına sık sık rastlanır. *Devlet Sırrı* da Rus istihbaratçıların araştırmacı olarak yer aldığı eserlerinden biridir. Romanda İkinci

Dünya Savaşı yıllarında Rus Başkanı Stalin'le ABD Başkanı Roosevelt arasında konuşulduğu ve Ruslar tarafından alındığı ileri sürülen bir 'altın' meselesi, FSB, CIA ve MİT'i harekete geçer. Pınar Sarıkaya'nın o dönemde Rusya'da öldürülen Türk istihbarat görevlisi dedesiyle ilgili bilgileri araştırmaya başlaması üzerine yetmiş yıllık devlet sırrının ortaya çıkmasından ve siyasi bir skandal çıkmasından endişe duyan bu üç istihbarat örgütü, olayla bağlantılı tüm şahısları yakın takibe alır. Sarıkaya'nın, Büyükelçi Fahri Dinçmen'i ziyareti, önce MİT'i endişeye sürükler ve genç kadın izlenmeye başlanır. Takip MİT'in CIA'ya bildirmesiyle Moskova'da da sürer. Olaya böylece MİT'ten sonra CIA ve FSB de girer.

Pınar Sarıkaya, Moskova'ya adım atar atmaz derhal FSB ajanları tarafından takibe alınır. Genç kızın, Anastasya Litvinenko'yla görüşmesi, Rus istihbarat örgütlerince tespit edilir. Lakin FSB yaşlı kadının kimliğinden bihaberdir, FSB Şube Müdürü İgor Pavleçenko'nun yoğun şüpheleri sonucunda Anastasya'nın gerçekte, 11 Şubat 1945 yılında Stalin'le Roosevelt'in görüşmesi esnasında kendilerine hizmette bulunan üç hizmetkardan biri olduğunu belirler.

FSB Şube Müdürü Pavleçenko, roman boyunca Pınar Sarıkaya, Anastasya Litvinenko ve Profesör Yuri Primakov'u takip eder. CIA ise Yuri Primakov ve Anastasya'ya odaklanır. MİT ise özellikle Pınar Sarıkaya'nın güvenliğinden sorumludur. Romanın sonunda FSB ve CIA'nın yoğun takipleri sonucu herhangi bir başarı elde edemedikleri, sonuca ancak MİT görevlisi Metin Canova aracılığıyla ulaşıldığı görülür. Böylece Aysu, bir bakıma MİT'i, FSB ve CIA ile bir rekabet içine sokar ve Türk istihbarat örgütünü başarılı kılarak yüceltir. Dolayısıyla eserde FSB ve CIA, MİT'i yüceltmek için bir karşılaştırma vasıtasıdır.

Romanlarında Aysu gibi Çingiz Abdullayev de araştırmacı olarak Rus istihbaratçılarına geniş yer verir. Bu eserlerden biri de *İrodun Kölgəsi*'dir. Romanda Moskova'da muhalefet liderine yönelik suikast girişimi ve metronun bombalanması olayları üzerine FTX (FSB) müdür yardımcısı, Yarbay Vladimir Sergeyeviç Slavin'e failleri bulmasını emreder ve araştırma böylece başlar.

Vladimir Sergeyeviç Slavin, yarbay rütbesini, DİN (Dahili İşler Nazırlığı) ve FTX (Federal Tehlikesizlik Hizmeti)'nin bir buçuk yıldır izlediği Kuzey Kafkasya'daki suç çetelerinden birinin liderinin hapsedildiği zaman almıştır. Otuz altı

yaşındadır ve üniversite öğrenimini tamamladıktan sonra DTK'ya tayinini istemiştir, on dört yıldır karşı istihbaratta çalışmaktadır (Abdullayev, 2018: 17).

Slavin, emir üzerine derhal beş kişilik özel bir ekip kurarak görev dağılımı yapar (Abdullayev, 2018: 22). Binbaşı Orlovski, Həmzə Ağay, İnnə Svetlova ve bilgisayar uzmanı Teğmen Dima Vиноqrodov (Abdullayev, 2018: 19), Slavin'in ekibini oluşturan ve antiterör biriminde çalışan, kendisinden yaşça küçük, çalışkan, bilgili, bilgisayardan iyi anlayan ve üniversite mezunu kişilerdir (Abdullayev, 2018: 17). Görev alanları ağırlıklı olarak iç güvenliktir, bu bakımdan 'casus'lardan farklıdır. Bu romanda da karşı güç olarak dış istihbarat örgütleriyle mücadele söz konusu değildir; aksine devlet içinde kümelenen bir gizli resmi/derin güçle mücadele ederler. Ayrıca olayın araştırılmasında görevli bir başka birimle (DİN/Dahili İşler Nazırlığı) de rekabet hâlindeyler.

Slavin'in ekibi önce "partlayışlar kimə sərf edirdi? Kim belə bir ağılsızlığa baş qoşa bilərdi." (Abdullayev, 2018: 27) sorularına cevap arar. Yarbay ekibine ayrıca "Biz gərək bu cinayətə yol açan şəraiti aydınlaşdıraq. Biz axı müstəntiq deyilik, xüsusi antiterror qrupuyuq. Və bizim tapşırıgımız düymə basan 'şestyorkalar'ı yox, sifarişçiləri tapmaqdır." (Abdullayev, 2018: 29) diyerek odaklanmaları gereken noktaları belirtir. Ekip önce iş bölümü yapar; patlamada ölenler, olay mahalli, bombalanan araba, arabanın muhafızı hakkında araştırma başlar. İlk araştırma sonucunda elde ettikleri bilgileri kendi aralarında tartışır (Abdullayev, 2018: 27-28).

Moskova'da seçimleri muhaliflerin kazanacağından kaygı duyarak birtakım terör eylemleri gerçekleştirenler, suçu başka grupların üzerine yıkmaya çalışırlar. Örneğin bu konuda en elverişli grup, Çeçenlerdir. Ancak Yarbay Slavin, Çeçenlerle yaptığı görüşmeler sonucunda bu eylemleri onların yapmadığı kanaatine vararak failleri birlikte aramayı önerir (Abdullayev, 2018: 49). Dolayısıyla araştırmacı bu süreçte üstüne suç atılmak istenenlerle iş birliği yapar ve bunun faydasını da görür; Çeçenlerin başkanı Hacı Abdulla, araştırmaları neticesinde yarbaya, Keçel İqor lakabıyla bilinen İqor Adaşev'in ismini verir ve şahsın her iki olayla ilgisi olduğunu (Abdullayev, 2018: 87) ve bu çetenin Moskova'da insanlara şantaj ve baskı yaptığını söyler (Abdullayev, 2018: 110). Bu, araştırma evresindeki ilk ipucudur. Ancak bu

sırada İqor Adaşev esrarengiz bir biçimde öldürülür. Böylece bir iz karşı güc tarafından silinir. Onun tam da FTX tarafından aranırken öldürülmesi yarbayı kuşkulandırır. Arkasından ikinci önemli tanık, “... Moskvanın çeçen qruplaşmasının əsas rəhbərlərindən biri, məşhur residivist Hacı Abdulla öldürül[ür]” (Abdullayev, 2018: 124).

Belli ki araştırmacının karşısında bir ‘örgüt’ vardır ve araştırmacının attığı her adımı izlemekte, kendilerine ulaşabilecek izleri silmektedir. Bu, polisiye romanların “zekâların çarpışması” olduğunun da göstergesidir. Söz konusu romanda da araştırma ekibinin zekâsıyla suçlu örgütün beyni karşı karşıya gelir. Araştırmacı ekip, zekâsı ve izlerden yola çıkarak karşı gücü yakalayabilecek birtakım ipuçlarına ulaşır; ama suç örgütü de onları sessizce izleyerek attıkları her adımı tanıkları ortadan kaldırarak boşa çıkarmaya çalışır.

Slavin, ilk etapta bulduğu izlerin peşini sürer; İqor’un evinde arama yaptırır ve bir havuza gizlenmiş ‘Qoliafin qayıdışı’na dair bilgilere rastlar. Bu, romanda muammayı çözecek olan en önemli kanıttır. Belgelerde Moskova’da, farklı tarih ve noktalarda gerçekleştirilecek olan suikastlara dair bilgiler yer almaktadır ve ilk sayfalarında Saveli Meşeryakov ve Sergey Xalayev isimleri vardır (Abdullayev, 2018: 134). Slavin belgedeki bu iki ismin önündeki tarihlere baktığında bombalamalarda Keçel İqor’un parmağı olduğunu anlar. Çünkü orada “... Ayın 5-də ‘Ost-Bankın’ qarşısında, 8-də metroda partlayış olub. Və hər iki halda pullar qaytarılıb.” (Abdullayev, 2018: 135) bilgileri yazılıdır. Gerçekten de o tarihte belirtilen yerde bir patlama olmuş, adı geçen iki şahıs bu olayda ölmüştür. Yarbay, daha sonraki sayfalarda ise Matvey Roqojin ve Semyon İsayev isimlerine rastlar. Matvey Roqojin’in isminin önünde herhangi bir bilgi yer almaz. Semyon İsayev’in yanında ise ‘23’ rakamı yazılıdır (Abdullayev, 2018: 135). Bu rakam romanda üçüncü patlamanın ayın 23’ünde olacağı anlamına gelmektedir. Araştırmacı bu bilgiler sayesinde bir adım öne geçer. Belgede adı bulunan Matvey Roqojin’in evine görüşmeye gitmeden Binbaşı Orloviski’ye “...Keçəlin vərəqlərinə görə ayın 23-da fərqlənməyi planlaşdırılan Semyon İsayevi tapmaq[1] tapşırı[r].” (Abdullayev, 2018: 142). Orloviski, Semyon İsayev’i evinde bulur ve onunla görüşür; ancak zanlıyı götürürken bombalamaların faillerinden biri olan Mamontov’un adamları tarafından arabasına yerleştirilen bombanın patlatılması sonucu öldürülür (Abdullayev, 2018: 161).

İqor Adaşev ve Hacı Abdulla'nın ardından, Semyon İsayev'in öldürülmesi Slavin'in araştırmalarını zora sokar. Görüldüğü üzere, olayı çözmek için bulunan izler, karşı güç tarafından tek tek silinmekte, araştırmacının kendilerine ulaşmasını engellemektedir. Ancak şüphelilerin ortadan kaldırılması yarbayın tüm dikkatini Albay Mamontov'a çevirir. Momontov'la görüşme esnasında FTX'nin bilgisayar uzmanı Teğmen Dima Vиноqrodov'u, arama yapması için albayın odasına gönderir (Abdullayev, 2018: 166). Dima, albayın odasında FTX'nin müdür yardımcısının da imzası olan 'Qoliafin qayıdışı' planını ele geçirir. Yarbay Sergeyeviç Slavin ve Dima Vиноqrodov, planı alarak FTX binasından hızla çıkarlar. Bu, araştırmacının ele geçirdiği en önemli kanıttır.

Görüldüğü üzere romanda önce birtakım terör olayları patlak vermiş, bunun üzerine araştırmacı sürece dahil olarak iz sürmeye başlamış, suçlanan Çeçenler aracılığıyla bulunan bazı ipuçları onu sonunda suçun ana failine ulaştırmıştır. Bu süreçte Yarbay Sergeyeviç ve ekibinin başarılı olduğu görülmektedir.

Romanda bundan sonra araştırmayı Abdullayev'in ünlü dedektif kahramanı Dronqo yürütür. Çünkü Slavin, elde ettiği bilgileri ona verir ve belgelerin de Dima Vиноqrodov'da olduğunu söyler (Abdullayev, 2018: 170). Ancak bundan sonra Momontov'un adamları tarafından vurularak öldürülür (Abdullayev, 2018: 171). Onun ardından ekipte yer alan Həməzə Ağay, İnna Svetlova ve bilgisayar uzmanı Teğmen Dima Vиноqrodov da daha sonra Mamontov tarafından birer birer ortadan kaldırılır. Böylece Sergeyeviç'in ekibi araştırma sürecinden çıkar ve onların yerini Dronqo alır.

Abdullayev'in Rus FTX (Federal Tehlikesizlik Hizmeti)'nin görevlilerini konu edinen romanlarından biri de *Timsah Xətti*'dir. Bu eserde araştırmacı Albay Dmitri Nikolayeviç FTX mensubu bir görevlidir. Suçu, onunla Başsavcı Viktor Yudin de araştırır. Ancak cinayetleri her ikisi değil de ünlü dedektif Dronqo çözer.

Romanda olaylar, sabıkalı Fyodor Konstantinoviç Dyakov'un öldürülmesiyle başlar. Krutikov'dan şüphelenen Samoylov, mafya lideri Zaykay'la görüşerek ondan Krutikov'un evinin adresini alır (Abdullayev, 2014: 84). Bunun üzerine FTX çalışanları eve baskın yaparak Krutikov'la Kazak'ı yakalarlar. Krutikov operasyon sırasında yaralandığından hastaneye kaldırılırken Kazak hapisaneye atılır.

Samoylov, hastanede tedavi gören Krutikov'dan, Dyakov ve FTX görevlilerinin içinde bulunduğu araca kimin emriyle ateş açtığını öğrenmek için (Abdullayev, 2014: 113) onu sorguya alır. Suçlu, birileri tarafından aranarak, kendilerine ateş edecekleri aracın plaka numarasını verdiklerini ve içindekileri öldürmeleri gerektiğine dair emir aldığını bildirir. Krutikov, verdiği bu ifadeden birkaç gün sonra tekrar Dyakov cinayetiyle ilgili tüm planı Marat'ın yaptığını ve bununla birlikte Elizabet Rouds cinayetini de onun işlediğini itiraf eder. Zanlının bu itirafları Samoylov ve Yudin'in Elizabet'in ölümünün de aslında bir cinayet olduğunu anlamalarını sağlar.

O hâlde araştırmadaki bu evrede, cinayet zanlının bulunup sorgulanmasıyla çözülmüştür. Ancak emrin kim tarafından ve niçin verildiği henüz meçhuldür.

Suçlu Krutikov'dan alınan bu önemli bilgiler üzerine, henüz çözüme ulaşmayan Elizabet ve tıp uzmanı Korotkov cinayetleri de araştırmaya, soruşturmaya dahil edilir. Bu süreçte tıp uzmanı Korotkov'un da aslında bir cinayete kurban gittiği anlaşılır. Birbiriyle ilişkili olan her iki cinayetin kim tarafından ve neden işlendiği romandaki asıl 'muamma'dır. Nitekim eserde bu Savcı Yudin'in dilinden şöyle ifade edilir:

“Aeroport yolunda, Elizabet Roudsun maşınının qəzaya uğradığı yerin yaxınlığında. Deməli, hər şey doğrudur, Viktor düşündü. - O, doğrudan da, jurnalisti zəhərləyib, sonra quldurlar onu boğub və avtomobil qəzası quraşdırıblar. Bəs bu saxtakarlığı quraşdırmaq onların nəyinə lazım? Jurnalisti, sadəcə, aradan götürmək daha asan olmazdı mı? Bu əcnəbi qız onlara necə mane olub? Burda bir sirr var” (Abdullayev, 2014: 212)

Hapishanede yatan sabıkalı Kazak (Prokolov), muhbir Baron'a, Elizabet Roud cinayetini nasıl işlediklerini anlatır. Baron, Prokolov'dan aldığı tüm bilgileri Samoylov'a iletir. Bu bilgi üzerine albay, genç kadının ölümüyle ilgili şu çıkarımda bulunur:

“Mən artıq hər şeyi yoxlamışam. Jurnalist qız yarım il əvvəl avtomobil qəzasında həlak olub. Prokolovun dediyi yerdə. Hər şey bütün xırdalığlarına qədər üst-üstə düşür. Görünür, onu əvvəlcə

öldürüblər. Sonra yük maşını ilə toqquşan başqa maşına yerləşdiriblər.” (Abdullayev, 2014: 166)

Bu örnekten de anlaşılacağı gibi FTX birtakım sabıkalıları muhbir olarak kullanabilmektedir. Nitekim Baron, hapiste yatan ve polise muhbirlik yapan bir mahkûmdur. Muhbirleri vasıtasıyla cinayetin nasıl işlendiği bilgisine ulaşan Samoylov, cinayete neden kaza süsü verildiğini ve otopsi raporunda kurbanın boğulduğunun neden saklandığını araştırmaya başlar.

Bu üç cinayetin dışında Leontyev’in cinayeti de her iki araştırmacı için bir muammadır. Lakin Yudin, Leontyev’in odasında ölmeden önce tehdit edildiğine dair bir ses kaydı bulur (Abdullayev, 2014: 135) ve bu ses kaydından yola çıkarak Leontyev’i arayıp tehdit edenin İvan Dmitriyeviç olduğunu tespit eder. Bu şahıs romanda tüm cinayetleri örgütleyenlerin başında gelir.

Yudin, Elizabet Roud ve Korotkov cinayetini araştırırken raporu verenin Nikita Polevanov olduğunu öğrenir. Nikita’yı sorgulayan müfettiş, kendisinin Albay Çıxarev tarafından arandığını ve otopsi raporlarını değiştirmesi gerektiği yönünde emir aldığını söyler (Abdullayev, 2014: 221-225). Yudin ve Samoylov, araştırmaları sonucunda işlenen tüm cinayetlerin asıl failinin İvan Dmitriyeviç’in olduğunu, kimi polis, albay, FTX görevlisi, havaalanı ve gümrük çalışanlarının bir araya gelerek suç çetesi kurduklarını ve bu çetenin rüşvet, adam kaçırma, adam öldürme ve uyuşturucu sevkiyatı gibi suçlar işlediklerini ortaya çıkarırlar. Nikita Polevanov’a raporların değiştirilmesi yönünde emir veren Çıxarev, FTX tarafından tutuklanırken, Albay İuda Kartsev, Dronqo tarafından öldürülür. Savcı Yudin, sonunda işlenen tüm suçları şöyle özetler:

“Son günlər baş verən cinayətlərin hamısı bu və ya digər şəkildə beynəlxalq aeroportla bağlıdır. Elə sizin şöbənz də bu zonanı idarə edir. Elizabet Roudsun ölümündən dərhal sonra aradan götürülən və ‘Monoteks’ firmasının sənədləri ilə xarici pasport alan Dyakov da məhz aeroportda aşkara çıxmışdı. Mən yoxlamışam, qızın ölümünə bir neçə gün qalmış qəzetlərdə ‘Monoteksin’ fəaliyyəti haqda olduqca xoşagəlməz materiallar getmişdi. Daha sonra Leontyevi güllələyib olayı intihar kimi qələmə verdilər. Məhz Elizabet Rouds,

hər ikisi ölənə qədər iki dəfə Leontyevin yanında olub. Deməli, hər şey aeroportla və həbs olunmuş Dyakovun hara aparılacağını bilən şəxslə əlaqəlidir. Biz düşünürdük ki, Dyakovun ortağı təyyarədə oturub. İndi mən artıq bilirəm ki, bu İuda elə aeroportun özündə imiş. Onun adını siz də bilirsiniz.” (Abdullayev, 2014: 244)

Yudin, işlənən tüm suçların uluslararası havaalanıyla ilgili olduğunu anlar. Dyakov, FTX tarafından tutuklandıktan sonra Monoteks şirketine ait tüm bilgileri polise vereceği endişesiyle çete lideri İuda Kartsev’in emriyle öldürülmüştür. Ancak suç örgütünün asıl lideri İvan Dmitriyeviç’tir. Buna rağmen tutuklanması için yeterli delil bulunamaz (Abdullayev, 2014: 252-253).

İvan Dmitriyeviç’in kurduğu, polis, albay, FTX görevlileri, havaalanı ve gümrük çalışanlarından ibaret çetenin işledikleri suçlar birer birey ortaya çıkarılsa da üst rütbede yer alan suçlular, delil yetersizliğinden dolayı hiçbir cezaya çarptırılamaz. Ancak bu çetenin tuttuğu kiralık katiller ise, Albay Dmitri Nikolayeviç Samoylov ve Başsavcı Viktor Yudin tarafından sorgulanıp tutuklanır.

Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere, *Timsah Xətti*’nda araştırmacı/dedektif konumunda bulunanlardan biri FTX görevlisi Albay Dmitri Nikolayeviç Samoylov’dur. Romanda sabıkalı Fyodor Konstantinoviç Dyakov, gazeteci Elizabet Rouds ve Leontyev cinayetlerinin aydınlatılmasını üstlenir. Bu süreçte Savcı Viktor Yudin de onunla beraberdir. İki araştırmacı da şüphelilerden yola çıkarak, onlardan aldıkları bilgi parçalarını birleştirmek suretiyle asıl suç örgütüne ulaşırlar. Araştırmada kullandıkları yöntem, temelde tanık ve şüphelileri izlemek, sorgulamak ve elde ettikleri bilgilerle suçluya ulaşmaktır. Bunda kimi kez soruşturma sırasındaki itirafların da payı vardır.

4.1.4. Amerikan İstihbarat Örgütü CIA

Aysu’nun kimi romanlarında araştırmacı olarak CIA elemanlarına rastlanır. Bunlardan biri de *Lenin’in Mangası*’ndaki James Lee Palmer’dır. Rusya’da Kafkas cephesinden çalınan füzeler çoğu ülkenin istihbarat örgütlerini olduğu gibi CIA’yı da harekete geçirmiştir. Onların tahminlerine “... göre silahlar ya Ortadoğu’ya ya da Kaddafi’ye gidecek[tir].” (Aysu, 1998: 15). İstihbarat örgütü bu konunun araştırılması için ajan James Lee Palmer’i Moskova’ya gönderir.

Palmer eserde “... kırk yaşlarında, iri kıyım, yakışıklı” (Aysu, 1998: 18), “Geniş omuzları ve adaleli vücuduyla” çevresindekilere “...eski bir Amerikan futbolcusu” (Aysu, 1998: 18) izlenimi bırakan biri olarak tasvir edilir. Moskova’ya gelir gelmez ilk olarak CNN muhabiri Jane O’Hara’yla tanışır. Genç kadının her şeyden haberdar olduğunu düşünerek bir müddet onu takibe alır. Ona göre O’Hara “... Burada bulunduğu şu altı ay içinde Moskova’da her kesimden insanla dostluk kur[an], üst rütbeli insan sınıfından karaborsa zengini dolar babası yeni türemiş zenginlere kadar geniş bir yelpaze içinde bir yığın insanla teması ol[an]” (Aysu, 1998: 22) biridir. Nitekim bu irtibat onu birtakım gizli belgeleri para karşılığı satmak isteyen Aleksı Kunetskaya’yla ve darbeyi planlayan gizli örgüt üyeleriyle karşılaştırır. Ancak Kunetskaya Alkazar militanlarınca öldürölür, yine de ölmeden önce James Lee Palmer’e “Şalyapın... Valery Şalyapın’i bulun. O size yardım edebilir.” (Aysu, 1998: 277) diyerek bir başka isme yönlendirir. Böylece araştırma Şalyapın’in izinde sürer. Palmer, bu bilgiler üzerine “mutlaka Yüzbaşı Aleksı Kunetskay’nın ölmeden önce adını verdiği adamı” bulması gerektiğini düşünür, “zamana karşı öldürölücü bir yarış başlamıştı artık.” (Aysu, 1998: 301).

CIA ajanı bu aşamada verilen adrese giderek Şalyapın’le görüşür. General, James Lee Palmer’e “Sana bir tomar yazılı belge vereceğim. Alkazar’ın tüm Moskova üyelerinin kayıt fişlerinin fotokopisini.” (Aysu, 1998: 309) der, ancak belgeleri veremedi o darbeciler tarafından öldürölür. Böylece araştırma bir daha tıkanır.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere Jane O’Hara’yla daha sonra da Aleksı Kunetskaya’yla tanışması ve Valery Şalyapın’le iletişime geçmesi, Palmer’in olayları ortaya çıkarmasına yetmez. Aysu, klasik bir yöntem olan olayı çözecek tanıkları ortadan kaldırarak, araştırmacının yolunu keser ve çözüme ulaşacağı belgelere ulaşmasını engeller. Romanın sonunda CIA ajanı “...kısa bir izni müteakip yeni bir görevle Orta Amerika devletlerinden birine gönderil[ir]” (Aysu, 1998: 503).

4.1.5. Alman İstihbarat Örgütü BND

Aysu’nun *Lenin’in Mangası*’nda Moskova’da cereyan eden olayları araştıran bir başka istihbarat örgütü, Almanya’nın BND’sidir. Olayları araştırmak üzere Moskova’ya gönderilen ajan Alfred Müller’dir.

Almanya istihbarat örgütü “Bosna-Hersek veya Hırvatistan hedef ola[bileceğinden]” (Aysu, 1998:14) endişelenmiştir. Örgütün araştırdığı diğer konu ise Moskova’da yapılacak olan darbedir. Rusya’nın eski GRU Albayı Yuri Dunayev, Lenin’in Mangası adlı gizli örgütün darbeye ilgili bilgilerini para karşılığında Almanya’ya satmak ister. Böylece Moskova’da planlanan darbe girişiminden Alman istihbarat örgütünün de haberi olur. Araştırmada onların da ilk teması, bilgileri para karşılığında satmak isteyen biridir.

BND ajanı Yuri Dunayev’le iletişime geçtikten kısa bir müddet sonra Moskova’ya gelir. Bu esnada Yuri Dunayev, hastanede tedavi görmektedir. Müller, görüşmek için Yuri Dunayev’in adresine gider. Sonya Dunayev, Alfred Müller’den babasının Almanya’ya kaçırılmasını ister. Ajan, bu isteği kendi istihbaratına bildirdikten sonra olumlu sonucu genç kadına (Aysu, 1998: 85) iletir.

Alfred Müller, Yuri Dunayev’i Rusya’dan kaçırmanın yollarını ararken Sonya Dunayev’in izini kaybeder (Aysu, 2018: 217). Çünkü babası Yuri Dunayev ortadan kaldırılmıştır. Dunayev’lerden, darbeye ilişkin alacağı bilgilere bir türlü ulaşamayan ajan, kaldığı otelde MI 6 ajanı Meg Wilson’la tanışır ve bu temas onu araştırmanın içinde tutar. Bu sırada Meg Wilson’a Rus mafya lideri Igor Pavlechenko tarafından defalarca tecavüz edildiğini öğrenir. Genç kadın kaldığı otelde bu defa Igor Pavlechenko’nun yardımcısı Dimitri (aynı zamanda Alkazar örgütü üyesi) tarafından baskına uğrar (Aysu, 2018: 411). Olay anında Meg’in odasına gelen Alfred Müller, Dimitri’yi yakalar, sorgular ve daha sonra da öldürür. Ajan, cinayet işlemeyen önce, darbeye ve Alkazar örgütüne ait tüm bilgileri Dimitri’den alır. Ardından Igor Pavlechenko’yu da kaçırılan silahlara yardım ve yataklıktan dolayı suçlayarak ona, derhal deponun boşaltılması gerektiğini söyler. Pavlechenko, Alfred Müller’le silahların saklandığı depoya gittiklerinde, deponun FSB tarafından boşaltıldığını görürler. Darbede kullanılacak silahlara devlet el koymuştur. Bu durum Müller’in hoşuna gitmemiştir; çünkü bir ajan olarak bunu kendisi ortaya çıkarmak istemiştir.

Romanın sonunda BND ajanı Alfred Müller’e “...Bonn’da Şube Başkanlığı görevi veril[erek]” (Aysu, 1998: 503) Moskova’dan çekilir. Onun da diğer ajanlar gibi darbeye, Alkazar örgütüne ve kaçırılan silahlara ilişkin elle tutulacak herhangi kesin bir bilgiye zamanında ulaşamadığı dikkati çeker.

Tablo 9: Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in Romanlarında Araştırmacı İstihbarat Örgütleri/Görevlileri

	Romanlar	Araştırmacı İstihbarat Örgütleri ve Elemanları
Osman Aysu	<i>Havyar Operasyonu</i>	MİT (Tuğgeneral Akif Erdem, Cevat Erkal, Nilgün Koçman)
	<i>Mavi-Beyaz Rapsodi</i>	MİT (Kenan Pamir, Soner Artan)
	<i>Lenin'in Mangası</i>	MİT (Ertan Göreç) MI 6 (Meg Wilson, David Blandfort, Pacula) CIA (James Lee Palmer) BND (Alfred Müller)
	<i>Casus</i>	MİT (Samim Vardar, Hazal Tan, Cem Pamir)
	<i>Devlet Sırrı</i>	MİT (Rıza Aksoy, Metin Canova) FSB (Pavleçenko) CIA (Philip Hard)
	<i>Londra-Moskova Hattı</i>	FSB (Tatyana Yelisev)
Çingiz Abdullayev	<i>İrodun Kölgəsi</i>	FTX-FSB (Vladimir Sergeyeviç Slavın, Orlovski, Həmzə Ağay, İnnə Svetlova, Dima Vınogradov)
	<i>Timsah Xətti</i>	FTX (Dmitri Nikolayeviç Samoylov)

Bu bilgilerden Osman Aysu'nun çoğu romanında ulusal istihbarat örgütlerinin mücadelesine geniş yer verdiği, bu dairede eserlerindeki şahıs kadrosunun bir bölümünü casusların oluşturduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu romanlardan *Mavi Beyaz Rapsodi* ve *Havyar Operasyonu*'nda -hatta kısmen *Casus*- casusların bir kısmı, Türkiye'ye karşı operasyon planlayan 'karşı güç' konumundadır. Bunlar Yunan ve Rus istihbarat örgütleridir. MİT ise bu eserlerde ülkelerine karşı planlanan zarar verici eylemleri ortaya çıkaran ve engelleyen araştırmacı pozisyonundadır. Her iki romanda olayların sonunda MİT elemanları, karşı gücü bulur ve operasyonlarını engeller. Ancak Aysu, araştırma sürecinde zaman zaman tesadüflere yer verir, muammanın çözümünde bu tesadüfler kurguyu zayıflatır. Kurguyu zayıflatan bir başka şey de MİT görevlilerinin yakışıklılıklarıyla ve duygusal ilişkiler kurarak ya karşı istihbaratın kadın görevlilerinden veya başka kadınlardan bilgi almasıdır. Yazarın bu bağlamda MİT görevlilerini hem bedenen hem duygusal olarak idealize ettiği, milliyetçi bir tavır sergilediği söylenebilir.

Aysu, iki ulusal istihbarat örgütünün karşı karşıya geldiği romanlar dışında, farklı istihbarat örgütlerinin bir olayı çözmek için rekabete girdiği romanlar da kaleme almıştır. Örneğin *Lenin'in Mangası* ile *Devlet Sırrı* bu tür bir romanlardır. Bunlarda istihbarat örgütleri karşı karşıya gelmezler, hepsi aynı 'muamma'yı' çözenin peşindedirler. Bu romanlarda rekabet eden bir istihbarat örgütü de MİT'tir ve hemen hepsinde başka bir ülkedeki dâhilî bir sorunu -*Lenin'in Mangası*'nda darbeyi, *Devlet Sırrı*'nda yıllar öncesine dayanan bir sırrı- diğer istihbarat örgütlerinden önce çözerler. Böylece yazar söz konusu romanlarda da MİT'i başka istihbarat örgütleriyle karşılaştırır ve onları diğerlerine üstün kılar.

4.2. POLİSLER

Bir seri katilin cinayetlerini konu edinen Osman Aysu'nun *Atkuyruklu Adam* romanında, soruşturmada görevli polis, Cinayet Masasında çalışan Oğuz Tamer'dir (Aysu, 1997: 14). Ancak o, romanda silik bir karakterdir, işlenen cinayetler hakkında herhangi somut bir delil elde edemez. Soruşturma öyküsünde sadece cinayet sonrasında, olay yerinde araştırma yaparken görülür ve hakkında başka bir bilgi verilmez.

Aysu'nun romanlarındaki polislerden bir başkası *Bıçak Sırtı*'ndaki Komiser Kenan Öksüz'dür. Bu romanda da polis ve araştırmacılar, seri bir katilin peşine düşerler. Asayiş Şubesi'nde çalışan Kenan Öksüz de bu olayı araştıran polislerden biridir. Eserde "...mavi gözlü, sarı kıvrık saçlı sivil bir polis" (Aysu, 2001: 40) olarak tasvir edilir, tahminen otuz yaşlarındadır. İzmir'den İstanbul'a yeni tayin edilmiştir. Cinayet vakasıyla görev gereği, bir cesedin bulunmasından sonra ilgilenir. Ancak katilin bulunmasında etkin bir rol oynamaz. Sevim Karagül cinayetinden sonra maktulenin arkadaşı Nurperi'yi takip ettiği (Aysu, 2001: 65) görülse de bundan bir sonuç elde edemez. Romanda muammayı çözen, katili bulan asıl araştırmacılar, bir medya mensubu olan Cahit ve Tülay'dır. Komiser Kenan, eserde katil tarafından köşkte bir odaya kilitlenen bu iki medya mensubunun kurtarılmasında sahneye çıkar, başka bir işlevi yoktur.

Aysu'nun zengin bir ailenin çocuğunun kaçırılmasını konu edinen *Fidye* romanında suçlu çetenin izini süren polis ise Asayiş Şubesinden Baş Komiser Fikret Uskan ve ekibidir. Uskan'ın soruşturmanın ilk aşamasında yaptığı iş, olay sonrasında

Keskinlerin villasına giderek çalışanları sorguya çekmek istemesidir. Çünkü ona göre “...bu tür vakalarda herkes (...) potansiyel suçludur.” (Aysu, 2006: 76). Bundan dolayı ilk aşamada, Nilgün ve Emre Keskin çiftinden, villada çalışanların listesini ve adres bilgilerini alıp hepsini tek tek sorguya çeker. Lakin bu sorgulamadan herhangi bir sonuç elde edemez.

Romanda suçluların bulunmasında ve muammanın çözülmesindeki asıl rol sahibi olan kişi, çocuğun okul önünden kaçırılmasını gören Dr. Muammer Bozok’tur. Ancak gördüklerini anlatmasına, hatta bir Fort kamyona dikkat çekmesine rağmen verdiği bilgiler, önce polisler tarafından pek ciddiye alınmaz.

Komiser Fikret Uskan’ın soruşturma başlangıcında üzerinde durduğu asıl konu, çocuğu kaçıranlardan gelebilecek bir telefon ya da haberdur. Bu nedenle zaman zaman Keskinlerin villasına gelerek aileye “Çocuğu kaçıranlardan bir telefon aldınız mı?”, “Yani fidye, herhangi bir para talebinde bulundular mı?” (Aysu, 2006: 73) gibi sorular yöneltir. Ancak suçlular başlangıçta henüz aileyle iletişime geçmediğinden komiser, bu sorulara olumlu bir cevap alamaz. Fakat “Biz hâlâ muhtemel bir fidye olayı ile karşı karşıya olduğumuzu düşünüyoruz.” (Aysu, 2006: 75) sözünden de anlaşılacağı üzere o, suçun fidye için gerçekleştirildiği kanaatinde; “...kaçırılan çocuğun memleket çapında önemli bir sanayici ailenin tek oğlu oluşu, ister istemez fidye nedenini öncelikle akla getir[mektedir]” (Aysu, 2006: 74).

Soruşturma sürecinde araştırmalardan hiçbir şey elde edilmemesi, zaman zaman Keskin ailesi ile polise arasında güvensizliğe yol açar, hatta yer yer Komiser Fikret Uskan da umutsuzluğa kapılır. Romandaki “Canı son derece sıkkındı. Bu ana kadar hâlâ bir sonuca varamadıkları gibi ümit verici en ufak bir gelişme de olmamıştı.” (Aysu, 2006: 292) cümleleri, polisin ruh hâlini yansıtır. Ancak sona doğru, Dr. Bozok’un dikkatleri ve ısrarlı takibi neticesinde suçlular bulunur. Başarı, polisin değil yine mesleği polislik olmayan dikkatli, zeki bir kişinin; Dr. Bozok’undur. Komiser bu nedenle doktor karşısında büyük bir mahcubiyet duyar.

Zengin bir kadın olan Aslı Altınmızrak cinayetinin araştırıldığı *Gölgede Kalan Sırlar* romanında olayı soruşturan ve suçluyu bulan polis, Komiser Barış Şahin’dir. Bu bakımdan o, yukarıda ele alınan polislerden farklıdır. Barış Şahin’in soruşturma aşamasında yaptığı ilk iş, olay yeri incelemeyi Haldun adlı uzmanla görüşmesi ve

cinayet mahalline ilişkin bilgiler almasıdır. Ondan aldığı bilgilere göre cinayet işlenen villanın “Ne ana kapı[sın]da ne de mutfak kapısında en ufak bir zorlama” (Aysu, 2010: 41) olmamış, fakat verandada “üç ayak izi tespit” (Aysu, 2010: 35) edilmiş, “salonun sürmeli cam kapısı bizzat maktule tarafından açıl[mıştır]” (Aysu, 2010: 41). Bu veriler, katilin Aslı Altınmızrak tarafından tanındığını göstermektedir.

Romanda Komiser Barış’ı iz sürmeye iten bir ipucu, cinayetin işlendiği villanın verandasında üç ayrı kişiye ait olan ayak izleridir. Haldun’un elde ettiği verilere göre bu ayak izlerinden biri 45, diğerleri 43 ve 42 numara ayakkabı giyen birilerine işaret etmektedir. Polis Haldun, elindeki izlerden hareketle, hatta bu kişilerin fiziksel yapıları hakkında birtakım çıkarımlarda bulunur (Aysu, 2010: 36).

Bütün bunlar, polislerin başlangıçta cinayet mahalline dair incelemeler yaptığını; buradaki izleri analiz ettiklerini ve birtakım çıkarımlarda bulunmaya çalıştıklarını göstermektedir.

Cinayet mahallindeki araştırmalar ve bulunan izler, polisleri ilk aşamada bir sonuca götürmez. Bundan sonra komiser, maktulenin çevresindeki insanlarla; Ragıp ve Aylin Altınmızrak çifti, Aslı Altınmızrak’ın sevgilisi mimar Emre Paksoy, yazlık sitede G blokta kalan Samim ve Şaziye Alagöz çifti, sitenin bekçileri Kamil Suveren ve Adnan Gökçe’yle görüşür. Aslında bu -kurbanın çevresindeki kişilerle görüşmek- tüm polisiye romanlarda görülen bir yöntemdir. Komiser Bekir Şahin de bunu yapar; bu aşamada ilk görüştüğü kişi, mimar Emre Paksoy’dur (Aysu, 2010: 44-45). Paksoy, ona cinayet gecesi Aslı’nın yanında olduğunu fakat erken saatlerde villadan ayrıldığını, cinayet haberini de Ragıp Altınmızrak’ın hizmetçisi Sıdika’dan aldığını söyler (Aysu, 2010: 47). Bu bilgiler, komiseri hizmetçi Sıdika’ya götürür. Kadına, Emre Paksoy’un numarasını sorar; ancak hizmetçi numarayı bilmediğini belirtir. Halbuki Emre Paksoy, Barış’a, cinayet haberini kendisine Sıdika’nın verdiğini söylemiştir. Polis, bu iki görüşme sonucunda bir ‘tutarsızlık’ belirlemiştir.

Özellikle son görüşme, Komiser Barış Şahin’in zeki biri olduğunu, muhataplarına ustaca soru sorduğunu ve bu sorgulama neticesinde bir ‘çelişki’ yakaladığını göstermektedir. Bu çerçevede roman, polisiyenin bir “zekâlar çarpışması” olduğu fikrini de kanıtlamaktadır. Komiser Şahin’in bu görüşme sonucu çıkarımı, romana şu şekilde yansır:

“... Mimar Emre, ölüm haberini Sıdka’nın kendisini arayarak verdiği haberden öğrendiğini söylemişti. Bu durumda ikisinden biri yalan söylüyordu; ama acaba hangisi? Evin hizmetçisinin yalan söylemesi için makul bir neden göremiyordu, kadının bunu saklamasından ne menfaati olabilirdi?” (Aysu, 2010: 62)

Soruşturma boyunca görüşmeler, zincirleme devam eder, bu süreçte polisin ayrıntılara olabildiğince dikkat ettiği, güçlü bir gözlem yeteneğine sahip bulunduğu da görülmektedir. Örneğin Komiser Barış, Ragıp ve Aylin Altınmızrak çiftini sorgulamak için Yeniköy’deki yalıya gittiğinde, gözleri Bahçıvan Halil’in ayakkabısına takılır ve onun 45 numara giydiğini anlar. Verandada buldukları ayak izleri nedeniyle Halil’i şüpheli listesine alır. Romanda Barış Şahin’in dikkati “...Gözleri bahçıvanın toprak üzerinde bıraktığı ayakkabısının izlerine takılıvermişti. En azından 45 numara olan büyük ayak izleriydi bunlar. Kalbi hızla atmaya başlamıştı; zihnini zorlayarak cinayetin işlendiği verandada gördüğü izleri anımsamaya çalıştı.” (Aysu, 2010: 69) sözleriyle anlatılmaktadır. Halil’in şüpheliler listesine alınması, araştırmada bir başka yöntem olan ‘zanlıyı takibe alma’ aşamasını devreye sokar. Polisler, Yeniköy’deki yalının önünde nöbet tutup onu takibe alırlar. Aslında Halil romanda bir çeldiricidir; yazar okuru bir süre katilin o olduğuna inandırmak için tüm şüpheleri bu zanlı üzerine toplar. Polis keşfetmese de Aylin’in Aslı’yı öldürtmek için onu tuttuğunu anlatır. Fakat o gece, cinayet başka biri tarafından gerçekleştirilir. Ama polis bu bilgilere ulaşamaz; sadece okur bilir... Yazarın bu çeldirme işlevli kurgusu, romanın sonuna kadar sürer.

Polis, bu süreçteki araştırmalardan bir türlü sonuca ulaşamaz. Bu kez suç âletini veya başka bir ipucunu bulmak için villada tekrar inceleme yapmaya karar verir. İşte bu aşamada katille; bekçi Adnan Gökçe ile karşılaşır. Dikkat ve gözlem gücü yine devreye girer; Polis ekibinden Selim, bekçinin ağzının leş gibi içki koktuğunu fark etmiştir (Aysu, 2010: 122). Çocuğu kan kanseri olan bir babanın bu tavrı polis çalışanlarının dikkatinden kaçmaz.

Bu arada polis, tuhaf davranışları ve çelişkili cevapları nedeniyle Mimar Emre Paksoy’la tekrar görüşmek ister; ancak Paksoy Ankara’dadır. Bunu fırsat bilen Barış, araştırmada bir başka yöntemi uygular: Bu, zanlının evine gizlice girme ve bir ipucu aramadır. Komiser bu amaçla Emre Paksoy’un evine girer, cinayete dair bir iz arar.

Bir müddet sonra Paksoy evine döner, sarhoştur. Annesiyle telefonda görüşür. Bu konuşmaları polis için cinayeti onun işlemediğine dair güçlü bir kanıttır.

Bu süreçte polis için bir başka önemli tanık, Emre Paksoy'un annesi Sıdika'dır. Oğlunun Aylin'le ilişkisi olduğunu bilen anne, bu ilişkiyi onaylamaz, çünkü Aylin'in tehlikeli bir kadın olduğu kanaatindedir ve cinayette bir parmağı olacağından şüphelenir (Aysu, 2010: 206). Sıdika oğlunu tehlikeden korumak amacıyla polise her şeyi anlatmaya karar verir. Komiser Barış'a bildiklerini söylese de bu bilgiler cinayeti çözmemeye yetmez.

Araştırma sürecinde polisin zanlı olarak odağa aldığı kişilerden biri de Bahçıvan Halil'dir. Komiser Barış, daha önce uyguladığı yöntemi de Halil'le ilgili de uygular. Zanlıdan gizli olarak kaldığı müstemilatta arama yapar, giydiği çamurlu botlardan toprak örneği alır, amacı bu örneklerle verandadaki ayak izlerinden alınan örneğin aynı olup olmadığını bulmaktır (Aysu, 2010. 244).

Araştırma sürecinde Komiser Barış'ın bu aşamada yaptığı şey, villanın bekçisi Adnan Gökçe ile görüşmektir. Bu görüşmede zanlıya Kamil Suveren'in nasıl biri olduğunu, nerede ikamet ettiğini, ne zamandır burada çalıştığını daha sonra da Aslı Altınmızrak'ı ve mimar Emre Paksoy'u sorar. Adnan'ın verdiği tüm cevaplar olumludur. İlk aşamada herhangi bir şüpheli, çelişkili durum yok gibi görünmektedir. Ardından G blokta kalan Şaziye Hanım'la, Kamil Efendiyle, görüşür, onlara sorular sorar; ancak bunlardan bir sonuç elde edemez. Hatta cinayet gecesi, villaya giden sarı muşambalı şahsın o olmadığını kesinleştirir. Komiser, söylenenleri birleştirip delilleri analiz ettikten sonra Halil'i şüpheliler listesinden çıkarır (Aysu, 2010: 270-275). Bu bölümde polisin analitik bir zekâyâ sahip olduğu, elde ettiği bilgi ve delilleri mantıklı bir biçimde birleştirerek boşlukları doldurduğu görülmektedir.

Romanda cinayetin çözülmesini sağlayan asıl görüşme, Aslı Altınmızrak'ın asistanı Sabiha Boz'la yapılandır. Komiser burada kurbanın bağış defterini keşfeder ve defterdeki Adnan Gökçe'ye dair alınan notlar, muammanın aydınlatılmasında önemli bir delil olur. Defterdeki notlar şu şekildedir:

“Adnan Gökçe... Yazlıktaki bekçi. Çocuğu hasta. Dr. Salih İşmen aranacak” ; “Kumar oynuyor. Bir daha yardım yapılmayacak.

Sadece çocuğun hastane masrafları ödenmeye devam edilecek.
Sabiha'ya not: Karısı gelirse geri çevrilecek..." (Aysu, 2010: 268)

Komiser Barış, bu notlar ve Sabiha Boz'un, bekçiyi Aslı Hanımın cinayetten bir hafta önce yine para istemeye geldiğinde kovduğunu söylemesi üzerine cinayetin sebebini ve gerçek suçlunun Adnan Gökçe olduğuna kanaat getirir ve kesin delil bulmak için evinde arama yapılır. Bu, muammanın çözülmesi için atılan son adımdır; suç âleti, olan "keskin kama (..) yerleri sildiği kanlı ve çamurlu bez" (Aysu, 2010: 280) bulunur, sonuçta "ilk katilin karısı çözül[ür]" (Aysu, 2010: 280) ve her şeyi itiraf eder.

Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere Osman Aysu'nun *Atkuyruklu Adam*, *Bıçak Sırtı*, *Fidye* ve *Gölgede Kalan Sırlar* adlı romanlarda mesleği polislik olan devlet memurları vardır. Hepsi görev gereği, işlenen cinayetleri soruştururlar. Ancak *Atkuyruklu Adam*, *Bıçak Sırtı* ve *Fidye*'de suçluların bulunmasında ve muammanın çözülmesinde hemen hemen hiç işlevleri yoktur, dolayısıyla işlevleri itibarıyla eserde asıl araştırmacı/dedektif konumunda değillerdir. Yalnız *Gölgede Kalan Sırlar*'da cinayeti çözen ve suçluyu bulan Komiser Barış ve ekibidir. Bu nedenle Komiser Barış ve ekibi, söz konusu romanda asıl araştırmacı konumundadır ve odaktadır. Romanlardan çıkarılan bilgilere göre polisler, soruşturma sürecinde genelde olay mahallini araştırma, kurbanın çevresindekilerle tek tek görüşme, ipuçlarını teknik olarak analiz etme, zanlıları takibe alma, gizli olarak evlerinde arama yapma, kurbanın özel evrakını inceleme gibi yöntemlere başvururlar. Yapılan görüşmeler, olayı çözmede veya başka kişilere ulaşmada âdeta köprü vazifesi görür, çünkü bazen birinin verdiği bilgi, polisi bir başkasına -hatta suçluya- götürebilmektedir. Görüşmeler sonucunda elde edilen bilgilerin karşılaştırılması, çelişkili durumların ortaya çıkması, şüphelileri öne çıkarma işlevi gördüğü gibi, bazılarının da elenmesini sağlar. Polisler bu süreçte, ustaca soru sormaları, ayrıntılara yönelik dikkatleri, parçaları birleştirme yetenekleri ve zekâlarıyla öne çıkarlar. Nitekim *Gölgede Kalan Sırlar*'daki polislerde -özellikle Komiser Bekir Şahin'de- bu özellikler vardır.

Çingiz Abdullayev'in incelenen romanları arasında sadece *Andorra Sevmeli ve Ölmeli Yerdir* adlı romanında soruşturmacı olarak bir polise rastlanır. Söz konusu eser, aslında bir casus romanıdır. Andorra'da bir otelde uranyum meselesiyle ilgili olarak toplanan sekiz ayrı ülkenin ajanı, bir süre sonra tek tek öldürülmeye başlanır. Komiser

O, romanda bu cinayetleri araştırmakla görevli bir Andorra polisidir ve romana Piter Mortimer, frau Şerner ve Li Tsziyun'un öldürülmesinden sonra dahil olur. Yazar, onu baştan itibaren sık sık beceriksiz, saf, acemi ve gülünç biri olarak takdim eder. Daha başta otele girdiğinde, “səsi həyəcanlı və titrək”tir, oldukça sert görünmeye çalışır, “deyəsen, o öz təhqiqatını gestapo müstəntiqlərinin metoduyla aparmağa hazırlamışdı[r]” (Abdullayev, 2014: 62), sanki uykusunu alamamış da cinayet üzerine yatağından kalkıp apar topar olay yerine gelmiştir. Anlatıcı casus, roman boyunca onu karikatürize eder, küçümser; beceriksizliğine, saflığına, iş bilmezliğine vurgu yapar. Nitekim olaya dahil olduğu ilk sahnedeki tasviri bu tavrı göstermektedir:

“Doğru sözümdür ki, mənim ona həтта yazığım da gəlmişdi. Yəqin ki, komissar yatıbmış və onu qəfil yuxudan oyadıb üçüncü qətlın baş verdiyini bildirmişdilər. Və indi qaşqabağı yer süpürən hırslı komissar bu balaca ölkənin bütün polis işçilərinin müşayiətiylə bura gəlib yarıyuxulu vəziyyətdə və qanı it qanına dönmüş halda bizim beşimizin qabağında əyləşmişdi.” (Abdullayev, 2014:62)

Komiser O, dünyanın en güçlü ülkelerinin seçilmiş casusları arasındadır, aslında onlar, bu tür kriminal olaylarda oldukça profesyoneldirler, ama polis bunu bilmez, ajanları tüccar sanır. Casuslar, özellikle anlatıcı olan Rus ajanı, komiserin gereksiz hışmı, acemice hareketleriyle sürekli dalga geçer, onu hiç ciddiye alma. Örneğin ilk cinayette oradakilere gazapla kükrediğinde, “Komissar az qala heyvan kimi mırıldanırdı, amma biz əsla qorxub-eləmərdik. Daha doğrusu, bizə daha qorxulu deyildi.” (Abdullayev, 2014: 63) der, soyadı dahi bir harften ibaret olan bu küçük ülke komiserinin söz konusu cinayetleri soruşturmasını “Bax, bir hərfdən ibarət bu komissar indi bizim həmkarlarımızın qətlini araşdırmağa hazırlaşdı.” (Abdullayev, 2014: 64) diyerek küçümser.

Komiser O'nun yaptığı ilk iş, olay mahallindeki diğer beş casusla konuşmak, bilgi almaya çalışmaktır. Ancak bu diyaloglar, cinayet soruşturmasından çok komediye benzer. Komiserin her söylediği, yaptığı uzman casuslar tarafından alay konusu edilir. Örneğin sorduğu soruları “Yox, komissar həqiqətən idiotun yekəsiydi. O düşündü ki, belə suallarla iranlını ilişdirə bilər.” (Abdullayev, 2014: 67) sözlerinden anlaşılacağı üzere aptalca bulurlar. Başta hepsinin silahlarına el koymasını

da “Axmağın biridir” (Abdullayev, 2014: 66) diyerek gereksiz görürler. Çünkü onlara göre tabanca, birini öldürmek için başvurulacak en son araçtır (Abdullayev, 2014: 66), adam öldürmek için bundan başka âletler de vardır.

Eserden de anlaşılacağı üzere, komisere yönelik alaylar soruşturma süresince devam eder. Casuslar içinden başkaları da öldürülür; ancak Komiser O, cinayetleri çözemez, suçluyu bulamaz. Çünkü bu oldukça usta Rus ve Amerikan casusun işidir. Romanın sonunda cinayetleri kendilerinin işlediğini yine kendileri itiraf eder. Bu itibarla Komiser O, romanda soruşturmacı değil, bir karikatürdür. Esere âdeta polislerle alay etmek için yerleştirilmiş gibidir.

Tablo 10: Osman Aysu’nun ve Çingiz Abdullayev’in Romanlarında Polisler

Yazar	Romanlar	Polisler
Osman Aysu	<i>Atkuyruklu Adam</i>	Oğuz Tamer
	<i>Bıçak Sırtı</i>	Kenan Öksüz
	<i>Fidye</i>	Fikret Uskan
	<i>Gölgede Kalan Sırlar</i>	Barış Şahin
Çingiz Abdullayev	<i>Andorra Sevməli və Ölməli Yerdir</i>	Komiser O

İki yazarın polis kahramanları karşılaştırıldığında çok bariz bir fark dikkati çeker. Aysu’nun polisleri görevlerini ciddiyetle yerine getirmeye çalışırlar, ama kimileri suçu çözmede etkisizdirler. Buna rağmen Aysu, onları hiç karikatürize etmez. Abdullayev’in komiseri ise âdeta bir mizahî tiptir; belki de peşinde olduğu kişilerin dünyanın en usta ajanları olmasından dolayı onlar tarafından alaya alınır, yeteneksiz, beceriksiz ve saf bulunur. Nitekim Vanoncini de çoğu polisiyede “... resmi görevleri cinayetleri aydınlatmak ve önlemek olanlar günah keçisi rolü oynamışlardır. Dupin, Holmes, Poirot ve bulup ortaya çıkarmanın hemen hemen tüm öbür dâhileri, polis

örgütü üyelerinin her zaman boşa çıkan koşuşturmasını küçümseyici bir hoşgörü ile gözlerler” (Vanoncini, 1995: 72) diyerek bu bilgiyi pekiştirir.

4.3.ÖZEL DEDEKTİFLER

Çingiz Abdullayev, klasik polisiye geleneğindeki gibi bazı romanlarında ortak bir dedektif kahraman canlandırır. Bilgisi, kültürü ve analitik zekâsıyla olayları çözen ve suçluları bulan bu dedektif, Dronqo’dur. Yazarın incelenen *Abırlı Adam*, *Ailə Sirləri*, *Balkan Sindromu*, *Cənub Rapsodiyası*, *İrodun Kölgəsi*, *Rəzalətin Son Həddi* ve *Timsah Xətti* romanlarında onun bir özel dedektif olarak soruşturmaya başladığı, muammayı çözdüğü ve suçluları ortaya çıkardığı görülür. Bu romanlardan *Abırlı Adam*, *Ailə Sirləri*, *Cənub Rapsodiyası* ve *Rəzalətin Son Həddi*’nde göreve genelde aile içindeki bir anlaşmazlık (sigorta parası, miras, soyun devamı, kişisel husumet) nedeniyle işlenen cinayetleri çözmek üzere davet edilir; hatta *Timsah Xətti*’nde de başlangıçta kişisel bir cinayet varmış gibi görünürken, olayın üzerindeki sır perdesi kaldırılınca altından devlet görevlileri ve mafyanın oluşturduğu büyük bir suç çetesi ortaya çıkar. Dronqo, sadece bu tür olayları çözmez; ulusal veya uluslararası çatışmalar sonucunda meydana gelen siyasi ve sosyal vakaların (siyasi cinayetler, sabotajlar, bombalamalar vb.) da peşine düşer. Nitekim *Balkan Sindromu* ve *İrodun Kölgəsi* bu tür siyasi-sosyal, geniş çaplı örgütlü suçları içerir. Bunlardan *Balkan Sindromu*’nda sorun, parçalanmış Balkan ülkeleriyle ilgili siyasi bir yakınlaşma girişimi ve bu girişimin kimi devletlerce sabote edilmesidir. Neticede romanda Dronqo’nun çözmek üzere davet edildiği vaka olan Sırbistan Başbakan Yardımcısı Predraq Bastiç’in öldürülmesi, bu tür bir cinayettir. Dronqo, Abdullayev’in *İrodun Kölgəsi* adlı romanında da böyle siyasi-sosyal geniş çaplı örgütlü bir suçu çözmek görevini üstlenmiştir. Hatta bu eserdeki görevi diğerlerine göre daha girift ve siyasidir; çünkü Rusya’daki seçimlere yönelik derin devletin sabotaj, suikast gibi eylemlerini soruşturur.

O hâlde başta Dronqo için şunu söyleyebiliriz: O, sadece bireysel-kişisel suçları değil, büyük çaplı siyasi-sosyal eylemleri, hatta uluslararası siyasi çatışmaları da araştıran çok yönlü bir dedektiftir.

Dronqo, incelenen romanlardan *Abırlı Adam*’da parasal bir sıkıntı nedeniyle öldürülen Nikolay’ın katilinin peşine düşer. Çünkü maktulün amcasının oğlu Suteyev

Dimitri, ondan bu cinayeti aydınlatmasını istemiştir. Bunun üzerine soruşturmaya başlayan özel dedektif, sonunda cinayetin sigortadan para alabilmek için kurban tarafından tutulan Gevelic'in işlediğini bulur. Roman aslında hayatını, ailesinin geçimi için feda eden 'abırlı bir adam'ın öyküsüdür. Kiralık katilin gerçekte kurban ile bir çatışması, meselesi yoktur; hatta kurban tarafından cinayete zorla ikna edilmiştir. Bu bakımdan *Abırlı Adam* ailevî bir dramdır ve Dronqo, bu romanda dramatik bir suçun peşindedir.

Abdullayev'in *Ailə Sirləri*'nde de dedektif kahraman yine Dronqo'dur. Bu romanda ilk cinayet, aile içinde bir 'miras' meselesi nedeniyle işlenir, ikinci cinayetin nedeni ise ilk cinayete ilgili olarak katilin hedef şaşırtma isteğidir. Özel dedektif, bir aile içindeki bu cinayetleri çözmek üzere soruşturmaya başlar. Uzun bir soruşturma sonucunda katilin Madlen olduğunu bulur. Görüldüğü üzere Dronqo, bu eserde de aile içindeki bir parasal mesele dolayısıyla işlenen cinayetleri çözme görevindedir. Aradığı suçlu, bir örgüt değil, kendi maddi çıkarı için tek başına cinayetler işleyen bir katildir.

Dronqo, Abdullayev'in *Cənub Rapsodiyası* adlı romanının da dedektifidir. Söz konusu eserde de bir aile içinde, töre nedeniyle -kayınpeder tarafından- işlenen bir cinayet vardır; Samirə Xanverdiya adında genç bir kadın kayalıklardan düşerek ölmüştür. Dronqo, kurbanın arkadaşı Nailə Kərimova'nın ricası üzerine olayı araştırmak için Azərbaycan'ın Qəbələ şəhrine gider. Çözülmesi gereken muamma, genç kadının bir kaza, bir intihar veya bir cinayet sonucu mu öldüğü; öldürüldüyse kim tarafından ve niçin öldürüldüğüdür. Dedektif, Qəbələ'de soruşturmasını sürdürürken bir cinayet daha vukû bulur. Soruşturma sonucunda Samirə Xanverdiya'nın kayınpederi tarafından soyun sürmesini sağlayacak bir çocuk sahibi olamadığı için öldürüldüğü ortaya çıkar.

Dedektifin Dronqo olduğu bir başka roman *Rəzalətin Son Həddi*'dir. Dronqo, bu eserde de kişisel bir nedenle işlenen cinayeti çözmek üzere davet edilir. Rusya Başbakan Yardımcısı Nikolay Antonoviç Maltsev, âniden ölür. Herkes başbakan yardımcısının kalp krizinden dolayı öldüğünü düşünürken, maktulün kızı Yekaterina Nikolayevna ve eşi bunun şüpheli bir ölüm olduğu kanaatindedirler. Bunun üzerine Yekaterina Nikolayevna, Dronqo'dan olayı araştırması için ricada bulunur. Dronqo, araştırmaları sonucunda katilin, Maltsev'in damadı Lvoviç Buşuyev olduğunu bulur.

Buşuyev, cinayeti kayınpederinin bürokraside yükselmesine engel olacağını düşündüğü için işlemiştir. Çünkü kayınpederi onun başka bir kadınla ilişkisini öğrenmiş ve kendisini uyarmıştır. Dolayısıyla Dronqo, bu romanda da siyasi-sosyal bir suçu araştırmaz. Olaya daha önceki romanlarda olduğu gibi aile içinden birinin isteği üzerine dahil olur.

Görüldüğü gibi incelenen bu dört romanda Dronqo, genelde aile içinde örgütsüz, bir birey tarafından işlenen cinayetleri soruşturur. Olaya, aileden birinin isteği üzerine dahil olur ve soruşturma sonucunda katile ulaşır.

Abdullayev'in dedektif kahramanı, sadece bireysel cinayetleri çözmez; *Balkan Sindromu* ve *İrodun Kölgəsi*'nde bu defa ulusal veya uluslararası siyasi çatışmalar sonucu işlenen suçların peşindedir. Nitekim *Balkan Sindromu*, böyle bir romandır. Eserde Sırbistan Başbakan Yardımcısı Predraq Baştıç, Belgrat yakınlarında Hırvatistan, Slovenya, Bosna ve Makedonya'dan gelen muhalefet parti temsilcileriyle yapacağı bir toplantı öncesinde öldürülür. Olay üzerine Sırbistan'dan Moskova'ya bir heyet gelerek Dronqo'dan bu olayı soruşturmasını isterler. Bunun üzerine Belgrat'a giden ünlü dedektif, araştırmaları sonucunda katilin, maktulün yardımcısı Drağan Petkoviç olduğunu bulur. Başta cinayet, kişisel bir kıskançlıktan dolayı işlenmiş gibi görünse de Dronqo soruşturma sonunda olayın arkasında Balkan devletlerinin ittifak kurmasını engellemeye yönelik ülkelerin olduğunu keşfeder. Dolayısıyla ünlü dedektif, bu romanda uluslararası bir siyasi çatışmanın peşindedir.

Dronqo'nun dedektif konumunda olduğu bir başka roman olan *İrodun Kölgəsi*, Rusya'daki iktidar çatışmasını konu edinir. Eserin konusu, Rusya'daki başkanlık seçimleridir. Seçim hazırlıkları sürerken, komünist rejim yanlısı muhalefet liderine yönelik bombalama girişiminde bulunulur. Muhalefet lideri ölümden kıl payı kurtulur, ardından Moskova metrosu bombalanır, birçok kişi ölür. Olaylar üzerine Rusya Dışişleri Bakanı Yevgeni Primakov, Dronqo'dan suikast ve sabotajları araştırmasını ister (Abdullayev, 2018: 39). Soruşturma sonucunda devlet içinde FTX (Federal Tehlikesizlik Hizmeti)'te çalışan bir grubun hâlihazırdaki cumhurbaşkanının seçimlerde kaybetmemesi için bu tür eylemleri planlayarak yaptığını keşfeder, bir anlamda Rusya'daki derin devlet güçlerini ortaya çıkarır.

Bütün bu özet bilgilerden sonra asıl önemli olan, Dronqo'nun nasıl bir dedektif olduğu; suçu çözerken ve suçluyu bulurken nasıl bir yöntem izlediği sorusuna cevap vermektir.

İncelenen tüm romanlardan çıkarılan bilgilere göre özel dedektif Dronqo, aslında küçük bir kuştur. Zekâsı ve kurnazlığı ile öne çıkar. Bu kuşun ayırt edici en önemli özelliği diğer kuşların seslerini büyük bir başarıyla taklit edebilmesidir. Çingiz Abdullayev'in, romanlarında dedektifine bu ismi vermesi, kuşun sahip olduğu bu özelliklerden olsa gerektir. Nitekim *İrodun Kölgəsi*'nde bu konuda "Adını özünə uzun illər əvvəl ləqəb götürdüyü bu balaca, cəsur quş indi onun adına bütün dünyada əfsanələr danışdırırdı." (Abdullayev, 2018: 38) cümleleriyle bilgi verilir. Bu bilgiler doğrultusunda Dedektif Dronqo da tıpkı bu kuş gibi suçluları taklit edebilmekte, onlarla empati kurabilmekte ve içlerindeki niyetleri, planları kavrayabilmektedir. Dolayısıyla roman kahramanı dedektifle bu kuş arasında zekâ ve kurnazlık itibarıyla bir benzerlik vardır.

Dedektif Dronqo, romanlarda profesyonel, zeki, çevik, anlayışlı ve merhametli bir kişi olarak öne çıkarılır. *Abırlı Adam*'da dış görünüşçe, 40 yaşını aşmış, uzun boylu, geniş omuzlu, heybetli, daha çok eski sporcuları veya korumaları andıran, koyu renkli gözlü, keskin bakışlı, ince dudaklı, tertemiz tıraş olmuş uzun kafalı, geniş alınlı bir kişi olarak tasvir edilir (Abdullayev, 2013: 7-8). Evlidir ve eşinin adı (Cille) Çil'dir, iki çocuğu vardır, eşi ve çocukları Roma'da yaşar (Abdullayev, 2013: 244). Mesleğinin tehlikeli olması sebebiyle ailesini korumak için başka bir ülkede yaşamalarını uygun görmüştür (Abdullayev, 2013: 18, 244).

Cənub Rapsodiyası (2018: 5)'ndaki bilgilerden çıkarabildiğimiz kadarıyla çocukluğu Bakü'deki Edebiyat Müzesi'nin karşısındaki parkta geçmiştir. Dolayısıyla çocukken Bakü'de yaşamıştır. Söz konusu romanda geçen bir konuşmadan da anlaşılacağı üzere yerli bir Azerbaycanlıdır. Çünkü Salman Priyeviç'in "Məyər siz gəlməsiniz? Amma Azərbaycan dilində çox yaxşı danışırırsınız." sözü üzerine "Yox. Mən yerliyəm." (Abdullayev, 2013: 53) diye cevap verir, bir göçmen olmadığının altını çizer.

Dronqo, yılın 6 ayı Moskova'da yaşar, ama Rus uyruklu değildir. Orada, Mir Caddesinde bir ofisi vardır, ortağı Edqar Veydemanis'tir (Abdullayev, 2013: 21).

BMT (Uluslararası Birleşmiş Milletler Teşkilâtı) çalışanlarına ait diplomatik, mavi pasaport sahibidir. Bu durum *Ailə Sirləri*’nde şöyle ifade edilir:

“Görürəm sizin müstəntiq heç nə anlamadı, Dronqo gülümsədi. - Ona məlumat verilib ki, mən beynəlxalq ekspertəm, o isə buna ciddi əhəmiyyət verməyib. Mən BMT ekspertinin diplomatik pasportuna sahibəm və cənab Mensel istəsə belə, məni həbs edə bilməz. Hətta cənab Nerlinger var qüvvəsilə ona kömək etməyə çalışsa belə, yenə xeyri olmayacaq. Bu da mənim pasportum. Məhkəmənin mənim həbsim barədə qərar çıxartması üçün, siz BMT baş katibinin, yaxud da ən tezi 7 aydan sonra keçiriləcək BMT Baş Assambleyasının razılığını almalısınız. Görürəm ki, sizin zabitlər, sadəcə, mənim pasportumdakı məlumatları götürüblər, amma onun statusu barədə sizə heç nə deməyiblər.” (Abdullayev, 2017: 160-61)

Muammayı çözmə sürecinde zəkâsı, analitik gücü ve ayrıntılara diqqat etmesi ilə ön plana çıkan Dronqo, kriminal olaylara genellikle ya kurbanın yakınlarının ricası veya devlet katından gelen bir talep üzerine dahil olur. Bu bağlamda *Abırlı Adam*’da kurbanın amcasının oğlu Suteyev Dimitri Romanoviç’in, *Cənub Rapsodiyası*’nda, kurbanın arkadaşı olan Nailə Kərimova adında bir genç kadının, *Rəzalətin Son Həddi*’nde maktulün kızı Yekaterina Nikolayevna’nın, *Timsah Xətti*’nda öldürülən Elizabet Rouds’un babasının ricasıyla cinayətləri çözməyi üstlenir. İncelenen romanlardan sadece *Ailə Sirləri*’nde, cinayət esnasında davətli olduğu evde bulunduğu için hiçbir ricaya gerek kalmaksızın soruşturmaya başlar. Abdullayev’in *İrodun Kölgəsi* ve *Balkan Sindromu* romanlarındaki suçlar, siyasi ve doğrudan devletin güvenliğiyle ilgili olduğu için araştırma talebi bu kez resmi yetkililerden ilgili devlet görevlilerinden gelmiştir. Bunlardan ilkinde Dronqo, Rusya Dışişleri Bakanı Yevgeni Primakov’un, ikincisinde ise Sırbistan’dan gelen resmî bir heyetin talebi üzerine araştırmaya başlar.

Özel dedektifin soruşturma sürecinde izlediği yol, ilkin olaya tanık olan veya olayla ilgili bilgisi bulunan kişilerle, yetkililerle tek tek görüşmektir. Örneğin *Abırlı Adam*’da önce kurbanın amcasının oğlu Suteyev Dimitri Romanoviç’ten maktulle ilgili bilgiler alır, ardından ortağı olduğu Rostan şirketiyle ilgili internette bir tarama

yapar ve şirket yetkilileriyle görüşür. Bu görüşmeler sonucunda önemsiz gibi görünen bazı ayrıntılara dikkat eder; örneğin Muhasebe Müdürü Antonina Alekseyevna Podrez'in, kurbanın odasının genelde dağınıkken, ölümünden sonra oldukça düzenli bulunmasına dair söyledikleri dikkatini çekmiştir. Maktul, sanki öleceğini biliyormuşçasına birkaç gün önce odasını derleyip toplamıştır. Bir başka bilgi, şirket sekreteri Alla Çokanu'nun verdiğiidir. Onun vasıtasıyla Margarita'dan ve babasından haberdar olur. Romanda katilin adı ilk kez bu görüşmede zikredilir. Nitekim bu bilgi, onu Margarita'nın babası Rober Karvalis'e götürür. Sonuçta Rober'in söyledikleri dedektifi suçlu Gevelic'e yöneltir. Dronqo, böylece katilin peşine düşer, onunla görüşür ve Gevelic'in cinayeti, kurbanın zoruyla işlediği ortaya çıkar. Çünkü kurban iflas etmiştir, ailesi geçim sıkıntısı çekmektedir, bundan ancak sigortadan para alınırsa kurtulabilecektir. Bir bakıma ailesi için kendisini feda etmiştir.

Dronqo, *Cənub Rapsodiyası*'nda da hemen hemen benzer bir soruşturma yapar. Önce cinayetin işlendiği Qəbələ'ye gider. Orada olayı araştıran Savcı Niyazi Rəşidov ve Albay Şahbazov'la görüşerek cinayet hakkında bilgi alır. Ardından aile fertleriyle ve sonra görgü tanığı Qulam'la konuşur. Ancak görgü tanığı öldürülünce, bilgi akışında bir kopma meydana gelir. Bu tür soruşturmayı engellemeye yönelik cinayetlere Abdullayev'in *İrodun Kölgəsi*'nde de rastlanır; soruşturma sürecinde bilgi akışındaki bazı zanlılar veya bilgi sahibi kişiler, karşı güç tarafından ortadan kaldırılır. Örneğin zanlı Keçel İgor'un, önemli bilgi kaynağı Yarbay Slavin ile Həmzə Ağayev'in, Dima Vиноqrodov'un suçlular tarafından öldürülmesi, hep dedektifin bilgi edinmesini engellemeye yöneliktir. Ancak Dronqo, her defasında zincirdeki boşlukları başka alternatiflerle doldurarak suçun kanıtlanması için gerekli bilgiye ulaşır. Suçun çevresindeki zanlı veya tanıklarla görüşerek, aldığı bilgiler doğrultusunda bazı şüphelileri eler. Örneğin *Balkan Sindromu*'nda böyle bir yol izler. Kurbanın yakınlarıyla, cinayet mahallinde bulunanlarla, cinayeti soruşturan yetkililerle, cesedi inceleyen uzmanlarla görüşür. Bu dairede maktulün oğlu Zoran Başıç'le, sevgilisi Daniela Milanoviç'le görüşmesinden sonra onları şüpheli listesinden çıkarır. Çünkü görüşmelerden elde ettiği bilgileri bir analize tâbi tutarak onların suçlu olmadığına kanaat getirir.

Dronqo'nun soruşturma sürecinde izlediği bir başka yol, suçun izlendiği mahal, bu mahaldeki teknik araç gereçler, varsa kurbanın şirketi, şirketin ekonomik durumu,

ilişkileri hakkında bilgi toplamasıdır. Bu çerçevede örneğin *Balkan Sindromu*’nda önce cinayet hakkında internette yazılanları okuduktan sonra, cinayetin işlendiği villayı, cinayet katında kimlerin oturduğunu, kamera ve telefon kayıtlarını titizlikle inceler. Benzer bir araştırma, *Ailə Sirləri*’nde de göze çarpar. Bu romanda dedektif, cinayetin işlendiği yemek masasına, masada kimlerin yan yana oturduğuna özellikle dikkat eder. Çünkü cinayet, yemek esnasında kurbanın içkisine zehir katmak suretiyle işlenmiştir ve bu nedenle kurbanın yanında oturanlar ayrı bir öneme sahiptir. Maktulün oldukça uzağında oturanların kadehe o sırada zehir koyması mümkün olmadığından onlar şüpheli listesinden çıkarılır.

Dronqo, oldukça analitik bir zekâyâ sahiptir. Bunun en iyi örneği, *Cənub Rapsodiyası*’nda görülür. Qulam, bu eserde dedektifin araştırdığı cinayetin en önemli tanığıdır; ancak öldürülür. Dronqo, araştırmaları sonucunda katilin ayakkabısının izlerinden 45 numara ayakkabı giydiğini bulur ve bu numaradan dolayı çoğu şüpheliyi listeden siler (Abdullayev, 2018: 148). Bu süreçte kimi kez teknik imkânlardan yararlanır, örneğin *Ailə Sirləri*’nde katilin (Madlen) giydiği bir elbisenin kumaş parçasını incelemeye gönderir; onda zehir tozlarına rastlanması, muammanın çözümünde önemli bir delil olur. Benzer bir yöntem *Rəzalətin Son Həddi*’nde de rastlanmaktadır. Dronqo, bu romanda başlangıçta, maktul Maltsev’in öldüğü gün giydiği takım elbisede bazı izler arar. Bulduğu saç örneklerinin kime ait olduğunu ve zehirlenme ihtimalinin araştırılmasını ister. Bu çerçevede kurbanın otopsi raporu, öldürülme saati, zehirlenerek öldürüldüyse içtiği kadehlerde parmak izi aranması özellikle üzerinde durduğu işlemlerdir.

Dronqo, incelenen romanlardan bazılarında -az da olsa- hilelere, gizli dinleme, kılık değiştirme gibi yollara da başvurur. Örneğin, *Cənub Rapsodiyası*’nda olayı araştıran Savcı Niyazi Rəşidov ve Albay Şahbazov’un cinayeti gerektiği gibi ciddiyetle araştırmadığından kuşkulandır. Bunun için kendileriyle görüştüğü odada cep telefonunu unutmuş gibi yapar, telefonun ses kaydını açar ve gizlice onların konuşmalarını kayda alır ve sonuçta bu kişilerin her iki cinayeti, makamlarını korumak amacıyla ört bas ettiklerini anlar. *İrodun Kölgəsi*’nde ise suçlu Mamontov tarafından tanınmamak için kılık değiştirir (Abdullayev, 2018:281).

Söz konusu romanlarda dikkati çeken bir başka özellik, soruşturmanın sonunda Dronqo'nun suçluyu bulması, ancak dedektifin açıklaması yerine suçlunun her şeyi itiraf etmesidir. Nitekim incelenen *Abırlı Adam*'da katil Gevelic, *Ailə Sirləri*'nda Madlen, *Cənub Rapsodiyası*'nda Mikayıl Xanverdiyev, *İrodun Kölgəsi*'nde Mamontov, *Rəzalətin Son Həddi*'nde Gennadi Lvoviç olayların sonunda suçlarını itiraf eder ve neden bu suçlara yöneldiklerini de açıklarlar.

Tablo 11: Çingiz Abdullayev'in Romanlarında Özel Dedektifler

Yazar	Romanlar	Özel Dedektif
Çingiz Abdullayev	<i>Timsah Xətti</i>	Dronqo
	<i>İrodun Kölgəsi</i>	Dronqo
	<i>Abırlı Adam</i>	Dronqo
	<i>Ailə Sirləri</i>	Dronqo
	<i>Balkan Sindromu</i>	Dronqo
	<i>Cənub Rapsodiyası</i>	Dronqo
	<i>Rəzalətin Son Həddi</i>	Dronqo

Sonuç olarak Dronqo, çoğunlukla bir ekiple çalışmaz, hatta yer yer resmi polisler tarafından engellenir. Ama tüm cinayetler, resmi yetkililerce de araştırıldığı için bir yandan da onlar soruşturmalarını yaparlar. Onların yanı sıra Dronqo da tek başına soruşturmasını yürütür. Öncelikle tüm Sovyetler Birliği coğrafyasında tanınır. Abdullayev eserlerinde onun tüm dünyada tanınmış bir dedektif olduğunu sık sık belirtir. Belli ki yazar, dünya polisiye edebiyatında olduğu gibi -örneğin Sherlock Holmes gibi- Azerbaycan edebiyatında da dünyaca tanınmış bir dedektif tipi canlandırmayı amaçlamıştır. Nitekim bu düşüncesini *Ailə Sirləri*'nda “Deme, siz dövrümüzün Şerlok Holmsusunuz” (Abdullayev, 2017: 21) cümlesiyle ifade eder.

Bu bağlamda vurgulanması gereken bir başka yönü, Dronqo'nun Türk polisiyesinin Cumhuriyet dönemindeki dedektifleri gibi ulusal zekayı temsil eden sembolik bir kişi olmadığıdır. Örneğin Peyami Safa, Cingöz Recai ile Batılı zekaya karşı Türk zekasını ortaya koyar. Abdullayev'in dedektif tipi ise Azerbaycanlı olmakla beraber, ulusal bir sembol değildir. Yazar onunla Azerbaycanlı zekânın üstünlüğünü ispatlamaya çalışmaz. Bu nedenle milliyetçi bir tavrı yoktur. Hatta Azerbaycanlı bir

dedektiften çok, ulusal kişiliğini öne çıkarmayan profesyonel bir Sovyetler Birliği dedektifi olduğu söylenebilir. Sovyetler Birliği'ndeki siyasi ve sosyal yapıya vakıftır, idari kesimle işi gereği tanışır. *Balkan Sindromu* ve *İrodun Kölgəsi*'nde üst kesimle münasebetleri daha belirgindir.

4.4. DİĞER MESLEK MENSUPLARI (BASIN GÖREVLİLERİ, DOKTORLAR, BANKACILAR)

Belli bir döneme kadar polisiye romanlarda araştırmacılar, özel dedektif ya da polisler iken daha sonra farklı mesleklere mensup kişilerin de dedektif rolünü üstlendikleri görülür. Nitekim Veli Uğur da Türk edebiyatında 1980 sonrası polisiye romanları incelerken bunu tespit etmiş ve “Bu dönemde, polisiye romanın temel kişisi profesyonel dedektif ya da polis olmak zorunda değildir. Sıradan insanlar da polisiye olayları araştırıp suçluyu bulabilirler.” (Uğur, 2018: 171) demiştir. Onun da belirlediğine göre 1980 sonrası Türk polisiye romanlarda gazeteci araştırmacılar da gözle görülür bir artış vardır; Nitekim Osman Aysu'nun *Atkuyruklu Adam* ve *Bıçak Sırtı* romanlarının araştırmacıları medya mensubudur (Uğur, 2018: 171-176).

Bir seri katilin cinayetlerini konu edinen *Atkuyruklu Adam*'da cinayetleri aydınlatan ve katili bulan ABC televizyonunda çalışan Ayhan Berkmen ve Sibel Candan'dır. Bu iki kişi, gazeteci oldukları için cinayetlere ilgi gösterir, olay mahalline giderler. Ayrıca Turgut Atamer'in tanınmış bir program yapımcısı Sibel Candan'la münasebet kurması da onların bu cinayet öyküsüne karışmasına yol açar. Dolayısıyla onların olaylara dahil olmasının ana nedeni, gazetecilik mesleğinin gereğidir.

Romandaki araştırmacılar Sibel Candan ABC televizyonunda “Olayların İçinde” adlı bir programın yapımcısıdır. Peş peşe işlenen cinayetler, bu programda da konu edilir. Katil, kadını televizyondan tanımaktadır. Bir mağazada -tesadüfen- tanışır. Atamer, ona hayrandır, yakın ilgi gösterir, hatta evlenmeyi teklif eder. Ancak Candan, kameran Ayhan Berkmen'i sevdiği için bu teklifi reddeder. Reddedilme ve Sibel'in tv programında katile yönelik ifadeleri, *Atkuyruklu Adam*'da ona karşı bir nefrete uyandırır, genç yapımcıyı öldürmeyi aklına koyar (Aysu, 1997: 445).

Sibel, tv'deki programında sık sık bu seri cinayetler üzerinde durmakta, hatta elde ettikleri bilgilere göre katilin dış görünüşü hakkında halkı bilgilendirmektedir.

Ancak cinayetler süresince, katil Didem Ersoy’u öldürdükten sonra duvara, kurbanının kanıyla “Sıra sana da gelecek kaltak!” (Aysu, 1997: 179) yazarak tv yapımcısını tehdit eder. Böylece katille araştırmacı arasında gizli bir çatışma ortaya çıkar.

Araştırmada ilk önemli ip ucu, saldırıya uğrayan Serap Uzunova’nın Sibel Candan’a verdiği bilgilerdir. Genç kadın, bu bilgilerden katilin psikolojik sorunları olduğunu çıkarır. Bu, katile ilişkin önemli bir bilgidir.

Kameraman Ayhan’ın araştırma sürecindeki takipleri, iki gazeteciyi katilin Turgut Atamer olduğu düşüncesine götürür. Bu noktada Ayhan’ın araştırmalarının da önemli bir payı vardır. Sonuçta, çoğu polisyede görüldüğü gibi araştırmacı/Sibel Candan, şüphelinin evine gizlice girip belge bulmaya karar verir. Bunu başarır, evde bir çekmecedeki kadın iç çamaşırları bulur. Bunlar, katilin “Öldürdüğü kadınlara ait külotlar[dır]...” (Aysu, 1997: 463). Araştırmacı katile ait önemli bir ip ucu bulmuştur. Ancak Atamer, onu evde yakalar ve bir odaya kilitler. Kadın, bir süre sonra bitkin bir hâlde Ayhan tarafından kapatıldığı evde bulunup kurtarılır.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi Sibel Candan’ın katilin bulunmasında önemli bir rolü vardır. Tanıklarla yapılan görüşmeler, başlangıçta suçlunun fiziki yapısı ve psikolojisi hakkında bilgi edinmesini sağlamıştır. Ayhan Berkmen’in yönlendirmesiyle gizlice girdiği evde katilin sakladığı kadın iç çamaşırlarını bulması ise cinayetin çözülmesinde önemli rol oynar. Ama romanda asıl araştırmacı, kameraman Ayhan Berkmen’dir.

O, ABC televizyonu kameramanıdır. Sibel’i seven genç erkek eserinde “...Uzun boy[u], iri ve adaleli vücudu, dağınık saçları, [ve] yüzünden hiç eksik etmediği kendisine yakışan (...) gülüşü[yle]” (Aysu, 1997: 15) şeklinde tasvir edilir. Anne ve babasıyla Kadıköy’de mütevazı bir evde oturur (Aysu, 1997: 60). Romanın başından itibaren zeki, uyanık ve azimli bir kişi olarak dikkati çeker. Bu bakımdan *Atkuyruklu Adam*’da işlenen cinayetlerin neredeyse büyük bir bölümü onun araştırma ve iz sürmeleri sonucunda aydınlığa kavuşur.

Araştırma sürecinde yaptığı ilk iş, katilin işlediği dört cinayette de görgü tanıklarıyla görüşüp suça dair bilgiler almasıdır. Genç adam, bu aşamada Jale Kunter cinayetinde, maktulenin arkadaşı Hilmi’yle (Aysu, 1997: 39), Ayşegül cinayetinde saatçi Rasim Bey’le, Suzan Pınar’la görüşür. Görgü tanıklarından aldığı bilgiler

doğrultusundan önce katilin portresini çizer ve Sibel Candan'ın sunduğu “Olayların İçinde” programı aracılığıyla halkı onun dış görünüşü hakkında bilgilendirir. Özellikle Rasim Bey'den aldığı bilgiler sonucunda suçlunun, zibidi gençler gibi giyindiğini üstünde “kovboy elbiseleri” bulunduğunu, blucinli olduğunu, “Saçlarına, ensesinde toplayıp bir bant” taktığını (Aysu, 1997: 148) öğrenir. Katilin fizikî görünümüne dair bu bilgiler, muammanın aydınlatılmasında önemli rol oynar.

Bütün bu bilgilerden sonra Turgut Atamer'den şüphelenen Ayhan Berkmen'in araştırma aşamasında yaptığı ikinci iş, katili takip etmeye başlamasıdır (Aysu, 1997: 215). Takip sonucu Atamer'in dış görünüşçe katile benzediğini fark eder ve onun fotoğraflarını çeker. Benzerlik, önemli bir bulgudur ve “...Artık elinde katili tanımaya yarayacak resimler vardı[r].” (Aysu, 1997: 232)

Ayhan Berkmen, at kuyruklu katil hakkında en kesin bilgileri Suzan Pınar'dan alır ve onun aracılığıyla katilin Turgut Atamer olduğunu bulur. Bu aşamada araştırmacının talebi, Suzan Pınar'ın Atamer'le münasebet kurması ve katilin o olup olmadığını anlamaya çalışmasıdır. Berkmen'in isteği doğrultusunda katille bir bankada tanışan kadın, aynı akşam evinde cinayete kurban gider. Suzan Pınar cinayetinin akabinde Sibel Candan'ın şüpheli bir biçimde ortadan kaybolması ve cinayetlerin bir süre durması, Turgut Atamer'e yönelik şüpheleri daha da artırır. Kameraman Berkmen, Atamer'in izini ısrarla sürmeye devam eder. Çoğu polisiyede görüldüğü üzere o da bir gün zanlının evine gizlice girer ve Sibel Candan'ın evde bir odaya kapatıldığını görür. Katili etkisiz hâle getirdikten sonra genç kadını kurtarır.

Romanın sonunda Başkomiser Oğuz Tamer'in dediği gibi “... Cin gibi [bir] oğlan” olan ve “Bir konuyu kafaya taktı mı sonuna kadar ısrar ede[n]” (Aysu, 1997: 223) Ayhan Berkmen, ısrarlı araştırmalarının sonunda muammayı çözmüş, katili yakalamıştır.

Aysu'nun *Atkuyruklu Adam*'ındaki gibi *Bıçak Sırtı* romanında da araştırmacılar, medya mensubudur. GTV Kanalı'nda çalışan Tülay bunlardan biridir. Olaya, bir kış gecesi Karacaahmet Mezarlığında işlenen bir cinayet üzerine, ekip olarak haber yapmak için gittiklerinde dahil olurlar (Aysu, 2001: 8-9).

Genç kadın, çevresi tarafından inatçı, kafasına koyduğu şeyi mutlaka yapmaya kalkışan biri olarak tanınır (Aysu, 2001: 362). O, her ne kadar romanın başından

itibaren cinayetlerin izini sürse de balıkçı Rüstem Balaban cinayetinde daha aktif rol alır.

Genç gazetecinin araştırma sürecinde yaptığı ilk iş, Rüstem Balaban’la katilin cinayet öncesinde karşılaştığı meyhaneye gitmek ve meyhane sahibiyle görüşerek onun fizikî görünüşü hakkında bilgi almaktır. Nitekim yeterli olmasa da suçluya ilişkin, genç, uysal, sıradan, efendi, sessiz, gariban ve az konuşan (Aysu, 2001: 131) vb. ilk bilgileri bu görüşmede edinir.

Mesleği polislik olmamasına rağmen, bir polis gibi cinayetlere dair iz sürmesi karşısında “Biz dedektif değiliz” diyerek bu konuda ısrarcı olmamasını tavsiye eden iş arkadaşı Cahit’e, bu meselenin peşini bırakmayacağını söylemesi, onun ne denli kararlı olduğunun bir göstergesidir (Aysu, 2001: 1674). Nitekim Tülay, araştırmaya ilişkin bu kararlı tutumunu sonuna dek sürdürür. Her cinayet sonrasında, derhal olay yerine intikal eder ve görgü tanıklarıyla görüşür. Yaptığı görüşmeler neticesinde katilin Nizam Yön olduğu hakkında şüpheleri artar.

Bu sebeple Nizam Yön’ün Çengelköy’deki köşküne gitmeye karar verir. Çünkü o da “...sakallı ve uzun boylu[dur], tıpkı katil gibi. En önemlisi, o bir şairdi[r].” (Aysu, 2001: 295). Ayrıca katilin çift karakterli olabileceğini düşündüğü için Dr. Nezih Okyar’dan bu konuda bilgi alır. Tülay’ın söz konusu araştırmaları, katilin kişiliğini ve cinayet nedenlerini belirlemek bakımından önemlidir.

Genç kadın, Nizam Yön’ün Çengelköy’deki köşküne gittikten sonra birçok zorlukla karşılaşır. Katil, onu köşkün bodrum katına götürüp bir mezar kazar ve oraya gömer. Ancak polislerin kısa sürede duruma müdahale etmeleri üzerine kurtarılır.

Söz konusu romanın ikinci araştırmacısı da Tülay’ın iş arkadaşı, GTV televizyonu çalışanlarından Cahit’tir. O, çevresinde dürüst, nazik, duygulu ve görevine her zaman dört elle sarılan biri olarak tanınır (Aysu, 2001: 16). O da Tülay gibi haber yapmak için cinayetlerle ilgili araştırma ve delil toplamaya çalışır. Bu sebeple her cinayet sonrasında iki arkadaş, derhal olay yerine gider ve görgü tanıklarıyla görüşür. Bu süreçte işe önce “...öldürülen kişilerin aileleriyle konuşarak...” (Aysu, 2001: 49) başlarlar. Ancak bundan somut bir delile ulaşamazlar.

Cinayetlerin ardı ardına gelmesi üzerine Tülay, defalarca iş arkadaşları Nizam Yön’den şüphelendiğini söylese de Cahit başta ona inanmaz. Bu nedenle Tülay’ın

sezgileri, Cahit'ten güçlüdür. Lakin genç kadının bir gün içinde uzun süre ortada görünmemesi, Cahit'i kaygılandırır ve arkadaşını aramaya koyulur. Bu arada katilin, cesetlerin üzerine bıraktığı şiirlere ve şairlere tekrar bakar. “İşte ne olduysa o anda, yani kağıtları kaldırmak üzereyken ol[ur]. Bakışları tamamen tesadüf eseri sıraladığı şair isimlerine takıl[ır]. Bunu bilinçli olarak yapma[z], karışık olarak incelediği şiirlerin şairlerini kağıda belirli sıraya bağlı olarak yaz[maz].” (Aysu, 2001: 342-343). Alıntidan da anlaşılacağına göre şairlerin baş harfleri alt alta dizildiğinde Nizam Yön'ün adı çıkmaktadır. Cahit, şifreyi çözmüş, katili bulmuştur.

“Necip Fazıl Kısakürek

İlhan Demiraslan

Ziya Osman Saba

Ahmet Muhip Dıranas

Metin Eloğlu

Yaşar Nâbi Nayır

Özdemir Asaf

Nevzat Üstün.” (Aysu, 2001: 343)

Ancak, hemen belirtmeli ki, katilin adının bir astokrişte gizlenmesi ve muammanın çözümünün buna bağlanması, çok da gerçekçi bir yol değildir. Çünkü bu şair adları rastgele dizildiğinde Nizam Yön adı çıkmaz, üstelik Nazmi, Ziya gibi adların çıkması da mümkündür. Dolayısıyla şair adlarına dayanan bu şifre cinayeti çözmek açısından hukuki anlamda güçlü bir delil değildir.

Şairlerin adlarının baş harflerinden yola çıkarak “Nizam Yön”ü bulan Cahit, hemen Nizam'ın Çengelköy'deki evine gider. Köşke girer, Tülay'ı aramaya başlar. Bu arada Nizam'la karşılaşır; çatışır. Katil, onu da bodrumdaki çukura gömmeye çalışır; ancak polislerin gelmesiyle iki arkadaş kurtarılır, Nizam Yön intihar eder.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi eserde Cahit, katilin izini sürmede Tülay kadar ısrarcı değildir. Önce meslek gereği olaya sınırlı bir şekilde dahil olur; ancak arkadaşı Tülay'ın tehlikede olması sebebiyle, daha etkin bir rol alır. Bununla beraber muammayı şairlerin adındaki astokrişten yola çıkarak o çözer. Aysu, romanında hem

muammayı çözme hem de sevgiliyi kurtarma rolünü genelde erkek araştırmacıya vermektedir. Aynı durum, Sibel Candan'ı kurtaran Ayhan Berkmen için de söz konusudur. Aysu'nun her iki eserinde araştırmacı gazeteciler sevgilidir. Erkek karakterler, hem araştırmacı hem de âşık işlevi görür ve sonunda sevgililerini katilin elinden kurtarırlar. Bu bakımdan Aysu'nun romanları romantik özellikler taşır. Gazeteci oldukları için cinayetleri çözmede adlî tıp incelemesi, dinleme, gözetleme gibi teknik araçlara dayalı işlemlere başvurmazlar. Genelde yaptıkları gazeteciliğe uygun olarak kurbanla ilgili çevreden bilgi toplama, olayın tanıklarıyla görüşme, olay mahalline dair bilgiler toplama şeklindedir. Görüşmelerden, bazı ipuçlarından yola çıkarak katillerin dış görünüşleri, bazı mizaç özellikleri hakkında çıkarımda bulunurlar. Kadın araştırmacılar, her iki romanda da katilin saldırısına uğrarlar, onları genelde sevgilileri olan ikinci erkek araştırmacı kurtarır.

Aysu'nun araştırmacı işlevini üstlenen bir başka medya mensubu, *Lenin'in Mangası*'ndaki Jane O'Hara'dır. Newyork'lu genç kadın, altı aydır Moskova'da yaşayan CNN muhabiridir. (Aysu, 1998: 17). Romanda "...Sarı saçlı, mavi gözlü, tipik bir Amerikalı" (Aysu, 1998:17-18) olarak tanıtılan gazeteci, eğitimini New York'ta tamamladıktan sonra "...Columbia Üniversitesi Rusya Enstitüsü'nde doktora yapmaya başla[mıştır]." (Aysu, 1998:17-18).

Gerçekte O'Hara, Rusya'daki siyasi bir çatışmayı -silahlı darbe- konu edinen bu romanda, olaylara kendi iradesiyle değil de, eski bir Kızıl Ordu subayı olan ve Lenin'in Mangası adıyla kurulan gizli örgütün üyesi bulunan Aleksi Kunetskaya'nın onunla iletişime geçmesi üzerine dahil olur. Albay Kunetskaya, örgütle ilgili elindeki gizli bilgileri, "Lenin'in Mangasını oluşturan komite üyelerinin isimleri, ikametgahları, şu andaki görevleri, yapılan vazife taksimi, darbenin takvimi, darbe planı, muhaliflerin imha şekilleri, tutuklanacakların tam listesi[ni]" (Aysu, 1998: 239) para karşılığında ona satmak istemiştir. Bu iletişim, genç kadının darbeci komünist örgüt tarafından takibe alınmasına neden olur. Örgüt militanları, onun evine gizlice girerek didik didik ararlar; aradıkları para ya da mücevher değildir. Belli ki kendileriyle ilgili bilgilerin peşindedirler (Aysu, 1998: 221). Bir süre sonra bununla da yetinmez, hem Albay Kunetskaya'yı hem de O'Hara'yı öldürürler.

Genç muhabir, eserde Albay Kunetskaya ile ilişki kurduktan sonra olayı bir gazeteci olarak ne kadar merak etse de çözümde bir rolü olamaz. Hatta bir süre sonra tehlikelerden dolayı kaygılanır, olaylardan uzak durmayı düşünür. Nitekim bu durum, “Jane O’Hara’nın içini bir karamsarlık kapladı. Bunun anlamı artık Rusya’da işinin bittiği demektir. Bu şartlar altında Moskova’da çalışamazdı. Asla korkak biri değildi ama ölümle burun buruna yaşamanın da bir anlamı yoktu.” (Aysu, 1998: 301) cümleleriyle ifade edilir. Sonuçta gizli örgüt tarafından ortadan kaldırılır, araştırmaya bu nedenle bir katkısı yoktur. Romanda muammayı çözen asıl güç, MİT görevlisi Ertan Göreç’tir.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Alman arkeologlar tarafından Rusya’dan kaçırılan ve daha sonra bir kısmı Amerika’nın eline geçen değerli tarihî eserlerin İkinci Dünya Savaşı sonrasında Stalin ile Roosevelt arasında bir görüşmeye konu olmasını, bunun ardından çıkan olayları, nerede olduğu bilinmeyen tarihi eserleri bulmaya çalışanların mücadelesini ve bu süreçte işlenen cinayetleri konu edinen *Devlet Sırrı*’nda, muammanın üstündeki perdeyi kaldıranlardan biri de gazeteci Pınar Sarıkaya’dır. Aslında onun romandaki işlevi, başta araştırmacılık/dedektiflik değildir. Söz konusu tarihi eserlerle, onun peşinde olanlarla, Stalin ve Roosevelt arasındaki görüşmelerle, dolayısıyla romandaki asıl muamma/devlet sırrı ile ilgisi yoktur.

Amacı, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Moskova’da bir Türk casusu olarak görev yapan, orada bir aşk yaşayan, ancak esrarengiz bir cinayete kurban giden dedesi Bekir Sami Bey hakkında bir roman yazmaktır. Bu nedenle önce o yıllarda Türk Büyükelçiliğinde kâtip olarak görev yapan Fahri Dinçmen’le görüşür (Aysu, 2016: 6-7) ve ona dedesinin Rus istihbaratı tarafından neden öldürüldüğünü sorar. Ancak Dinçmen, ona bir bilgi vermez, MİT’in arşivlerinden de bir bilgi çıkmaz. Genç kadın, bundan şüphelenir (Aysu, 2016: 8), bunu Fahri Dinçmen’le görüştüktan sonra sevgilisi Orhan’a, “Yetmiş yıl önce Moskova’da çok önemli ve çok gizli bir şey olmuş. Dedem öldürülmüş ve kimse bu olayı kurcalamak istememiş. Altında bir bit yeniği olduğu kesin. Belli ki sadece Ruslar değil, bizimkiler de olayın örtbas edilmesini istemiş.” (Aysu, 2016: 15) sözleriyle ifade eder. Ardından da konuyu araştırmak üzere Moskova’ya gider. Dedesinin sevdiği Anastasya Litvinenko’dan büyük dedesi hakkında bilgi alır. Litvinenko, Bekir Sami Sarıkaya’nın Moskova’da kimler tarafından ve niçin öldürüldüğünü genç gazeteciye ayrıntılarıyla anlatır. Pınar,

Litvenko ve Moskova'daki FSB dosyalarından edindiği bilgi sayesinde dedesiyle ilgili muammayı çözer (Aysu, 2016: 109). Bekir Sami Beyin öldüren, Litvinenko'yu isteyen bir başka erkektir.

Ancak genç gazeteci, Litvinenko'dan dolayı, kendi isteği dışında Amerika ve Rusya arasında geçmişte yaşanan kıymetli tarihi eserler sorununa dahil olur; aynı konuyu takip eden istihbarat örgütleriyle, tarihi eserlere sahip olmak isteyen Prof. Primakov'la yüz yüze gelir. Bundan sonra yaşanan bazı olayların ardından yıllarca bilinmeyen 'devlet sırrı' aydınlanır. Pınar Sarıkaya, romanda muammanın çözülmesinde ilk adımı atan, dedesiyle ilgili esrarengiz bir cinayeti araştırırken, yıllar öncesine dayanan bir 'devlet sırrı'yla karşılaşan, bu sırrın çözülmesine vesile olan bir gazetecidir. Asıl amacı, bu devlet sırrını çözmek olmasa da dedesiyle ilgili yaptığı görüşmeler, arşiv araştırmaları, Litvinenko'yla kurduğu temas 'muamma'nın çözümünde önemli bir rol oynamıştır. Ancak eserde asıl araştırmacı, romanda da "... Yetmiş yıllık bir dosyanın kapanışındaki son noktayı koyan adam..." (Aysu, 2016: 486), MİT görevlisi Metin Canova'dır.

Aysu'nun, bir çocuğun küçük bir çete tarafından fidye almak amacıyla kaçırılmasını konu edinen *Fidye* romanında, muammayı çözen, suçluların bulunmasını sağlayan asıl kişi, Dr. Muammer Bozok'tur. İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi'nde görev yapan Bozok, Kaçırma eyleminin gerçekleştirildiği sabah evindeyken, sokaktaki kaçırılma olayına tanık olur. Aslında o, söz konusu suçu araştırmaz; ancak tanık olduğu için başta olayı soruşturan Baş Komiser Fikret Uskan'a bilgi verir. Ancak polis doktorun verdiği bilgilere önce inanmaz. Oysa Dr. Muammer çok dikkatlidir, çocuğu kaçırarak arabanın rengini, markasını, plakasını ve arabadaki çizikleri "... Bej rengi, oldukça eski model ford" (Aysu, 2006: 120), "34 TL 769" (Aysu, 2006: 123), "... Kaportasında ezikler, çarpma izleri, çizikler doluydu. Ayrıca arkasında da Ford yazıyordu." (Aysu, 2006: 121) cümlelerinden de anlaşılacağı üzere ayrıntılı bir biçimde tespit etmiştir. Onun dikkati, bununla da kalmaz, çocuğu kaçırılmalardan birini, "Sanırım çocuğu taşıyan adam solaktı." (Aysu, 2006: 123) sözleriyle tarif eder ve bunların doğruluğunu ispatlamak için şu bilgileri ekler:

“... Benimki varsayım ama muhtemelen doğru. Çünkü çocuğu kucağının sağ tarafında taşıyordu ve sol elinde sakladığı iyi görmediğim bir şey vardı.” ; “... Ayrıca kamyonetin kapısını da yine sol eliyle açtığını gördüm.” (Aysu, 2006: 123); “Sanırım otuz ile otuz beş arasıydı.” (Aysu, 2006: 124)

Bozok’un suçlulara dair paylaştığı bu ayrıntılı bilgiler, başta polislerin araştırmalarına herhangi bir katkı sağlamaz. Çünkü Başkomiser Uskan, bu bilgileri pek değerli bulmaz; hatta doktorun verdiği ifadenin tutarsız, hiçbir gerçeklik payı olmayan, bir yığın ayrıntıdan ibaret olduğunu düşünür. Ancak muamma, yine doktorun hafızası ve dikkati sayesinde çözülür. Muammer Bozok, Çapa Hastanesinde çalışırken, Alp Keskin’i kaçıranlardan Hasan Kuşçu’yu görür ve tanır” (Aysu, 2006: 165). Hastane bahçesindeki paytak yürüyüşüyle Hasan, Bozok tarafından kesin olarak teşhis edilir. Bundan sonra doktor aktif bir araştırmacı gibi davranmaya başlar; Hasan Kuşçu’yu takibe alır. Zanlı ve kız kardeşiyle görüşür. Ardından hastanede tedavi gören anneleri Zinnur Hanım’a bazı sorular sorar. Aldığı bilgileri kendince şöyle analiz eder...

“Doktor derin bir nefes verdi. Hasan’ın ağzından fazla bir bilgi alamamıştı. Elindeki kalemi masanın üzerine bırakıp arkasına yaslandı. Ne öğrendiğini düşünmeye başladı. İzlenimleri yetersizdi. Adamın boş gezenin boş kalfası olduğunu anlamıştı, biraz da sinirli ve çabuk alevlenen biri olduğunu. Ama bu izlenimleri şüphesinin pekişmesi için henüz yeterli değildi. Hasan denen adam anladığı kadarıyla mirasyediydi. Babası bir tüccar olduğuna göre ölümüyle onlara miras bırakmıştı. Acaba bıraktığı mirasa ne olmuştu? Hasan kişiliğindeki aylak ve çalışmayı sevmeyen biri çoktan o mirasın altından girip üstünden çıkmış olabilirdi. Ayrıca kılık kıyafetleri hiç de varlıklı olduklarını göstermiyordu. İki kardeş arasında da gözle görülür bir çekişme mevcuttu.” (Aysu, 2006: 217)

Bu görüşmelerden yeterli ve somut sonuç alamayan doktor, Hasan’ı takibe devam eder. Çünkü onun suçlu olduğundan emindir; “Baş Komiser kendisini ne kadar hafife alırsa alsın, gözleri bir kameranın objektifi gibi[dir], gördükleri beynine

nakşolur... (...) bu adam o suçlulardan biri[dir]. Bütün mesele şimdi bunu inkâr edilmeyecek kesin ve somut delillere bağlamaktı[r].” (Aysu, 2006: 233). Bu nedenle araştırmayı sürdürür, bir taksiye binen zanlıyı dikkatle izler; “Amatörce sürdürdüğü polis oyunu heyecanı, korkusunu ve tereddüdünü bastır[ır], hatta içinden hafifçe gülümse[r] bile.” (Aysu, 2006: 237). İz sürerken dikkatlidir ve hafızası çok güçlüdür. Çoğu araştırmacıda bulunan analiz yeteneği ve güçlü hafıza onda da vardır. Nitekim takip sırasındaki şu analizler ve hatırlayışlar, bu özelliklerini yansıtmaktadır:

“... Aksaray’a kadar her şey yolunda gitti. Taksi Aksaray’dan Saraçhane başına doğru giderken daha da hızlandı. Dr. Bozok da gazı kökledi. Taksi, Manifaturacılar Çarşısını geçtikten sonra sağa kıvrıldı, Abdüleziz Caddesine saparak Cibali yönüne doğruldu. Acaba adam nereye gidiyor, diye düşünmeye başladı doktor. Henüz hiçbir fikri yoktu. Tek çaresi Hasan taksiden ininceye kadar takip etmektir. Küçük Mustafa Paşa ve Fener İskelesinin bulunduğu yerleri de geçince doktor uyandı, Hasan Balat’a gidiyor olmalıydı. Hastasının söylediklerini hatırladı, yaşlı kadın karşı yakaya geçmeden önce Balat’ta oturduklarını ifade etmişti. Muhtemelen Hasan doğup büyüdüğü yerlere gidiyordu.” (Aysu, 2006: 235)

Dr. Bozok’un takip sırasındaki bir başka tesadüf; Alp’in kaçırıldığı Ford kamyoneti görmesi, muammanın çözümündeki bir başka bulgudur. Böylece doğru iz peşinde olduğunu bir kez daha anlar. Tam bunları düşünürken, tesadüfen “...kahvenin kapısından çıkan orta boylu, tıknaz, esmer tenli, sakalı uzamış bir adamın kamyonete doğru yaklaştığını gör[ür]” (Aysu, 2006: 239) ve onu takip etmeye karar verir. Bozok’un peşinde olduğu Ford kamyonet diğer suçlu Ökkeş Yudum’a aittir ve doktor onu izlemektedir. Ancak bir süre sonra zanlılar, takip edildiklerini anlayarak, doktoru izlemeye başlarlar ve sonuçta durumu kavrayarak, genç kadını ortadan kaldırmaya karar verirler (Aysu, 2006: 272) ve buna teşebbüs ederler. Ancak polis tarafından yakalanırlar (Aysu, 2006: 310). Bu olay, suç ve suçluların ortaya çıkarılmasındaki en büyük etkidir. Dr. Muammer Bozok’un dikkati, hafızası ve zanlıları teşhisi, ardından yaptığı görüşmeler ve takip, sonuçta suçluların yakalanmasını sağlamıştır.

Amatör de olsa Dr. Muammer, araştırmacıların çoğunda görülen güçlü gözlem, ayrıntılara dikkat, güçlü hafıza, analizci zekâ gibi özelliklere sahiptir. Resmi bir görevli/uzman olmadığı için suçluları bulmada, adli tıp, kamera, telefon dinleme vb. teknik imkanlardan yararlanamaz, araştırma sürecinde kullandığı başlıca yöntemler, zanlılarla veya çevresiyle görüşme ve takiptir. Ancak şunu da belirtmek gerekir: Aysu, romanında suçluların bulunmasında bir polisiye için zaaf teşkil eden, kimi tesadüflere yer vermesi; örneğin Dr. Muammer'in tesadüfen, hastanede Hasan'ı, ardından takip sırasında Ford kamyoneti ve diğer suçlu Ökkeş Yudum'u görmesi-inandırıcılık açısından bir eksikliktir.

Amatör araştırmacılara Aysu'nun romanlarında rastlanmakla birlikte Çingiz Abdullayev'in eserlerinde pek rastlanmaz. İncelenen romanlardan sadece *Xəzinədar*'da babası mafya tarafından öldürülen bankacı Qudniçenko, amacı araştırma yapmak, katilleri ve saklı parayı bulmak olmasa da- muammayı çözen ana kahramandır.

Abdullayev, bu romanında -geriye dönerek- İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Sovyetler Birliği'nde mafyanın nasıl kurulduğuna kadar gider. Hapishanedeki suçlularca kurulan örgüt, daha sonra güçlü bir şekilde ülkenin dört bir yanını sararlar. O yıllarda döviz yasak olduğu için, elde ettikleri kara parayı emanet edecekleri güvenilir kasalar bulurlar. Baba Andrey Alekseyeviç Qudniçenko, mafyanın kasalarından biridir. Uzun yıllar bu görevi yaptıktan sonra, elindeki paraları devlete teslim etmek ister, fakat 1991'de -Sovyetler Birliği'nin dağılmasından hemen önce-plânlı bir trafik kazasıyla ortadan kaldırılır. Romanda çözülmesi gereken ilk muamma budur: Baba Qudniçenko'yu kim öldürmüştür? Ancak, eve gelen telefonlardan (Abdullayev, 2014: 41-42, 45) ve mafya mensuplarının tehditlerinden, bağ evini arayan meçhul kişilerden ve annesini kaçırıp bırakmalarından sonra, kurban Qudniçenko'nun yüklü miktarda bir parayı elinde tuttuğu ve mafyanın bunun peşinde olduğu ortaya çıkar. Romandaki ikinci muamma da bu paranın nerede olduğudur.

Başlangıçta oğul Qudniçenko babasının öldürüldüğünden ve saklı paradan habersizdir, babasının bir kaza sonucu öldüğünü sanmaktadır; dolayısıyla araştırma peşinde değildir. Ancak mafya tarafından saklı para konusunda defalarca rahatsız edilince, paranın peşine düşer. Bunun için bir yöntem izlemez. Babasının kendisine

verdiği bir başka evin anahtarını hatırlaması (Abdullayev, 2014: 51), söz konusu muammanın çözümündeki ilk adımdır. O anahtarla köhne eve gider ve aramaları sonucunda parayı bulur (Abdullayev, 2014: 57). Ancak onda polisiyedeki dedektif/araştırmacılarda olmayan bir yön ortaya çıkar: Bulduğu parayı gizler ve kendine mal eder. Dolayısıyla o, suçu keşfetmeye çalışan bir araştırmacı değildir, başta merakla peşine düştüğü para, bulduktan sonra onu baştan çıkarmış, suça yöneltmiştir. Ancak paranın nerede olduğu sorusuna cevap bulan, dolayısıyla romandaki ilk muammayı çözen de odur.

Romanın ikinci evresinde oğul Qudniçenko'nun bulduğu paralar nedeniyle -ve harcadığı için Bakılı Dost adlı mafya liderinin baskısı sonucu, mecburen mafyanın kasası olmayı kabul ettiği, suç dünyasına dahil olduğu görülür. Bu süreçte mafyanın desteğiyle büyük 1994 yılında mafyanın kurduğu Şimal Stili adlı bankanın müdürü olur. Bu süreçte, romanın ikinci muamması olan Baba Alekseyeviç Qudniçenko'yu kimin öldürdüğü sorusu cevaplanır. Ancak bu soruya cevabı da oğul Qudniçenko bulmaz, babasının hapisneden arkadaşı olan Colcas Rehimov'un kendi rızasıyla çalıştığı bankaya gelerek, tüm olan biteni anlatması, babasının mafyaya nasıl kasa olduğunu, daha sonra bundan vazgeçip nasıl paraları devlete iade etmeye karar verdiğini, Bakılı Dost'un verdiği talimatla nasıl öldürüldüğünü, bir bir anlatır (Abdullayev, 2014: 207-2224). Böylece romandaki muamma aydınlanır.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere Bankacı Qudniçenko'nun romandaki asıl işlevi, suçluları bulmak değildir. Bu sebeple suçu soruşturma gibi bir görevi yoktur. Babasının sakladığı parayı mafyadan iştir, bir merakla bu paranın peşine düşer ve bulur; ancak niyeti suçu ortaya çıkarmak değildir. Akabinde babasını kimlerin öldürdüğüyle de pek ilgilenmez, bunun için bilinçli olarak bir araştırma yapmaz; ancak bir tanık, kendi rızasıyla ona gelir ve babasını kimlerin ve niçin öldürdüğünü açıklar.

Bu bilgilere göre Osman Aysu'nun romanlarında amatör araştırmacılara daha çok rastlanmaktadır. Çıkan sonuca göre onların çoğu medya mensubudur. Olaylara bir medya mensubu olarak ilgi duyarlar ve süreç içinde suçluların peşine düşerler. Gerçi bu romanlarda polisler de bir araştırma yapmış olsa da amatör araştırmacılar, bu süreçte onlara göre daha başarılıdır ve muammayı da genelde polisler değil de onlar

çözer. Örneğin *Fidye*'de Dr. Muammer, Başkomiser Fikret Uskan'a göre dikkati, hafızası, analizleriyle daha başarılıdır.

Çingiz Abdullayev'de ise amatör araştırmacılara pek rastlanmaz. Hatta *Xəzinədar*'daki bankacı oğul Qudniçenko dahi muammayı çözen asıl kişi olmakla beraber, bir araştırmacı değildir. Dolayısıyla araştırmacılara özgü tanıklarla görüşme, takip vb. yöntemlere başvurmaz.

Abdullayev'in romanlarının dedektif kadrosu açısından en önemli özelliklerinden bir diğeri de, onların hemen hepsinin ya resmi görevliler ya da Dronqo gibi alanında uzman özel bir dedektif olmasıdır.

Tablo 12: Osman Aysu'nun ve Çingiz Abdullayev'in Romanlarında Diğer Meslek Mensupları

	Romanlar	Araştırmacı Diğer Meslek Mensupları
Osman Aysu	<i>Atkuyruklu Adam</i>	Ayhan Berkmen ve Sibel Candan (ABC Televizyonu)
	<i>Bıçak Sırtı</i>	Tülay, Cahit (GTV Televizyonu)
	<i>Lenin'in Mangası</i>	Jane O'Hara (CNN Muhabiri)
	<i>Fidye</i>	Muammer Bozok (Doktor)
	<i>Devlet Sırrı</i>	Pınar Sarıkaya (Gazeteci)
Çingiz Abdullayev	<i>Xəzinədar</i>	Anatoli Qudniçenko (Bankacı)

SONUÇ

Polisiye edebiyat, kısaca ‘suçun öyküsü’ olarak tanımlanırsa, türün aslında insanın yaratılmasından itibaren var olduğunu söylenebilir. Çünkü kutsal kitapların çoğundaki yaratılış öykülerinde bir ilk ihlâl/ suç vardır ve bu, insana secde etmeyen Şeytan’a aittir. Ardından Âdem’in ‘yasak meyve’yi yemesi de bir ihlâldir ve cezası, Cennet’ten kovulmaktır. Bu açıdan bakıldığında kutsal kitaplardaki Tanrı’nın yasaklarının ihlâlini ve cezalandırılmayı içeren ‘kıssa’ları da polisiyenin ilk nüveleri olarak görebiliriz. Ancak bunlar, hem anlatılma amaçları, hem olağanüstülükler içermesi, hem üslupları bakımından daha sonra şekillenen polisiye romanlardan elbette farklıdır.

Hayat sürekli değiştiği; sosyal yapı, yönetim biçimi, ekonomi, bilim ve teknik geliştiği için suçun işleniş biçimleri, niceliği ve niteliği, engelleyici kurumlar, meslekler, yasalar, cezalar, cezaların ölçüsü ve biçimi de zaman içinde değişmiş, hatta suç, kültürle göre farklı farklı değerlendirilmiştir. Nitekim sanayileşme, kentleşme, insanlar arasındaki gelir dağılımında farkın açılması, otoriter rejimler vb. birçok faktör, suçların artmasına, çeşitlenmesine, suç işlemede daha gelişmiş araç, gereç ve yöntemlerin ortaya çıkmasına, buna mukabil suçu engellemeye, suçluları bulmaya yönelik profesyonel mesleklerin, kurumların, yöntem, araç ve gereçlerin icat edilmesine yol açmıştır. Şüphesiz bu kapsamlı değişim, suç anlatılarına da yansımış, hatta zaman içinde edebiyatta sadece suçun, suçlunun ve soruşturmanın öyküsünü anlatan bir polisiye roman türü ortaya çıkmıştır. Nitekim modern anlamda türün ilk örneğinin, çoğu kaynakta Edgar Allan Poe’nun 1841’de yazdığı *The Murders in the Rue Morgue* (*Morg Sokağı Cinayetleri*) adlı kitabı olduğu kaydedilmiştir. Poe’dan itibaren polisiye romanın Batı’da uzun bir geçmişi vardır ve başlangıçta popüler edebiyat içinde değerlendirilmişse de daha sonra kendine özgü bir formu, kalıpları, kişi kadrosu olan bir tür olarak kabul edilmiş, hatta zamanla gelişerek alt türlere ayrılmış ve kendine, bir okuyucu kitlesi bulmuştur.

Türk edebiyatında ilk telif polisiye roman Ahmet Mithat Efendi’nin, önce 1883’te tefrika edilen ardından da 1884’te kitap olarak basılan *Esrâr-ı Cinâyât*’dır.

Bundan sonra Türk edebiyatında Meşrutiyet ve Cumhuriyet yıllarında sayıca giderek artan, ancak popüler edebiyatın bir türü olarak görülen polisiye roman, zaman içinde, özellikle 1980'den itibaren hem teknik hem de içerik olarak daha da gelişmiş, yazarlar daha ustaca kurulmuş, daha mantıklı ve girift eserler, film senaryoları kaleme almışlar, böylece geçmişe göre daha özerk, belli bir okur kitlesi olan polisiye edebiyatı vücuda getirmişlerdir. Söz konusu dönemde Ahmet Ümit, Celil Oker, Osman Aysu, Birol Oğuz, Sadık Yemni, Cenk Eden, Ümit Deniz, Armağan Tunaboğlu, Hakan Karahan, Emrah Serbes gibi yazarlar, polisiye romanın başlıca isimleridir.

Türk edebiyatında 1990'lı yıllarda polisiye romanlar yazan ve üretken bir kalem olarak dikkati çeken yazarlardan biri de Osman Aysu'dur. Bu türde 1994'ten itibaren peş peşe romanlar yazan Aysu, kurgusu, tekniği ve dili yer yer savruk olmasına, hızlı ve çok üretmesine karşın, belli bir okur kitlesince takip edilen bir yazardır. Bütün bu özellikleri sebebiyle onu, 1980 sonrası Türk polisiyesinin 'popüler kolu'nu sürdüren bir yazar olarak değerlendirmek mümkündür.

Aysu romanlarında genellikle sosyolojik ve psikolojik tahliller yerine, merak ögesine; heyecana, gerilime, maceraya ve şiddete daha çok yer verir; okurlarının meraklarını sürekli diri tutmak için ardı ardına olaylar kurgular, düğümler atar ve şiddet sahnelerini ayrıntılı olarak betimler. Eserlerinin çoğunda uluslararası suçları, istihbarat örgütlerinin çatışmalarını ve siyasi mücadeleleri konu edinir. Söz konusu eserlerin bir başka özelliği, suç, suç mekânları ve suçlu ağı bakımından ulusaldan uluslararasına doğru genişlemesidir. Ayrıca yazar bunlarda genellikle milliyetçi bir tavır sergiler; çünkü olayları çözen ve suçluları bulanlar, daima Türkler, özellikle Türk istihbarat görevlileridir.

Yazarın romanlarında işlediği bir başka konu da -fazla olmamakla beraber- *Atkuyruklu Adam* ve *Bıçak Sırtı* 'nda olduğu gibi seri cinayetlerdir. Bu eserlerde Aysu, diğerlerinden farklı olarak suçlunun psikolojik sorunlarına, çocukluğuna ve ebeveyniyle yaşadığı olumsuz ilişkilere eğilir. Söz konusu eserlerde şiddet, cinsel taciz ve benzeri sapkınlıklar, diğerlerine oranla daha da öne çıkar.

Yazarın *Gölgede Kalan Sırlar*, *Fidye*, *Sorguç*, *Karanlıkta Fısıltılar*, *Miras* gibi romanlarında da görüleceği üzere bazı eserlerinde kriminal olaylar, ulusal ve yerel

dairede, hatta aile içinde cereyan eder. Söz konusu eserlerde suçlar da genelde örgütlü değildir ve kişisel çatışma/çıkar nedeniyle işlenmiştir.

Aysu'nun çoğu romanında aşk da geniş yer tutar. Genelde casuslar veya araştırmacı işlevini üstlenen medya mensupları arasında duygusal ilişkiler vardır; *Mavi Beyaz Rapsodi*, *Lenin'in Mangası* ve *Havyar Operasyonu*'nda bu tür ilişkilere rastlanır. Yazar, özellikle *Atkuyruklu Adam* ve *Bıçak Sirtı* adlı romanlarında da görüldüğü gibi bazı eserlerinde de cinsel şiddet sahnelerine ve sadist işkencelere yer verir. Bu tür işkence ve sapkın saldırıları, seri cinayet romanlarında seri katillerin, casus romanlarında ise özellikle karşı istihbarat görevlilerinin gerçekleştirdiği dikkati çeker. Aysu, böylece okurda karşı güce karşı bir nefret duygusu uyandırmayı amaçlamış olmalıdır. Özellikle karşı istihbarat elemanlarını zalim ve sapkın gösteren şiddet sahnelerinde milliyetçi bir tavır da hissedilmektedir.

Tezde romanları ele alınan Çingiz Abdullayev -tıpkı Aysu gibi- 1980 sonrası Azerbaycan Türk edebiyatının tanınmış polisiye yazarlarından. 1988'de basılan ilk romanı *Mavi Melekler (Golubiye Angeli)* ile edebiyat dünyasına adım atan Abdullayev de Aysu gibi üretken bir yazardır. Eserlerinin dikkati çekmesinin arkasında, edebî-siyasi ve sosyal değeri yanında, Sovyetler Birliği döneminde bir süre KGB'de çalışmasının da payı olsa gerektir. Bu mesleki birikim ve deneyim, özellikle siyasi ve sosyal çatışmaları konu edinen polisiyelerine bir şekilde yansımıştır.

Abdullayev de romanlarında Aysu gibi suçluların psikolojik yönüne fazla eğilmez. Romanlarının odağındaki ana sorunlardan biri, *Xəzinədar* ve *İrodun Kölgəsi*'nde adlı romanlarında görüldüğü gibi Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılmasından önceki siyasi ve sosyal yapısı ile dağılma sonrasındaki siyasi-sosyal durumunun karşılaştırılması ve özellikle dağılmanın hemen öncesi ve sonrasında meydana gelen siyasi çatışmalardır. Abdullayev'in *Balkan Sindromu* da siyasi bir çatışmayı konu edinir; ancak eserde bu kez çatışma alanı Rusya değil, Balkanlardır.

Abdullayev'de suçun boyutları, *Timsah Xətti* *Mavi Melekler* ve *Zehir* romanlarında görüleceği gibi uluslararası sınırlara açılır. *Andorra Sevməli ve Ölməli Yerdir*, *Oktav Timi*, *Araftan Kurtuluş* gibi romanlarında ise KGB'ye mensup istihbarat elemanlarının uluslararası coğrafyadaki operasyonları anlatılır.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere yazar, genellikle kişisel çıkarlara dayalı suçları konu edinmek yerine ulusal veya uluslararası siyasi güçlerin, mafya örgütlerinin, istihbarat örgütlerinin çatışmalarının yol açtığı kriminal vakaları anlatmaktadır.

Yazar, bunların yanı sıra az da olsa *Ailə Sirləri*, *Cənub Rapsodiyası*, *Abırlı Adam* ve *Rezalətin Son Həddi* gibi romanlarında görüleceği üzere genellikle aile çevresindeki bireysel çıkarların veya geleneklerin neden olduğu suçları ele alır. Bu romanlarda, suç genelde örgütlü değildir ve bir kişi tarafından, parasal nedenlerle ya da yükselme hırsıyla işlenir.

Abdullayev'in polisiye romanlarında dikkati çeken bir başka özellik, bazı romanlarında sahneye çıkan Dronqo adlı ortak bir dedektif kahramandır. Yazar, analiz gücü yüksek, her soruşturmada başarılı bu dedektif kahramanı ile klasik özel dedektif geleneğini sürdürmüş ve Azerbaycan'da ilgi görmüştür.

Polisiyeye ve iki yazara ilişkin bu genel değerlendirmelerden sonra, Aysu ve Abdullayev'in seçilen romanlarının suç, suçlu ve dedektif/ araştırmacı unsurları bakımından karşılaştırılmasıyla elde edilen sonuçları sıralayabiliriz.

Her şeyden önce Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev, ortak bir dil kullanmak ve ortak bir kültüre sahip olmakla beraber içinde bulundukları toplum; siyasi-sosyal şartlar ve aldıkları eğitim farklıdır. Azerbaycan, uzun yıllar Rusların egemenliği altında kalmış, Sovyet rejimiyle yönetilmiş, o kültürden, o devlet yönetiminden etkilenmiş bir ülkedir. Çingiz Abdullayev'in de bunun dışında kalması düşünülemez. Buna bir de uzun yıllar KGB'de çalışmış olması eklenirse, suça, suçluya, araştırmacıya, istihbarat görevlilerinin çalışma usûlüne bakışının yer yer Osman Aysu'dan farklı olması doğaldır. Zaten suç, her ne kadar evrensel olsa da içinde yaşanılan rejime, inançlara ve geleneklere göre, neyin suç, neyin suç sayılmayacağı, suçluya bakış, cezalandırma biçimi ve ölçütleri, hatta araştırma-soruşturma yöntemleri dahi farklı olabilir. Bu nedenle bir Azerbaycanlı yazar olmasına rağmen, uzun yıllar Sovyet rejimi, yasaları, kültürü ve KGB'deki çalışma disiplini içinde yaşayan Abdullayev'in de polisiyede tümüyle 'Azerbaycanlılık' tavrını yansıttığı söylenemez. Örneğin Osman Aysu'nun *Havyar Operasyonu* ve *Lenin'in Mangası* romanlarında karşı güç, bariz biçimde Rus istihbaratı ve komünist rejimdir. Bu, aynı zamanda

Türkiye'nin Rusya'ya ve komünizme karşı tarihten ve Batı blokunda yer almasından kaynaklanan siyasî bakışını da yansıtmaktadır. Buna karşılık Abdullayev'in örneğin *İrodun Kölgəsi*, *Andorra Sevməli ve Ölməli Yerdir* ve *Balkan Sindromu* gibi romanlarında yıkılan Sovyet rejimine ve siyasetine yakın durduğu gözlerden kaçmaz. Çünkü bu eserlerde karşı güç, Sovyet rejiminin hasımlarıdır; örneğin *Balkan Sindromu*'nda Balkanlardaki Slavların bir araya gelmesini engelleyen, bu nedenle birleşmeyi sağlamaya çalışan bir siyasiyi öldürten ülkelerdir ya da *İrodun Kölgəsi*'nde Rusya'daki seçimleri kazanmaması için komünist yanlısı rakip siyasi parti liderine suikastlar düzenleyen Batı yanlısı derin devlettir. *Andorra Sevməli ve Ölməli Yerdir*'de ise örtük bir biçimde ABD'nin CIA'sıyla beraber Rus istihbarat örgütünün dünyanın iki süper gücü olduğuna vurgu yapılır; CIA'nın gücü kabul edilirken, Rus istihbaratı övülür.

Bütün bu örnekler, aynı dili konuşmak ve köken itibarıyla aynı kültürden gelmekle beraber, iki farklı siyasi rejimde yetişmiş yazarın 'suçun öyküsü'nü, özellikle istihbarat örgütlerinin mücadelesini anlatırken kimi kez birbirlerinden ayrılabilceğini göstermektedir.

Kaynaklarda da belirtildiği üzere suç, polisiye romanın üç temel ögesinden biridir. Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in romanlarına bakıldığında tüm polisiyelerde olduğu üzere suçların genelde siyasi çatışmalar, ekonomik çıkarlar, yoksulluk, psikolojik bozukluklar ya da töresel nedenlerle işlendiği görülür.

Bu çerçevede Osman Aysu'nun *Havyar Operasyonu*, *Mavi Beyaz Rapsodi* ve *Lenin'in Mangası*, Çingiz Abdullayev'in *Andorra Sevmeli ve Ölmeli Yerdir*, *Balkan Sindromu* ve *İrodun Kölgəsi* adlı romanlarındaki suçlar, siyasi bir nitelik taşır. Söz konusu eserlerdeki en bariz özelliklerden biri, devletlerin güvenliğini, ekonomisini, iş birliğini bozmaya, rejimi yıkmaya ya da siyasi rakipleri ortadan kaldırmaya yönelik suçlara sahne olmasıdır. Bu nedenle suçun failleri genelde örgütlüdür, çoğunlukla da istihbarat örgütleri veya içte yapılanan gizli örgütler ya da derin devlet güçleridir. Aysu'nun romanlarında yabancı ülkelerin saldırısına maruz kalan ülke Türkiye'dir. Bu bağlamda ülke, genelde ya Rus istihbarat örgütünün veya Yunan istihbarat örgütünün saldırısına uğrar. Böylece yazar, Türkiye'yi Rusya veya Yunanistan'la karşı karşıya getirir. Her iki romanda da MİT, ülkeye yönelik saldırıları püskürtür, plânlanan suikast

ve sabotaj eylemlerini önler. Kanaatimizce Aysu, söz konusu eserlerinde karşı gücü (Rus ve Yunan) bilinçli bir biçimde, kökleri tarihe dayanan siyasi ve stratejik husumete uygun olarak seçmiştir. Bu nedenle de millî bir tavır sergilediği söylenebilir. Hatta bu tavır yazarın *Lenin'in Mangası* romanında da sürer. Adı geçen eserde diğerleri gibi yabancı bir istihbarat örgütünün hasım ülkeye saldırması söz konusu değildir; Rusya'nın kendi içindeki bir iktidar-rejim çatışması ele alınmaktadır; ancak bu romanda da saldıranların eski komünist rejimi yeniden kurmak isteyen Lenin'in Mangası/Alkazar adlı gizli bir örgüt olması dikkat çekicidir. Dolayısıyla yazar, bu romanında anti-komünist bir tavır ortaya koymakta ve bu gizli örgütü yine MİT'in yardımıyla bertaraf ederek millî tepkiyi sürdürmektedir. Ancak Abdullayev, bu konuda daha farklı bir tavır ortaya koyar. Her şeyden önce onun romanlarında bir ülke (Sovyetler Birliği, Rusya ya da Azerbaycan), yabancı bir istihbarat ülkesinin saldırısına uğramaz. Ancak örneğin *Andorra Sevmeli ve Ölmeli Yerdir*'de uluslararası küresel bir çatışma sahnelenir. Andorra adlı küçük bir ülkede dünyadaki 8 süper devletin istihbarat örgütüne mensup elemanları, uranyum meselesinden dolayı aralarında mücadele ederler. Mücadelenin sonunda ABD ve Rus istihbarat örgütü galip çıkar. Abdullayev böylece dünyada asıl gücün bu iki ülke olduğunu vurgular, ABD ile Rusya'yı yüceltir. Aysu'daki milliyetçi tavra karşılık, Abdullayev'de eski Sovyet rejimine sempati şeklinde tam tersi bir tavır söz konusudur. Nitekim Osman Aysu'daki anti-komünist tavra karşı o, *İrodun Kölgəsi*'nde de görüldüğü üzere, Rusya'da 1991 sonrası kurulan liberal rejime sıcak bakmaz, dolaylı olarak yeni rejim yanlılarını eleştirir, komünist rejimi savunanları ise mazlum olarak gösterir. Yazar, benzer tavrını *Balkan Sindromu*'nda da sürdürür. Söz konusu eserde saldırıya uğrayan taraf Balkanlarda ittifak kurmaya çalışan siyasiler, saldıranlar ise perde arkasında bu ittifakı istemeyen ülkelerdir. Abdullayev, bu kurgusuyla Balkanlarda Rusya'nın politikasına yakın durur. Nitekim eserdeki siyasi cinayeti çözmek için Balkan heyetinin Rusya'ya başvurusu da bu bakımdan manidardır.

Her iki yazarın siyasi-sosyal çatışmaları işleyen romanlarında bir devletin güvenliğini veya rejimini yıkmaya yönelik planlanan operasyonlar -suikast ve sabotajlar- genelde başarılmadan bertaraf edilir; ancak operasyonlar sürecinde istihbarat veya emniyet görevlilerinin sık sık cinayetler işlediği dikkati çeker. Bu cinayetler çoğunlukla örgütün ya da planın deşifre olma endişesiyle istihbarat

elemanları veya gizli örgüt mensuplarınca işlenir. Ancak Osman Aysu'nun, cinayet sahnelerini, şiddeti pekiştirecek şekilde daha ayrıntılı tasvir etmesi, hatta karşı istihbarat örgütü elemanlarının cinayet sırasında acımasız davranması, sapkınca saldırılarda bulunması, kurbanı öldürürken tecavüz etmesi söz konusudur. Örneğin *Havyar Operasyonu*'nda Rus istihbarat elemanı Boris Voskov'un Cahide'yi ve *Lenin'in Mangası*'nda Leonid Çernenko'nun Jane O'Hara'yı öldürmesinde bunu görmek mümkündür. Böylece Aysu, romanlarında Türkiye'nin hasmı olarak öne çıkan Rus, Yunan ya da komünist rejim yanlısı gizli örgüt mensuplarını olabildiğince saldırgan ve sadist göstererek milliyetçi tavrı sürdürmüştür. Buna karşılık Çingiz Abdullayev'de cinayetlerin, şiddet ve tecavüz sahnelerinin -Aysu'daki gibi- ayrıntılı tasvirleri yok denecek kadar azdır. Örneğin *Andorra Sevmeli ve Ölmeli Yerdir*'de öldürme sahneleri ayrıntılı olarak tasvir edilmez, şiddete veya sapıkça eğilimlere yer verilmez. Katiller, cinayetleri, *Balkan Sindromu* ve *İrodun Kölgəsi*'nde görüldüğü gibi genelde sessizce ve ustaca, geride bir iz bırakmayacak şekilde profesyonelce işlerler.

Osman Aysu'nun siyasi suçları işleyen romanlarında kitlesel terör eylemlerine rastlanmamasına karşılık, Abdullayev'in *İrodun Kölgəsi*'nde derin devlet güçleri, Rusya'daki seçimleri sabote etmek için suikastlar düzenler, metro ve benzeri kalabalık yerleri bombalayarak onlarca kişinin ölmesine neden olurlar.

Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev'in romanlarındaki ikinci suç türü psikolojik nedenlerle işlenen seri cinayetlerdir. Aysu, *Atkuyruklu Adam* ve *Bıçak Sırtı*'nda, Çingiz Abdullayev ise *Rəzalətin Son Həddi*'nde bu tür suçlara yer verirler. Aysu'nun söz konusu iki romanında, peş peşe işlenen cinayetlerin ve tecavüzlerin nedeni, katillerin çocukluk döneminde, özellikle ebeveynleriyle yaşadıkları sorunlar ve özellikle çift karakterli kişilikleridir. Bunlardan *Atkuyruklu Adam*'da Turgut Atamer, çocukluğunda annesinden gördüğü cinsel şiddet, *Bıçak Sırtı*'nda Nizam Yön ise yine çocukluğunda babasından gördüğü şiddet, daha sonraki evrede saldırganlığa yol açmıştır. Söz konusu eserlerden *Atkuyruklu Adam*'da katil, kurbanlarını özellikle iffetsiz, gayr-i meşru ilişkiler yaşayan kadınlar arasından seçer. Çünkü çocukken annesinin gayr-i meşru ilişkilerine şahit olmuştur. Bu nedenle nefret objesi, annesini temsil eden 'iffetsiz kadınlar'dır. *Bıçak Sırtı*'nda ise katil hem babaya hem anneye nefret duyduğu için, kurbanlarını babayı temsil eden işsiz-güçsüz takımı arasından veya annesini temsil eden iffetsiz gördüğü kadınlar arasından seçer. İki katil de

suçlarını psikolojik olarak simgesel anlamlar taşıyan âletlerle işlerler. Nitekim ilk romanda Atamer'in cinayetleri işlediği bıçak, annesini öldürdüğü, ikinci romandaki Nizam Yön'ün kullandığı sustalı ise babasına ait bir suç âletidir. Biri, anneye duyulan, diğeri de babaya duyulan nefreti simgeler.

Çingiz Abdullayev'in romanlarında ise seri cinayetlere pek rastlanmaz. Yazarın sadece *Rəzalətin Son Həddi*'ndeki Hənifə Kravets peş peşe cinayetler işler. Ancak cinayetlerinin hepsinin ana nedeni psikolojik değildir. İşlediği cinayetlerden sadece birinde çocuklukta gördüğü şiddete duyduğu öfke vardır. Diğerlerinde ise çok genç bir yaşta Afganistan'a savaşmaya gönderilmesi, orada şiddete tanık olması, Müslüman ve Tatar babanın oğlu olmasından dolayı dışlanması ve yükselme hırsı rol oynar.

Abdullayev'in seri katili, Aysu'daki gibi kurbanlarını özel olarak, belli kişiler arasından seçmez ve suç hep aynı şekilde, aynı âletle tekrarlanmaz; bu bakımdan canı, tipik seri katil özelliği yansıtmaz. Azerbaycanlı yazarı Aysu'dan ayıran bir başka yön de söz konusu romanında öldürme ve şiddet sahnelerini ayrıntılı olarak tasvir etmemesi, katilin cinayet dışında tecavüze kalkışmamasıdır.

İki yazarın romanlarında rastlanan suçlardan bir bölümü de parasal nedenlerle işlenenlerdir. Nitekim Osman Aysu'nun *Gölgədə Kalan Sırlar*, *Londra-Moskova Hattı*, *Devlet Sırrı* ve *Fidyə* ile Çingiz Abdullayev'in *Xəzinədar*, *Timsah Xətti*, *Uğursuzun Hekayəti*, *Ailə Sirləri* ve *Abırlı Adam* romanlarındaki suçlar, bu türdendir. Her iki yazarın eserlerinin bir kısmında suçlar örgütlüdür. Bunlardan Aysu'nun *Londra-Moskova Hattı* ile Abdullayev'in *Timsah Xətti* ve *Uğursuzun Hekayəti* adlı romanlarında mafyanın uluslararası sınırlara taşan cinayet, kara para aklama, uyuşturucu ve araba kaçakçılığı, rüşvet ve belgede sahtecilik gibi mali suçlara rastlanır. Söz konusu eserlerde cinayetlere de sıkça yer verilir. Cinayetlerin asıl sebebi, mali suç işleyen örgütlerin ifşa olma endişesidir. Nitekim *Londra-Moskova Hattı* ve *Timsah Xətti*'ndeki cinayetlerin çoğu bu endişeyle örgüt elemanlarınca işlenmiştir.

Her iki yazarın *Londra-Moskova Hattı*, *Xəzinədar*, *Timsah Xətti*, *Uğursuzun Hekayəti* adlı eserlerinde mafya örgütleri mali suçları örtmek için genelde bir banka ya da paravan şirketler kurarlar.

Parasal nedenlerle işlenen suçları konu edinen romanların bir kısmında mafya ile devlet memurlarının iş birliği yaptıkları da göze çarpar. Ancak Aysu'nun romanlarında bu tür iş birliğine pek rastlanmasa da Abdullayev'in *Xəzinədar*, *Timsah Xətti* ve *Uğursuzun Hekayəti*'nde mafyanın devlet içinde adamları olduğu ve onlara bazı yasa dışı mali işlemleri yaptırdığı, sahte belge ürettiği dikkati çeker.

Bunların yanı sıra Aysu'nun *Fidye*'si parasal bir nedenle işlenen çocuk kaçırma suçunu ele almakla beraber bu suç, uluslararası değil yerel bir dairede (İstanbul) işlenir. Suçlular da diğer romanlardaki gibi uluslararası bir mafya örgütü mensupları değil, beş kişilik küçük, yerel bir çetedir.

Aysu'nun *Gölgede Kalan Sırlar*, *Devlet Sırrı*, Abdullayev'in *Ailə Sirləri* ve *Abırlı Adam* romanları, organize bir örgüt tarafından değil de bireylerin tek başlarına, parasal nedenlerle işlediği suçları konu edinir. Bunlardan *Gölgede Kalan Sırlar*'da cinayetin nedeni, katilin kumar borcu ve buna karşılık yardım aldığı kişinin artık para vermeyi reddetmesidir. Abdullayev'in *Ailə Sirləri* romanında da benzer bir konu işlenir; ancak cinayet sebebi katilin tek başına mirasa sahip olma isteğidir. Aysu'nun *Devlet Sırrı*'nda ise değerli tarihi eserler peşinde koşan bir profesörün işlediği cinayetler anlatılır.

Abdullayev'in *Abırlı Adam*'ı parasal nedenlerle işlenen bir suç konu edinmekle beraber, sayılan romanlardan farklıdır. Bu eserde kurban, parasal çıkar için bir kiralık katil tutarak kendisini öldürtür; çünkü iflas etmiştir, borcu vardır ve ailesinin geçimini sağlayabilmesi için hayat sigortasından para alması lazımdır.

İki yazarın romanlarında bunlardan başka, az olmakla beraber törenin baskısıyla veya tıbbi etiğe uymayan, insan bedeni üzerinde yasa dışı araştırmaları içeren suçlara da rastlanır. Örneğin Çingiz Abdullayev, *Cənub Rapsodiyası*'nda kayınpeder Mikayıl Xanverdiyev, çocuk doğurmadığı, soyunun devamını sağlayamadığı ve boşanmadıkları için gelini Samirə Xanverdiyeva'yı öldürür. Aysu'nun *Casus* romanında ise eski bir KGB ajanı olan İgor Kariagin İstanbul'da bir polinikte Kafkas kökenli insanlar üzerinde yasa dışı tıbbî araştırmalar yapar. Bu süreçte romanda suçlular, ifşa olma endişesiyle bazı cinayetler de işlerler.

Kanaatimizce iki yazarın polisiyedeki asıl ilgisi, uluslararası sınırlara taşan mafyanın suçları ve istihbarat örgütlerinin çatışmalarıdır. Buna bir de devletin üst

tabakasında cereyan eden iktidar çatışmalarını katmak gerekir. Özellikle Abdullayev'in romanlarında -Sovyetler Birliği ve Rusya'nın sosyal yapısından olsa gerek- mafya tipi örgütlü suçlar ve iktidar çatışmaları daha yaygındır. Aysu ile Abdullayev'in polisiyeleri arasındaki bir başka fark ise cinayet ve tecavüz sahnelerindeki anlatımlarında öne çıkar. Abdullayev'in romanlarında cinayetler, ayrıntılı biçimde tasvir edilmez, hatta tecavüz suçu, Aysu'nun eserlerine oranla hemen hemen hiç yoktur. Oysa Aysu'nun eserlerinde bu tür suçlar hem çoktur hem de şiddet içerecek biçimde ayrıntılı olarak tasvir edilmektedir.

İki romancının suçlu haritasına bakıldığında; Aysu'nun eserlerinde, -*Havyar Operasyonu*, *Mavi Beyaz Rapsodi*, *Casus* adlı romanlarında görüldüğü üzere- karşı istihbarat örgütü elemanlarına sıkça rastlanmaktadır. Söz konusu romanlarda özellikle Rus ve Yunan ajanları Türkiye'nin hasımlarıdır ve ülkenin güvenliğini yıkmaya yönelik sabotaj, suikast gibi eylemleri gerçekleştirmek üzere görevlendirilmişlerdir. Bunun için cinayet işler ve kadınlara tecavüz ederler; hatta çoğunda şiddet eğilimleri görülür. Aysu'nun kimi romanlarında da bazı istihbarat mensuplarının mafya liderlerinin emrinde çalıştıkları göze çarpar. Örneğin *Londra-Moskova Hattı*'nda KGB görevlisi Mihail Novodoviç, Rus mafya lideri Vasili Yelisev'in tetikçisidir. Buna karşılık Abdullayev'in casusları oldukça profesyoneldir, örneğin *Andorra Sevmeli ve Ölmeli Yerdir*'deki tüm ajanlar, işlerini profesyonelce yerine getirirler, tecavüz girişiminde bulunmazlar, sadistçe eğilimleri yoktur.

Aysu ve Abdullayev'in romanlarındaki suçlulardan bir kısmı ise kendi ülkeleri içinde rejime, iktidara ya da rakip siyasi partiye yönelik eylemlerde bulunan gizli örgütler veya derin devlet güçleridir. Bu tip örgüt mensuplarına Aysu'nun *Lenin'in Mangası* romanında rastlanır. Söz konusu eserde eski rejim yanlısı askeri ve istihbarat görevlilerinden oluşan Lenin'in Mangası adlı bir gizli örgüt, Rusya'da Boris Yeltsin iktidarına karşı darbe planlar. Amaçları komünist rejime geri dönmektir. Darbeye hazırlık sürecinde ifşa olmamak için birçok cinayet işler; hatta kendilerine dair gizli bilgileri para karşılığında satmaya kalkışan örgüt mensuplarını dahi öldürürler. Romanın sonunda bu gizli örgüt, MİT'in de katkılarıyla deşifre edilip ortadan kaldırılır.

Abdullayev'in *İrodun Kölgəsi*, Rusya'da 1991 sonrasındaki iktidar çatışmalarını ele alan *Lenin'in Mangası*'yla benzer bir konuyu işlemesi bakımından ilginç bir romandır. Ancak her ikisi de Rusya'daki iktidar çatışmalarını ele almakla beraber, Abdullayev'in tavrı Aysu'dan oldukça farklıdır. Aysu'nun eserinde karşı güç komünizm yanlısı eski istihbarat görevlileri ve ordu mensupları iken, Abdullayev'de tam aksine, Yeltsin yönetimindeki devlet içinde, FTX (Federal Tehlikesizlik Hizmeti)'de görev yapan bir birimdir. Amaçları, iktidara rakip olan komünizm yanlısı siyasi partiyi yıldırmak, seçimleri sabote etmektir. Bunun için plânlı olarak, bombalama, sabotaj, suikast girişimi gibi kitlesel eylemler yaparlar. Abdullayev, böylece Rusya'da 1996 yılında gerçekleştirilen seçimler üzerindeki şaibeleri, derin devletin sabotajlarını ortaya koyar ve bu bağlamda Yeltsin iktidarını eleştirirken, komünizm yanlısı muhalif partiyi örtük biçimde destekler. Bu bakımdan Aysu ile zıt kutuplarda yer alır.

Abdullayev'in siyasi bir çatışmayı işleyen diğer romanı da *Balkan Sindromu*'dur. Söz konusu eserde olaylar, bu kez Rusya'da değil, ama Rusya'nın siyasal etki alanında bulunan Balkanlarda (Sırbistan'da) cereyan eder. Balkanlarda Slav ülkeleri arasında ittifak arayışı içinde olan önemli bir siyasi lider öldürülür. Katil, bu kez bir örgüt üyesi değil, Balkanlarda ittifak yapılmasını istemeyen bir devlet tarafından para ile tutulmuştur ve kurbanın yardımcısıdır. Cinayet, bu romanda da sonunda Dronqo tarafından çözülür. Abdullayev, belli ki eserinde Balkanlarda ittifak istemeyen bir yabancı devletin parmağına işaret etmekte, böylece örtük biçimde ittifak arayan kurbanın tarafında yer alarak, Rus politikasını desteklemektedir.

Bütün bunlar; Aysu ve Abdullayev'in, kurban ve suçlu seçimleri, konuya bakışları itibarıyla siyasi açıdan farklı yerde durduklarını gösterir.

Her iki yazarın romanlarında, ama daha çok da Abdullayev'in eserlerinde, mafya üyeleri geniş yer kaplar. İncelenen romanlardan Osman Aysu'nun *Londra-Moskova Hattı*, *Lenin'in Mangası*, Çingiz Abdullayev'in *Xəzinədar*, *Timsah Xətti* ve *Uğursuzun Hekayeti*'nde birçok mafya üyesi bulunur. Bunlardan *Londra Moskova Hattı*'ndaki mafya lideri Gürcü asıllı Vasili Yelisev'dir, *Lenin'in Mangası*'nda yine bir Rus Igor Pavlechenko'dur. Her ikisi de üst tabakada tanınır, adam öldürme, kara para aklama, uyuşturucu veya silah kaçakçılığı gibi yasa dışı işler yaparlar, kadınlara

tecavüz etmeleri de ortak bir özellik olarak dikkati çeker. Genelde devletin üst kademelerinde tanıdıkları vardır, onlar vasıtasıyla suçlarını ört bas ederler.

Aysu gibi Çingiz Abdullayev de romanlarında mafyaya geniş yer verir, hatta onun eserleri -özellikle *Xəzinədar*- Rusya'daki mafya yapılanması hakkında okurlara zengin bir bilgi sunar. *Xəzinədar*'dan çıkarılan bilgilere göre, Sovyetler Birliği'nde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra genelde hapishanelerdeki mahpuslar tarafından kurulan mafya çeteleri ülkenin dört bir yanına yayılmıştır. Lider kadrosunu farklı bölgelere hükmeden kişiler oluşturur. Kendi içlerinde hiyerarşik bir yapıya sahiptirler. Yasa dışı yollardan elde ettikleri ve 'obşak' adını verdikleri büyük miktarda ortak bir paraya sahiptirler. O yıllarda Sovyetler Birliği'nde döviz taşımak yasak olduğu için paralarını, oy birliği ile seçtikleri, suça bulaşmamış, güvenilir kasalara emanet ederler. Seçtikleri kasalarının ardına ayrıca bir gözcü/ takipçi koyarlar. Devletin üst tabakasında iş birliği yaptıkları bürokratlar vardır, örgüt üyelerinin başı sıkışırsa rüşvet vererek sorunlarını onlar vasıtasıyla çözerler, yeri geldiğinde güvenilir adamlarını destekleyip önemli görevlere, örneğin savcılık, hakimlik gibi makamlara tayin ettirirler. 1991'den sonra Sovyetler Birliği'nin dağılması üzerine mafya da yavaş yavaş yeni sisteme ayak uydurur; banka açarlar, bu tür kurumlar vasıtasıyla kara para aklarlar, artık kasalara ihtiyaçları kalmamıştır. Ayrıca ülkenin yönetimindeki değişime dair öngörüye sahiptirler, 1991'den sonra siyasi ve ekonomik sistemin hızla değişeceğini, kapitalist bir düzene evrileceğini fark eder, komünistlerin değil de karşıtlarının iktidara geleceğini sezer ve siyasi seçimlerde onlara yatırım yaparlar.

Abdullayev'in romanlarında mafya, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra siyasi ve ekonomik yapıya paralel olarak bir dönüşüm geçirir, ulusaldan uluslararasına açılır. Örneğin *Uğursuzun Hekayeti*'ndeki mafya lideri Valentin Davidoviç Raşkovski, sermayesinin büyük bir kısmını ülke dışına çıkarır, bankalar ve şirketler (TOP) kurar, suç böylece yerelden uluslararası alana yayılır. Benzer bir dönüşümü *Timsah Xətti* romanı da yansıtır. Söz konusu eserde mafya lideri İvan Dmitriyeviç, paravan bir şirket (Monoteks) kurar ve kara para aklama, uyuşturucu, araba kaçakçılığı, sahte belge düzenleme, rüşvet gibi birçok yasa dışı iş yapar.

İncelenen romanlarda tespit edilen bir başka suçlu grubu, sokak çeteleridir. Bu tür suçlulara Osman Aysu'nun *Fidyə*'sinde rastlanır. Söz konusu eserde İstanbul'da

beş kişilik bir çete, fidye almak için zengin bir çocuğu kaçıırır. Bu, mafyaya göre daha küçük ve mahalli bir suç örgütüdür. Çetenin bir lideri vardır ve bazı yönlerden eski İstanbul'daki kabadayı çetelerine benzer. Çingiz Abdullayev'in eserlerinden *Rəzalətin Son Həddi*'nde sadece birkaç yerde "qaqaşlar" adı verilen bazı sokak çetelerinden bahsedilir. Bunlar da yerel çetelerdir ve hırsızlık, yağmalama gibi küçük çaplı suçlar işlerler.

Aysu ve Çingiz Abdullayev'in romanlarında örgütlü suçlular yanında, suçu psikolojik bozukluklar veya parasal nedenlerden dolayı, tek başına işleyen kişiler de vardır. Bunlardan bir bölümü seri katillerdir. Seri katillere Abdullayev'den çok Aysu'da rastlanır. Yazarın *Atkuyruklu Adam* ve *Bıçak Sırtı* romanlarında seri katilin tipik örnekleri vardır. Söz konusu iki katil de çocukluklarında yaşadıkları anne veya baba şiddetinden dolayı ruhsal bunalımlar yaşarlar. *Atkuyruklu Adam*'daki Turgut Atamer'in sorunu, annesinin çocuk yaşta gayr-i meşru ilişkilerine, cinsel birlikteliklerine tanık olmasıdır. Bu, onda daha sonra iffetsiz kadınlara karşı büyük bir öfke doğurur, kurbanlarını hep bu tür kadınlardan seçer. Cinayet işlerken, oldukça acımasız ve saldırgandır. Cinayet işleme biçimi ve cinayet âleti daima aynıdır. Zaman zaman sinir krizleri geçirir. Çift kişiliklidir. Yazarın *Bıçak Sırtı*'ndeki Nizam Yön adlı seri katilin de benzer sorunları vardır. Ancak ondaki sorunun kaynağı, baba şiddetidir. Çocuklukta kendisine sürekli işkence edilmesi, babanın annesini öldürmesi, kendisini piç diye aşağılaması, ruhunda derin yaralar açmıştır. Cinayetlerinin arkasında böyle bir travma söz konusudur. Ancak o kurbanlarını kadınlar arasından değil de rastgele; ama işsiz güçsüzler arasından seçer. O da kurbanlarını hep aynı âletle -babasının sustalısıyla- öldürür, her cinayet sonrasında cesedin üzerine bir şiir bırakır. Bu bakımdan Atamer'le benzer yönleri vardır. Aysu, söz konusu romanlarında seri katillerin cinayet ve tecavüz sahnelerini ayrıntılı biçimde tasvir eder, kahramanlarının psikolojik hâlleri üzerinde derinlemesine durur. Hatta bu eserlerinde suç ve entrikadan çok, suçlulara ve suça yönelme nedenlerine odaklandığı söylenebilir. Bundan dolayı söz konusu eserler, insanı anlatmak bakımından diğerlerine göre daha başarılıdır.

Çingiz Abdullayev'de seri katillere, psikolojik sorunlu suçlulara pek rastlanmaz. Onun sadece *Rəzalətin Son Həddi* romanında peş peşe cinayetler işleyen Hənifə Kravets adında, babası Müslüman bir Tatar, annesi Ukraynalı bir suçlu vardır. Çocukluğundan itibaren hem adından hem de Müslüman bir Tatar oluşundan dolayı,

alaylara ve dışlamalara maruz kalır. Çocukluk yıllarında Başar adlı bir çocuğun saldırıları ve ablasına yönelik tacizleri, anne ile babanın ayrılması, daha 17 yaşındayken savaşmak için Afganistan'a gönderilmesi, orada tanık olduğu şiddet, cinayetlere yönelmesindeki başlıca etkenlerdir. Çocukluğundan beri ezilmenin verdiği öfke nedeniyle, onda büyük bir yükselme hırısı da mevcuttur. Hatta yükselebilmek için kimliğini değiştirir. Çünkü Müslüman bir Tatar adıyla Rusya'da yükselemeyeceği kanaatindedir. Ardından peş peşe cinayetler işler; romanda öne çıkan asıl cinayeti Rusya Başbakanı olan kayınpederini öldürmesidir.

Abdullayev'in seri katili, Aysu'nunkilerden çoğu yönden farklıdır. Evvelâ o, Aysu'nun karakterleri gibi kurbanlarına tecavüz etmez, şiddetli sinir krizleri yaşamaz, psikolojisinde onlar kadar sorunlar yoktur. Zaten Abdullayev de karakterinin psikolojisi üzerinde Aysu kadar derinlemesine durmaz.

Bunlar dışında her iki yazarın eserlerinde bireysel çıkarlar için cinayet işleyen suçlular vardır. Osman Aysu'nun *Devlet Sırrı*, *Casus*, *Gölgede Kalan Sırlar*, Çingiz Abdullayev'in *Aile Sırları* ve *Cenub Rapsodiyası*, *Abırlı Adam* adlı romanlarında bu tür suçlular bulunur. Bunların hepsinin ortak -Casus hariç- özelliği, suçu parasal nedenlerle işlemeleridir. Nitekim *Devlet Sırrı*'nda tarih profesörü Yuri Primakov, değerli tarihi eserleri elde etmek için cinayet işler. *Gölgede Kalan Sırlar*'da zengin bir kadından para yardımı alan ancak bu paralarla kumar oynadığı için yardımı kesilen villa bekçisi Adnan'ın kendisine yardım eden kadını öldürmesi söz konusudur. *Casus*'ta eski bir Rus istihbaratçısı, Kafkas kökenli insanlar üzerinde hücre bölünmesiyle ilgili yasa dışı tıbbî araştırmalar yapar. Bu romanlardaki suçlular, örgütlü değildir.

Aysu gibi Abdullayev'in kimi romanlarında da kişisel çıkarları nedeniyle cinayet işleyen suçlular vardır. Örneğin yazar *Aile Sırları*'nda miras nedeniyle cinayet işleyen bir suçluyu (Madlen) anlatır. *Cenub Rapsodiyası*'nda zengin bir kayınpeder, soyunu devam ettirecek bir torun vermediği ve oğlundan boşanmadığı için gelinini öldürür. *Abırlı Adam*'da suçlu, aynı zamanda kurbandır. Ailesinin zor durumda kalmaması ve sigortadan para alabilmesi için kendisini bir katile öldürtür.

Söz konusu eserler, tipik kimyaptı romanlarıdır. Ortada genelde bir suç - çoğunlukla cinayet- vardır, dedektif/araştırmacılar, başarılı bir soruşturma sonrasında

muammayı çözer, suçluyu bulurlar. Her iki yazarın bu tür bireysel suç öykülerini anlatan romanları, mafyayı veya istihbarat görevlilerinin çatışmasını ya da seri katilleri konu edinen eserleriyle karşılaştırıldığında zayıftır. Bunlar, çok üretmenin sonucu olarak görülebilir. Söz konusu eserlerde şiddet, tecavüz gibi suçlara rastlanmaz. Ancak *Casus*'un suçlusu eski Rus ajanı Kariagin, şiddet ve işkenceye başvuran bir karakter olarak dikkati çeker.

Polisiye romanının en önemli üçüncü figürü, soruşturma sonucu muammayı çözen dedektif/araştırmacıdır. İki yazarın ele alınan romanlarında dedektif/araştırmacı işlevi görenlerin büyük bir bölümü istihbarat görevlisidir. Özellikle Aysu'nun *Havyar Operasyonu*, *Mavi-Beyaz Rapsodi*, *Lenin'in Mangası*, *Casus ve Devlet Sırrı*'nda suçluları bulan, karşı gücün operasyonlarını engelleyen ana figür Türk istihbarat örgütü MİT'tir. MİT elemanları, âmirlerinden aldıkları emirle, bu romanlardan *Havyar Operasyonu*'nda Rus istihbarat ajanlarının, *Mavi-Beyaz Rapsodi*'de Yunan ajanlarının peşine düşerler. Görevleri, Türkiye'ye yönelik operasyonları önlemektir. Ancak *Lenin'in Mangası* ve *Devlet Sırrı*'nda görüleceği üzere, görev alanları sadece kendi ülkeleriyle sınırlı değildir; başka ülkelerdeki suçları ortaya çıkarmada da yardımcı olarak işlevleri vardır. Örneğin *Lenin'in Mangası*'nda Rusya'da iktidara yönelik bir darbe girişimini ortaya çıkarırlar, *Devlet Sırrı*'nda yine Rusya'daki bir muammayı çözerler. *Casus*, doğrudan Türkiye'ye yönelik bir karşı istihbarat örgütünün operasyonunu konu edinmese de emekli bir MİT görevlisi, eski bir Rus casusunun bulunmasını sağlar.

Bu eserlerdeki MİT elemanları genellikle fiziksel olarak düzgün 'gülbüz ve yakışıklı' erkeklerdir, yabancı dilleri çok iyidir, şiddete ve tecavüze başvurmazlar. Çoğu romantiktir, soruşturma sürecinde; örneğin *Havyar Operasyonu*'nda Cevat Erkal-Nilgün Koçman, *Mavi-Beyaz Rapsodi*'de Soner Artan-Anjelika Evangelidis, *Devlet Sırrı*'nda Metin Canova- Pınar Sarıkaya aşkı gibi, duygusal ilişkiler yaşarlar. Hatta suçluyu bulmada duygusal ilişki kurdukları kadınların yardımını görürler. Soruşturma sürecinde, önce takip edilecek muhtemel kişiler (istihbarat görevlileri) hakkında kendilerine bilgi verilir, çeşitli teknik araçlar vasıtasıyla bu kişilerin yurda giriş yapıp yapmadıkları araştırılır. Muhtemel suçlunun izi bulunduktan sonra takibe başlanır ve çevresindeki kişilerle görüşülür, zaman zaman izlenen kişinin yanına kılık/ kimlik değiştirerek ajan yerleştirilir, bunlar genelde kadın görevlilerdir.

Söz konusu romanlardaki en bariz eksikliklerden biri, suçluya ilişkin ipuçlarının zaman zaman tesadüfen ortaya çıkmasıdır. Örneğin *Havyar Operasyonu*'nda MİT aradığı karşı istihbarat elemanı Boris'i tesadüfen; Niyazi Baba adlı birinin ihbarıyla -onun karşılaşması da tesadüftür- bulur. Benzer bir tesadüfe *Mavi Beyaz Rapsodi*'de de rastlanmaktadır. Söz konusu eserde Yunan ajanı Anjelika'ya MİT tesadüfî bir bilgiyle ulaşır.

Aysu'nun sayılan eserlerinin hepsinde MİT, milli bir örgüt olarak, başka istihbarat örgütleriyle karşılaştırılır. Kimi romanlarda muammanın peşinde başka ülkelerin istihbarat elemanları da olmasına rağmen, MİT elemanları hep önde ve başarılıdır. Örneğin *Lenin'in Mangası* ve *Devlet Sırrı*'nda bu durum açıkça görülür. Bu eserlerde MİT, Amerikan, Alman ve İngiliz istihbarat örgütlerinin bulamadıklarını bulup, suçluların ortaya çıkarılmasını sağlarlar. Bu bakımdan Aysu'nun milliyetçi bir tavır takındığı söylenebilir.

Söz konusu romanlardan Aysu'nun *Lenin'in Mangası* ve *Devlet Sırrı*'nda araştırmacı işlevi gören başka istihbarat örgütleri de vardır. Bunlar, İngiliz istihbaratı MI6, Rus istihbaratı FSB, Amerikan istihbarat örgütü CIA'dır. Ancak onların hiçbirisi başarılı olamaz. Belli ki Aysu'nun bu romanlarındaki yabancı istihbarat örgütlerine mensup araştırmacıların asıl işlevi, bir karşılaştırma unsuru olmak ve MİT'i öne çıkarmaktır.

Bunun dışında Aysu'nun *Londra Moskova Hattı*'nda İngiliz istihbarat örgütü MI 6 mensupları, kara para aklayan ve silah kaçakçılığı yapan Bakan Jeffrey Drake ve bankacı Paul Harrington'u izlerler ve araştırma sonunda suçlulara ait belgelere Rus istihbarat ajanı Tatyana Yelisev aracılığıyla ulaşırlar.

Çingiz Abdullayev, bu tip bir mukayeseyi sadece *Andorra Sevmeli vâ Ölmeli Yerdir*'de yapar; dünyanın süper devletlerinden sekizinin (Amerika, Rusya, İsrail, İngiltere, Almanya, İran, Fransa ve Çin) bir görev için seçilmiş istihbarat örgütü elemanlarını Andora'da toplar ve bir misyon dairesinde çatıştırır, sonunda Amerika ve Rus istihbaratının en güçlü olduğunu ilân eder. Dolayısıyla Abdullayev de bir bakıma Rus istihbarat örgütünü -Amerika'yla beraber- yüceltmektedir. Söz konusu romanda Abdullayev'in, anlatıcı kahraman Rus ajanı vasıtasıyla İran istihbarat görevlisi Hüseyin ile alay etmesi de dikkat çekicidir.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere Aysu'nun çoğu romanında muammayı çözen asıl örgüt MİT'tir ve yazar kimi kez Türk istihbarat örgütünü başka ülkelerin istihbarat örgütüyle karşılaştırarak üstünlüğünü vurgulamaktadır.

Abdullayev ise *Andorra Sevməli və Ölməli Yerdir* dışında istihbarat örgütlerini karşılaştırmaz; ancak *İrodun Kölgəsi*'nde muammayı çözüp suçluları tespit eden asıl kişi dedektif Dronqo olmakla beraber, suçluların yakalanmasında Rus FTX mensubu Yarbay Vladimir Sergeyeviç Slavin'in de büyük katkısı vardır. Söz konusu eserde, devlet içindeki gizli gücü, ekibiyle birlikte tespit eden, hatta belgelere ulaşan odur; ancak olayı ifşa edemedi elindeki bilgi ve belgeleri Dronqo'ya ulaştırdıktan sonra öldürülür. Bu romanda Rus FTX mensuplarının gayet profesyonelce ve disiplinli bir şekilde iz sürdükleri görülmektedir. Abdullayev, eserinde Rus istihbarat örgütü mensuplarını başkalarıyla karşılaştırmaz, onları övmez ya da ön plâna çıkarma gayretine girmez.

Aysu ve Abdullayev'in romanlarında araştırmacı konumunda bulunan figürlerden bir kısmı da polislerdir. Aysu'nun *Bıçak Sırtı*'ndeki Komiser Kenan Öksüz, *Atkuyruklu Adam*'da Oğuz Tamer, *Fidyə*'de Başkomiser Fikret Uskan, vakaya sadece resmi görevlerinden dolayı dahil olurlar, ancak suçluyu yakalayamazlar. Söz konusu romanlarda polis, profesyonel olmayan araştırmacılara göre daha geri plandadır ve başarısızdır. Çingiz Abdullayev'in *Andorra Sevməli və Ölməli Yerdir*'de de polisin başarısız olduğu; hatta istihbarat görevlilerinin alaylarına maruz kaldığı dikkat çeker.

Adı geçen romanlardaki polisler, muammanın çözümünde başarısız olsalar da, Aysu'nun *Gölgede Kalan Sırlar*'ında Aslı Altınmızrak'ın katilini, titiz bir araştırma-soruşturma sonucunda bulan Komiser Barış Şahin'dir.

İncelenen romanlarda sadece Çingiz Abdullayev'in *Abırlı Adam*, *Ailə Sirləri*, *Balkan Sindromu*, *Cənub Rapsodiyası*, *İrodun Kölgəsi*, *Rəzalətin Son Həddi* ve *Timsah Xətti*'nde Dronqo adlı bir özel dedektif tipi vardır. Yazar, Dronqo'yla Sherlock Holmes gibi bir dedektif tipi yaratma geleneğini sürdürür. O, Moskova'da bürosu bulunan 40 yaşını aşkın, uluslararası diplomatik pasaporta sahip, Azerbaycanlı bir özel dedektiftir. Kriminal olayları çözmek için genellikle göreve başkaları tarafından davet edilir. Araştırdığı olayların bir kısmı, dar bir çerçevede ve bireysel çatışmalardan doğan

suçlardır. Örneğin, *Abırlı Adam*, *Ailə Sirləri*, *Cənub Rapsodiyası* ve *Rəzalətin Son Həddi*'nde aile içinde vuku bulan bir cinayeti çözer; ancak sadece bireysel suçları araştırılmaz; *Balkan Sindromu* ve *İrodun Kölgəsi*'nde olduğu gibi, ulusal veya uluslararası siyasi çatışmaları çözmede de ustadır. *Timsah Xətti*'nda ise karşısında bir mafya örgütü vardır. Dolayısıyla siyasi ve sosyal kriminal olaylar konusunda da bilgilidir. Rusya'da devletin üst kesimince bu yönüyle de tanınır. Örneğin *İrodun Kölgəsi*'nde onu göreve davet eden Rusya Dışişleri Bakanı Yevgeni Primakov'dur.

Dronqo, araştırma sürecinde, önce resmi görevlilerden ve olay mahalli araştırma ekibinden bilgiler alır, sonra kurbanın yakınları ve çevresiyle tek tek görüşür, aldığı bilgileri analiz eder, çelişkili bilgi verenleri muhtemel şüpheli olarak belirler, kimi kez adli tıp vb. teknik araç ve yöntemlerden yararlanır, böylece şüphelileri kendi içinde tek tek eleyerek asıl suçluya ulaşır. Zekidir, soru sorma konusunda ustadır, ayrıntılara dikkat eder. Genelde muammayı çözdüğünde suçu suçluya itiraf ettirir.

Burada asıl belirtilmesi gereken özelliklerinden biri, onun Azerbaycanlı bir dedektifi temsil etmekten çok profesyonel bir uzman olarak öne çıktığıdır. Abdullayev, canlandırdığı özel dedektif tipinde Azerbaycanlılığa vurgu yapmaz; dolayısıyla Dronqo'da 'ulusal temsiliyet' öne çıkmaz.

İncelenen romanlarda asıl görevi resmi veya özel polislik/dedektiflik olmayan araştırmacılar da vardır. Bu tip araştırmacılar, Osman Aysu'nun *Atkuyruklu Adam*, *Bıçak Sırtı*, *Lenin'in Mangası*, *Devlet Sırrı* ve *Fidye* adlı eserlerinde yer alır. Bunlardan *Atkuyruklu Adam*, *Bıçak Sırtı*, *Lenin'in Mangası* ve *Devlet Sırrı*'nda suçlunun peşine düşenler, medya mensuplarıdır. Bunlar, *Devlet Sırrı* hariç, diğer üçünde görevleri gereği -haber yapmak amacıyla- suçu araştırırlar; ancak süreç içinde bir dedektif gibi izleri takip eder, olay mahallini inceler, tanıklarla görüşür, suçluyu bulmaya çalışırlar. *Atkuyruklu Adam*'da ABC televizyonunda çalışan Ayhan Berkmen ve Sibel Candan, *Bıçak Sırtı*'nda GTV televizyonunda çalışan Tülay ve Cahit, bu tip araştırmacılara örnektir. Söz konusu medya mensupları çoğu kez katillerin saldırısına da maruz kalırlar; ancak sonunda suçluyu tespit ederler. *Devlet Sırrı*'nda olaylar üzerindeki sır perdesini büyük ölçüde kaldıran araştırmacı Pınar Sarıkaya da gazeteci olmakla beraber, suçu görev gereği araştırılmaz. Onun amacı, dedesinin esrarengiz hayatıyla ilgili bir roman yazmaktır. Ancak bu amaçla Moskova'ya araştırma yapmaya

gittiğinde kendisini kriminal bir ağ içinde bulur. Söz konusu romanlardan *Fidyə*'de ise muammayı çözen bir gazeteci değil doktordur. O, olaya bir görev gereği değil tanık olarak dahil olur. Ancak güçlü gözlemi, ayrıntılara dikkat etmesi, hafızası sayesinde suçluların yakalanmasında asıl rol onundur.

Aysu'ya karşılık Abdullayev'in romanlarında asıl görevi polislik/dedektiflik olmayan şahıslar hemen hemen hiç yoktur. Ancak *Xəzinədar*'da babası mafya tarafından kaza süsü verilerek öldürülen bankacı oğul Qudniçenko, -başta babasının ölümünü bir cinayet olarak görmese de- gelişen olaylar sonrasında babasının sakladığı yüklü miktardaki paranın peşine düşer, ardından mafya ile yüz yüze gelir. Kendi çabasıyla olmasa da birtakım tanıkların ona bilgi vermesi sonucu, babasıyla ilgili gerçekleri öğrenir ve onun mafya tarafından öldürüldüğünü ortaya çıkarır.

Eserlere bu genel bakıştan sonra sonuç olarak şunlar söylenebilir:

Biri Türkiyeli, diğeri Azerbaycanlı iki yazar Osman Aysu ve Çingiz Abdullayev, aynı dili konuşmak ve ortak bir kültüre sahip olmakla beraber, yaşadıkları siyasi, sosyal-kültürel edebi ortam ve aldıkları eğitim farklıdır. Aysu, başka bir milletin egemenliği altına girmemiş, ancak kapitalist bir sosyal düzenin, Batılı kültüre daha fazla maruz kalmış bir ülkenin yazarıdır. Abdullayev ise Sovyetler Birliği rejiminde doğmuş, o siyasi ve sosyal-kültürel, ekonomik atmosfer içinde yaşamış; hatta KGB'de çalışmış, o mesleki disiplinden geçmiş, üstelik Rusçayı ana dili gibi konuşup yazan bir yazardır. Muhtemelen okurlar, romanlarını okumaya başlamadan önce onun eserlerinde daha çok Azerbaycan kültürünü bulmayı bekleyeceklerdir. Ancak okuduktan sonra söz konusu ulusal atmosferi bulamamaktan dolayı hayal kırıklığına uğramaları mümkündür. Çünkü yazar, eserlerinde çoğunlukla Azerbaycan'ı değil, kriminal dünyası; mafyası, güvenlik görevlileri, ordusu, istihbaratçıları, siyasetçileri, iktidar çatışmalarıyla, dağılma öncesi, dağılma süreci ve sonrası Sovyetler Birliği'ni anlatır. Dolayısıyla romanlarında kriminal dünyasıyla Azerbaycan ve Azerbaycan Türkleri -istisnalar dışında- bir yer kaplamaz. Anlattığı kriminal dünya; suçlar, suçlular, örgütler, siyasetçiler, mafya, araştırmacılar ve istihbarat elemanları itibarıyla Sovyetler Birliği'dir. Romanlarında -Aysu'daki gibi- kapitalist dünyaya özgü alabildiğine kirli, acımasız, ahlâk dışı; hatta sapkın bir suç âlemi yoktur. Elbette Abdullayev'in polisiyelerinde de cinayetler, mali suçlar, istihbaratçılar, mafya tipi suç

örgütleri var. Ancak Aysu'nun cinayetleri olabildiğince kanlı, çoğunda cinayetlere tecavüzler de ekleniyor, katilleri genelde öfkeli, kurbanını öldürmekle kalmıyor, onlara öldürmeden önce ve hatta sonra işkence de yapıyorlar. Bu çerçevede kimi romanlarında, katiller gibi kurbanlar dahi -özellikle kadın kurbanlar- masum değil; kirli ve çarpık ilişkileri var. Bu itibarla Aysu'nun polisiyelerinde kan, öfke ve cinsel şiddet daha belirgindir.

Ayrıca Abdullayev'in polisiye romanlarını değerlendirirken, şöyle bir yanılgıya da düşmemek gerekir: Kaynaklarda da belirtildiği gibi Azerbaycan Türk edebiyatında polisiyenin ilk örnekleri Cəmsid Əmirov tarafından 1950'li yıllarda verilmiştir. Bu, Türkiye'deki polisiye edebiyata göre -ki ilk Türk polisiye romanı olan Ahmet Mithat'ın *Esrâr-ı Cinâyât*'ın kitap halinde basılma yılı 1884'tür- epeyce geç bir tarihtir. Konuya iki ülkedeki polisiye edebiyatın tarihi itibarıyla bakıldığında, Abdullayev'in romanlarının Aysu'nunkilere göre teknik ve anlatım bakımından daha zayıf olabileceği düşünülebilir. Oysa bu değerlendirme de yanlıştır; çünkü Abdullayev, Sovyetler Birliği döneminde KGB'de çalışmış, kriminal dünyayı; Rusya'daki siyasi ve sosyal çatışmaları, hatta uluslararası suç ağını yakından tanımış, ayrıca Rusçaya oldukça hâkim bir yazardır. Dolayısıyla polisiye romanlarına bu mesleki deneyim ve Rus edebi kültürü olabildiğince yansır. Onun kriminal dünyası, Aysu'ya göre daha soğukkanlı, daha duygusuz, daha profesyonelcedir. Ayrıca Aysu'nun romanlarında yer yer milliyetçi bir tavır kendini gösterirken, Abdullayev'de Sovyetler Birliği'nin çokuluslu siyasi-sosyal yapısına yakın duran bir tavır göze çarpar. Örneğin bu yapı en çarpıcı biçimde yazarın *Xəzinədar* romanına yansır. Bu romanda mafya, "Böyük Gürcü Qardaş'ı, Urallı Qonaq'ı, Bakılı Dost'u ve Lvovlu Vizityör'üyle âdeta çok uluslu Sovyetler Birliği'nin kriminal âleminin aynasıdır. Bu örneği yazarın tüm romanları için verebiliriz; örneğin *Rəzalətin Son Həddi*'nde katil Hənifə Kravets, Müslüman Tatar bir baba ile Ukraynalı bir annenin oğludur.

Sonuç itibarıyla ele alınan romanlarda ortaya çıkan kriminal dünya, iki yazarın içinde bulundukları siyasi ve sosyal, hatta psikolojik şartların yansımasıdır. Bu nedenle benzerlikler yanında farkların da olması doğaldır.

KAYNAKÇA

Birincil Kaynaklar

Abdullayev, Ç. (2013). *Abırlı Adam*. Bakü: Əli və Nino Nəşriyyatı.

Abdullayev, Ç. (2014). *Andorra Sevmeli və Ölmeli Yerdir*. Bakü: Əli və Nino Nəşriyyatı.

Abdullayev, Ç. (2014). *Balkan Sindromu*. Bakı: Əli və Nino Nəşriyyatı.

Abdullayev, Ç. (2014). *Uğursuzun Hekayəti*. Bakü: Əli və Nino Nəşriyyatı.

Abdullayev, Ç. (2014). *Xəzinadar*. Bakü: Əli və Nino Nəşriyyatı.

Abdullayev, Ç. (2014). *Timsahın Xətti*. Bakü: Əli və Nino Nəşriyyatı.

Abdullayev, Ç. (2017). *Ailə Sirleri*. Bakü: Teas Press Nəşriyyat Evi.

Abdullayev, Ç. (2017). *Rəzalətin Son Həddi*. Bakü: Teas Press Nəşriyyat Evi.

Abdullayev, Ç. (2018). *Cənub Rapsodiyası*. Bakü: Teas Press Nəşriyyat Evi.

Abdullayev, Ç. (2018). *İrodun Kölgəsi*. Bakü: Qanun Nəşriyyatı.

Aysu, O. (1994). *Havyar Operasyonu*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Aysu, O. (1996). *Mavi Beyaz Rapsodi*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Aysu, O. (1997). *Atkuyruklu Adam*. İstanbul: İnkılap Yayınları.

Aysu, O. (1998). *Lenin'in Mangası*. İstanbul: İnkılap Yayınları.

Aysu, O. (2000). *Londra-Moskova Hattı*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Aysu, O. (2001). *Bıçak Sırtı*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Aysu, O. (2006). *Fidye*. İstanbul: Evrim Yayınları.

Aysu, O. (2010a). *Casus*. İstanbul: Melisa Matbaacılık.

Aysu, O. (2010b). *Gölgede Kalan Sırlar*. İstanbul: Melisa Matbaacılık.

Aysu, O. (2016). *Devlet Sırrı*. İstanbul: Ephesus Yayınları.

Yararlanılan Kaynaklar

- Abbasova, C. (2016). *Dedektivniy Janr v Azerbaydjanskoy Literature (Azerbaycan Edebiyatında Dedektif Türü)*, Felsefe Üzere Filoloji Doktorası, Bakü Devlet Üniversitesi, Avtoreferat, Bakı.
- Artuk, M. E. (2019). Kriminolojide Çoklu Öldürmeler. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 6 (Sayı 1). 40-91.
- Aydemir, M. (2012). Tarihsel Bir Polisiye Roman: İstanbul Hatırası. *Turkish Studies*, 7 (Sayı 3), 351-362.
- Bağ, Ş. (2005). *Polisiye Edebiyat*, Erzurum: Doğu Kitapevi
- Balta Parker, E. (2019). Modernite ve Şiddet: Savaş Suçları. F. Güllüpınar (Ed), *Suç Sosyolojisi*. iç. (97-127). Eskişehir: T. C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Bayram, E. G. (2004). *Türkiye’de Polisiye Roman: Osman Aysu Romanları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara.
- Bentham, A. *Seri Katillerin İç Dünyası*. (çev. E. Kaya). İstanbul: Olympia Yayınları.
- Çolak, A. Ö (2018). İşgal Edilmiş Devlet, Modern Devletin İkili Yapısı, Üzerine Kavramsal Bir bakış. *Opus, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8 (Sayı 14): 677-703.
- Doğan, B. Yıldız, A. (2021). Mali Suçlar ve Mali Suçlarla Mücadele: Türkiye Örneği. *Uluslararası Turizm, Ekonomi ve İşletme Dergisi*. 5 (Sayı 2). 129-150.
- Dolu, O. (2012). *Suç Teorileri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Eker, B. (2016). Bilgi Toplumunun Edebî Ürünü Casus Romanları ve Casus Romanlarının İstihbarat Boyutu. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*. 5 (Sayı 14). 55-63.

- Ergun, Z. (2003). *Kardeşimin Bekçisi Başlangıcından İkinci Dünya Savaşı'na İngiliz Dedektif Yazını*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Gezer, H. (2006). *Türk Edebiyatında Polisiye Roman ve Ahmet Ümit'in Polisiye Roman Kurguları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Isparta.
- Harman, Ö. F. (1996). Günah, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 14, 278-282. <https://Islamansiklopedisi.Org.Tr/Gunah#1>. (14.02.2025).
- Hassan, Ü. (1971). Siyasi Suç Kavramı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 26 (Sayı 1). 197- 217.
- İlter, G. (2022). *Türk Edebiyatında Polisiye Roman (1980-2000)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Kahya, Y. ve Özerkmen, N. (2007). *Organize Suç Örgütleri*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Karaca, A. (2024). Suç ve Edebiyat. *Türk Edebiyatı*. (Sayı 611). 4-9.
- Kaya, A. (2023). *50 Maddede Polisiye Edebiyat*. İstanbul: Karakarga Yayınları.
- Kılıç, Ö. (2012). Seri Cinayet ve Cinsel Sadizm. *Adli Tıp Dergisi*. 27 (Sayı 1). 54-62.
- Küçükboyacı. M. R. (1988). *İngiliz Edebiyatında Dedektif Hikâyeleri*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:44.
- Lokmanoğlu, E., Kurt, İ. B., Kocaağa, N., (2023). Organize Suç Örgütlerinin Medyayı Kullanma Yeterlilikleri: Yeni Nesil Dijital Mafyalaşmada Sosyal Medyanın Rolü. *Premimu e-Journal of Social Sciences*. 7 (Sayı 36). 1630-1642.
- Mammadova, G. (2024a). Osman Aysu'nun Romanlarında Suç. *Türk Edebiyatı*. (Sayı 611). 22-29.
- Mammadova, G. (2024b). *Atkuyruklu Adam* Romanında Cinayetlerin Psikolojik Sebepleri. *Türk Dili*. (Sayı 868). 62-65.

- Mammadova, G. (2024c). Çingiz Abdullayev'in Rəzalətin Son Həddi Romanı ve Bir Katilin Anatomisi. *Türk Dili*. (Sayı 873). 74-79.
- Mandel, E. (1996). *Hoş Cinayet Polisiye Romanın Toplumsal Bir Tarihi*. (çev. N. Saraçoğlu). İstanbul: Yazın Yayıncılık.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Moran, B. (2001). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parlak yıldız, N. A. (2007). *Osman Aysu'nun "Odak Noktası" ile Joseph Conrad'ın "Gizli Ajan" Romanlarındaki Ana Figürlerin Şiddet Karşısındaki Tutumlarının Sosyolojik ve Psikolojik Açıdan Analitik Olarak Karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Pənəh, G. ve Məzahiroğlu, T. (2012). *Azərbaycan Ədəbiyyatında Dedektiv Janr Çingiz Abdullayev'in Yaradıcılığı Əsasında*. Bakı: MSA.
- Roloff, B.-SeeBlen, G. (1997). *Cinayet Sineması Polisiye Sinemasının Tarihi ve Mitolojisi*. (çev. S.-S. N. Kaya). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Sayar, E. (2023). Türk Eğitim Müfredatının Üvey Evladı: Popüler Roman ve ("Para Roman", "Yeraltı Edebiyatı" ve "Mafya Retoriği"). *Journal of Human Studies*. 6 (Sayı 11). 23-31.
- Sınar, H. (2000). Siyasal Suç Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 58 (Sayı 1-2). 53-77.
- Şahin, S. (2011). *Kültürel Sermaye Kibar Hırsız ve Şehir*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Şahin, S. (2017). *Cinai Meseleler Osmanlı-Türk Polisiye Edebiyatında Biçim ve İdeoloji (1884-1928)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Şen, Y. F. (2018). Şiddet, Siyasal Şiddet ve Terör. Salih Zeki Aklı (Ed). *Radikalleşme, Şiddet ve Terörizm*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Şerifova, S. (2016). Çağdaş Azerbaycan Bedii Dedektifi. *Müstəqillik Dövrü Azərbaycan Ədəbiyyatı II. Cild*, Bakü: Elm və Təhsil.
- Tarañç, R., Tomak, M. (2018). Bir Film Türü Olarak Polisiyenin İpuçları ve Suç Kavramı. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 5 (Sayı 22). 157-171.
- Todorov, T. (1988). The Typology Of Dedective Fiction. D. Lodge ve N. Wood (Ed). *Modern Criticism And Theory*. in. (137-144). Essex: Pearson Education.
- Türkeş, A. Ö. (2013). Nedensiz Cinayetler. F. Topallı (Ed). *Seri Katiller*. iç. (7-21). İstanbul: İthaki.
- Uğur, V. (2009). *1980 Sonrası Türk Edebiyatında Popüler Roman*. (Yayımlanmış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul.
- Uğur, V. (2013). 1980 Sonra Polisiye Romanlarımız. *Edebiyatın İzinde Polisiye Edebiyat*. (Haz. S. Şahin, B. Öztürk ve D. Ardalı Büyükarman). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Uğur, V. (2018). *Vampirin Öpücüğü, Âşığın Kanı Türkiye’de 1980 Sonrası Popüler Roman*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Ulutaş, N. (2016). Türk Romanında Cinsel Şiddet ve Boyutları. *The Journal of Academic Social Science*. (Sayı 49). 99-113.
- Üyepazarcı, E. (1997). *Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes - Türkiye’de Yayımlanmış Çeviri ve Telif Polisiye Romanlar Üzerine Bir İnceleme 1881-1928*. İstanbul: Göçebe Yayınları
- Üyepazarcı, E. (2008). *Korkmayınız Mister Sherlock Holmes! Türkiye’de Polisiye Romanın 125 Yıllık Öyküsü (1881-2006)*. İstanbul: Oğlak Yayıncılık.
- Vanoncini, A. (1995). *Polisiye Roman*. (çev. G. Üstün). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yüksel, A. (2018). Osmanlı İstihbarat Ağını Besleyen Bilgi Kanalları (Kuruluştan II. Abdülhamid Devrine Kadar). (Haz. S. Nurdan ve M. Özler). *XVIII. Türk Tarih Kongresi 3. iç.* (1-32). Ankara: Türk Tarih Kurumu

Yüksel, M. (2019). Klasik Suç Kuramları. Güllüpınar. P. (Ed). *Suç Sosyolojisi. iç.* (2-31). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

